

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΝΙΚ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ - ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Κ. Α.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1947

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ - ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Ο ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

Α΄

Όταν ήμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς ὄρους παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλοὺς ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ νὰ χασομεροῦμεν μὲ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλέργους γυναῖκας τὰς ἀσχολουμένας εἰς τὸ λεύκασμα τῶν ὀθονῶν.

Ἐὰν γειτόνισσά τις εἶχε τάξιμον ν' ἀνάψῃ τὰ κανδήλια τοῦ δεινῶς ἀγροτικῶ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου της, ἐὰν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐδελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰμὴ μόνον ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἐρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ Κάστρον*, τὴν παλαιάν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρον τοῦτο ἦτο ἀληθῆς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυῖας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκαίνοινε διὰ κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν ἑσθαιῶν, ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκρατῆ

κλίματα και τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινὴ κόμη, ὅπου συνωκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶται μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσδοῦντα* αὐτοῦ νησιδία, βράχοι ἐπίσης χθαμαλώτεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ σκεπάσουν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησίδων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χύματος ἔχουσῶν, ἐφύετο παράδοξον εἶδος ἀγρίας κράμβης, ὑπόπικρον ἀλλ' εὐχυμώτατον ἔδεσμα, καὶ πολλοὶ πολλὰκις ἐκινδύνευον τὴν ζωὴν τῶν ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξουν ἐπὶ τοῦ ἀπορρώγος* βράχου.

Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο· τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καδίσταντο ραχιτικὰ ὑπὸ τὴν πνοὴν του, μόνον δέ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι, προσφύόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὖρισκον φρικτὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ ἐννοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης, ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζώσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου· ἀλλ' ἡ συνελάουσα καὶ προσδιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων, τοὺς συνεπίεξε καὶ τοὺς ἐστοιβάξεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορρήτου ἐκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπὸν καὶ περίξ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι ὅτε ἤμην παιδίον, περὶ τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια, λειψάνα εὐσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἐρείπια, ἄλλα μὲ τοὺς τέσσαρας τοίχους, ὀρθοὺς καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερὰ καὶ τὰς εἰκόνας· ὀλίγα μόνον ἐλειτουργοῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὑψοῦντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερηφάνων βράχων καὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα μαινόμενος βορρᾶς ἐτάραξε καὶ ἀνετίναξεν, ὀργῶνων ἀνευδότης τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, σπείρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τὴν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλιχιμίζων* τὸν ἄβρὸν εἰς ἀκτινωτοὺς ραντισμούς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρμων ἐξετείνετο ὁ ὀρίζων, εὐρεῖα καὶ ἀχανής, ἠπλοῦτο ἢ θάλασσα. Ἀλλ' ὁποῖα ἀνηλεῆς τρικυμία ἐθόλωνεν ἐκεῖνον καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος! Ἐκεῖθεν ἠδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τὸ αἴσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἷον μό-

νον ὁ ἐν ἀσφαλείᾳ θεατῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορροῶγος ἀκτῆς δύναται νὰ ἐκτιμῆση.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὀμηλικῶν μου, κατὰ τὰς ἐορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καὶ ἐβλέπετε διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαρωπὴν ὄψιν καὶ αἰ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἤχοι ἤρχιζον ν' ἀντιλαλῶσι τὰς φαιδράς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χελιδονώδη λαλίαν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

Ὅσακις μικρὸς τις σύντροφός μας ἐξετέλει διὰ πρώτην φορὰν τὴν εὐσεβῆ προσκύνησιν, διότι ἕκαστος ἡμῶν ἀνετρέφετο μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ κάστρου καὶ ἐδειματοῦτο* μὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιδημούντων ἀπειραρίθμων φασμάτων, ἢ πρώτη φιλὰδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τὴν ὥραν καθ' ἣν θὰ εἰσείρπε γάσκων εἰς τὸν ὑποσχόμενον πυλῶνα, νὰ κτυπήσωμεν, διὰ τὸ καλορίζικον, τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης, ἐπιφωνοῦντες «Σιδεροκέφαλος!»

Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξ ἡμῶν ἄφατον εὕρισκον τέρψιν εἰς τὸ νὰ κρούωσι μανιωδῶς τοὺς ραγισμένους παλαιούς κώδωνας τῶν δύο ἢ τριῶν ναΐσκων, νῦν σωζομένων ἀκόμη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀμιλλώμενοι τίς νὰ διαρρήξῃ αὐτοὺς μίαν ὥραν ἀρχύτερα, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέως καὶ τὸ ἐπισειόμενον μαστίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος

Προσέτι δὲ εἶχον τὴν συνήθειαν μικροὶ θάνδαλοι τινες ἐξ ἡμῶν -πῶς νὰ τὸ γράψω;- νὰ καταρρίπτωσι διὰ πυγμῶν καὶ λακτισμάτων τοὺς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκιῶν, ὅσοι ἴσταντο ἀκόμη ὄρθιοι, ἀνεκκλήτητον ἠδονὴν εὕρισκοντες εἰς τὸ νὰ ρίπτωσι τοὺς λίθους τούτους εἰς τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλούμενον βαθὺ καὶ βοῶν μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βράχου, ὁπόθεν μακρὰι παρήρχοντο στιγμαί, ἕως ὅτου ἀκουσθῆ καὶ φθάσῃ εἰς τὰ ὄτα ἡμῶν ὑπόκωφος ὁ πλαταγισμός τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὠνομάζετο «ὁ μέγας δρόμος». Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε καὶ τὴν ἱστορίαν της καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νεραϊδῶν

παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὑψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγόν μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο Σταυρός.

Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταγιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπίχρισμα.

Ἐκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτο ὄλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι μας καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο, ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον.

Ἄνθρωπος εἶχεν ἀγιάσει ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν, δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δὲν ἤδυνήθη νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τὰ καθέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὧν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἐντιμὸν συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλά, μοὶ διηγῆθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας ἢ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν τριῶν Σταυρῶν, μοὶ διηγῆθη δὲ τὰ ἑξῆς:

Β'

Ἐγευθεῖς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἴγας καὶ μανθρίζων αὐτὰς εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἤμελλε τὰς αἴγας του καὶ ἀφυπνίσας τὸν παραγιόν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον πρὸς τὸν κολίγαν* του, τὸν προσεστόν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῇ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε, νὰ κράξῃ, τὸν φύλακα, τὸν πυλωρὸν καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ τὸ παλάγκο* εἰς

τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴν φύγῃ, πρὶν λάβῃ, εἶδησιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστὸν, τὸν κολίγαν του, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγεῖλῃ τίποτε. Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπαν του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν του, ἐσφογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρδάραν καὶ ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφοῦ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρριψεν ἀφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τὸ ὅποιον μόνος του ἐμάζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογγύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος* ἤναψε πῦρ καὶ ἤσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν, ὅτι θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πράγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγώρῃ νὰ τοῦ στείλῃ «κανένα ἀρμυρὸ ψάρι».

Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους, πού γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριγνε τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμῃ, στανικῶς νὰ τὸν φιλέψῃ ἢ ἄλμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε ἄς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὐρίσκουν, τρόπον τινά, τὸ μέσον, διὰ νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολίγαν κι ἐνῶ τὰ ἀρνάκια τὰ μισιακά*, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ ἰδικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καὶ πάλι -νάχωμε καλὴ ψυχῇ- τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρὰ! Καὶ νὰ ἦτο τουλάχιστον ἀρκετὸ τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξῃ τυρόν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή! Ἀλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράγματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψοφήσει, ὀλίγα μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμεναν ὄλο καὶ στέρφες. Δὲν ἔκαμε ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸ νὰ βγάλῃ ἡ γῆ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πράματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ κατημένα τὰ πράματα!

Εἶτα ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοβῇ*, τὸ αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα. Τσοῦ! τσοῦ! στέρφα! ἔ! ψαρή! ὄ!, ὄ!

Μόλις προσέβη ὀλίγα βήματα καὶ ἰδοὺ δύο, ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνωπίον του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθην περιβολὴν καὶ τὸ ἦθος των ἐφαίνετο ὅχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὀπωσοῦν ἀλλόκοτον.

Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφόβηθη, ἐξεπλάγη μόνον.

Ὁ μικρὸς σκύλαξ, προπηδήσας εἰς ἀπάντησίν των, τοὺς ὑπεδέχθη

μέ ύλακάς.

Καί οί δύο ἐχαιρέτησαν τόν αἰπόλον, φέροντες τήν χεῖρα εἰς τὸ στήθος, εἶτα εἰς τὸ μέτωπον.

Ὁ εἷς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταδείς πρὸς τὸν ἀγρότην εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνήν εἰς ἑλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλώσσαν.

-Ἐσὺ μπελέκ, ἀνάραφ ἔμεις ντρόμο σούφτ; (Ἐσὺ τοῦ χωρίου ἤξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δείξης;)

Ὁ αἰπόλος ἐπανέλαβε συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν.

-Μπελέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ, ἐλεφίν! (Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρεῖ ὁ δρόμος... ὅπου κατοικοῦν πολλοί, πολλοί, χίλιοι, χιλιάδες!)

Ὁ βοσκὸς τότε ἄρχισε νὰ ἐννοῇ, ὅτι τὸν ἤρώτησαν τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον.

Χωρὶς νὰ ὑποπεύσῃ, τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ἄλλως τε ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατὸς καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωσε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἐὰν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἑκατοστύας τινὰς βημάτων, θὰ ἔβλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον, προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξύ γῆς καὶ θαλάσσης.

Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Ἀλλὰ μετὰ τινὰς στιγμᾶς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας μὲ ὅμοια ἐνδύματα, ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχμης* καὶ βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων.

Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγιναν ὁρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινὰ ἀλωήν*, καὶ ἔστρεφον τὰς κεφαλὰς ὀπίσω, ὡς νὰ ἀνησύχουν μὴ τυχὸν παρετηρήθησαν καὶ πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐτορμήτως, καὶ χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν καὶ ἐκρύβῃ ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῆ ἄμυδρῶς, ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι, ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος καὶ οἱ ἕξ ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὗρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τραχείαν στοιβωτὴν κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ράβδου τοῦ τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νὰ

σκέπτεται, και ὑποψίαι και φόβοι τὸν ἐκυρίευαν. Κατ’ ἐκείνην τὴν στιγμήν ἢ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προώρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του και τοὺς χαρακτηῖρας τοῦ ἰσχνοῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς και ἡ μορφὴ του ἐφάνη μυστηριώδους θεληγῆτρου μετέχουσα και δὲν ἐφαίνετο ἀμοιρος ψυχικοῦ ἢ και αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς και ἄξεστος τσόμπανος, ὁ ὑψηλὸς και σκληραγωγημένος και ἡλιοκαῆς, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγας του εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὅλιγαι παρῆλθον στιγμαί, και ἀκούει ὀπισθεν του, ὄχι πολὺ μακράν, θροῦν φύλλων και κλάδων κινουμένων. Ὁ βόσκος ἀνεσκίρτησεν.

Ὁ θύρυκος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ γλοεροῦ δάσους, νὰ βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

-Κι ἄλλοι κι ἄλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε τ’ εἶναι τάχα, Θεέ μου; Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του και οἰονεῖ μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

-Θὰ εἶναι κλέφτες! εἶπε.

Και χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμωνννν και ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

-Εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου! ἐψιθύρισε μόνον.

Γ'

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἐκατονταετηρίδος πειρατικῶν πλοίων πληρὲς ἀγρίων και αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων* προσωριμίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου.

Πάνοπλος συμμαρία ἐκ 15 ἢ 20 ἀνδρῶν ἀποβίβασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγὲς ἤρχισε ν’ ἀνέρχεται τὰς κλιτύς τοῦ Ἀναργύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ, εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη και θαινούσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν.

Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὠγρά μὴνη* φθίνουσα εἶχεν ἀνατεῖλει ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν.

Ἡ ἀγκάλη ἐκείνη, μυστηριώδης και σκοτεινή, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους, ἐχρησίμειε δὲ μόνον, διὰ νὰ ἐκθράξῃ

ἡ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος Λευτέρης -ἡ περιφήμος αὕτη ὑφάλος, ἦν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ κτισθῆ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς- ὅσους, λέγομεν, ὁ Λευτέρης ἠλευθέρωνε κατὰ καιροὺς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ θάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυβάτας τοῦ προσκαίρου ἀγχοὺς τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμάν-βελ-Μεϊμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐβεβαίω, ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε, ποῦ κατῴκουν οἱ ἄπιστοι. Ἄλλως εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοὶ καὶ δὲν ἐνεθυμείτο καλῶς τὸν δρόμον.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμάν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος περὸν καὶ τώρα ἡ χιών τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαφιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γερο-Σολμάν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας καὶ ὑπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαδῆσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον.

Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἔπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἔδιδον εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτώ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους καὶ μὴ προλάβωσιν ἐκεῖνοι νὰ προφυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ, μεταξύ τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος ἅμα τῆ, ἀνατολῆ τοῦ ἡλίου, ὑπῆνεμον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἔπλεον εἰς Ἄγιον Σώστην καταντικρὺ τοῦ φρουρίου καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρηγήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μετὰξὺ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου καὶ Ἀσπρης Θαλάσσης, ἐφήμιζοντο πύρρως ὡς κεκρυμ-

μένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὅλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν ὡς αἱ χανούμισαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικάι, καὶ ἐκρίνοντο ἄξια νὰ στολίσωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ροδίνην ἀλουργίδα* τῆς καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἄλικην κρόκην*, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανῆ ἄρουρα φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν ἀόρατον ἀπὸ τὰ πευκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τὸ βουνὸν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοι εἰς πάντα ἀγροδιάιτον, ὅστις τυχὸν ὀρδρίζων* ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνὸν θὰ τοὺς παρετῆρει ἐκ τοῦ μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα των ὑπὸ τὰ πλατέα βουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὁμοιάζον μὲ Ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζαν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν καλουμένην «τ' Ἀρβανίτη», ἦτο πολὺ συντομωτέρα, ἀλλ' ὁ γερο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Καραφιλιτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ὠραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφῆτου Ἥλιου, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν σκιὰν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου καὶ μὲ ὄλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἦτο ἄκρα νηγεμία καὶ ἡ ἡμέρα προηγέλλετο λίαν θερμῆ, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατεῖλει ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινές ὄροπέδιον, ὀπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἀχανῆς μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων· καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, ἤρχισαν ν'

ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερά βορειοδυτικώτερον.

Εἰσηλθὼν εἰς σύδενδρον σκιερὸν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν «Τριῶν Σταυρῶν», ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μετὴν τσιμπούκαν, οὐχὶ ἄραψ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοψ παμμέλας. Ὁ γερο-Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καὶ ἔκαμαν ὄλοι, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, εὐσεβῆ προσευχὴν, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἰλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοδρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Παραδείσου καὶ τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Δ'

Τὰς αἴγας τοῦ ὀπτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν, ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ ψυχογιός του δὲν εἶχεν ἐπιστρέψῃ ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον.

Τὸ παλιόπαιδο θὰ ἤῤρε τὰς πύλας ἀνοικτάς καὶ θὰ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανέν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν, ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολίγαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν.

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔπρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερά καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ υπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δεῖξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδοὺς καὶ μονοπάτια, γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓν μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προσελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χιλια τουλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ υπάγῃ, νὰ ἔλθῃ κι ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὡμοίαιζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ

μέ τὸ μονοπάτι τοῦ δημόδους ἄσματος. Ἄλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια «δὲν ἴδρωνε τὸ μάτι του». Ἐπάτει τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηγε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνώδες προσεκολλῶντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς* ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδύλων τοῦ ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρानοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἀσφόδελοι ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντες μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορροῦγος ἀκτῆς, ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιβάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἐκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταβιβάζωσι δὲ τὸ πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὔρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴν τὴν καταβιβάσῃ δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὔρισκε καταβιβασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μετὰ τὴν ξηρὰν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται.

Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρυθμῶς ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυιάς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπεκαλέσθη τὸν Ἅγιον τῶρα δὲ νὰ τὸ δεῖξῃ, νὰ μὴν ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χαμηλότερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἤρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὔρισκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερὸν βραχῶδες θάραθρον, ὅπου ἴλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεύει τὸν ἄνθρωπον, ἄβυσσος καὶ ξηρὰ, αἰωρούμενη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς

ἀβύσσου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἄν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατελεῖν πρὸ μικροῦ.

Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγιόν του καὶ ἠπόρει τί νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε; μὴν ἔπεσε -Θεὸς φυλάξει- εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων; μὴπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκὸς ἐννόει ἀμυδρῶς, ὅτι, ἄν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ κάστρον. Ἄλλ' ὄχι, ὁ παραγιός του δὲν εἶχε πάθει -σίδερο στὴ μέση του- τίποτε.

Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκός, πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν θάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγγυῦ* καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου:

Ἐ! ἀπ' τὸ Κάστρο! ἔ! πορτάρη!

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν. Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὄσσην δύναμιν εἶχε διὰ τῆς κεφαλικωτέρας καὶ βραχνοτέρας φωνῆς του:

Ἐ! πορτάρη! ἀπ' τὴν ταρατσα! ἔ! ἀπ' τὸ κιόσκι!

Ταρατσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος* ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος μὲ τὰς πολειστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον ζεματίστρον του, τὴν ὑπερθεῖν τῆς πύλης μικρὰν ὀπήν, δι' ἧς ὡς τελευταῖον ὄπλον καὶ καταφύγιον ἠπειλοῦν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσκι ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλευόντο ἢ, ἀπλῶς ἠργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ ἀλὶν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν:

Ἐ! πορτάρη! ἔ! σεῖς προεστοί!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ ὀξὺς τριγμὸς τῶν σιδηρῶν μογλῶν.

Ἄλλ' οὐχ ἦττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ.

Συγχερόνως διὰ τινος πολειστρας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμου

ήκούσθη φωνή:

Ἐὶ σύ, πῶς θιάζεσαι τόσο, τσόμπανε; ἔχε ὑπομονή νὰ κατεβάσω-
με τὸ γεφύρι. Ἡ θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο*, καθὼς
ἀνέβασα τὸν παραγιό σου τὴν αὐγή;

-Τὸν ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

Ἐφῆρε τὸ γάλα τοῦ κυρ Ἀναγνώστη τοῦ προστοῦ καὶ ὁ κυρ
Ἀναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγὼ κατέβασα τὸ
παλάγκο*, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρια στὸ γάντζο κι ἡ ἀφεντιά του
ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μοῦ τὸ πῆ. Σὰν βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν
ἄρχισα νὰ τραβῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος,
βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογιῶ σου καὶ μ' ἐκοίταζε καὶ γελοῦσε σὰν
μαϊμού. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμιά δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοι-
νί, ποῦ νὰ τοῦ φανῇ ὁ ουρανὸς σφοντύλι... νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ
κοπανιστή... Μὰ ἄς ἔχει χάρη λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κυρ Ἀναγνώστη,
εἰδεμῆ, ἓνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἓνα περισσότερο, θελὰ χάση,
κατάλαβες, ἢ Πόλη...

- Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός,
ἀρχίσας νὰ δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις ἀόρατος
ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν,
ἠύχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράξῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμπούκι του,
ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς* καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ
γένος τῶν ποιμένων.

-Καὶ γιὰ τί πράγματα ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήντησεν ὁ πυλωρὸς
μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

-Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ! ποῦ εἶσαι! Ἐκραῖξεν ἀνυπόμονος οὔτος, τρέχα
νὰ πῆς στοὺς προσετούς, τὸ καλὸ ποῦ σὰς θέλω! Νὰ μὴν κατεβάσετε
τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ ποῦ σὰς θέλω! Ἄκους;

-Νὰ μὴν κατεβάσωμε τὸ γεφύρι; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρὸς
ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

-Νὰ μὴν τὸ κατεβάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

-Καὶ γιατί; ἐσὺ θὰ μὰς προστάξῃς; νὰ μὴν ὄνειρεύτηκες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ, τὰς πύλας τοῦ
φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βαδανίση τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέ-
λοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω
τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μογλοῦ

τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμα τοῦ αἰπόλου κελεύοντος νὰ μείνη ὑψωμένη ἡ γέφυρα.

Ὁ μπαρμπα-Δῆμος οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρός τοῦ φρουρίου- ἦτο ἡ παραξενιὰ καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

Ἔρθαν κλέφτες! ἐπανεῖλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἔρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου.

-Κλέφτες; κορσάροι; ἐπανεῖπεν ὁ μπαρπα-Δῆμος.

-Σύρε νὰ πῆς στοὺς προεστούς, πές καὶ τοῦ κὺρ Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου, χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα ἀπάν' στὸ Σταυρό! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος. Εἶδα παραπάν' ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τὸ καίχι τους...Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. Ἔρθαν νὰ ρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα.

Ὁ μπαρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνη, ὑπὸ σπουδαιότεραν ὄψιν τὸ πράγμα, ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του:

-Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε; ἐφώναξε. Ποῦ θελὰ νὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

-Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου καὶ ἂν εἶναι, ἐφτάσαν! Μὴν κατεβάσῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδειαν οἱ προεστοί. Ἄς βάλουν βάρδια καὶ στὸ Πρεγάδι καὶ ἀλλοῦ, γιὰ νὰ μὴ σὰς πατήσουν τὴ νύχτα.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ βοσκὸς ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

-Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου; τοῦ ἐφώναξε διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ μπαρμπα-Δῆμος.

-Ἐγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου. ἠσύχασε, τώρα θὰ ἰδῆς.

-Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾶς; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρός.

-Ἐγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι ὅλες τὶς σπηλιές νὰ κρυφτῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῶ ὄντι τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἤλθε τοῦ μπαρμπα-Δήμου ἡ ἀπορία: διατί, ἂν πράγματι εἶχον ἔλθει οἱ πειραταί, ὁ τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του! Ἄλλ' ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καὶ μετ' ὀλίγον ἐγενεν ἄφαντος.

Ὁ μπαρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ σταυροκοπῆται ἀφειδῶς, ὅπισθεν τῆς πολειμίστρας, ἔπειτα ἔσπευσε νὰ καταβῆ εἰς τὴν Ταράτσαν καὶ

εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωσε τὴν εἶδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Ε'

Τῷ ὄντι οὔτε ἰδέα τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἶγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ μπαρμπα-Δήμου νὰ τοῦ ρίψῃ τὴν σχοινίνην κλίμακα ἢ νὰ τοῦ καταβιβάσῃ, τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην καὶ τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγιός του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἠλπίζεν, ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπτεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας, τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχῶδεις βορεινάς ἐσχατιὰς τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὁποῖον ἐδεῶρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν.

Ὁ κολίγας του, ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, κι ἂν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἶγας του, ἦτο κατεστραμμένος καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὕρῃ, σερμαγιά*, διὰ νὰ ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζον ἀνάξιον. Ἐννόει αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἅς ἦτο καὶ αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνο «σοῦ κάνουν πρόσωπο» καὶ ἀπὸ πίσω σοῦ σκάθουν τὸ λάκκοι καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι πάλι, «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι κατὰ τὸ φαινόμενον προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν πρὸς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμάμενον φοβερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὀλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι -πῶς νὰ εἶπῃ τις;- «ἰερὰ πράγματα», καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ τις, θὰ εἶναι ἀλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἶγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν καὶ ἀνήρχετο δρομαίως τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ

ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες κρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους ἀναπηδήσαντες τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγὴν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφερον πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηῶν, ἥτις φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὔρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἴγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς τράγους καὶ ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον, τὰ ἐγδάραν καὶ τὰ ἐσοῦβλισαν.

Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῆ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἤττον εἷς τούτων ἦναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων. Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρὰ τὸν κρημνὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τὸν ἠνώγλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρουρίον, καὶ οὐδ' ὑπωπετεύθησαν, ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρεῖ εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἶδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρήλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἁγίας Ἐλένης καὶ ἐλθὼν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ἤμως οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλὰ, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των, κάθιδροὶ καὶ πνευστιῶντες ἐφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των.

Ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐννόει ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των - χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των - ὅτι εὔρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμα του. Αἰφνης εἰς τῶν βαρβάρων διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν

ἀραβιστί:

-Ομνύω εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖρας μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς τοὺς τράγους!

-Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμήν ἐκεῖνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γερο-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοθάραρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτον τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρὰ τινὰ σχοῖνον.

-Τί εἶν' αὐτό; εἶπε.

Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

-Ἴδου ὁ προδότης, σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος θάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατάς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλέμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστρῶν ἐκ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτέσει, ὅτι κάποιος ἔδωσεν εἰδήσιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἄπιστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγῆθησαν, ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνὸν ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος θάρβαρος ἔδοξε λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ.

Ἀπήχθη μετὰ τῶν ἐρεικῶν καὶ τῶν σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνδύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινὸν τῆς γῆς τάπητα, ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἶμα του τὰ ἀνθη καὶ τοὺς γλωροὺς κλάδους καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκκίνισε τὴν γῆν, ἥτις εὐμενὴς τὸ ἐδέχθη, ἣ δὲ αὔρα πράξις ἀνέλαθεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ γῶμα;

ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

Ὅταν παιδίον διηρχόμεν ἐκεῖ πλησίον, ἐπὶ ὄναριου ὀχρούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικάς μας πανηγύρεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιάς, ἐρρέμβάζον γλυκὰ μὴ χροταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλές δένδρον μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικὴν δρῦν. Ὅποιον μεγαλεῖον εἶχεν! Οἱ κλάδοι τῆς χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί· οἱ κλώνοι τῆς γαμφοὶ ὡς ἡ κατατομὴ τοῦ ἀετοῦ, οὗλοι ὡς ἡ χαίτη τοῦ λέοντος, προεῖχον ἀναδεδεμένοι εἰς βασιλικά στέμματα. Καὶ ἦτο ἐκεῖνη ἀνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, βασίλισσα τῆς δρόσου...

Ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἐστάλαζε καὶ ἔρρεεν ὀλόγουρά τῆς «μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας». Ἐθαλπον οἱ ζωηφόροι ὁποῖ τῆς ἔρωτα θείας ἀκμῆς καὶ ἔπνεεν ἡ θεσπεσία φυλλάς τῆς ἡμερον τρυφῆς ἀκηράτου*. Καὶ ἡ κορυφὴ τῆς θαθύκομος ἠγειρέτο ὡς στέμμα παρθενικόν, διάδημα θεῖον.

Ἠσθάνομην ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλοπρεπές ἐκεῖνο δένδρον. Ἐφάνταζεν εἰς τὸ ὄμμα, ἔμελλεν εἰς τὸ οὖς, ἐψιδύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλώνοι, οἱ ῥάμνοι*, τὸ φύλλωμά τῆς, εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σεῖσιν, ἐφαίνοντο ὡς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη...». Μ' ἔδελγε, μ' ἐκάλει ἐγγύς τῆς. Ἐπόθουν νὰ πηδῆσω ἀπὸ τοῦ ὑπόζυγιου, νὰ τρέξω πλησίον τῆς, νὰ τὴν ἀπολαύσω, νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμὸν τῆς, ὅστις θὰ ἦτο ἀγκάλιασμα διὰ πέντε παιδιά ὡς ἐμέ, καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθῆσω ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πελώριον στέλεχος, τὸ ἄδρον καὶ ἄμαυρόν, ν' ἀναβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων τῆς ν' ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνους, νὰ ὑψωθῶ εἰς τοὺς ἀκρέμονας*. Καὶ ἂν δὲν μ' ἐδέγετο καὶ ἂν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς καὶ μ' ἔρριπτε κάτω, ἅς ἐπιπτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν γλῶσση τῆς, νὰ στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς, ὑπὸ τὰ ἀετώματα τῶν κλώνων τῆς, τὰ ὅμοια μὲ στέμματα Δαβὶδ θεολήπτου.

Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδεία τῶν οικείων μου, μεθ' ὧν ἐτέλουν

τὰς ἐκδρομὰς ἐκεῖνας ἀνὰ τὰ ὄρη, δὲν θὰ ἤθελε νὰ μοὶ τὸ ἐπιτρέψη. Καὶ μίαν χρονιάν, ἦτο κατὰ τὰς ὁρτὰς τοῦ σωτηρίου ἔτους 18..., καθὼς εἶχουμεν διέλθει πλησίον τοῦ δένδρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρί: ἦτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρὶ μικρὸς συνοικισμὸς, θερνὸν σκῆνωμα τῶν βοσκῶν τοῦ τόπου. Ἐκατοίκουν ἐκεῖ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ οἰκογένεια ἀγροτῶν. Δύο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολιγισύνης κτλ. καὶ ὅλοι ἦσαν φίλοι καὶ συμπατριῶται μας.

Κατηρχόμεθα ἐκεῖ συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἶτα πάλιν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἢ τὴν Πρωτομαγιάν, ἄλλοτε δὲ τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου ἢ τῆς Αναλήψεως. Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἐλειτουροῦμεθα.

Ἦγοντο ἐκεῖ χοροὶ καὶ πανηγύρεις· ὁρόσος καὶ ἀναψυγὴ καὶ χάριμα ἐβασίλευεν. Ἐθύνοντο ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ σπονδαὶ ἐγίνοντο πυροξάνδου ἀνθοσμίου*. Ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀμιλλῆς, δισκοβολαὶ καὶ ἄλλα. Ἐπληττε τὰς πραεῖας ἡχοῦς ὁ φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας, συνοδεύον τὸ ἔρρυθμον βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν. Καὶ ξανδαὶ ἐρυθρόπεπλοι βοσκοπούλαι ἐπήδων, ἐπέτων, ἐκελάδουν.

Καθὼς εἶχουμεν φθάσει ἐκεῖ, τὴν χρονιάν ἐκεῖνην, μὲ εἶχε κυριεύσει ζωηρότερον ἢ ἐντύπωσις ἢ μαγικὴ τῆς δρυός. Διηρχόμεθα ἐκάστοτε οὐχὶ μακρὰν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμισείας ὥρας ὁδὸν ἀπὸ τὸ Μέγα Μανδρί. Ὁ ὁρόμος μας ἦτο ἐπὶ τῆς κλιτύος, ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως, ὅπου ἴστατο τὸ δένδρον, ἔτεμεν δὲ πλαγίως τὸ βουνόν, καὶ ἡ δρυὶς ἡ μαγικὴ, καθὼς ἐξηκολούδουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ἰκανὴν ὥραν, μὲ ἐγοήτευε καὶ μὲ ἐκάλει, ὡς νὰ ἦτο πλάσμα ἔμφυχον, κέρη παρθενικῆ τοῦ βουνοῦ.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κοιλώματα ἢ τὰς προεξοχὰς τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὄναριου τὰς ἰδιοτρόπους καὶ πείσμονας -καθὼς ἐξάνοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρῦν, καθόσον ἐπλησίαζα ἢ ἀπεμακρυνόμην ἀπ' αὐτῆς,- τόσας θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμβανε τὸ δένδρον. Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν ὄψιν λιγυρὰς χάριτος, ἐγγύθεν καὶ κατὰ μέτωπον προέκυπτεν ὅλη μεστή καὶ ἀμφιλαφής*, βαδύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὡς νύμφη.

Ὅλην τὴν νύκτα, κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν, ὠνειρευόμην τὴν

δρύν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ὑψηλὴν... Τὴν πρωίαν ἐκεῖνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὐωδιάσει ὁ ναῖσκος ἀπὸ δάφνας καὶ λιθανωτίδας καὶ εἶχε κρουσθῆ τρελὰ ἀπὸ παιδικὰς χεῖρας ὁ μικρὸς κώδων ὁ ὑπεράνω τοῦ γείσου τῆς στέγης τῆς πλακοσκεποῦς, χαιρετιζῶν τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός», τὸ ὅποιον ἐψάλλεν ὁ παπὰς ραίων τοὺς πιστοὺς μὲ πέταλα ρόδων καὶ ἴων... εἶτα, πρὶν ἀπολύση ἡ λειτουργία ἐγὼ ἔγινα ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν ὅποιον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν προτεραίαν, ἤρχισα νὰ ἀνέρχωμαι τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος, ὅπου εὕρισκετο ἡ βασιλικὴ δρῦς. Ἐπίστευα, ὅτι ἐγνώριζον καλὰ τὸν δρόμον.

Ἦτο ὅλη ἡ ὁδὸς ἀνωφερῆς καὶ ἐγὼ ἔτρεχον, ἔτρεχον, διὰ νὰ φθάσω ταχέως, ν' ἀσπασθῶ τὴν ἀγαπημένην μου καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω, φανταζόμενος, ὅτι ἡ ἀπουσία μου τότε δὲν θὰ παρετρηεῖτο καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκῆνωμα ὀλίγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν, ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολίχνην, διὰ νὰ κομίσωσιν ἄρνια καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολίγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλα ὀψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὗτοι θὰ ἐπέστρεφον πρὸς ἑσπέραν καὶ δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὁδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἐρχομένους πρὸς τὰ ἐδῶ, συνοδεία γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ὑπόζυγιων οὗτοι ἤρχοντο ἐκ τῆς πόλεως, διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των, τῶν βοσκῶν.

Πάραυτα ἐξετράπην τῆς ὁδοῦ καὶ ἔσπευσα νὰ κρυβῶ ὀπισθεν πυκνῶν θάμνων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἂν μὲ συνήτων μεμονωμένον μακρὰν τῶν γονέων μου, πορευόμενον ἄγνωστον ποῦ, θὰ ἐπαράξενεύοντο καὶ ἂν δὲν μ' ἐπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εὐθύς ὀπίσω, ἐξ ἄπαντος θὰ μὲ κατήγγελλον κάτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρί. Ἦμην ἑνδεκα ἐτῶν παιδί.

Ἐκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρήλθον καὶ ἐγὼ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἔχασα. Εἰς ἓν σταυροδρόμιον, ὅπου ἔφθασα, ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ὑψηλότερον, καὶ ἀσθμαίνων ἐφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλὴν ἡ μεγάλη δρῦς ὑπῆρξεν εὐεργέτις μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἐξήγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφαίνετο δὲ ὡς νὰ μοῦ ἔνευε μακρόθεν καὶ μὲ ὠδήγει νὰ ἔλθω πλησίον τῆς.

Καθώς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακράν, ἄφησα τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὁποῖον ἔτρεχα καὶ στραφεὶς πρὸς δυσμὰς ἤρχισα νὰ κατέρχωμαι μέσῳ τῶν ἀγρῶν, ὑπερπηδῶν αἰμασιάς*, χάνδακας, φραγμαοὺς θάμνων καὶ βάτων, σχίζων τὰς σάρκας μου, αἱμάσσων χεῖρας καὶ πόδας... Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποδηγῆς νύμφης τῶν δασῶν.

Ἦμην κατάκοπος, κἀδιδῶρος καὶ πνευστιῶν. Ἄμα ἔφθασα, ἐρρίφθην ἐπὶ τῆς γλῶσσης, ἐκυλίσθην ἐπάνω εἰς παπαρούνες καὶ χαμολούλουδα. Ἄλλ' ὅμως ἤσθανόμην κρυφῆν εὐτυχίαν, ὄνειρώδη ἀπόλαυσιν. Ἐρρέμβάζον, ἀναβλέπων εἰς τοὺς κλώνους τῆς τοὺς κραταιοὺς καὶ ἀνοιγόκλειον ἠδυπαθῶς τὰ χεῖλη εἰς τὴν πνοὴν τῆς αὔρας τῆς, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων τῆς. Ἐκατοντάδες πουλιῶν ἀνεπαύοντο εἰς τοὺς κλώνους τῆς, ἔμελλον τρελὰ τραγούδια... Δρόσος, ἄρωμα καὶ χαρμονὴ ἐδώπευον τὴν ψυχὴν μου.

Ἦμουν ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα. Ὁ ὕπνος μου ἔλειπεν. Εἰς τὴν σκιὰν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσῳ τῶν μηκώνων του τῶν κατακοκκίνων, ὁ Μορφεὺς* ἦλθε καὶ μ' ἐθαυκάλισε καὶ μοι ἔδειξεν εἰκόνας ὡς εἰς περιέργον παιδίον.

Μοῦ ἐφάνη, ὅτι τὸ δένδρον -ἔσωζον καθ' ὕπνον τὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου- μικρὸν κατὰ μικρὸν μετέβαλλεν ὄψιν, εἶδος καὶ μορφήν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἡ ρίζα του μοῦ ἐφάνη ὡς δύο ὠραῖαι κνήμαι, κολλημέναι ἢ μία ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην, εἶτα μετ' ὀλίγον ἐξεκόλλησαν καὶ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο· ὁ κορμὸς μοῦ ἐφάνη, ὅτι διεπλάσσετο καὶ ἐμορφοῦτο εἰς ὄσφύν, εἰς κοιλίαν καὶ στέρον· οἱ δύο παμμέγιστοι κλάδοι μοῦ ἐφάνησαν ὡς δύο βραχίονες, χεῖρες ὀρεγόμεναι τὸ ἄπειρον, εἶτα κατερχόμεναι συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν γῆν, ἐφ' ἧς ἐγὼ ἐκειμήνῃ καὶ τὸ βαθύφαιον, ἀειθαλὲς φύλλωμα μοῦ ἐφάνη ὡς κόμη πλουσία κόρης, ἀναδεδημένη πρὸς τ' ἄνω, εἶτα λυομένη, κυματίζουσα, γαλαρουμένη πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ πόρισμά μου τὸ ἐν ὄνειρῳ ἐξαχθὲν καὶ εἰς λῆρον* ἐν εἶδει συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρξε τοῦτο. «Ἄ! δὲν εἶναι δένδρον, εἶναι κόρη καὶ τὰ δένδρα, ὅσα βλέπομεν εἶναι γυναῖκες!»

Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐξύπνησα, ὡς συνέχισαν τοῦ ὄνειρου ἔσχον ἐν νῶ, τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν Ἱερὰν

Ἱστορίαν: «Κατ' ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα· δεύτερον δὲ τοὺς εἶδε καθαρὰ...»

Πλὴν δὲν ἐξύπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τί ἔλεγε τὸ φάσμα. Ἡ κόρη -ἡ δρυς- εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγε:

-Εἰπέ νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν..., διὰ νὰ μὴ κάμω ἀκουσίως κακόν. Δὲν εἶμ' ἐγὼ νύμφη ἀδάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ δένδρον....

Ἐξύπνησα ἔντρομος καὶ ἔφυγον... Ἦτο ἤδη μεσημβρία καὶ ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει. Ἐκαίεν ὑψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός, ἥτις ἦτο σκιά ἀδιαπέραστος... Ἀπὸ τὸν ἀντικρυνὸν λόφον ἤκουσα φωνὴν νὰ μὲ καλῆ ἐξ ὀνόματος.

Ἦτο εἷς μικρὸς βοσκὸς μὲ τὴν κάπαν του, μὲ τὴν στραβολέκαν* του καὶ μὲ δέκα αἰγας, τὰς ὁποίας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώναξεν, ὅτι ὁ πατήρ μου μὲ ἀνεζήτει ἀνήσυχος καὶ νὰ τρέξω νὰ φθάσω ταχέως ἐκεῖ κάτω...

Δὲν ἐνόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὄνειρον. Ἀργότερα ἐδιδάχθην ἀπὸ ἐγγχειρίδιον Μυθολογίας, ὅτι ἡ Ἄμαδρυάς* συναποδνήσκει μὲ τὴν δρῦν, ἐν ἧ εὐρίσκεται ἑνσαρκωμένη...

Μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν ξενιτευμένος ἀπὸ μακροῦ ἐπέστρεψα εἰς τὸ χωρίον μου καὶ ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ προσκυνητάρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εὔρον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον, ἐνθα ἦτο ποτὲ ἡ Δρυς ἢ Βασιλική, τὸ πάγκαλον καὶ μεγαλοπρεπὲς δένδρον, ἡ νύμφη ἢ ἀνάσσουσα τῶν δρυμῶνων.

Μία γραῖα μὲ τὴν ρόκαν τῆς, μὲ δύο προβατίνας, τὰς ὁποίας ἔβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εὐρίσκετο ἐκεῖ, καθημένη ἔξωθεν τῆς μικρᾶς καλύβης τῆς.

Ὅταν τὴν ἠρώτησα τί εἶχε γίνῃ τὸ «Μεγάλον Δένδρον», τὸ ὁποῖον ἦτο ἓνα καιρὸ ἐκεῖ, μοῦ ἀπήντησεν:

-Ὁ σχωρεμένος ὁ Βαργέντης τὸ ἔκοψε... μὰ καὶ ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι τοῦ ὅλα θεόρατα δένδρα, τόσα σημαδιακά πράματα. Σὰν τόκοψε καὶ ὕστερα, δὲν εἶδε προκοπὴ. Ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε... Τὸ Μεγάλον Δένδρον ἦταν στοιχειωμένο.

Περιοδ. « Παναθήναια », 1901 Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Α'

Ὁ πατέρας μου - μύρο τὸ κύμα ποὺ τὸν τύλιξε - δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάμῃ ναυτικό.

- Μακριά, ἔλεγε, μακριά, παιδί μου, ἀπ' τ' ἄτιμο στοιχειό. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την ὅσο θές· δόξασέ την' ἐκείνη τὸ σκοπὸ της. Μὴν κοιτᾶς, ποὺ χαμογελᾶ, ποὺ σοῦ τάξει θησαυρούς. Ἀργὰ γρήγορα θὰ σοῦ σκάψῃ τὸ λάκκο ἢ θὰ σὲ ρίξῃ πετσὶ καὶ κόκαλο, ἄχρηστο στὸν κόσμο.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἄνθρωπος, ποὺ ἔφαγε τὴ ζωὴ του στὸ καράβι, ποὺ ὁ πατέρας, ὁ πάππος, ὁ πρόπαππος, ὅλοι ὡς τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχῃσαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτός, ἀλλὰ κι ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων, τώρα κι οἱ νεώτεροι, ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενὲ νὰ ρουφήξουν τὸ ναργιλέ, κουνούσαν τὸ κεφάλι καὶ στεναίνοντας ἔλεγαν:

- Ἡ θάλασσα δὲν ἔχει πιά ψωμί. - Ἄς εἶχα ἓνα κλῆμα στὴ στεριά, μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς πολλοὶ τοὺς ὄχι κλῆμα, ἀλλὰ νησιὸν ὀλάκερο μπορούσαν ν' ἀποχτήσουν μὲ τὰ χρήματά τους. Μὰ ὅλα τὰ ἔριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιὸς νὰ χτίσῃ μεγαλύτερο καράβι· ποιὸς νὰ πρωτογίνῃ καπετάνιος. Καὶ ἐγώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπα τόσο ἀσύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, δὲν μπορούσα νὰ λύσω τὸ μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεῖκὸ ἐρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχὲς καὶ τὶς γκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, ὅπως ὁ τρελοβοριάς τὰ στεριολίθαρα.

Ἀλλὰ τὸ ἴδιο κάτι μ' ἔσπρωχνε καὶ μένα ἐκεῖ. Ἀπὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτο μου παιχνίδι, ἦταν ἓνα κουτὶ ἀπὸ λουμίνια* μ' ἓνα ξυλάκι ὀρθὸ στὴ μέση γιὰ κατάρτι, μὲ δύο κλωστὲς γιὰ παλαμάρια, ἓνα φύλλο χαρτί γιὰ πανάκι καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκανε μπάρο* τρικουβερτο. Πῆγα καὶ τὸ ἔριξα στὴ θάλασσα

μέ καρδιοχτύπι, Άν θέλης, ήμουν και γώ κει μέσα. Μόλις όμως τὸ ἀπίθωσα, και βούλιαξε στὸν πάτο. Μὰ δὲν ἀργήσα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο, ἀπὸ σανίδα. Τὸ ἔριξα στὴ θάλασσα και τὸ ἀκολούθησα κολυμπώντας ὡς τὴν ἐμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, πὺ το πῆρε τὸ ρέμα μακριά. Ἀργότερα ἔγινα πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος τὰ λέπια μοῦ ἔλειπαν.

- Μωρὲ γειά σου και σὺ θὰ μᾶς ντροπιάσης ὅλους! Ἔλεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουτῶ σὰ δελφίνας.

Ἐγὼ καμάρωνα και πίστευα νὰ δείξω προφητικὰ τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία, - πῆγαινα στὸ σχολαρχεῖο θυμοῦμαι - τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτε δὲν εὔρισκα μέσα τους νὰ συμφωνῆ με τὸν πόθο μου, Ἐνὼ ἐκεῖνα πὺ εἶχα γύρω μου, ψυχωμένα και ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια. Οἱ ναῦτες με τὰ ἠλιοκαμένα τους πρόσωπα και τὰ φανταχτερὰ ροῦχα οἱ γέροντες με τὰ διηγῆματὰ τους τὰ ξύλα με τὴ χτυπητὴ κορμωστασιά.

Ναί τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα! Τὴν ἔβλεπα ν' ἀπλώνεται ἀπ' τὸ ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὰ ζαφειρένια πλάκα στρωτὴ, βουβή, και πάσχίζα νὰ μάθω τὸ μυστικὸ της. Τὴν ἔβλεπα ὀργισμένη ἄλλοτε, νὰ δέρνη με ἀφρούς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καθαλικευῆ τὰ γάλαρα*, νὰ σκαλώνη στὶς σπηλιές, νὰ βροντᾶ και νὰ ἠγάη, λὲς και ζητοῦσε νὰ φτάση στὴν καρδιὰ τῆς γῆς, νὰ σβήση τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴ θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ με κυνηγήση, νὰ νιώσω τὸν ἀφρό της ἀπάνω μου, ὅπως πειράζομε ἀλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια. Και ὅταν ἔβλεπα καράβι νὰ σηκώνη τὴν ἄγκυρα, νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ λιμάνι και ν' ἀρμενίζη στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουγα τὶς φωνές τῶν ναυτῶν, πὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη* και τὰ κατευδόμενα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχὴ μου πετοῦσε θλιβερὸ πουλάκι ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὀλοφούσκωτα σχοινιά, τὰ κοντυλογραμμένα, τὰ πόμολα, πὺ ἀφήναν φωτεινὴ γραμμὴ ψηλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους, μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλοῦτη, χαρές. Και νυχτόμερα ἡ ψυχὴ μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχη παρὰ τὸ ταξίδι. Ἀκόμα και τὴν ὥρα, πὺ ἐρχόταν πικρὸ χαμπερί στὸ νησί και ὁ πνιγμὸς πλάκωνε τὶς ψυχές ὅλων και χυνόταν βουβὴ ἡ θλίψη ἀπὸ τὰ ζαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἄψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιάς ὅταν ἔβλεπα τὰ ὀρφανόπαιδα στοὺς δρόμους και τὶς γυναῖκες μαυροφόρες,

άπαρηγόρητες τις άρραβωνιαστικές' όταν άκουγα να διηγούνται οι ναυαγοί τὸ μαρτύριό τους, πείσμα μ' έπιανε, πού δέν ήμουν και γώ μέσα, πείσμα και σύγκρυο μαζί.

Δέν κρατήθηκα περισσότερο' έλειπε ὁ πατέρας μου με τή σκούνα στο ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετάν Καλιγέρης, ὁ θεῖος μου, για τή Μαύρη θάλασσα. Του έπεσα στο λαιμό, τόν παρακάλεσε και ή μάνα μου από φόβο, μήν άρρωστήσω με πήρε μαζί του.

- Θα σε πάρω, μου λέει, μα θα δουλέψης' τὸ καράβι θέλει δουλειά. Δέν εἶναι ψαρότρατα νάχης φαί και ύπνο.

Τόν φοβόμουν πάντα τὸ θεῖο. Ήταν άγριος και κακὸς σε μένα, ὅπως και στους ναυτες του: -Κάλλιο σκλάβος στ' Άλιτζέρι* παρὰ με τόν Καλιγέρη, έλεγαν, για να δείξουν τήν άπονια του. "Ο,τι παστο παλιοκρέατο, μουχλιασμένος μπακαλάος, αλεύρι πικρὸ, σκουληκιασμένη γαλέτα, τυρί τεμπεσίρι, στην άποθήκη του Καλιγέρη βρισκόταν. Και ὁ λόγος του πάντα προσταγή και βρισίδι. Μόνο άπελπισμένοι πήγαιναν στη δουλειά του. Μα ὁ μαγνήτης, πού έφερε τήν ψυχή μου, έκανε να τὰ λησμονήσω ὅλα. Να πατήσω μιὰ στην κουβέρτα έλεγα και δουλειά ὅση θές.

Άληθινά ρίχτηκα στη δουλειά με τὰ μούτρα. Έκανα παιγνίδι τις ανεμόσκαλες. "Οσο ψηλότερα ή δουλειά, τόσο πρόθυμος εγώ. Μπορεῖ ὁ θεῖος μου να ήθελε να παιδευτώ από τήν αρχή, για να μετανιώσω. Από τήν πλύση τής κουβέρτας, στο ξύσιμο' από τὸ ράψιμο τῶν πανιῶν, στῶν σχοιניῶν τὸ πλέξιμο, από τὸ λύσιμο τῶν άρμένων, στο δέσιμο. Τώρα στην τρόμπα' τώρα στον άργάτη* φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα, χρωμάτισμα, πρώτος εγώ. Πρώτος; πρώτος' τί μ' έμελε; Μου έφτανε, πὸς ανέβαινα ψηλά στη σταύρωση κι έβλεπα κάτω τή θάλασσα να σχίζεται και να πισωδρομῆ ὑποταχτική μου. Τόν άλλο κόσμο, τὸς στεριανούς, με θλίψη τὸς έβλεπα. Ψέ!... έλεγα με περιφρόνηση. Ζουνε τάχα κι εκείνοι!

B

Τρεις ὅδομάδες άργότερα κατεβήκαμε στην Πόλη φορτωμένοι. Έκει έλαβα τὸ πρώτο γράμμα τής μάνας μου. Πρώτο γράμμα, πρώτο μαχαίρι στην καρδιά μου.

- Παιδί μου, Γιάννη μου! Έλεγε ή γριά. "Όταν γυρίσης πάλι στο νησί με τη βοήθεια τ' Αι-Νικόλα και την ευχή μου δε θα είσαι πια καπετάνιου παιδί. Πάει ο πατέρας σου ή ὁμορφὴ σκούνα πάει πάνε οί δόξες μας. Τὰ ρούφηξε ὅλα ή μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τίποτα παρὰ τὸ χαμόσπιτο, ἐμένα τὴν ἀφτουρη* και τὸ Θεό. Γειά στα χέρια σου! Δούλεψε, παιδί μου, και τίμα τὸ θεῖο σου. Ἄν σου μένη κάποτε ξεδούλειο, στέλνε το ν' ἀνάβω τὸ καντήλι τοῦ Ἁγίου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου.

Σταύρωσα τὰ χέρια μου, κοίταξα με βουρνωμένα μάτια τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μου φάνηκαν ἀπόφωνο στα λόγια τοῦ πατέρα μου. Τόσα χρόνια παραβοκύρης, ή χήρα του πρόσμενε τὸ δικό μου ξεδούλειο, γιὰ νὰ κάμη τὰ κόλυβά του. Κι ἐκείνου τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπράτσα, ποιός ξέρει τάχα σὲ τί γάλαρα δέρνονται, ποιός γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποιό κύμα νὰ λευκαίνει τὰ ψιλόλιγνα κόκαλα!

- Οἰμέ! Ἡ θάλασσα στοῦ πρώτο μου ταξίδι πλήρωσε τὴν ἀγάπη μου.

Ἔμεινα πια ἀναγκαστικὸς δουλευτῆς τοῦ καπετὰν Καλιγέρη. Δουλευτῆς γιὰ κομμάτι ψωμάκι.

Ψωμάκι, τὸ δικό μου και τῆς καπετάνισσας.

Ἀλλὰ με ὅλη τὴ συμβουλή της οὔτε νὰ τιμήσω, οὔτε νὰ δουλέψω μπόρεσα περισσότερο τὸ θεῖο μου. Ἄν εἶναι νὰ δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι ὁ Θεός, ἕρισκονται κι ἄλλα καράβια.

Ἀπὸ τὸ νὰ δέχωμαι τὶς ἕρισσιές τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα ἐνὸς ξένου. Ἀποφάσισα στοῦ πρώτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω με τὸ καλό.

- Με τὸ καλό; ἄσε και νὰ ιδῆς, λέει ὁ καπετὰν Καλιγέρης, ὅταν μάντεψε τὸ σκοπὸ μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγί.

- Δὲν ἔχει, μοῦ λέγει τὸ τρώει κείνος πὸν κἀθεται στοῦ τιμόνι. Πάω δεύτερη, τὸ ἴδιο. Πάω τρίτη πάλι τὸ ἴδιο. Φυλάω και γὼ μιὰ μέρα, πὸν ἤμουν στοῦ τιμόνι, παίρνω τὸν Αἰ-Νικόλα, τὸν δένω στοῦ δοιάκι και τὸ ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἄρχισε νὰ γυρίζει, σὰν ἄμυαλο, στὴ θάλασσα.

- Μπρὲ Γιάννη! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Ποιὸν ἀφήσες στοῦ τιμόνι!

- Ἐκεῖνον, πὸν τρώει τὸ λάδι.

Οί ναῦτες σκάνε στὰ γέλια. Θυμώνει.

- Νὰ φύγης! μοῦ λέει· γρήγορα τὰ ροῦχα σου κι ἔξω.

Νὰ φύγω· τὸ λογαριασμό.

Μὲ παίρνει στὴν κάμαρα κι ἀρχίζει νὰ στρώνη τὸ λογαριασμό κατὰ τὴν συνήθειά του.

- Τὴν τάδε μέρα συμφωνήσαμε τὴν τάδε μπήκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τὰ ροῦχα σου· τὴν ἄλλη φύγαμε, τὴν ἄλλη ἐπιασες δουλειά. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Οὔτε πολλές οὔτε λίγες. Πέντε ἡμερῶν μισθὸ μοῦ ἔτρωγε. Πάλι καλά.

-Ἔτσι, τοῦ ἀπήντησα.

Καὶ βγήκα μὲ δύο σφάντσικες* στὴ Μεσσήνα.

- Ἄρχισε τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα της. Ζωὴ καὶ τήξη*. Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ ὅμως καὶ στὸ σύναγμα. Τί νὰ εὔρης, τί νὰ συνάξῃς! Μεροδοῦλι, μεροφάι. Ἕνα ζευγάρι ποδήματα, ἓνας μισθός. Ἕνας μουσαμάς, ἄλλος μισθός. Ἕνα γλέντι, ἄλλος. Ἕνας μήνας ἄδουλος, ἕξι χρέος. Σῦρε νὰ κάμης κομπόδεμα, γιὰ νὰ κυβερνήσης σπίτι!

Μὰ ὁ χάρος, μοῦ τόκλεισε γρήγορα στὸ χρόνο ἀπάνω πέθανε ἡ καπετάνισσα. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπετάνιο σὲ καπετάνιο, ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἐκλείσα στὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτοῦμερα στ' αὐτιά μου... Μὰ τί τ' ὄφελος! - Ἄν εἶχα καὶ γὼ ἓνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔριχνα. Μὰ ποῦ τὸ κλῆμα; Ἀπόφαση τὸ πῆρα. Ἡ τὸ κύμα θὰ μὲ φάη ἢ θὰ μὲ δώση πετσί καὶ κόκαλο στὸν κόσμο. Καλὰ λοιπόν, ζωὴ χαρισάμενη! Δουλειὰ καὶ γλέντι. Μὴν ἤμουν μοναχός; Ὅλος ὁ ναυτόκοσμος ἔτσι δέρνεται. Παντοῦ ἡ ἴδια ζωὴ τοῦ ναύτη. Βρισιὲς ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ἀπὸ τὸ φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξίματα ἀπὸ τὴ στεριά· ὅπου καὶ νὰ γυρίσης, στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Γ'

Μιὰ φορὰ, ποῦ ἦρθα στὸν Πειραιά μὲ ἐγγλέζικη φρεγάδα εἶπα νὰ πάω στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε ποῦ ἐφυγα μὲ τὸν καπετὰν Καλιγέρη, δὲ γύρισα ποτέ. Ἡ τύχη μὲ ἄρπαξε στὰ φτερά της καὶ μ' ἔφερε σθούρα

στή γῆ. Πῆγα, ἤβρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάνας μου χορταριασμένο. Ἐκαμα τρισάγιο τῆς μάνας μου, ἀναψα κερὶ στήν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

- Ποιὸς ξέρεϊ, πικροσυλλογίστηκα, ποιὸς ξέρεϊ, ἂν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

Ὁ πατέρας της, ὁ καπετὰν Πάραρης, ἦταν παλιὸς караβοκύρης συνομηλικὸς τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα, τὴν τρύγησε καλά, ἤβρε τὴν περίσταση, πούλησε τὸ μπάρο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τάκαμε περιβόλι..

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔφυγα, ὅπως εἶχα σκοπὸ, οὔτε τὴν ἄλλη, οὔτε ἀποδομάδα. Δὲν ξέρω τί μὲ κράταγε κεῖ, δουλειὰ δὲν εἶχα. Μὰ κάθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λυγροσβήστης ὁ συλλογισμὸς:

- Ἄν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

- Ἐβαλα προξενήτρα τὴ γριὰ Καλομοίρα.

Δὲ φεύγω, ἂν δὲν πάρω ἀπόκριση, συλλογίστηκα.

Ἡ προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια της.

- Νὰ σοῦ εἰπῶ μου λέει ὁ καπετὰν Πάραρης ἓνα θράδυ παράμερα. Ὁ σκοπὸς σου καλὸς καὶ τίμιος τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλῦτερο νὰ μπάσω στὸ σπίτι μου, παρὰ τὸ γιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδερφοῦ μου. Τὸ Μαριῶ εἶναι δικό σου μὲ μιὰ συμφωνία: Ὁ ἀρνηθῆς τὴ θάλασσα. Ἐκεῖνο, ποῦ ἔλεγε ὁ πατέρας σου, τὸ λέω κι ἐγώ. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος, θὰ τὴν ἀφήσης λοιπὸν τὴ θάλασσα.

- Μὰ τί νὰ κάμω, τοῦ εἶπα πῶς θὰ ζήσω! Ξέρεις καλά, πῶς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

- Τὸ ξέρω. Μὰ τὸ Μαριῶ ἔχει τὸ δικό του.

- Λοιπὸν θὰ πάρω γυναίκα νὰ μὲ θρέψῃ;

- Ὅχι, δὲ θὰ σὲ θρέψῃ μὴ θυμῶνῃς! Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλω. Θὰ δουλέψῃς· θὰ δουλέψετε κι οἱ δύο. Εἶναι τὸ περιβόλι, εἶναι τ' ἀμπέλι, εἶναι τὸ χωράφι, Δουλευτάδες καρτεροῦν,

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς δὲν ἤθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τὴ θάλασσα τὴν ἀρنيόμουν καὶ τὴν ἀπαρنيόμουν. Εἶχα καταντήσει: σὰν τὸν Ἄι-Λιά, ποῦ πῆρε στὸν ὄμο τὸ κουπί καὶ ἀνέβη στὰ βουνὰ ζητώντας κατοικία ἐκεῖ, ποῦ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤξεραν τ' ὄνομά του. Παρόμοια

και ἐγώ. Οὔτε τ' ὄνομά της, οὔτε τὸ χρώμα της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθησαν.

- Σύμφωνοι, τοῦ εἶπα· ἔχεις τὸ λόγο μου.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὴ Μαριῶ πάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεδεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. Ἔμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζί της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέραγε ὁ καιρός, δὲν τὸ κατάλαβα. Ἔμαθα νὰ σκαλιζῶ τις κιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ ὀργώνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάλαρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπο τὸ σιτάρι σαράντα, χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ τροφή τοῦ σπιτιοῦ. Πρῶτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμὴ. Τὸ ἄλλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρπούς καὶ ἄνθη, γιὰ νὰ λαλήση, « εὐχαριστω » νὰ μοῦ εἰπῆ, πού τὸ δούλευα.

Ἄνοιγα τ' ὄργωμα καὶ τ' ὄργωμα ἔμενε στὴ θέση τοῦ δεχόταν τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυβε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε, ὥσπου τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου ὀλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

- Κοίτα, πῶς τὸν ἀνάστησα!

Ἀλάφωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τινάζετο χαρούμενο, τὰ μάτια του ἄνοιγαν σὰν πεταλούδα καὶ ἀξάφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριά, κι ἐκεῖνη βεργολυγερή, πανώρια, ψηλωνε φουντωτὴ, καμαρωτὴ, μοῦ χάριζε ἴσκιο τὰ μεσημερινα καματα καὶ ὕπνο ἀρωματισμένο τις νύχτες, τὸ εἶναι μοῦ ὄλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸν χρυσόξανθο καρπὸ τη! Ἄ! Ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴ γῆ, πού τῆς ἔδωσε αἴσθημα! Ὅχι· ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχείο, πού τὸ αὐλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβήση τ' ἀχνάρι σου· τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδάς κι ἐκεῖνο σὲ σπρώχνει, σὰ νὰ σοῦ λῆ « τί θὲς ἐδῶ! » καὶ βρυχιέται νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. Ὁ Κάης θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἔπειτ' ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ἡλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό. Ἐμπρὸς ἐκεῖνη μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιγνιδιάρικα πίσω ἐγώ μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὄμο καὶ τὴ μούλα φορτωμένη καυσόξυλα. Ἄναβε τὴ φωτιά τὸ Μαριῶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο μας. Ἄναβα καὶ ἐγώ τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι· ξαπλωμένος ἀνάμεσα στὸ ξανθὸ ἀγιόκλημα,

πού σκάλωνε στους τοίχους δίπλα στους βασιλικούς, τους δυόσμους, τις μαντζουράνες, πού δὲ ζητοῦσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι, γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μύσχους.

-Καλησπέρα.

- Καλή σου σπέρα.

- Καληνύχτα.

- Καλὸ ξημέρωμα.

Ἄλλαζα καρδιοστάλαχτες εὐχές μὲ τοὺς συντοπίτες μου. Δὲν κοίταζα πιά τὸν οὐρανό. Δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρων, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολή.

Δ'

Ἔτσι πέρασε ὁ δεῦτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο. Μιὰ Κυριακὴ τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴ γυναίκα μου στὸν Ἄι - Νικόλα. Ὁ ξάδερφός της, ὁ καπετὰν Μαλάμος, βάφτιζε τὸ μπρίκι* του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά. Ἦταν ὠραία ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόδου μου. Τὸ ναυπηγεῖο γεμάτο μαδέρια, κατάρτια, σανίδες, πελεκοῦδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς ἀκρογιαλιάς θαρκούλες ὁμορφοθαμμένες, μπρίκια ἀνασκελωμένα, γολέτες ξαρμάτωτες, σκελετοὶ καϊκιῶν, σκούνας, τρεχαντηριοῦ. Ὅλα τοῦ ναυτοκόσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἀπλοὶ πόδοι καὶ οἱ μεγάλες ἐλπίδες, ξυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, ὅλο τὸ νησί μας, γιορτινοντυμένοι γύριζαν στὰ σκαριά, πηδοῦσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφοῦσαν οἱ ἄντρες, τὰ καμάρωναν, τοὺς μιλοῦσαν πολλὰς φορές, ἔλεγαν τὴν ἀξία τους, λογάριάζαν τὴ γρηγοράδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομάστορα γιὰ τὸ κάθε τί.

Τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του μὲ τὴν πλώρη σπαθωτὴ, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μὲ τὰ ποντίλια* του ἀπλωτὰ ζερβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαροῦσακοιμάμενη στὴν ἀμμουδιά. Ὁ λογάλαζι ἢ θάλασσα ἄστραφτε καὶ παιγνίδιζε κι ἔφτανε γλῶσσες γλωσσίτσες στὰ πόδια του, τὸ ράντιζε μὲ τὸν ἀφρό της, τοῦ κελαηθοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα:

-Ἐλα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιασῶ στους κόρφους μου, νὰ σ' ἀναστήσω μ'

ένα μου φίλημα. Τί κάδεσαι ἄψυχο ξύλο και θάρυπνο; δὲ θαρέδηκες τοῦ δάσους τὴ νάρκη και τὴν ἄβουλη ζωή; ντροπή σου! Ἐβγα νὰ παλαίψης μὲ τὸ κύμα. Ὁρμησε στηθάτο νὰ κουρελιάσης τὸν ἄνεμο. Ἐλα νὰ γίνης ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρου ἀνάπαψη, τραγούδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπετάνιου σου. Ἐλα, χρυσό μου, ἔλα!

Ὁ καπετὰν Μαλάμος φρεσκοξυρισμένος, γελαστός, μὲ τὴν τσόχνη βράκα και τὸ πλατὺ ζωνάρι δίπλα του ἢ καπετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά ἄστραφταν κι οἱ δύο τους, σὰ νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολί, τὸ λαγούτο, λάλαγαν τὴ χαρὰ στὰ τετραπέρατα.

Ἐγώ, τί νὰ σοῦ εἰπῶ; δὲ χαϊρόμουν καθόλου. Καδισημένος κατάνακρα* ἔβλεπα τὴ θάλασσα νὰ φτάνη στὰ πόδια μου και κάποια θλίψη μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια ἔβλεπα τὴν πρώτη μου ἀγάπη γαλαζοντυμένη, γελαστή, χαρουμενη. Πίστρεψα, πὼς μὲ κοίταζε κατάματα, πὼς μοῦ μιλοῦσε θλιμμένα, πὼς μ' ἔβριζε παραπονιάρικα.

- Ἄπιστε, ἀπατεώνα, δειλέ!

- Πίσω μου!..., εἶπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.

Θέλησα νὰ φύγω, ἀλλὰ δὲ βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ' ὀρθολίθι και τὸ μάτια μου, τ' αὐτιά μου, ἢ ψυχὴ μου ὅλη παραδομένη στὸ κύμα ἄκουε τὸ παράπνο:

- Ἄπιστε, ἀπατεώνα, δειλέ!

Λίγο ἔλειψε ν' ἀρχίσω τὰ δάκρυα.

- Ἐ, πουλί μου, τί συλλογιέσαι; ἀκούω δίπλα μου.

Και βλέπω τὸ Μαριώ, πάντα γελαστή μὲ τὸ λεβέντικο ἀνάστημά της. Σάστισα.

- Τίποτα, εἶπα, τίποτα... Πιάσε με νὰ σηκωθῶ, γιατί ζαλίστηκα.

Και γαντζώθηκα ἐπάνω της, σὰ νὰ φοβόμουν μὴ μὲ συνεπάρη τὸ κύμα.

Ὁ παπὰς ντυμένος στ' ἄμφια διάβαζε τὴν εὐχὴ στὸ πλεούμενο. Ὁ πρωτομάστορης ἄρχισε τὰ προστάγματα... και μὲ τὸ σπρώξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοῖο στέναξε και γλίστρησε στὰ νερὰ σάν πάπια, μαζί μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

- Καλοτάξιδο, καπετὰν Μαλάμο, καλοτάξιδο! Και τὸ καρφί του μάλαμα! φώναξε ὁ ναυτόκοσμος, βρέχοντας τὸ ἀντρόγυνο μὲ

θάλασσα.

Μά κείνη τήν ὥρα ἓνα παιδί χτύπησε κάπου και ἔπεσε λιπόθυμο. Δὲ χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μέ τὰ ροῦχα μου. Δυὸ βουτιές κι ἔσυρα τὸ παιδί ἀπ' τὴ θάλασσα. Ἔσυρα ἐκεῖνο, μὰ μπλέχτηκα ἐγὼ στὰ δίχτυα της.

Ἀπὸ τότε ἔφυγε ὁ ὕπνος, ἡ χαρὰ ἀπὸ κοντά μου. Ἐκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα, τὸ γλιὸ νερό, ποὺ ἀγκάλιασε τὸ κορμίμου, ἔσυρε τὴν ψυχὴ μου σκλάβα κατόπι του. Τὸ θυμόμου και νόμιζα, πὼς κάτι ζωντανὸ ἔσερνε στὴ ραχοκοκαλιά μου φιλήματα.

Δὲν ἔπιασα πιά δουλειά. Δοκίμασα νὰ πάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ' ἀμπέλι, ὅλα στενόχωρα.

Γύριζα ὀλημερίς στ' ἀκρογιαλὶ, βούταγα στὸ νερό, ρουφούσα τὴν ἀρμύρα, κυλιόμου στὰ φύκια κυνηγοῦσα ἀχινούς και καθούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι και δειλὰ πλησίαζα τις συντροφίες τῶν ναυτικῶν ν' ἀκούσω κουβέντα γιατ' ἄρμενα, γιατ' ἀξίδια, γιατ' τρικυμίες, γιατ' ναυάγια. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲ γύριζαν νὰ με ἰδοῦν. Χωριάτης βλέπεις ἐγὼ, παλιογεωργός, ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλι στ' ἀκρογιαλὶ νὰ εἶπω τὴ θλίψη μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καρabάκια περίτεχνα μέ κατάρτια πριναρίσια, μέ παλαμάρια και πανιά και μέ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο.

Ἡ Μαριώ μ' ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό της.

- Παναγία μου, παλάβωσε ὁ ἄντρας μου! ἔλεγε. Κι ἔταζε λαμπάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ζωκλήσια, διάβαζε τὰ ροῦχα μου και στηθοχυπιόταν μερόνυχτα, γιατ' νὰ πείση τοὺς ἀγίους νὰ με φέρουν στὰ λογικά μου.

- Τί πᾶς, τί τὰ γυρεύεις, Μαριώ τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα, οὔτε ἄγιοι ὠφέλοῦν στὴν ἀρρώστια μου. Ἐγὼ εἶμαι παιδί τῆς θάλασσας. Μὲ κράζει και θὰ πάω. Θεὸς τώρα, θεὸς ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθὼς τὸ ἄκουσε, ντύθηκε στὰ μαῦρα.

- Τὴν τέχνη σου; λέει νAUTῆς θὰ πᾶς νὰ γένης! Θὰ καταντήσης ναύτης πάλι!

- Ναὶ ναύτης, δὲν μπορῶ. Μὲ κράζ' ἡ θάλασσα!...

Μὰ ποῦ ἐκείνη! Νὰ μὴν τὸ ἰδῆ, νὰ μὴν τ' ἀκούση. Ἄρχισε τὰ δά-

κρυα, τὰ παρακάλια ριχνόταν ἀπάνω μου. Ἐβριζε τὴ θάλασσα, τὴν ψεγάδιζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κάκου! Ὅλα μοῦ φαίνονταν ἄνοστα.

Ἐνα ἡλιοβασιλεμα, πού καθόμουν στὸ ἀκρωτήρι, βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομάτα τὰ πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. Ὅλα τῆς τὰ ξάρτια ξεχώριζαν... Ἡ ψυχὴ μου μελαγχολικὸ πουλάκι κάθισε ἀπάνω τῆς. Ἄκουσα τὸν ἄερα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῆ τοῦ ναύτη τῆ ζωῆ.

Ἐκεῖ ἄκουσα ἓνα ναύτη νὰ μὲ δείξει στοὺς συντρόφους του καὶ νὰ εἰπῆ:

- Νά κι ἓνας, πού ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ φόβο.

Τινάχτηκα ἀπάνω! Ὅχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι. Ἡ Μαριῶ ἔλειπε στὸ ρέμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν ὦμο καὶ χάνομαι σὰν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφτασα στὸν Ἄι - Νικόλα, λύνω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

Ἀπὸ τότε φάντασμα ἢ ζωὴ. Θὰ μοῦ εἰπῆς; δὲ μετάνιωσα; Καὶ ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἀλλά, καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησί, πάλι δὲ θὰ ἠσυχάσω.

- Μὲ κράζει ἡ θάλασσα!

« Λόγια τῆς πλώρης »

Ἄντρεας Καρκαβίτσας

ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ - ΠΙΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΘΩΝΑΣ

Όταν ποτέ, περιηγούμενος τὸ Ἅγιον Ὅρος, διέβαινον ταπεινὸς προσκυνητὴς ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, συχνὰ ὁ ἄνεμος τῆς Χερσονήσου, ὁ ἡγιασμένος ἀπὸ τὰ τόσα καιόμενα θυμιάματα τῶν προσευχῶν, διανοίγων τῶν πυκνοφύλλων καστανεῶν τοὺς κλάδους, μοῦ ἀπεκάλυπτε μίαν τριγωνικὴν κορυφὴν, ὡς ἀσκητοῦ πολιοῦ κεφαλὴν, προσευχομένου, ἐγγὺς τῶν νεφῶν, ἓνα κῶνον πέτρινον, ὅστις σὰν νὰ μ' ἐκοίταζε καὶ σὰν νὰ μὲ συνώδευε πανταχοῦ παρών, μὲ τὸ τεφρὸν ἐκεῖνο μέτωπόν του.

Κατ' ἀρχὰς ἠσθανόμην ἀναφρικίασιν φόβου καὶ περιδεῆς ἀπέστρεφον ἀλλαγῶν τὸ βλέμμα, κλίνων τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰ μαῦρα ἔλατα τοῦ Ἐηροποταμιοῦ* δάσους. Ἀλλ' ἐν τῇ παρακαμπῇ τῆς ὁδοῦ, πάλιν, ἰδοὺ ἐνώπιόν μου ὁ πέτρινος ἀσκητὴς, μὲ τὴν μολυβδίνην ἐκείνην ὄψιν του ἰλαρῶς προσμειδιῶν μοι ἀπὸ τοῦ κρημνώδους τοῦ ὕψους. Ἄλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλλοτε ὡς πέτρα αἰωρουμένη. Κι ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν, ἀναμένων κάτι τι νὰ πέσῃ ἐπ' ἐμοῦ. Ἀλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνήθισα, ὥστε τὸν ἐθεώρουν πλέον συμπροσκυνητὴν μου. Ὅπου καὶ ἂν ἦμουν, ὁ φαλακρὸς γέρον πάντοτε ἐμπρὸς μου. Ἐν ὁδῷ βαδίζοντα μὲ παρηκολούθει. Εἰς τὰς ξυλίας ἀπλωταριάς τῶν Μονῶν καθήμενον μ' ἐσυντρόφευεν. Ἐν θαλάσῃ παραπλέοντα τὴν ἀπότομον ἀκτὴν μὲ κατευώδωνεν. Εἰς τὸν ὕπνον μου μ' ἐσκέπαζε. Καὶ ὅταν ἀφυπνιζόμενος ἐπήγαινον νὰ νιφθῶ εἰς τὴν βρύσιν τὴν κρύαν, τὸν ἔβλεπον πρῶτον πρῶτον, ὡς ἄγγελον νεφέλοσκεπαστον, τὸν πέτρινον σύντροφόν μου. Ἐπρόβαινον εἶτα ἀπὸ τὸν λεμονεῶνα τῶν Ἰθήρων* εἰς τοὺς ἀμπελώνας, πέραν εἰς τοὺς πέντε Μάρτυρας, νὰ ὁ ἐρημίτης ἐνώπιον μου μὲ τὸ συννεφένιον του κουκούλιον. Ἀνηρχόμην ἀπὸ τὰ Παντοκρατορινὰ κελία πρὸς τὰς Καρυὰς*, μοῦ ἐδώπευε τὸ βλέμμα ἢ σταχτερὰ ὄψις του. Ἐξετρέπωνον ἀπὸ καμίαν χαράδραν, πέραν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἁγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ἢ ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἰδοὺ πάλιν

μ' ἐχειραγώγει ὁ σύντροφός μου ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη του.

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔγχασα τὸν προσφιλῆ συμπροσκυνητὴν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του σύντροφιάν. Ὁ οὐρανὸς μ' ἐφάνη, ὅτι κατῆλθε μολύβδινος καὶ βαρὺς πρὸς τὰ κάτω κι ἔλειψαν ἐν τῷ ἅμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν, ὅτι εὐρισκόμενη εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἀλλ' αἶφνης, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τρικυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ ἱερὰ τοῦ Ἄθωνος κορυφὴ ὡσάν μία θυζαντινοῦ Παντοκράτορος εἰκῶν, ἐζωσμένη γύρω γύρω τοῦ ἁγίου στήθους του ἀπὸ φαιὰ νεφελώματα ὡς πυκνωμένου ἐκεῖ λιθανοκαπνοῦ.

Ὁ Ἄθωνας εἶναι αὐτός!

Ὁ Ἄθωνας, τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδιάσεν ποτε νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Μακεδόνα, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμένας χεῖρας του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλεν αὐτὸν χαριέστερον εἰς « Περίβλι τῆς Παναγίας », καλλιδενδρον καὶ εὐανθές. Ἀπὸ τοῦτου ἀναρίθμητοι προσευχαὶ καθ' ἐκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδευόμενοι ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα ἀνθῆ, τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἀρμονίᾳ γοητευτικῆ καλλικειλάδων ἐρημικῶν πτηνῶν, τῶν ὀξυφώνων τῶν μονῶν σημάτων ἀπὸ μέσα ἀπὸ ἀνθοβολοῦντας θάμνους, τ' ἀναρίθμητα μαρτυρικὰ καὶ ὁσιακὰ λείψανα τ' ἀποκειμένα εἰς τοὺς θησαυροὺς ἐκάστου μοναστηρίου.

Καὶ ὅσοι ἀναβοῦν, μετανοοῦν καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν παλιν μετανοοῦν!

Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν Ἁγίῳ Ὅρει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς του Ἄθωνος, ὅστις κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται Ἄθωνας.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων τὸ ὕψος του.

Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως, διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἵτινες καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ κρυσταλλωμένας χιόνας.

Πρέπει ἀφ' ἐσπέρας νὰ ἔχη βρέξει καὶ τότε λίαν πρῶι ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφὴν, ὅτε ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι

διαυγής και καθαρά, ἀμειβομένων ἀπεριγράπτως τῶν κόπων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἐξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρεποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὅμως γίνεται ἡ ἀνάβασις τῆ βῆ Αὐγούστου, ὅτε πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναῖσκος. Τότε ἀφ' ἑσπέρας, ἀφ' ὅλης τῆς Χερσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται, βαστάζοντες εἰς χεῖρας, ἀντὶ ράβδου, ἀπὸ ἕν χονδρὸν ξύλον, ἵνα τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσι φωτιὰν καὶ θερμανθῶσι διὰ τὸ ψῦχος, τὸ ὁποῖον ἐπάνω ἐκεῖ εἶναι λίαν ἐπαισθητὸν, ἰδίως ἐν αἰφνιδίᾳ μεταβολῆ τοῦ καιροῦ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας τοῦ Αὐγούστου.

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερασίαν, τὴν ὑδατὸρρυτον καὶ γλοερὰν ἐκείνην κοιλάδα, ἀρχίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάβασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως καὶ πότε δι' ἐλιγμῶν, διὰ μέσου ὠραιοτάτου δάσους ἑλατῶν καὶ πευκῶν, τῶν ὁποίων πολλοὶ κορμοὶ κατὰξῆροι ὑψοῦνται κεραυνόπληκτοι, ὡς σκελετοὶ παλαιῶν τιτάνων.

Οὕτω μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μικρὸν ναῖσκον, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν εὐδίαν* τοῦ ὄρθρου διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ὁ ναῖσκος οὗτος ὡς μία ἀετοφωλεὰ διακρινόμενος ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶναι ἀόρατος, σαθανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας μὲ τὸ μικρὸν παράρτημά του, ὅπου ἀναπαύονται οἱ Λαυριῶται πατέρες μὲ τοὺς ἡμιόνους των, οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὴν Λαύραν*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἐδῶ ἀφ' ἑσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ καταβάσει, παραδέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

Ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶναι ἄβατος ἐπὶ τοῦ βράχου δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἱκανὰς λίρας ἐξ ἰδίου του ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ', ἵνα καταστήσῃ βατὴν εἰς τοὺς ἡμιόνους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ μέχρι τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόνου ἀνάβασις, διότι τὸ μέρος εἶναι ὄλως ἄδενδρον, ὀλισθηρὸν καὶ πετρῶδες.

Εἶναι αὕτῃ ἡ φαλακρὰ κορυφή πλέον, ἡ πανταχόθεν τῆς Χερσονήσου θεωρουμένη μὲ τὸ μολύβδινόν της κουκούλιον. Εἰς ἕν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶναι σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ εἰς ἕν αὐτῆς μέρος, ἀπόστασιν ἕως πέντε βημάτων, ἕνας ἕνας διέρχονται οἱ προ-

σκυνηταί, ἔντρομοι θεωροῦντες τὴν ἄβυσσον, τὴν χαίνουσαν κάτω με τοὺς δυσαναθάτους κρημονούς της.

Μετὰ ἡμίσειαν ἀκριβῶς ὥραν ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν, εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Οὐδεὶς ποιητής, οὐδεὶς ζωγράφος, κανὲν χρῶμα καὶ καμία φαντασία, καμία πτερωτὴ λογογράφου γραφίς δὲν ἔμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θεάματος, τὸ ὁποῖον πληροὶ θάμβους βαθυτάτου τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁλὴ ἡ Χερσόνησος, με τὰ βουνά της καὶ με τοὺς λόφους της, τὰ ἀκρωτήριά της καὶ τοὺς ὄρους της, ὅλη εὐρίσκεται, θαρρεῖς, γύρω γύρω, εἰς τὴν εὐρείαν τοῦ Ἄθωνος ποδιάν. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυώροφοι μοναί, ἄλλαι μὲν ὡς καλυβάκια ἐν τῷ δάσει, ἄλλαι δὲ ὡς πεταλίδες ἐπὶ τῶν σκοπέλων. Ἐνθεν ἡ Χαλκιδικὴ ὅλη καὶ ὁ Θερμαϊκὸς λάμπων ὡς καθρέφτης ἀπὸ ἄργυρον. Ὁ Ὀλυμπος καὶ τὰ βουνά τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν τὸ Θρακικὸν πέλαγος με τὰς νήσους του ὡς κύκλους κολυμβῶντας πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Κάτω τὸ Αἰγαῖον με τὰ κύματα τὰ κάτασπρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήπη φουρτουνιασμένα καὶ συμμαζευμένα ὡς πρὸς σωτηρίαν ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βουνοῦ. Ὁπισθεν τῶν βουνῶν ἰδοὺ οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας, με τοὺς ποταμούς της ὡς ὄφεις ἀσημένιους διολισθαίνοντας με γυαλιστεροὺς ἐλιγμούς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶναι καλῶς ἐτοιμασμένοι με ἰσχυρὰς διόπτρας βλέπουν καὶ τὴν Προποντίδα ὡς ὁμίγλην ἀπλουμένην, καὶ τὸ ὄγκωδες Ἑπταπύργιον, τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου Ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρίλαν με ἑπτὰ στεφανωμένην κορυφάς, τοὺς ἑπτὰ πύργους της.

Ἐχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν, ὅτι καὶ ὅσοι ἀναβοῦν εἰς τὸν Ἄθωνα, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν πάλιν μετανοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταβαίνοντες χάνουν μίαν τοιαύτην μυθικοῦ μεγαλείου εἰκόνα. Μετανοοῦν καὶ οἱ δεῦτεροι, διότι ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχίαν των δὲν ἤξιώθησαν νὰ ἀπολαύσουν μίαν ἀλησμόνητον ἡδονὴν ἀπὸ ἐκείνας, τὰς ὁποίας σπανίως χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία δημιουργία.

Ὁ ναῖσχος τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ ἕως ὁκτῶ μοναχοὺς, ὡς λευκὴ κολονίτσα φαινόμενος, ἐπὶ τῆς θρα-

χώδους αἰχμῆς ἀκριβῶς ἐκτισμένος. Ἐξω ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἰσοπέδωσις πελεκητή, ὅπου ἤμποροῦν νὰ σταθοῦν ἕως διακόσιοι ἄνθρωποι. Ἡ ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουργίας, διότι ἂν αἰφνης μεταβληθῆ, ὁ καιρὸς καὶ ψυχὸς ἐπιπνευση, οἱ ὀδόντες πάραυτα ἀρχίζουν νὰ τρίβουν καὶ κτυποῦν, αἱ χεῖρες παγώνουν, τὰ γόνατα ξυλιάζουν. Ὅταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνωθοῦν, τότε - δεινόν! - οἱ κεραυνοὶ ἐκρήγνυνται, καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πετρίνην κορυφὴν φοβερὰ πάλῃ τῶν στοιχειῶν, ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ θροντῶν. Χαλασμὸς κόσμου· εἰκὼν ὑπερνεφούς τιτανομαχίας, ἐν ἧ συντρέθονται αἱ ἀπορρώγες* πέτραι τῆς φαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν καὶ ἐνίοτε φεῦ καὶ ἄνθρωποι παραπεσόντες ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τῆς κραταιᾶς τῶν στοιχειῶν πάλῃς. Ὁ τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπαρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ' ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν, ὅστις τότε μόνον καταπαύει, ὅταν αἰσίως καταβαίνοντες οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν. Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὸ ὁποῖον μένει ἀλησιμόνητον πλέον εἰς ὅλην τὴν ζωὴν.

« Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα », τόμ. Γ' Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Ἀπὸ μακριὰ τὴν ἀποχαιρετοῦσα τὴν Ἀκρόπολη τὸ βράδυ, ὅσο ἔτρεχε τὸ τραῖνο καὶ κατέβαινα στὸν Πειραιᾶ νὰ μὲ πάρῃ τὸ βαπόρι, ποῦ μὲ πῆγε στὴν Τῆνο. Τὴν ἀποχαιρετοῦσα τὴν Ἀκρόπολη καὶ λυπόμουν. Ἀνοίγει ἡ καρδιά μου, ἅμα πατήσω τὰ χῶματα τῆς Ἀθήνας. Ἐλεγα μέσα μου: « Ποῦ ἄλλοῦ θὰ βρῶ τόσους φίλους καὶ ἐφημερίδες τόσες; Ποῦ θὰ γελοῦν οἱ δρόμοι, ὅπως γελοῦν στὴν Ἀθήνα; »

Μ' ἄρσαν ὅλα καὶ τὰ καμάρινα ὅλα. Τὰ βουνὰ ἐκεῖνα τῆς Ἄττικῆς, ποῦ τάβλεπα πρώτη φορά στὴν Κηφισιά καὶ δὲν μποροῦσα νὰ τὰ χορτάσω, ποῦ θὰ τὰ χαροῦν τὰ μάτια μου, τώρα ποῦ φεύγω; Ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύῃ, πέρα πέρα τὰ βουνάκια ροδοσκοτεινιάζουν

ἀράδα ἀράδα, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, λὲς πὼς πλαγιαίζουν νὰ κοιμηθοῦν· τὸ τελευταῖο βουνάκι κάτω κάτω, ποῦ φαίνεται μόλις, τόχει ψιλή καταχνιά κουκουλωμένο καὶ δὲν μπορεῖς νὰ καταλάβῃς, ἂν εἶναι σύννεφο, ἂν εἶναι βουνό. Πήγαινε νὰ δῆς καὶ δὲν ἔχεις νὰ διαβάσης μυθολογία, μήτε κανένα βιβλίο, ποῦ γράφει γιὰ τοὺς θεοὺς. Τὸ βλέπεις κι ἀνατριχιάζεις. Λὲς ἀμέσως, πὼς ἐκεῖ κάτω, νά, στὸ σύννεφο καὶ στὴν καταχνιά, ἐκεῖ θὰ κάθονται θεοὶ.

Τέτοια θυμόμουν, ὅταν ἀνέβηκα στὸ βαπόρι κι ἤμουν πολὺ συλλογισμένος. Εἶχα μεγάλο καημό. Τὴν καινούργια τὴν Ἀκρόπολη, στο-χαζόμουν, τώρα ποιός καὶ ποῦ θὰ μᾶς τὴν χτίσῃ; Τοὺς καινούργιους μας θεοὺς σὲ τί βουνό, σὲ τί μέρος θὰ τοὺς δοῦμε;

9 τοῦ Σταυροῦ, 1893

Ἐφημερίς « Ἄστυ »

Γιάννης Ψυχάρης

ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Σύρα.

Νά μὴν ἦταν οἱ παπάδες, τί θὰ γινόμεον, καὶ γῶ δὲν τὸ ξέρω. Ὅπου πῆγα, πρῶτος φίλος μου ὁ παπάς. Πολὺ τοὺς ἀγαπῶ τοὺς παπάδες. Εἶναι προκομμένοι, εἶναι καλοί, εἶναι κι ἐξυπνοὶ κι ἀθῶοι. Τοὺς βλέπω καὶ καμαρώνω. Αὐτοὶ βάσταξαν τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ σήμερα ἀκόμη σὲ μέρη πολλὰ αὐτοὺς ἔχει πατρίδα ἢ Ρωμιοσύνη. Τί περίεργο πράμα! Καὶ μένα μ' ἀγαποῦν οἱ παπάδες. Ἀλήθεια, δὲν τ' ἀξιῶ... Στὴ Σύρα ὡς τόσο δὲν εἶδα παπά' καλοπέρασα ὅμως καὶ στὴ Σύρα.

Τ' ὠραίο, τ' ἀγαπημένο νησί! Τόβαλα στὴν καρδιά μου. Εἶναι τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ χῶμα, ἢ νὰ ποῦμε πιὸ σωστά, ἢ πρώτη ἑλληνικὴ πέτρα, πού πάτησα τότε, ὅταν ἦρθα στὴν Ἑλλάδα. Καὶ τώρα πόσο πιὸ ὁμορφὴ μοῦ φάνηκε ἀκόμη. Ἐφτάσε νύχτα τὸ βαπόρι. Μὲ τὰ φῶτα τῆς ὄλα ἔμοιαζε ἡ Σύρα ἀπὸ μακριά, πού τὴν εἶδα, σὰν ἓνας μικρούτσικος στρογγυλὸς χρυσοκέντητος οὐρανός, γεμάτος ἄστρα πηχτοκαρφωμένα. Τί θαρρεῖτε; ἔχει καὶ ἡ Σύρα ἀστερουδάκια δικὰ τῆς. Ξέρουν ἐκεῖ τί θὰ πῆ ἐπιστήμη σου φτιάνουν κάτι λαμπροὺς γεωγραφικοὺς χάρτες, γράφουν ἱστορικὰ σπουδαῖα βιβλία, σοὺ κάνουν καὶ κωμωδίες. Κι ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ φιλονικοῦν γιὰ ὅ,τι θέλεις, καὶ γιὰ τὸν Ἴψεν* καὶ γιὰ μένα...

Πολὺ ὅμως δυσαρεστήθηκα στὴ Σύρα, ὅταν κατέβηκα στὴν πλατεῖα καὶ δὲν εἶδα παρὰ τ' ἀγαλμα τοῦ Μιαούλη. Πρόσμενα, πὼς θὰ ἦταν καὶ τοῦ Βικέλα*. Τοῦ ἔπρεπε, ἀφοῦ εἶναι Συριανός. Κάμποσο θὰ μ' ἄρεσε νάβλεπα καὶ τὸ Βικέλα.

Ὁραῖα τ' ἀγάλματα κι ἡ τέχνη ὠραία. Σὰν τὴν ὠραιότητα τῆς φύσης τίποτε ὅμως δὲν εἶναι. Κι ἡ τέχνη, γιὰ ν' ἀξιῶ, τὴ φύση πρῶτα πρέπει νὰ μιμηθῆ. Δὲν πιστεύω ποτὲ στὴ ζωὴ μου νὰ εἶδα ὅ,τι εἶδα στὴ Σύρα, μῆτε νὰ τ' εἶδε κανένας. Τὴ νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι δὲν ὑπάρχει πράμα στὸν κόσμον, πού ναχὴ τῆς Σύρας τὴν ὁμορφιά. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβῃς, πρέπει ν' ἀνεβῆς ἀπάνω στὴ σπράτα, ὡς πού νὰ δῆς ἓναν καφενέ, πού ἔχει ὄνομα « Ὁρφεὺς ».

Ἄμα εἶναι ἡσυγία κι ἀγεράκι δὲ φυσᾶ, θῶρει τὴ θάλασσα πέρα πέρα, πού γυαλίζει σὰ γυάλινος ἀπέραντος κάμπος. Κοίταξε καὶ τοὺς βράχους, πού γκρεμνοῦν καὶ πᾶνε κάτου ὡς τὸ γιολό, ὀλόλαμπροι βράχοι, πού ἀστράφτουν σὰν τ' ἀσήμι. Ἀνέβα ἀκόμα πιὸ ψηλὰ ἐξαφνα στριβίει ὁ δρόμος καὶ λὲς πὼς μπαίνει μέσα στὰ βουνά, στὴ ρεματιὰ μέσα. Τὰ βουνά μοιάζουν σὰ νὰ ἦταν ἀπὸ ἀτσάλι καμωμένα κι ἀχτινοβολοῦν. Κάτασπρη ἦ στράτα. Περπατεῖς καὶ τὸ βῆμα σου δὲν τ' ἀκοῦς. Σωπασιὰ μεγάλη παντοῦ. Ποῦ εἶσαι καὶ σὺ πιά δὲν τὸ ξέρεῖς· ξεχνᾶς, πὼς ὑπάρχει ζωὴ, θαρρεῖς, πὼς εἶσαι φάντασμα καὶ πού βαδίζεις μέσα στὸ φεγγάρι, στὰ βουνά του καὶ στοὺς γκρεμνοὺς του, μέσα στὸ φῶς του.

Ἄνδρος.

Καὶ ποιὸ νησι στὴν Ἑλλάδα δὲ σὲ μαγεύει; Ἡ Ἄνδρος πάλι ἔχει καὶ τὴ θάλασσα μαγεμένη. Πρέπει νὰ δῆς τίς ἀμμουδιὲς ἐκεῖνες βαδιὰ μέσα στὸ λιμάνι μὲ τὰ βουνά γύρω γύρω. Ἐρχονται τὰ κύματα φαρδιὰ μὲ τὸν ἀφρό τους, ἔρχονται καὶ ξαπλώνονται καὶ φωνάζουν τῆς ἀμμουδιάς:

Ἔλα, ἔλα μαζί μας, ἐσύ, πού μᾶς μαγεύεις καὶ μᾶς τραβάς, ἔλα νὰ σὲ τραβήξουμε κι ἐμεῖς, ἔλα νὰ πᾶμε πέρα στ' ἀνοιχτά.

Ἡ Ἄνδρος ἔχει πανώρια βουνά. Τὰ βλέπεις δεξιὰ καὶ σοῦ γελοῦν. Εἶναι γιομάτα πρασινάδες, λουλούδια γιομάτα· τὰ βλέπεις ἀριστερὰ καὶ τρομάζεις· εἶναι ἀπὸ γίγαντες χτισμένα πέτρες καὶ γκρεμνά, μήτε φύλλο μήτε κλαδί. Ἡ Ἄνδρος τέτοια εἶναι, τ' ἀντρειωμένο, τ' ὁμορφὸ νησι ἔχει δύναμη καὶ χάρη. Οἱ ἀμμουδιὲς τῆς εἶναι χαριτωμένες, τὰ κύματά τῆς φοβερά. Θέλω κι ἡ ποίηση νὰ εἶναι τέτοια, θέλω νὰ μοιάζῃ τῆς Ἄνδρου, νὰ εἶναι χαρὰ καὶ τρομάρα.

Πάρος.

Ἄλλη πάλι εἶναι τῆς Πάρου μου ἡ νοστιμιὰ. Ἡ Πάρος βουνά δὲν ἔχει ἔχει ραχοῦλες. Μήτε πολὺ κρύο κάνει στὴν Πάρο, μήτε πολὺ ζέστη. Τὰ σοκάκια τῆς εἶναι μικρά, ὅπως καὶ τὰ σπιτάκια. Ὅλα τῆς εἶναι ἡσυχα, φρόνιμα, καλούτσικα, γελαστά, ὅλα τῆς ἔχουν κάποιο μέτρο καὶ κάποιο γοῦστο. Κι ἡ θάλασσα στὴν Πάρο δὲν

ξέρει ἀπὸ φουρτουνες' ἐκεῖ κάθε χρόνο τὸ καλοκαίρι ἔρχονται τὰ σφουγγαράδικα καὶ ψαρεύουν δίχως φόβο. Κατεβαίνει ὁ βουτηχτής κάτω στῆς θάλασσας τὸ θυδὸ, μέσα σ' ἓνα λάστιχο' κατεβαίνει μαζί του κι ὁ γλυκὸς ὁ Παριανὸς ἀέρας· κάποτε βλέπεις μιὰ φούσκα, μιὰν ἀσπράδα, ποὺ ἀνεβαίνει θὰ πῆ, πὼς ὁ βουτηχτής πῆρε τὴν ἀναπνοή του κι ἔτσι μπορείς νὰ καταλάβῃς σὲ τί μέρος βρίσκεται ὁ βουτηχτής. Τὰ ἴδια καὶ μεῖς ὅλοι· γυρεύουμε, ψάχνουμε, πολεμοῦμε, καμιὰ ἀλήθεια νὰ φανῆ, νὰ πάρουμε τὴν ἀναπνοή μας νὰ δῆ ὁ κόσμος ἀπὸ τί μέρος βγαίνει ἀσπράδα. Ὅλα τ' ἄλλα ἢ θάλασσα τὰ σκεπάζει.

Θὰ τοῦ κάνουμε ἓνα ἄγαλμα λαμπρὸ Ἐκείνου ποὺ θὰ βγῆ νὰ μᾶς πρωτοπῆ τὴν ὁμορφιὰ τῆς Ἑλλάδας, γιατί μοῦ φάνηκε, πὼς ἔχουν τέτοιο παράπονο τὰ νησιά. Ποιὸς γυρίζει νὰ τὰ δῆ! Ἀντὶς νὰ διαβάσετε ξένα καὶ νὰ γράφετε ξένα, τρεχᾶτε, παιδιά, στὰ νησιά, τρεχᾶτε καὶ στὴ στεριά. Ἀπὸ σᾶς ὅλους νὰ μάθουμε θέλωμε τὰ κάλλη κάθε χώρας, τὸ μυστικὸ κάθε ψυχῆς. Πολὺ θὰ μ' ἄρесе καὶ μένα, παιδιά, νὰ μπορούσα κάτι νὰ καταφέρω. Μὰ δὲν ἀδειάζω ἔχω ἄλλες δουλειές. Κάποιος τώρα πρέπει νὰ φανῆ. Τὸ ροδάκινο, ποὺ κρέμεται στὸν ἀέρα ψηλά, ποιὸς θὰ τὸ κόψῃ; Ποιὸς θὰ ξεχωρίσῃ θάλασσα κι οὐρανὸ; Ποιὸς θὰ ζωντανέψῃ καὶ τὶς πέτρες; Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ μὴ φοβάστε. Ἄγαλμα θὰ τοῦ φτιάξουμε, σᾶς λέω. Φέρνομε καὶ μάρμαρο ἀπὸ τὴν Πάρο.

28 τοῦ Σταυροῦ, 1893

Ἐφημερίς « Ἄστυ »

Γιάννης Ψυχάρης

ΖΩΓΡΑΦΙΑ

[Ο Κώστας Χατζόπουλος στο μυθιστόρημά του « Φθινόπωρο » μάς δίνει ωραίες περιγραφές της φύσεως, μέσα στην όποια κινούνται οί ήρωές του.

...Βγαίνουν μαζί περίπατο όλοι, πρώτα στο δρόμο τής ακροθαλασσιάς, έπειτα στην έξοχή, στους λόφους, και πιό μακρύτερα, όπου τά λαγκάδια τής ρεματιάς όμορφαίνουν περισσότερο, οί λόφοι γίνονται βουνάκια, πέτρινα πάντα, κοκκινόμαθα, με πεύκα άρια και ρείκια πιό πυκνά και σφάλαχτα και σπάρτα, πού όταν άνθιζαν τόν Άπρίλη, έβαφαν όλον τόν τόπο κίτρινο, ένα κίτρινο, πού έχυνε τά βράδυα χρυσόξανθες αναλαμπές στα ρόδινα νερά τού μικρού κόλπου, πού έκανε πίσω από τó κάστρο ή θάλασσα.

Έκει έξω δέν άπαντοῦσαν ψυχή. Μόνο κανέναν κυνηγό και γαιδουράκια, πού, όπως κατέβαιναν όλοσκέπαστα από τά κλαδιά, πού ήπανε φορτωμένα, έμοιαζαν σά δάμνα φουντωτά, πού σάλευαν, φαίνονταν σά βώλοι χαλκοπράσινοι, πού ξεκολλούσαν και κυλούσαν γλιστρώντας κάτω στην πλαγιά. Μακρύτερα έβοσκαν κοπάδια, και τά κουδούνια ήχούσαν εδώ βοερά από τó βάθος και σαν άπόκοσμα, εκεί άπαλά από τή ράχη, μελαγχολικά. Κάτω στής λαγκαδιάς τó χάσμα άγρια περιπλοκάδια πλεγμένα σέ κουμαριές και σέ σκοίνα και σέ ρείκια σχημάτιζαν λόχμες, μικρούς δόλους, πού έφεγγαν βιολετοκόκκινοι, όταν άνοιγαν τά ρείκια, έλαμπαν άσπριδεροί με μουντούς, παρδαλούς τόνους, όταν άνθιζαν τά περιπλοκάδια.

Και ή θάλασσα, πού άνοιγόταν μπροστά πάντα πλατύτερη, έφεγγε όλη στο ήλιοβασιλεμα σά χρυσή πλάκα άπέραντη πυρωμένη σέ πυρκαϊά όλοπόρφυρη.

Έπειτα ήρθε τó φθινόπωρο! ένα ήμερο φθινόπωρο με μέρες στη σειρά άσυννέφιαστες, γλιαρές και άπάνεμες. Οί λόφοι άπλωναν βιολέτινοι με τ' άνθισμένα ρείκια στις πλαγιές, πέρα οί γυαλοί άλλου μενεξεδένιοι, άλλου τριανταφυλλιοί, οί βράχοι σέ σχήματα πού άλλαζαν παράξενα κάθε στιγμή, κρεμιόνταν σαν άνάεροι στα νερά,

οί άμμουδιές χρυσοφέγγιζαν κάτω σαν παρδαλά πανιά άπλωμένα στο άκρογιάλι. Ένα φώς άπαλό και διάφανο, που έμοιαζε σά να ήταν καθρέφτισμα, κάτι τι άυλο, έτρεμε στον άερα και στη γή.

...Απάνω τó γλαυκό και γύρω τó χρυσό φώς και κάτω οί άνεμῶνες, που έσκαζαν πλήθη πλήθη πολλά στη γή, πλούμιζαν μέ τόνους ώχρορόδινους τó σκοῦρο χῶμα. Τόνοι νεκροί, κιτρινωποί, χαλκοί, γλιστροῦσαν έδῶ κι εκεί στους πράσινους άκόμα θάμνους και στά κλαδιά, όπου κοκκίνιζαν ζωηρά τά κούμαρα...

Σταματοῦσαν ὅλοι κι άκουαν τούς σπίνους, που λαλοῦσαν τó σιγαλό σκοπό τους στά κλαδιά, τούς μικρούς σπουργίτες που ψιθύριζαν στά θάμνα, τούς μακρινούς, κομμένους ήχους, που φτάνουν πάντα άόριστοι και μελαγχολικοί από τήν έρημιά, και γεμίζουν τή στιγμή μέ κάποια άνησυχία.

Σταματοῦσαν και τούς άκουαν και σῶπαιναν.

Κάποιοι άργοπορημένοι βάτοι πρόβαλαν λευκοανδισμένοι, γλομοκόκκινοι και ὀλόγυρα στους λόφους και αντίκρυ στο ὀρδόβραχο βουνό και άπάνω στο γλαυκό και κάτω στη ροδισμένη θάλασσα άπλωνε τή γλιαρή γαλήνη του τó άργό και φωτεινό φθινόπωρο.

« Φθινόπωρο »

Κώστας Χατζόπουλος

Η ΣΠΟΡΑ

[Ο Κώστας Θεοτόκης στο μεγάλο του διήγημα «Ο Κατάδικος», όπου κινούνται οί ήρωές του, ὁ γεωργός και νοικοκύρης Αράδυμος, ή γυναίκα του Μαργαρίτα, ὁ αγαθός και ιππότικός, αλλά δύστυχος υπηρέτης του Τουρκόγιαννος και άλλοι, μάς δίνει ζωντανές, εικόνες ὄχι μόνον τῶν ήρώων του, αλλά και από τή φύση και τά έργα τῶν ανθρώπων ὅπως φανερώνει τó ακόλουθο απόσπασμα]

Ήταν Μάρτης. Τό μεσημέρι είχε περάσει από δύο ὥρες ὁ ήλιος έφεγγε λαμπρός και καυτερός άκόμα μέσα στον καθαρό θαρό γαλάζιο οῦρανό, όπου κάποια σύννεφα άσπρα και σταχτιά ανάλαφρα ταξίδευαν. Ὅλοι οί χωριάτες ήτανε στον κάμπο, δούλευαν παντού τά χωράφια έσκαφταν τή γή, ξερίζωναν τó πράσινο χόρτο, έσπερναν

τήν ὀψιμίᾳ* καὶ ἐκεῖνη τὴν ὥρα μάλιστα ἡ ἐργασία ἦταν σ' ὅλη τὴν ἀναψή της, σὰ νὰ βιάζόταν καθένας ἐκεῖνο τὸ ἀπομεσήμερο ἢ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο του ἢ νὰ ἀφήσῃ λιγότερη δουλειὰ γιὰ τὴν ἡμέρα, ποὺ θὰ ξημέρωνε.

Κι ὁ Γιώργης ὁ Ἀράδυμος ἐπιστατοῦσε τ' ὄργωμα τοῦ χωραφιοῦ του. Εἶχε δουλέψῃ κι ὁ ἴδιος ὅλη τὴ μέρα καὶ καθόταν τώρα δίπλα στὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἀργρένιου καλυβιοῦ του ἀπάνω σ' ἓνα χονδρὸ μακρὸ ξύλο στὸν ἴσκιο πόριγγε τὸ ἴδιο τὸ καλύβι. Ἦταν ἓνας ἄντρας σαραντάρης, μέτριος τὸ ἀνάστημα καὶ λιγνὸς μὲ γαλάζια μάτια, μὲ ξανθὰ μακριὰ μουστάκια, ποὺ τοῦ ἔπεφταν ὡς τὸ λαιμό, μὲ ἀξύριστα γένεια. Φοροῦσε μία ψάθα στὸ κεφάλι, εἶχε ριχτὸ τὸ σάκο του ἐπάνω στὶς πλάτες, ἦταν ξυπόλυτος.

Ἕνας σκύλος μαῦρος κι ἄσπρος ἦταν κουλουριασμένος στὰ πόδια του.

Μπροστά του ἀπλωνόταν τὸ μεγάλο χωράφι του, ἴσιο ὄλο, ἡμερωμένο, μὲ καρποφόρα τριγύρω καὶ μὲ μιὰ μεγάλη συκιά σιμὰ στὸ καλύβι· κι ὁ Ἀράδυμος καμάρωνε τὴ γῆ του καὶ λογάριζε μὲ τὸ νοῦ του τὰ γεννήματα, ποὺ θὰ συνέμπαζε ἀπὸ τὸ σπόρο γιὰ τὸ σπίτι του, τοὺς φτωχοὺς καὶ γιὰ πούλημα.

- Τουρκόγιαννε, φώναξε μ' ἓνα χαμόγελο, ἡ δουλειὰ δὲ σώνεται ποτέ· ὁ ἄνθρωπος σώνεται!... Καὶ τὰ ζά του!... Μὴν τὰ βιάξεις.

- Θὰ σχολάσωμε σὲ λίγο, τοῦ ἀπάντησε μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ τὸ χωράφι. « Ἀάχ, Περδίκη, ἀάχ! »

Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Τουρκόγιαννου, ποὺ ἀλάτρευε καὶ ποὺ μὲ τὸ παράξενο φωνητὸ του ἔβιαζε τὰ ζῶα ν' ἀνασύρουν τὸ βαρὺ τὸ σβῶλο. Καὶ τὰ δυὸ θεόρατα ζωντανά, κόκκινο τὸ ἓνα, μαῦρο γυαλιστερὸ τὸ ἄλλο, ἔσκυφταν κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ ζυγὸ τὸ κεφάλι τους ὡς τὴ γῆ· εἶχαν ἀκουμπήσει τὸ ἓνα ἀπάνω στ' ἄλλο, καὶ μιὰ στιγμὴ ἔμεναν τώρα σταματημένα ρίχνοντας μὲ δύναμη ὄλο τὸ βάρος τοῦ μεγάλου κορμιοῦ τους στὰ ἔμπρός, στέκοντας ὄρθα στὰ τρία πόδια κι ἔτοιμα μὲ τὸ τέταρτο νὰ προχωρήσουν, ὅταν ὁ σβῶλος θὰ ξεκολλοῦσε καὶ τὰ μούσκουλά τους, ποὺ εἶχαν φουσκώσει, ἔδειχναν, πὼς ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ ἔβαζαν ὅλα τὰ δυνατά τους. Καὶ καθαυτὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε φωνάξει, ἔκαμαν μιὰ τελευταία προσπάθεια, μούτρισαν ἄξαφνα πρὸς τὰ ἔμπρός, ἔκαμαν δυὸ τρία βιαστικὰ πατήματα, σὰ νὰ ἤθελαν νὰ πέσουν συρμένα ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ

δύναμη, ενώ τὸ γυνὶ πίσω τους ἀναπέταξε μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς ἓνα χοντρό, γυαλιστερό μαῦρο σβῶλο, γεμάτο ἄσπρες ρίζες ἄγριου χόρτου καὶ σπάθησαν τέλος τὸ γυνὶ ἔλαμψε καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ τὰ ζῶα ἀναστηλώθηκαν πάλι γιὰ μιὰ καινούργια προσπάθεια.

Πίσω τους ὁ Τουρκόγιαννος σκεθρωμένος πρὸς τὴ δεξιὰ μεριά κρατοῦσε μὲ τὰ δύο του χέρια τὴ χερολάβη καὶ μὲ τὰ δάχτυλά του τὰ δύο σκοινιά, πού ἔρχονταν ἀπὸ τὰ κερατα τῶν βοδιῶν, ἓνα σὲ κάθε χέρι, κρατώντας μὲ τὸ ζερβὶ καὶ τὴ βουκέντρα, ἓνα μακρὸ ραβδί μ' ἓνα καρφί στὴν κορφὴ του. Καὶ πότε πλάκωνε μὲ δύναμη τὴ χερολάβη, πότε τὴν ἀνασῆκωνε μὲ τὰ δύο χέρια, πότε τὴν ἄφηνε, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ ἢ νὰ κεντήσῃ τὰ ζῶα καὶ μὲ τὴ φωνὴ τὰ ἐπαινοῦσε, τὰ παρακινοῦσε στὸ βαρὺ τους ἔργο, τοὺς φώναζε τὰ ὀνόματά τους: Περδίκη ἔλεγαν τόνα, γιατί ἦταν κόκκινο, Παρασκευὰ τ' ἄλλο, γιατί εἶχε γεννηθῆ μέρα Παρασκευῆ.

Ἦταν κι ὁ Τουρκόγιαννος σαραντάρης. Μαυρειδερός, λιγνός κι ἐκεῖνος, ὄχι ψηλάς, μὲ μάτια μικρὰ μαῦρα σὰν ἀποκοιμημένα λιγάκι μὲ μικρὸ μουστάκι κι ἀριά γένεια, μὲ μακριὰ μαλλιά, πού τοῦ κατέβαιναν σὰ φυτίλια στὸν τράχηλο καὶ τὸ μακρουλό του πρόσωπο, μονολογοῦσε τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς καρδιάς του τὴν καλοσύνη. Φοροῦσε ἓνα πουκάμισο ἀνοιχτὸ τόσο, πού ἄφηνε νὰ φαίνεται ὅλο τὸ τριχερό του στῆθος κι ἓνα παλιὸ πολυμπαλωμένο παντελόνι ἀνασκουμπωμένο ὡς τὰ γόνατα εἶχε κι αὐτὸς ψάθα στὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια του ἦταν γυμνά.

- Γειά σου, Παρασκευά, νταή μου; φώναξε: Ἀάχ! ἐνῶ πλάκωνε τὴ χερολάβη καὶ βυδιζόταν ἔτσι τὸ γυνὶ μέσα στὴ γῆ. Καὶ τὰ ζῶα ξαναρχίζοντας τὴν προσπάθειά τους, ἀνασαλεψαν ἓναν ἄλλο σβῶλο, πού ἦταν παρέτοιμος τώρα νὰ ἀναπεταχθῆ. Κοίταζε πίσω του. Ἔνα παιδί ὀχτῶ χρόνων τὸν ἀκολουθοῦσε γιὰ νὰ ρίχνῃ σπειρὶ σπειρὶ τὸ ἀραποσίτι στ' αὐλάκι, πού ἔσκαφτε τ' ἄροτρο κι ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ τὸ παιδί εἶχε ἀφαιρεθῆ κι εἶχε σταματήσει κοιτάζοντας κάποιον πουλί, πού εἶχε πετάξει σιμὰ του.

Κι ὁ Τουρκόγιαννος τοῦ εἶπε.

- Περπάτει, Θανασούλη, μὴν ξελωλαίνεις! Καὶ φώναξε μὲ κάποια ἀνησυχία κοιτάζοντας πιὸ πίσω τοὺς ἐργάτες, πού μὲ τὶς ἀξίνες τους βιαστικὰ χτυποῦσαν, ἔσπαγαν κι ἔτριβαν τοὺς σβῶλους καὶ σκύφτοντας ξεδιάλεγαν τὶς ρίζες:.

- Μην ξεμένετε τόσο πίσω και ισιβολάτε καλά τὸ χωράφι, γιὰ νὰ χωματίση τὰ σβωλάρια πνίγουν τὸ φυτό! Ἀκολουθατε! στὸ γυρισμὸ θὰ σᾶς πέση πολλὴ δουλειά! Ἄαχ, Περδίκη, ἀάχ, Παρασκευά!

- Στὸ γυρισμὸ θὰ λύσωμε! φώναξε ἀπὸ τῆ θέση του ὁ Ἀράδυμος· μὴ θέλετε νὰ ξεκάμω τὰ ζά μου! Μὲ δουλεύουν ἀπὸ πρὶν τὸν ἥλιο· αὐριο δυὸ τρεῖς ὥρες καὶ τελειώνωμε!

Ὁ σκύλος ξύπνησε μὲ τῆ φωνὴ τοῦ κυρίου του, χασμουρήθηκε, τανύστηκε καὶ ξανακάθισε γάμω μὲ ἀπλωτὰ τὰ μπροστινά του πόδια κι ὀρθὸ τὸ κεφάλι. Ὁ ἥλιος εἶχε πάρει τὸν κατήφορο κι εἶχε κοκκινίσει.

Τὰ ζῶα εἶχαν φτάσει σιμὰ στὴ σούδα* τοῦ χωραφιοῦ, ποῦ ἦταν λογγιασμένη, ἀπὸ τὰ πυκνὰ βάτα κι ἀπὸ ἄλλα ἄγρια χαμόδεντρα κι ἔπρεπε τώρα νὰ γυρίσουν, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν ἓναν καινούργιο δρόμο· μὰ ἡ ὥρα δὲν τὸ συγχωροῦσε. Κι ὁ Τουρκόγιαννος ἀκούγοντας τὴν προσταγὴ τοῦ νοικοκύρη ἔμπηξε τὸ γυνὶ ὅσο βαδιύτερα μπορούσε μέσα στὸ χῶμα, τράβηξε μὲ δύναμη τὰ σκοινιά καὶ σταμάτησε ἔτσι τὰ δυὸ ζῶα κι εὐθύς ἔκαμε τὸ σταυρό του. Ἐπειτα πῆρε μιὰ βαδιὰ ἀνάσα, κοίταξε μὲ συμπάθεια τὰ δυὸ καματερά, ποῦ ἦταν ἰδρωμένα πολὺ κι ἐπαιρναν γοργὰ τὴν πνοή τους, τοὺς χαμογέλασε κι ἔφερε ὀλόγυρά του τὸ βλέμμα του θωρώντας τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας. Ἡ καλλιεργημένη γῆ ἦταν κατάμαυρη ὅλη κι ἴσια κι ἔλαμπε. Τῆς χαμογέλασε κι ἐκεῖνης. Πῆρε ἔπειτα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ τὴ σακούλα μὲ τὴ σπορά, τὴν ἔδεσε σφιχτά, τοῦ τὴν ξανάδωσε, γιὰ νὰ τὴν πάρη στὸ καλύβι, κι ἄρχισε ἀμέσως νὰ λυτῆ τὸ ζευγάρι.

Καὶ τὰ ζῶα, ἀφοῦ τάλυσε, ξεκίνησαν μοναχὰ τους βαριά βαριά, τόνα κατόπι στ' ἄλλο πρὸς τὴν καλύβα καὶ δὲ σταμάτησαν παρὰ στὸ συνηθισμένο τους δέντρο. Κι ἐκεῖ ὁ Τουρκόγιαννος, ποῦ τὰ εἶχε ἀκολουθήσει, τάδεσε τόνα σιμὰ στ' ἄλλο. Εἶχαν ἡσυχάσει τώρα κι ἐπαιρναν τὴ βραδινὴ τροφὴ τους. Καὶ τὸ μαῦρο βόδι, ὁ Παρασκευάς, ἔβαλε τὸ μεγάλο κεφάλι του πάνω στὸν τράχηλο τοῦ ἄλλου καὶ τὸ καθένα τους ἔβγαλε ἓνα βροντερὸ μουγγαλητό, ποῦ ἀντήχησε πέρα σ' ὅλες τίς ράχες κι ὡς τὴ θάλασσα. Κι ὁ Τουρκόγιαννος τοὺς ἔφερε στὴν ἀγκαλιά του χόρτο, ξανάκαμε τὸ σταυρό του κι ἦρθε καὶ κάθισε σιμὰ στὸν Ἀράδυμο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας.

Αὐτὴν τὴ στιγμή ἔφτασαν σιμὰ τους κι οἱ ἐργάτες, ποῦ εἶχαν ἀποτελειώσει ὡς τόσο τὴ δουλειά τους καὶ κάθισαν κι ἐκεῖνοι γάμω,

για να δειλινήσουν.

«Ο Κατάδικος»

Κώστας Θεοτόκης

Τ' ΑΗΔΟΝΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΦΑΝΤΟ

Ἦρδες, καλὲ ξενιτευτή; Σ' ἀποζητοῦσε ὁ κήπος σου. Ὁ κήπος, πού εἶναι καὶ δικός μου. Ἐλεγα, πὼς γιὰ σένα ἦταν τὸ πένθος του, σὰν τὸ θωροῦσα τὸ χειμῶνα. Καὶ τώρα φόρεσε τὰ γιορτινά του, φόρεμα μυριάκριβο, πρὶν ἀκόμα φτάσης. Νοιάστηκε τὸν ἐρχομό σου μὲς στὴ δλίψη του. Κι ἄπλωσε γιὰ σένα τὰ χαμόγελά του.

Ὅλος μιὰ γίνηκε φωλιά γιὰ σένα, ἀπὸ φωλιές χιλιάδες στολισμένη. Κάθε δεντράκι σούστρωσε λημέρια, μὲ ὕφαντὰ στρωσίδια ἰσκιόφωτα, γιὰ τὰ μεδύσια σου τὰ μεσημεριανὰ κι ἄφησε καὶ κάποια ξέσκεπα μπαλκόνια γιὰ τὰ ξεφαντώματά σου τὰ νυχτερινά.

Ἐτοιμο τὸ παλάτι ἀνοίγεται γιὰ τὴν ἀγάπη σου. Ὅμως τὸ στόλισα κι ἐγὼ μὲ κάποιες σιγοτρέμουλες λαχτάρες, σὰν τὰ κρίνα τὰ χλομά, καὶ τὸ γιόμισα μ' ἐλπίδες ἀνυπόμονες σὰν τὰ τριαντάφυλλα τὰ κόκκινα. Καὶ νὰ! σὲ καρτερὰν τὰ κρίνα, ὀλάνοιχτα καὶ λιγωμένα, καὶ σὲ λαχταρὰν τὰ τριαντάφυλλα μυριοφλογισμένα.

Ἦρδες, ξενιτεμένε φίλε, μὰ ἦρδες ἄγουρα. Τοῦ κήπου τ' ὄνειρο δὰ σ' ἔσπρωξε στὸ δρόμο σου. Καὶ σὲ ξεγέλασε ἄδολο. Γελάστηκε κι αὐτὸ κι ἀπλώθηκε. Καὶ τώρα ἀνδοβολεῖ μαζί καὶ χαροπολεμαίει. Γιατ' εἶν' ὁ Μάρτης δίβουλος, ὁ μήνας πού γελάει καὶ πού θυμώνει. Καὶ φτονερός, τὸν κήπο τρόμαξε! Καὶ λάγγεψε* κάθε ἀνδισμό του καὶ τ' ἀπόκοψε. Κάθε χυμὸ τὸν πισωγύρισε, μὲς στὸ ταξίδι του. Σὲ λούφαξε καὶ σένα ἀδώρητο μὲς στὴν τρομάρα σου, πουλάκι ξένο. Καὶ σὲ φοβερίζει μὲ τὸ θάνατό σου.

Καὶ νά, τώρα ἄφησες τὰ φτερουγίσματά σου ἀπὸ κλαδὶ γυμνὸ σὲ τούφα φουντωτὴ καὶ πάλι. Κι ἔκρυψες τὸ κορμάκι τὸ λιοφίλητο καὶ σκέπασές το. Γύρεψες κάποια ἀνήλια ζεστασιά νὰ σ' ἀγκαλιάσει. Κι ἔπνιξες τὸ τραγούδι σου στὸ μάντεμά του ἀκόμα.

Σήμερα πρωί, στὴν παγωνιά, πού μοιάζει μὲ κατάρρα, πού ἄργησε, θυμήθηκα βαδύτερα τὸν κήπο μου κι ἐσένα τὸ μονάχο, ἀπ' τὸ ζεστό μου τὸ κρεβάτι. Λυπήθηκα τὰ δέντρα μου, τὰ σκουντουφλά μὲς στὰ

νουφιάτικα τους. Και σ' αποζήτησα από τὸ παράθυρό μου, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές καὶ στὶς κλεισοῦρες τῶν ἀνθῶν κι ἐσένα. Τοῦ κάκου, δὲ σ' ἀπάντησα. Τὸ κλάμα μου πικρὸ θὰ τόχυνα. Κι ἂν τόπνιγε ὁ θυμὸς μὲς στὴν ψυχὴ μου, θυμὸς γιὰ τὸν κακὸ τὸ Μάρτη. Ἀλλὰ δὲν ἤθελα τὸ θάνατό σου νὰ συλλογιστώ, μὴ σὲ βασκάνω. Καὶ δὲ σὲ βασκάνω, φτωχὸ πουλάκι!» Ἐπρεπε τὸ μοιρολόγι μου νὰ στήσω, ἀλήθεια.

Ἦταν κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὅταν ἓνα παράθυρο ἀνοίξε στὸν οὐρανὸ καὶ βγήκε ὁ ἥλιος ν' ἀγναντέψη ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ἦταν ἥλιος ἄκαρδος, ποὺ τόσο ἀργὰ σ' ἀποδυμήθηκε. Καὶ πάλι τὸ παράθυρο ἐκλείσει, σὰ μιὰ ματιὰ. Πρόφτασα ὅμως ν' ἀγροικήσω ἐγὼ τὸ ἔχε γειά σου στὸν οὐράνιο σου σύντροφο. Ἦταν ἓνα ξαφνικὸ κι ἀνάκουστο κελάδισμα, ποὺ τὸ θούβαναν κι αὐτὸ τὰ σύννεφα τὰ μαῦρα. Ἦταν τὸ πρῶτο σου, τραγουδιστὴ φτωχέ μου. Κι ἦταν τὸ στερνό σου. Γιατί τ' ἄλλο πρῶι, ποὺ ὁ ἥλιος ἔλαμπε πλατύς κι ὁ Μάρτης εἶχε φύγει, σ' ἔβρα νεκρὸ στὰ φύλλα ἀνάμεσα, τὰ μαραμμένα σὰ φύλλα φτινοπωρινά. Κι ἦσουν σὰν τὸ στερνὸ πουλί, ποὺ ὁ ἄγριος χειμῶνας τόχει φτάσει.

« Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι », 1925

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΤΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟ

Δυὸ κατσίκια πήδησαν μπροστά μου στὴ γλότη - τάχα ποιὸς νὰ μοῦ στέλνη αὐτὸ τὸ δῶρο στὰ παιδιάτικα χρόνια μου, ποὺ πέρασαν;

Γαλάζιο πουλάκι ἔσεισε μπροστά μου τὴν οὐρά του - κάποιος θὰ τὸ στέλνη προσφορὰ στοὺς παλιούς μου πόνους.

Εἶδα τ' ἄσπρο ἀρνάκι, ποὺ γεννήθηκε μόλις προχτές - κάποιος θὰ θυμήθηκε, πὼς ἔκαμα μιὰ καλὴ πράξη ἓναν καιρὸ.

Ἀπάντησα στὸν κάμπο τὸ δέντρο μὲ τὸν κορμὸ του σὰν ἀργὴ μουσικὴ φωνή - κάποιος θὰ τὸ φύτεψεν ἐκεῖ παρηγοριὰ τοῦ πνεύματός μου.

Τὸ φλογισμένο βραδινὸ σύννεφο βυθίζεται στὴ θάρυπνη ψυχὴ μου· κι ἡ ψυχὴ μου ροδίζει, ὅπως οἱ θάλτοι τῶν χωραφιών. Εὐχαριστῶ τὸ Δημιουργό!

Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ

Ἐνῶ σάλευε ἀκόμα τὴ δύναμή του ὁ πλάτανος καὶ τὸ πράσινό του ἦταν σὰν καμπάνα τῆς χαρᾶς, πού χτυπᾶ στὸ διάστημα, τὰ στρογγυλὰ σύννεφα τοῦ φθινοπώρου ὑψώθηκαν ἀκίνητα στὸν ὀρίζοντα - καὶ τὸν κοίταξαν.

Τότε ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ θάνατο.

Τὰ πρῶτα φύλλα του, πού κιτρίνισαν, σὰ μάτια πού ἄνοιξαν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, εἶδαν τὸ ἄπειρο, πού τὸν περιέμενε - κι ὁ πλάτανος ἀνατρίχιασε στὴ σκέψη, πὼς θὰ γνωρίσει τὸ σκοπὸ του.

Ἀπ' τὸ ρυάκι, πού τὸν ποτίζει, δὲν παίρνει πλέον τίποτε ὑλικό. Ἀκούει μονάχα τὸ τραγούδι τοῦ νεροῦ στὸ φεγγάρι.

Λίγο λίγο κιτρίνιζε. Λίγο λίγο ἔφταναν στὰ κλαριά του χρυσοὶ στοχασμοί. Ὡσπου μιὰ μέρα κρατώντας ὀλάκερο τὸ θησαυρὸ του, ἄστραψε μὲς στὸ σκοτεινὸ Δεκέμβρη κι ἔστησε μὲς στὸ πάρκο τὸ χρυσὸ πολυέλαιο τοῦ μαρασμοῦ του ἀκίνητο. Οὔτε ἓνα φύλλο δὲν τοῦ ἔμεινε πράσινο - τίποτε πιά δὲν τοῦ θυμίζει τὸν κόσμο.

Σὰν ἄγγιξε ἔτσι τὴν τελειότητα, ἔριξε τὸ πρῶτο του μαραμένο φύλλο - μήνυμα, πὼς εἶν' ἔτοιμος.

Καὶ τ' ἄλλα φύλλα, βλέποντας ἐκεῖνο μὲ ποιὰ γαλήνη ξεκίνησε, φρόντισαν νὰ πεθάνουν σύμφωνα μὲ τὴν ἐνθύμησή του. Δίχως τὴ βοήθεια τοῦ ἀνέμου, ἀποχαιρετώντας τὸ κλαδὶ καὶ σταματώντας γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸν ἀέρα, σὰν πουλί, πού ζυγιάζει τὰ φτερά του, ἔπεφταν μὲ κίνημα ἄξιο τῶν ψυχῶν, πού γνώρισαν τὸ Μοιραῖο καὶ δὲν ἔχουν γελαστή.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ε΄

Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι τῶν μικρῶν παιδιῶν, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. Ἄν ἀδῶα ψυχῇ, ἔντιμοι κύριοι ἀκροαταί, κερδίζῃ τὴν βασιλείαν τῶν ουρανῶν, καρδίαν ἀδῶαν, ψυχὴν καλὴν πρέπει νὰ ἔχη καὶ ὅποιος βούλεται νὰ ὁμιλήσῃ ἀξίως διὰ τοὺς μακαρίους οὐρανοπολίτας. Πρέπον καὶ δίκαιον φαίνεται ὁ καθαρὸς νὰ ὁμιλῇ διὰ τοὺς καθαρούς· ἔπειτα, ἂν εἴμαστε ἀδῶοι, ἐννοοῦμεν καλύτερα καὶ τὴν ἀδωότητα τῶν ἄλλων· τὸ ἀδῶον τῆς ψυχῆς μας χρησιμεύει ὡς ὀφθαλμὸς λαμπρὸς, πού βλέπει τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς τῶν ἀγαθῶν. Ἀδωότητος αἰσθάνομαι σήμερον ἀνάγκην βουλόμενος νὰ σᾶς μιλήσω διὰ τὸν μακαρίτην Γρηγόριον, Πατριάρχην καὶ Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ πῶς εὐκολον, κατορθωτόν; Πῶς; Ὅσοι ζοῦμεν τὴν κοσμικὴν ζωὴν, ἀπεχαιρετήσαμεν πρὸ πολλοῦ καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, πῶς νὰ εὐροῦμεν εἰς τὰ σπλάγχνα μας τὴν ποθουμένην ἀδωότητα, χάριν τῆς ὁποίας νὰ δώσωμεν ζωὴν καὶ κάλλος εἰς τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἁγίων; Ἐβαψαν τὴν καρδίαν μας τὰ πάθη τῆς κοινωνίας, ἡ δυσπιστία, ὁ φθόνος, τὸ φιλήδονον, ἡ διχόνοια, ὅσα τέλος μάχονται τὴν ἀδωότητα. Ἄν ὅμως συμβῇ καὶ νοήσετε σήμερον εἰς τὰ λόγια μου χάριν ἢ ἀξιοπρέπειαν, ἀποδώσατέ το εἰς τὸ εὐμορφον κείμενον, πού ἐπῆρα νὰ σχολιάσω, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀρετῆς τοῦ παναγιωτάτου Πατριάρχου. Ὡς συμβαίνει, ἂν ταξιδεύσωμεν εἰς ἄγρια δύσβατα μέρη καὶ αἰφνιδίως εὐφραίνονται οἱ ὀφθαλμοί μας, ἂν ἰδοῦμεν ἔμπροσθέν μας κάμπους, περιβόλια εὐμορφα, καδιζόμεν εἰς τοὺς ἴσκιους τῶν δένδρων καὶ παίρνομεν χαρὰν ἀπὸ τὰ ἀνθη, ἀπὸ τοὺς καρπούς· ὁμοίως καὶ ἐγώ, ὡς ἀφιερῶθηκα εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου, μοῦ ἐφάνη νὰ πνέω τὸν γλυκὺν ἀέρα καὶ νὰ χαίρωμαι ὅλην τὴν γαλήνην τῆς πρώτης ἀρχαϊκῆς ἀδωότητος τῶν ἀνθρώπων.

Θὰ ἱστορήσω λοιπὸν τὴν ἀδῶαν τοῦ ζῶν, τὴν κλίσιν, τὸν ἔρωτα τοῦ μακαρίτου πρὸς τὴν ἐπιστήμην, διὰ σχολιάσω τὴν φιλομάθειαν,

τὸν πατριωτισμὸν του, θὰ κλείσω τὸν λόγον μου μὲ τὴν διήγησιν τοῦ μαρτυρίου του· μὴ γένοιτο, φθάνοντας ἐγὼ εἰς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς ὀμιλίας μου νὰ κινήσω εἰς δάκρυα καὶ θρήνους τὸ ἀκροατήριον· οἱ θρήνοι, τὰ δάκρυα ἀρμόζουν εἰς τὴν ταφόπετραν νέου παλικαριοῦ, ποῦ δὲν ἔζησε νὰ δεῖξῃ τοὺς καρπούς τῆς μεστῆς ἡλικίας, ὄχι εἰς γέροντα, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωσε μὲ τιμὴν καὶ δόξαν τὸ μακρόβιον τῆς ἡλικίας του.

Οὔτε πάλι θὰ τινάξω εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας λαμπάδα ἐκδικήσεως μὴ γένοιτο. Εἰς αὐτὸ τὸ παρεκκλήσι τῆς ἐπιστήμης, εἰς γαληνιαῖον οἰκοδόμημα βιβλιοθήκης νὰ σαλπίσω ἐγὼ σάλπιγγα αἵματος, νὰ προκαλέσω φόνον ἀντὶ φόνου. Ὁψιμοὶ υἱοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου, χρεωστοῦμεν καὶ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι καρπούμεθα τοῦ περασμένου καιροῦ τὰ μαθήματα, ὅτι προοιμιάζομεν τάξιν σοφὴν νέου κόσμου, ὅτι εἴμεθα κοντολογῆς ἄκρη καὶ ἀρχὴ τῶν αἰώνων· οἱ εἰδήμονες τοῦ περασμένου καιροῦ καὶ οἱ προορατικοὶ τοῦ μέλλοντος μου φαίνεται νὰ μᾶς λέγουν: Καλλιεργεῖτε τὸν νοῦν σας, τελειοποιεῖτε τὴν καρδίαν σας εἰς τὸ καλὸ, προκόβετε εἰς τὲς ἐπιστήμες καὶ εἰς τὲς τέχνες, τώρα ποῦ ἡ μακαρία εἰρήνη φωτίζει τὴν πατρίδα σας· καλλιεργεῖτε, σέβεσθε τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος σας καλύτερον ἄλλην ἐκδικήσιν δὲν δύνασθε νὰ πάρετε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σας, καλύτερον εὐχαρίστησιν νὰ δώσετε εἰς τοὺς φίλους σας.

Ἀνήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων, τὴν Κυριακὴν, οἱ φίλοι τοῦ ἔλεγον καὶ τὸν παρακαλοῦσαν, καὶ ἄνδρες ἐπίσημοι τῶν πρεσβειῶν, νὰ φύγῃ νὰ σωθῇ τὰ μέτρα τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἐγένοντο ἄγρια, ἀνήμερα καὶ καθένας ἠμποροῦσε νὰ προῖδῃ τὸ μέλλον τὸν παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα. « Μὴν μὲ παρακινήτε εἰς φυγὴν, εἶπεν εἰς τοὺς φίλους, μὴν θέλετε νὰ σωθῶ· ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦτον ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαδιοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἄλλην Χριστιανωσύνην· εὐμορφὸ πρᾶγμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμιὰ προβιά εἰς τὴν πλάτην νὰ φεύγω εἰς τὰ καράβια ἢ σφαλισμένος εἰς πρεσβείαν φιλικὴν νὰ ἀκούω εἰς τοὺς δρόμους τὰ ὄρφανὰ τοῦ ἔθνους μου νὰ σπαράττουν εἰς τὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἶμαι Πατριάρχης, διὰ νὰ σώσω τὸν λαόν μου, ὄχι νὰ τὸν ρίξω εἰς τὰ μαχαίρια τῆς γιανιτσαριᾶς· ὁ

θάνατός μου ἴσως χρησιμεύει περισσότερο παρ' ὅ,τι ἐδυνάμουν ποτὲ νὰ φαντασθῶ, πῶς θὰ ὠφελήσῃ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχθοῦν εἰς τὴν ἀδικίαν τοῦ θανάτου μου· δὲν θὰ ἰδοῦν ἴσως μὲ ἀδιαφορίαν, ὑβρισμένην τὴν πίστιν τους εἰς τὸ πρόσωπόν μου καὶ ὅπου εἶναι ἄνδρες ἀρμάτων Ἕλληνες, θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισίαν πόλεμον, ποῦ συχνὰ χαρίζει νίκη·ν· εἶμαι βέβαιος· κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴν εἰς ὅ,τι μοῦ συμβῆ. Σήμερον ἅς φάγωμεν εἰς τὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιालοῦ καὶ παρεμπρός, ἐντὸς ἴσως τῆς ἐβδομάδος, ἅς φάγουν καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς.

Ὅχι, δὲν θὰ χρησιμεύσω ἐγὼ περίγελως ζώντων, καὶ περπατώντας μὲ διάκους καὶ ἄρχοντας εἰς τοὺς δρόμους τῆς Ὀδησοῦ, τῆς Ἐπτανήσου ἢ τῆς Ἀγκώνας νὰ μὲ δαχτυλοδείχνουν τὰ παιδιά, ἰδοὺ ὁ φονιάς Πατριάρχης! Ἄν τὸ ἔθνος μου σωθῆ καὶ θριαμβεύσῃ θὰ μ' ἀποζημιώσῃ ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Τετάρτη φορὰ δὲν θ' ἀνεβῶ πλέον εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄδωνος, δὲν τὸ θέλω· χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφές τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ· χαῖρε, θαλάσσιον κύμα, χαῖρε Σπάρτη καὶ Ἀθήνα, ὅπου ἤδελα νὰ συστήσω σχολεῖα ἐπιστημόνων διὰ τοὺς νέους τῆς πατρίδος. χαῖρε γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα. Ἐγὼ ὑπάγω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ βιάζει ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους καὶ ὁ Οὐράνιος Θεός, ἔφορος θεῶν καὶ ἀνδριπέινων πραγμάτων. »

Χρεωστῶ εἰς ἓνα τῶν ἀκρατῶν μου, τὸν σεβάσμιον Μάρκον Δραγούμη, τὴν ὁμιλίαν τοῦ Πατριάρχου εἰς τοὺς φίλους του· καὶ ἡ προφητεία τῆς ὁμιλίας του ἀλήθευσε· ἀνήμερα τῆς Λαμπρῆς ἡ γεροντικὴ κεφαλὴ του, ὁ ζωηρὸς ὀφθαλμὸς του, ποῦ ἐνέπνεαν χαρὰν καὶ πίστιν εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἐμελανίασαν ἀπὸ τὸ αἷμα, πηγμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του· ἀλλὰ τί ἐσυνέβη; Οἱ τρικυμίες γῆς καὶ θαλάσσης εἶναι φτωχὴ παρομοίωσις τῶν τρικυμιῶν τῆς ψυχῆς· βροντὴ καὶ ἀστραπὴ τοῦ οὐρανοῦ δὲν ἀντιβοοῦν τόσον εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν, ὅσον ὁ σκοτωμὸς τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων· οἱ θαλασσινοὶ ἔγιναν ἀτρόμητοι καὶ καίουν μέγала καράβια τοῦ ἐχθροῦ· ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ἀπὸ τὸν σκοτωμὸν παραδόθηκε Τριπολιτσά, Ἀθήνα, Σάλωνα*· εἰς τὴν κόψιν τοῦ ἑλληνικοῦ σπαδιοῦ ἦτον γραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ ἐδέριζε· ὀργὴ πολέμου ἐθανάτωσεν ἀδιακρίτως πολεμικοὺς ἄνδρας καὶ ἀθῶα βρέφη εἰς τοὺς κόρφους τῶν μητέρων· δὲν ἀκούεται ἀπὸ

τὸ φρούριον τῶν Σαλώνων, ἀπὸ τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν κλάημα, φωνὴ παιδιῶν, γυναικῶν; παρακαλοῦν, δέονται διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των, ζητοῦν τὴν χάριν με φωνὴν ἑλληνικὴν· ἔδω εἰς χώματα ἑλληνικὰ γεννήθησαν καὶ δὲν γνωρίζουν σχεδὸν ἄλλην γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν γέννησίν τους ἔρρεαν πλοῦτη καὶ μεγαλειᾶ. Μάταια παρακαλέσματα! Τὸ μολύβι καὶ τὸ σπαθὶ ἀστράφτουν καὶ καίουν· πλησίον τοῦ στρατώνος, εἰς ἐκεῖνο τὸ στενὸ σοκάκι, τὸ αἷμα ἔτρεξε αὐλάκι.

Μὴ γένοιτο νὰ ζωγραφίσω ἐνώπιόν σας ὡς καύχημα τὴν σφαγὴν ἀθῶων παιδιῶν καὶ γυναικῶν, ἀκρόαμα καὶ καύχημα ἀναρμόδιον εἰς τόσον εὐαίσθητο καὶ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον μόνο ἀγωνίζομαι νὰ χαράξω εἰς τὸ πνεῦμα σας, ὅτι ὁ φόνος τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου ἐστάνη ὥρα κρίσιμη διὰ τὸ Γένος μας καὶ ἀπεφάσισε καὶ ἔδρασε τὴν ὀργὴν καὶ τὸ πείσμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αὐτονομίας. Εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους καιροὺς εὐκολώτερα ἦδελε γραφτοῦν συνδήκεις ἀγάπης μεταξὺ λεόντων καὶ ἀνθρώπων, μεταξὺ λύκων καὶ ἀμνῶν, παρὰ μεταξὺ Ὁθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων, Ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε θανατώνοντας τὸν Ἐθνάρχη τῆς φυλῆς, νὰ χυπήσῃ εἰς τὴν καρδίαν τὸ Ἔθνος, νὰ τοῦ μαράνη με μιᾶς τὴν ζωὴν· πλὴν ἐσυνέβη ὅλο τὸ ἐναντίον· τὸ κέντρον ἀληθινὰ ἐρραίσθη, ἔλειψε, ἀλλ' ἄπλωσε, ἐσχόρπισε παντοῦ, εἰς τὰ μέρη ὁ καθένας εἶπε τὸν ἑαυτὸν τοῦ κέντρον· ὁ καθένας αὐτοχειροτονήθη ἔθνάρχης· ἐχάθηκε ὁ Πατριάρχης, ἔμεινα ἐγὼ· ἂν δὲν τὸ εἶπαν ὅλοι, τὸ εἶπαν οἱ γενναιότεροι. Ἐννοήσατε τώρα, διατί οἱ γέροντες τοῦ ἀγῶνος, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὁ καθεὶς θαρρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ αἵτιον τῶν ἥρωικῶν κατορθωμάτων· βαθύνετε εἰς τὴν καρδίαν τους, ἄλλοι τὸ λέγουν σκεπαστά, ἄλλοι τὸ λέγουν ἀνοιχτά· μὴ θαρρεῖτε, πῶς θέλουν νὰ μᾶς γελάσουν· τὸ πιστεύουν καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν τὸ εὐλογον καὶ ἄδικον κρατιοῦνται ἀπὸ τὸ χέρι εἰς τὴν γνώμην τους. Ἀπὸ δοξάρι τόσο τεντωμένο τὸ βέλος ἔμελλε νὰ χυθῆ ἄροντερό καὶ θανατηφόρο.

Ἐγὼ, κύριοι ἀκροαταί, τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου Γρηγορίου ἐξετάζοντας ἀπαθῶς τὴν ἀθωότητα τῆς νεότητός του, τὸ ὄσιον τοῦ ἀνδρός ὡς ἱερέως, τὸν νοῦν του, φίλον, λάτρην τῆς ἐπιστήμης, τὴν γενναιότητα τοῦ θανάτου του, μετρώντας τὸ καλὸ, ποῦ προῆλθε εἰς τὸ Ἔθνος μας ἀπὸ τὴν θυσίαν του, πρώτη κοινωνία αἵματος χυμένου εἰς ἀνάστασιν ἐλευθερίας, δὲν δειλιάζω νὰ τὸν κηρύξω ὡς ἓνα τῶν ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας, εἰς τὴν ἀράδα τῶν εὐεργετῶν, τῶν

ἀγίων τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἡ εὐχή του με ἡμᾶς, με ὅλον τὸ Γένος, ἡ εὐχή του με ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς τῆς γῆς, περιπλέον ἀκόμη, με Χριστιανοὺς καὶ με μὴ Χριστιανοὺς, ὥστε ἡ εὐχή του νὰ τοὺς κατευδώσῃ, εἰς ὁδὸν σωτηρίας, καὶ ἀπὸ ἐχθροὶ καὶ φονεῖς του νὰ γίνουν προσκυνηταὶ του καὶ τέκνα του.

Μοῦ φαίνεται, κύριοι, πὼς εἴμεθα ἀρκετὰ προχωρημένοι εἰς πολιτισμόν, ἀρκετὰ ἀναγεννημένοι εἰς τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ δὲν καταριόμεθα, δὲν ἀναθεματίζομεν πλέον, ἀλλὰ δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς τῶν ὄσων δὲν χαίρονται ἀκόμα τὰ φῶτα καὶ τὸ κάλλος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, αὐτὰ τὰ λόγια μου, τὰ ὅποια ἐγώ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δανεῖζομαι ἀπὸ τόσο σεβαστὸ καὶ ἑλληνικὸ ἀκροατήριον γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, αὐτὰ τὰ λόγια μας, εἶμαι βέβαιος, εἶναι τὰ πλέον εὐώδη ἄνθη, με τὰ ὅποια κατὰ τὸ ἐτήσιόν μας ἔθιμον, στολιζόμεν καὶ τὴν ἐφετεινὴν ἐθνικὴν πανηγυρικὴν τῆς 25 Μαρτίου.

*Ὁμιλία περὶ τοῦ αἰιδιμου
Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', 1853*

Γεώργιος Τερτσέτης

25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1901

Αί μεγάλοι ἀμφιετηρίδες εἶναι σταθμοὶ μνημόσυνοι, καθ' οὓς τὰ ἔθνη ὀφείλουσι ν' ἀναμετρῶσι μὲν τὸ παρελθόν, νὰ μελετῶσι δὲ τὸ μέλλον.

Τοιαύτη μεγάλη ἡμέρα εἶναι διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως προηγῆθη τῆς εἰκοστῆς πέμπτης Μαρτίου κατὰ τινὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἄλλως ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη Ἑθνικὴ συνέλευσις ὡς ἐπέτειον τῆς Ἑθνικῆς παλιγγενεσίας καθώρισε τὴν 1ην Ἰανουαρίου. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου τὸ Ἔθνος ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου συνήθισε νὰ συνδέη τὰς μεγάλας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀναμνήσεις πρὸς τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἧτις ὠρίσθη διὰ Βασιλικῆς Διατάγματος τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Ὁθωνος πρὸς πανηγυρισμὸν τοῦ εὐτυχοῦς τῆς ἀπελευθερώσεως γεγονότος.

Οὐδ' εἶναι μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ φαινόμενον τοῦ ἑορτασμοῦ μεγάλης τινὸς νίκης ἐν ἡμέρᾳ διαφόρῳ ἐκεῖνης, καθ' ἣν ἐτελέσθη ἡ μάχη ἢ ἀγαθοῦσα εἰς τὴν νίκην. Κατὰ περίεργον μάλιστα σύμπτωσιν, αὐτῶν τῶν μαχῶν τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμίνος τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ἐπινίκια δὲν ἐτελοῦντο ἀκριβῶς καθ' ἅς ἡμέρας εἶχον πολεμηθῆ αἱ ἐνδόξοι ἐκεῖναι μάχαι.

Ἀλλὰ τί ἐορτάζομεν, πανηγυρίζοντες τὴν εἰκοστὴν πέμπτην Μαρτίου;

Ἄν ἀναμετρήσωμεν τὴν καθόλου ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἀγωνισθέντος χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς βαρβάρους πολυωνύμους, τέσσαρες πρὸ πάντων μεγάλοι περίοδοι συγκεντροῦσι τὴν ἡμετέραν προσοχὴν. Εἶναι δὲ αὗται: οἱ περσικοὶ πόλεμοι, αἱ στρατεῖαι τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνες τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ ὁ ὑπὲρ παλιγγενεσίας ἀγῶν.

Τῶν τεσσάρων τούτων μεγάλων ἀνδραγαδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους κοινὸς εἶναι ὁ χαρακτήρ. Ὁ ἑλληνισμὸς ἀγωνίζεται μετ' ἐθελουσίας καὶ νικηφόρος, ἐν ἀμύνη ἢ ἐν ἐπιθέσει, πρὸς τοὺς

βαρβάρους καὶ νικῶν διασώζει τὴν ἐλευθερίαν ἢ ἐπιβάλλει καὶ διαδίδει τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Ἄλλ' ὅμως τῶν παρεμφερῶν τούτων ἀνδραγαθιῶν εἶναι οὐχ ἧττον μεγάλαι αἱ πρὸς ἀλλήλας διαφοραί. Πρὸς μὲν τοὺς Πέρσας ὑπὲρ τῆς ἰδίας πατρίδος ἀμυνόμενοι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι γῆν ἐλευθέραν, ὑπὲρ ἧς ἀγωνίζονται καὶ ἀφορμῶνται ἀπὸ πατρίδων οὐ μόνον ἐλευθέρων ἀλλὰ καὶ ἀκμαζουσῶν. Ἦρκει δὲ μόνον ἡ κοινὴ σύμπραξις καὶ ὁ περὶ τὸ μάχεσθαι ἥρωισμὸς, ὅπως ἀποκρουσθῆ ὁ βάρβαρος ὁ διανοηθεὶς καὶ ἀποτολμήσας νὰ χυλκεύσῃ τὰ δεσμὰ τῆς Ἑλλάδος. Καίτοι δὲ ἡ ἔννοια τῆς ἐνότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἦν εἴπερ τις καὶ ἄλλη διατρανώνει ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν πίεσιν τοῦ κινδύνου μεχρι τινὸς μόνον ἀνεπτύχθη, οὐδ' ἐξυφάνθη τελεία, αἱ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, αἵτινες πόλεις καὶ πρωταγωνιστοῦσιν ἐν τῷ ἀγῶνι, καὶ ἡ ἐθελοδουσία τῶν πολιτῶν αὐτῶν ἤγαγον εἰς τὴν μεγάλην νίκην ἐν τῷ δυσαναλόγῳ ἀγῶνι.

Ἡ δὲ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ μέχρις Αἰγύπτου νικηφόρος προέλασις τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ κατάλυσις τοῦ περσικοῦ βασιλείου καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἴδρυσις ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἡ καταπληκτικὴ διάδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ συνετελέσθη διὰ συνδρομῆς θαυμασίας περιστάσεων εὐνοϊκῶν. Γὰρ ἐξηντλημένας καὶ ἐξανθούσας ἤδη πόλεις τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος ἔχει ἐκνικήσει καὶ καταβάλλει νέα ἑλληνικὴ δύναμις ἀπὸ βορρᾶ, νέος γενναῖος λαὸς εὐρισκόμενος ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀναπτύξεως, ἡ κραταιὰ ἑλληνικὴ δυναστεία τῆς Μακεδονίας, ἐπωφελομένη τὰ τε ἀγαθὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ πταίσματα τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων. Ὁ δ' ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὸν νέον ἐκείνον πολιτικὸν τύπον μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν μακεδονικῶν καὶ ἑλληνικῶν δυνάμεων ὑπὸ τοῦ Φιλίππου θαυματουργεῖ ἀληθῶς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἥρωικοῦ αὐτοῦ υἱοῦ καὶ ἐκδικεῖ διὰ τῆς ἐκνικήσεως τῶν Περσῶν μέχρις αὐτῆς αὐτῶν τῆς κοιτίδος τὴν πυρπόλησιν τῶν ἑλληνικῶν ἱερῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ Μαρδονίου. Οὕτω θριαμβεῦει ἐπιφανῶς ὁ ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὸ σκηπτρον τῆς Μακεδονίας καὶ ἐκτελεῖται τότε πρῶτον ἡ ἐπαγγελία καὶ ὁ ὄρκος τῶν Ἑλλήνων, ὃν ὤμοσαν τὴν ὑστεραίαν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ἀλλ' ὃν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπληρώσωσιν ἐπὶ ἓνα ὄλον αἰῶνα καὶ ἡμισυν ὑπὸ ὁμοφύλων συνεχόμενοι κακῶν. Καὶ ὅμως ἡ συμμετοχὴ τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος εἰς τὸ μέγα ἔργον εἶναι μικρὰ καὶ

ἐν ταῖς ἑλληνίσιν πόλεσιν ἀπηχεῖ ἐν ἐθνικῇ παραφωνίᾳ ἢ δυσμένειᾳ ἢ καὶ αὐτῇ ἢ βοῇ τῆς στάσεως ἐναντίον τοῦ νικηφόρου παμβασιλέως τῶν Ἑλλήνων, τοῦ ἄγοντος ὑπερήφανα μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀσίας τὰ σύμβολα τοῦ νικῶντος ἑλληνισμοῦ.

Τελευτῶντος δὲ τοῦ δεκάτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ ἐνδεκάτου, νικᾷ τέλος μετ' ἀγῶνα τριάκοντα ἐτῶν καὶ ὑπερέκεινα τοὺς Βουλγάρους ὁ Βασίλειος καὶ ἐκδικεῖται τὴν νίκην τοῦ Κρούμμου* μεθυσκομένου ἀπὸ τοῦ ἀργυροδέτου κρανίου τοῦ ἡττηθέντος βασιλέως Νικηφόρου. Ὁ μέγας βασιλεὺς περιφέρει ἀνὰ τὴν Ροδόπην καὶ τὸν Ἴστρον τὸ σῶμα του τὸ γιγάντιον, ὅπερ δὲν ἡδυνήθη νὰ κάμψῃ τὸ βάρος ὑπερεξήκοντα ἐτῶν, καὶ αἱ στρατιαὶ αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων του στρατηγῶν νικῶσι τέλος μετὰ μυρίας κακουχίας, μετ' ἀγῶνας ὑπερανθρώπους, μετὰ μάχας πολυνέκρους τοὺς ἐπιδρομεῖς τοὺς ἐγκαθιδρυθέντας ἐν ταῖς βορειοτέrais ἑλληνικαῖς χώραις ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδρίου μέχρι τῆς Πιερίας καὶ τῶν Σερρῶν. Τελευτῶν δὲ καταλύει ὁ νικηφόρος αὐτοκράτωρ τὴν βουλγαρικὴν βασιλείαν καὶ θύει τὰ εὐχαριστήρια ἐπὶ τε τοῦ Παρθενῶνος εἰς τὴν Παναγίαν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν Ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν. Ἄλλ' αἱ μεγάλαι νίκαι τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπετεύχθησαν ὑπὸ αὐτοκράτορος βασιλείου μεγάλου, ἐπεκτεινομένου ἐφ' ἅπασαν τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς μέγα μέρος τῆς Ἀσίας, ἔχοντος δὲ πόρους παμπληθεῖς καὶ κεκτημένου παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ προγενεστέρων βασιλέων ἀτυχίας δύναμιν μεγίστην καὶ τοιαύτην, ὥστε συγχρόνως νὰ νικᾷ μὲν τοὺς Ἀράβας, νὰ διαμφισβητῇ δὲ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν γερμανικὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον.

Ἀλλὰ τίς ἦτο ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅτε ἀνυψώθη κατὰ τὴν τετάρτην περίοδον τῶν ἀνδραγαδιῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἢ σημαία τῆς ἐλευθερίας; Ἑλλὰς δὲν ὑφίστατο, ἀλλ' ὑπῆρχον μόνον Ἑλληνες. Πέπλος δουλείας τετρακοσίων ἐτῶν εἶχε καταβάλλει τὰ πάντα. Ἀπανταχοῦ ἐρείπια καὶ διωγμὸς καὶ τάλαιπωρία καὶ καταισχύνη. Πᾶσα ἀπόπειρα ἀποτινάξεως τοῦ ἀλγεινοῦ ζυγοῦ διὰ τῶν πονηρῶν ἐκείνων αἰῶνων εἶχε ναυαγήσει. Ἄλλ' ὑπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τὴν τέφραν διεσώζετο ὁ σπινθὴρ τῆς ἐλευθερίας, ὃν ὑπεδαύλιζον οἱ στρατιῶται τὸ πρῶτον οἱ φυγόντες μετὰ τὴν μοιραίαν δούλωσιν τοῦ Ἑθνους καὶ διατηρήσαντες τὴν ἔξιν τοῦ μάχεσθαι ὑπὸ ἡγεμόνας ἀλλοφύλους ἐν

τοῖς πεδίοις μαχῶν ξένων, οἱ κλέφται δὲ καὶ οἱ ἀρματολοὶ κατόπιν. Ὑπεδαύλιζον τὸν σπινθῆρα ἐκεῖνον πλήν αὐτῶν, οἱ διακεκριμένοι τῶν Φαναριωτῶν διερμηνέων τῆς Πύλης καὶ ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ὁ ἑλληνικὸς κληρὸς, κρύπτων ὑπὸ τὸ ράσον τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν καὶ συνδυάζων τὴν λατρείαν τοῦ ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ ἐσταυρωμένου Ἐθνους, οἱ Ἕλληγες διδάσκαλοι, οἱ θεματοφύλακες τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τῶν ἡμερῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐκλείας ἐν ἡμέραις δυσμοίροις, οἱ Ἕλληγες ἔμποροι οἱ χάριν κέρδους φοιτῶντες εἰς ἀκμαίας τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἄρκτου πόλεις ἢ παροικοῦντες ἐν αὐταῖς καὶ βρέχοντες τὸν χρυσόν, ὃν ἀπεκόμιζον ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις ἐκεῖναις χώραις μετὰ τὸ δάκρυ τοῦ θρηνοῦντος τὴν δουλείαν, εἰς, ἣν ἦσαν βεβουδισμένοι αἱ γενέτεραι αἱ ἀτυχεῖς.

Ἄπαντες ἐκεῖνοι οἱ παράγοντες ὑπῆρξαν οἱ ἐνωθεντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἱεράν ἡμέραν, ἣν ἀντιπροσωπεύει ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου. Διὰ τῆς συνεργίας ἀπάντων ἐκείνων ἐδημιουργήθη ἡ ἐλευθερία ἐν μέσῳ ἀγῶνων μακρῶν καὶ ὑπερανθρώπων. Ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε παρουσιάσθη ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἑρειπίων καὶ τῆς τέφρας, ἀπὸ τῶν κατακομβῶν τῆς δουλείας καὶ τῆς συμφορᾶς ἀναθρώσκουσα Ἑλλάς ἠνωμένη, μεγάλη, μαχομένη ἐκεῖ ὅπου πρότερον δὲν ὑπῆρχεν Ἑλλάς, ἀλλὰ μόνον ἑλληνικαὶ ἀναμνήσεις, ἑλληνικαὶ παραδόσεις, ἑλληνικοὶ βραχίονες, ἑλληνικοὶ νόες, ἑλληνικαὶ καρδίαι. Καὶ ὁ Θεός, ὁ μέγας τῆς Ἑλλάδος Θεός, ἐπέτρεψε τὴν θαυμασίαν ἀληθῶς ἐκείνην νεκρανάστασιν ἔθνους λακπατηθέντος*, ἔθνους λησμονηθέντος, ἔθνους θεωρουμένου νεκροῦ. Καὶ ἡ θεὰ Ἐλευθερία ἐπέγυσε καὶ πάλιν τὸ μειδιάμα τῆς, τὸ μειδιάμα τῆς, τὸ θεσπέσιον, ἐπὶ τὴν χώραν τοῦ σκότους καὶ τῶν αἱμάτων. Καὶ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν λατρευτῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τέχνης κατῆλθε τοῦ φιλέλληγος Λουδοβίκου ὁ ξανθὸς γόνος ὡς πρῶτος τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου βασιλεὺς, ὡς πρῶτος ἀναξ τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἧς ἐπιβολὴ ἦτο καὶ εἶναι νὰ γίνῃ ὁ πυρὴν τῆς ἐνώσεως τῶν Πανελληνίων.

Εὐλογημένη ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου!

« Τὰ Ἐλευθερία »

Σπυρίδων Λάμπρος

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

Τὰ σπέρματα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, πεσόντα ἐν καιρῷ εἰς τὴν γῆν τῆς Μακεδονίας, ἐκαρποφόρησαν. Καθ' ὃν χρόνον ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἡ Θεσσαλονικὴ ἐτέλει ἐν ἐλλείψει Πασᾶ ὑπὸ μουτεσελήμην*, τὸν Ἰουσοῦφιμπεην, ἄνθρωπον κακεντρεχῆ καὶ αἰμοβόρον. Οὗτος λαθὼν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ἦσαν συνωμῶται καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονικῆς, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Ἄγιῳ Ὅρει, ἐκάλεσε τοὺς προεστῶτας τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπαρχιῶν, σκοπεύων νὰ ζητήσῃ ὁμήρους εἰς ἀσφάλειαν, ἴσως δὲ καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτοὺς· ἀλλ' οἱ προεστῶτες, ἐν γνώσει ὅσων ἐμελετῶντο, δὲν ὑπῆγγαν· ἀπέστειλαν δὲ δευτερεύοντάς τινας καὶ ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐδόθησαν οἱ ζητηθέντες ὁμηροὶ. Τοῦτο ἐπηύξησε τὰς ὑποψίας τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς.

Τὸ μέρος δὲ τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀνησυχάζον τὸν Ἰουσοῦφιμπεην ἦτο τὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅπου ὁ Ἐμμανουὴλ Παπάς, προεστῶς τῶν Σερρῶν καὶ θερμὸς ὀπαδὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, εἶχε πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς προσηλύτους· ἀλλ' ἐπειδὴ δυνάμει ἀρχαίων προνομίων ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ὁ Ἰουσοῦφιμπεης ἔστειλε κατ' ἀρχὰς στρατεύματα μόνον πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἁγίου Ὅρους, μεγάλως ἐνοχλοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων· ἠθέλησε μετὰ ταῦτα νὰ πιάσῃ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ Πολυγύρου, πρωτευούσης τῶν Χασίκων χωρίων, ὡς ὑποκινουῦντας ταραχάς, καὶ διέταξε νὰ στρατεύσωσι πρὸς τὴν ρηθεῖσαν κωμόπολιν ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς Παζαρούδας* Γσιρίμπασης, μετὰ 500 διὰ τῶν ὁρέων, ὁ δὲ ταμίας τοῦ Ἰουσοῦφπασα τῶν Σερρῶν, Χασάναγας, ὁ διοικῶν τὰ χάσικα χωρία, μετ' ἄλλων 500 διὰ τῆς πεδιάδος, καὶ εἰσελθόντες τὴν 17ην Μαΐου νὰ συλλάβωσι τοὺς προεστῶτας, ν' ἀφοπλίσωσι τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐνδιαμείνωσιν. Ἀλλ' οἱ προεστῶτες, μαθόντες ὅσα ἐτεκταίνοντο, ἐξῆλθαν τὴν 16ην ἀναθέσαντες εἰς ἄλλους τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ καταλυμάτων τοῦ ἐρχομένου στρατοῦ. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας στρατιῶται τοῦ διοικητοῦ τῆς κωμοπόλεως περιφερόμενοι ὑβρίζαν τοὺς προστυχόντας καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τινας νέους. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο καὶ οἱ ἀπειλητικοὶ τῶν Τούρκων λόγοι, ἔτι δὲ καὶ

φόνοι συμβάντες σποράδην ἐντὸς τοῦ πασαλικίου, ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ πιστεῦσωσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ὅλοι θ' ἀπέθνησκαν ἐν στόματι μαχαίρας ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῶν στρατευμάτων. Εἰς πρόληψιν δὲ τοῦ κακοῦ ἔδραξαν τὰ ὄπλα, ἐπάτησαν τὸ διοικητήριον τὴν ἐπαύριον, ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν 18 στρατιώτας καὶ ἐστράτευσαν αὐθημερὸν εἰς προφύλαξιν τῆς κωμοπόλεως, οἱ μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Χασάναγα καὶ οὕτως ἠνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι.

Ταῦτα μαθὼν ὁ μουτεσελήμης τῆς Θεσσαλονίκης, ἔγινε θηρίον· ἐσούβλισε τοὺς δυστυχεῖς ὁμήρους τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν*, τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῖστον Μενεξέν καὶ τὸν Κυδωνιάτην δισχιλίους δὲ ἄλλους Χριστιανούς ἐφυλάκισεν ἐν τῷ ναῷ καὶ τῇ αὐλῇ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐγύμνωσε πολλὰς οἰκίας.

Ἀλλὰ τὰ κακὰ ταῦτα ἐξῆψαν ἀντὶ νὰ σβέσωσι τὴν ἀποστασίαν, διότι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυγύρου ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ ἄλλα κατόπιν αὐτῶν ἔδραξαν τὰ ὄπλα καὶ πανταχόθεν συνέρρευσαν στρατεύματα, ἐξ ὧν ἐσυστηθῆσαν δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐκ Μαδεμοχωριτῶν* καὶ Μοναχῶν ἐξελεθόντων τοῦ Ἁγίου Ὅρους ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπᾶ, ὅστις ἀνηγορεύθη « ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς Μακεδονίας », τὸ δὲ ἐκ Χασικοχωριτῶν καὶ Κασσανδρέων ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Χάψαν, Κασσανδρέα. Τὰ δύο δὲ ταῦτα στρατόπεδα πολλάκις ἀψιμαχησαντὰ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὑπερίσχυσαν· τὸ ὑπὸ τὸν Χάψαν μάλιστα ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Καλαμαρίας* καὶ κατεδίωξε τοὺς Τούρκους δύο ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης.

Μεσοῦντες δὲ τοῦ Ἰουνίου ὁ Μπαϊράμπασας, ἐτοιμαζόμενος νὰ στρατεύσῃ εἰς ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ἐπέσεν ἐν πρώτοις πανστρατιᾷ ἐπὶ τὸν Παπᾶν, ἐστρατοπεδευμένον πρὸς τὸ βάθος τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου καὶ τὸν ἐβίασε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὄρη· στραφεῖς δὲ μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ἄλλου στρατοπέδου, ἠνάγκασε καὶ αὐτὸ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὄρη. Ἐντεῦθεν ἐμψυχωθέντες οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τούρκοι, παραλαβόντες καὶ τοὺς Ἑβραίους, ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Βασιλικῶν, τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου ἤϊραν διακοσίους Ἑλλήνας ὀπλοφόρους ὑπὸ τὸν Χάψαν. Γενναίως ἐπολέμησαν κατ' ἀρχὰς οἱ ὀλίγοι οὗτοι, ἀλλ'

ενικήθησαν διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν των καὶ ἐπιτέλους ἐτράπησαν ἐφονεύθησαν δὲ ἐξήκοντα, ἐν οἷς καὶ ὁ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιος ἀρχηγός· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐμβάντες εἰς τὴν κώμην τὴν ἔκαυσαν, φονεύσαντες καὶ ἀνδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους. Ἄλλη μάχη, ἐπίσης δυστυχής, συνέβη μετὰ τινὰς ἡμέρας κατὰ τὴν Γαλάτισταν, δύο ὥρας ἀπέχουσαν τῶν Βασιλικῶν ἀνατολικῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαυσαν καὶ τὴν κώμην ἐκείνην, τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ Χριστιανούς, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἠνδραπόδισαν. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἀπεσύρθησαν, οἱ μὲν εἰς Κασσάνδραν, οἱ δὲ εἰς Ἅγιον Ὅρος καὶ τινες εἰς τὰ χωρία, Παρθενῶνα καὶ Συκιάν.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ συνηθροίσθησαν ἐντὸς τῆς χερσονήσου, ἔκοψαν τὸν ἰσθμὸν τοῦτον· ἐντεῦθεν δὲ τῆς τομῆς ὠχυρώθησαν κατ' ἀρχὰς δύο χιλιάδες ἑπτακόσιοι ὀπλοφόροι ἐντόπιοι, στήσαντες καὶ κανόνια ἐκ Ψαρῶν μετακομισθέντα· ἐβοηθούντο δὲ καὶ ὑπὸ δύο Λημνίων πλοίων. Εἰσῆλθον μετὰ ταῦτα εἰς τὴν χερσόνησον καὶ τετρακόσιοι Ὀλύμπιοι ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Λιακόπουλον καὶ Μπίνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος ἀντεστρατοπέδευσαν καὶ ὠχυρώθησαν τριπλάσιοι Τοῦρκοι, οἵτινες ἀφοῦ ἀπαξ ἐπὶ ἀποπειρὰ ἐφόδου ἐπλησίασαν μέχρι τῆς τομῆς καὶ ἀπεκρούσθησαν, περιορίσθησαν εἰς ἀκροβολισμούς, ἀποβαίνοντας συνήθως πρὸς βλάβην των. Οἱ δὲ ἐντὸς τῆς χερσονήσου Ἕλληνες, ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω πλοῖα καὶ ἱκανὰ πλοιάρια, ἀπέβαιναν συχνάκις εἰς διάφορα μέρη διὰ νυκτὸς καὶ ἠνώχλουν τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

«*Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως*», τ. Α΄ Σπυρίδων Τρικούπης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὅταν ὡς ἐν κατόπτρῳ περισταλμένῳ περιλάβῃ, διὰ μιᾶς ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν τὰς τοσοῦτον ποικιλίας καὶ ἀντιθέτους περιπετείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἐξαισίαν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἀφειδῆ τρόπον, δι' οὗ αὕτη ἀνταμεῖβει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργούς. Οὐδεὶς τῶν ἐξόχων τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοσοῦτον ταπεινοῦ ὀρμῆσας σημείου,

εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀφίκετο περιωπῆς...

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε θεβαίως μεγάλα ἐλαττώματα, ἰδίως ὀλίγην περὶ τοὺς λόγους καὶ ἐνίοτε περὶ τὰς πράξεις σεμνότητα, τὴν μέχρι τέλους τοῦ σταδίου αὐτοῦ κατὰ το μᾶλλον ἢ ἤττον παραμείνασαν, καὶ εἰλικρινῆ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ τακτικὸν στοιχεῖον. Ἀμφότερα ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ βίου· τὸ δὲ τελευταῖον, ἢ μικρὰ δηλαδὴ ὑπόληψις, ἦν εἶχεν πρὸς τὸν τακτικὸν στρατόν, οὐ μόνον ἐξηγεῖται, ἀλλὰ καὶ δικαιολογεῖται. Ἐλάβομεν καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν νὰ εἰπῶμεν πολλάκις, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου καὶ ἠθελόμεν θεβαίως ἐλεεινολογήσει τὸ Ἔθνος, ἐὰν σήμερον ἐνέμενεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι δύναται ἔτι νὰ πράξῃ τι γενναῖον καὶ μέγα διὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τὸ τακτικὸν μας ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐάριθμον καὶ ἀτελῶς ὀργανωμένον, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρόσκομμα μᾶλλον ἢ δύναπο νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ὄργανον πολεμικὸν ἐπιτηθεῖον· ἢ σύμπραξις τῶν δύο στοιχείων συνεπήγετο ἄπειρα ἀτοπήματα καὶ ἐπειδὴ ἔδει νὰ ἐνδῶσῃ τὸ ἕτερον, φυσικώτατον ἦτο νὰ προτιμηθῇ ἐκεῖνο δι' οὗ ἐπὶ τέλους κατωρδῶθησαν οἱ μεγαλύτεροι τοῦ ἀγῶνος ἄθλοι.

Κατὰ δυστυχίαν, ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ τὸ μέγιστον δὲν διδάσκεται, διότι οὐδέποτε ἐδιδάχθη. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἦτο ἡ ἐξαίρετος αὐτοῦ στρατηγικὴ εὐφυΐα. Ὄταν ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Κριεζώτου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατεῖαν τῆς Ρούμελης, ἵνα ἀπειλήσῃ τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ ὅταν, μαθὼν περὶ Δομβραΐναν, ὅτι ἐπέρχεται ἐξ Ἀταλάντης ὁ Μουσταφάμπεης, ἐγκατέλιπεν ἀμέσως τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ καταλαβὼν τὸ Δίστομον, ὡς τὸ ἀληθὲς κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὅλου προκειμένου ἀγῶνος, ἀπέκλεισεν ἔπειτα ὡς ἐν παγίδι τοὺς πολεμίους εἰς Ράχωβαν ὅταν τελευταῖον μετὰ τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδόν του ἐδεώρησεν, ὅτι τῶν Ἑλλήνων κυρίων ὄντων τῆς μεγάλης Ρούμελης καὶ τῆς θαλάσσης, μία ἔτι ὑπελείπετο ὁδός, δι' ἧς ὁ Κιουταχῆς ἐλάμβανεν ἐξ Εὐβοίας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, ἢ διὰ τοῦ Ὄρωποῦ καὶ τοῦ Μαραθῶνος ἄγουσα, καὶ ἐπέμενεν, ὅτι μοῖρα τοῦ στρατοῦ ἀξιόλογος δέον νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους ταύτας, ἵνα ἐντελῶς ἀποκλεισθῇ ὁ Κιουταχῆς, ὅπερ, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἕνεκα πολλῶν προσκομμάτων, δὲν ἐγένετο, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέδειξεν, ὅτι

εἶχεν ἐν αὐτῷ τὸ ἱερόν ἐκεῖνο πῦρ, ὅπερ ἡ φύσις μόνη ἐνδέεται εἰς τινὰς ἀνθρώπους καὶ ὅπερ ὀνομάζεται πνεῦμα στρατηγικόν.

Ἄλλ' ἂν ἡ φύσις δὲν διδάσκεται, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καραϊσκάκη πολλά, τὰ ὁποῖα ἡ παρούσα γενεὰ δύναται οὐ μόνον νὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμηθῇ. Καὶ πρῶτον πάντων ἡ αὐταπάρνησις, μεθ' ἧς ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ ἴδια πάθη, ἵνα οἰκονομήσῃ συναγωνιστὰς δυσκόλους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀρχηγούς. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐπολιτεύθη ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Σουλιώτας, μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ αὐτοὺς ἐντελῶς, ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς ἠγωνίσθη νὰ ἐλαττώσῃ τὰ ἀτοπήματα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ ἀναγκαιτίξῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ στολάρχου, ταῦτα δὲ πάντα, ἐνῶ ὀξύτατος μὲν ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρὸς, βαθεῖαν δὲ καὶ δεδικαιολογημένην εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία καὶ φιλοδοξία δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὰ πάθη ἡμῶν χαλινὸν συντελεστικώτατον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερεστάτων περιστάσεων.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ αἰσθημάτων τῆς πειθαρχίας, τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη καὶ κατώρθωσε νὰ μεταδιβάσῃ εἰς τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα στίφη, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον μισθοδοσίαν καμίαν δὲν εἶχον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἐστεροῦντο ἄρτου; Ἡ πρὸς τὴν ἄλλοτριαν περιουσίαν εὐλάβεια τοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα στρατοῦ εἰς τοιαύτας εὐρισκομένου περιστάσεις, εἶναι βεβαίως τὸ εὐγενέστερον μάθημα, ὅπερ δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἡ ἱστορία, διότι κατὰ δυστυχίαν φύσει ὁ ἰσχυρὸς καὶ ὁ ἔνοπλος ρέπει πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀρπαγὴν, τὴν καταπίεσιν.

Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, τῶν ὀνομαστοτάτων ἀναδειχθέντων ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἡμαύρωσαν τὴν δόξαν αὐτῶν, διὰ ληστείας, ἧτις ἔφερον εἰς ἀγανάκτησιν τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἀνδρωπον. Καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐξεπαιδεύθησαν τακτικῶς, διηγῶν ἐντὸς κοινωνίας εὐρύθμου καὶ ὑπέρτερον ἠγεμόνα οὐ μόνον ἀφειδῶς ἐπαρκοῦντα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ μυθῶδεις παρέχοντα αὐτοῖς ἀμοιβάς' ὥστε ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὸν ημετέρον ὀπλαρχηγόν, ὅστις ἀνετράφη ὅπως ἀνετράφη καὶ ἤρχε στρατοῦ ἀτάκτου καὶ λιμώττοντος. Κατώρθωσε δὲ ὁ Καραϊσκάκης νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦτο τάξιν τινὰ ἐντὸς τῶν

ὁμίλων ἐκεῖνων, τὸ μὲν διὰ παιδοῦς τὸ δὲ διὰ τῆς βίας, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος.

Διότι θαυμαστή ἰδίως ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀφιλοκέρδεια. Ὅχι ὅτι δὲν ἠγάπα τὰ χρήματα. Ἐρωτηθεὶς ποτε τί ἀπήλασεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀπήντησε διὰ τοῦ ἐξῆς τριστίχοι:

« Νέος ὑπανδρεύθηκα, ὠραῖαν γυναῖκα πῆρα,
ζεύκια* πολλὰ ἐτράβηξα, δόξαν μεγάλην ἤθρα
καὶ γρόσια ἐκαζάντισα, ὅσα μού ἦτον χρεῖα. »

Καὶ τῶ ὄντι ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας εἶχεν ἔτι περιουσίαν ἀξιόλογον· ἀλλὰ λέγει ὁ Ἄγγλος ἱστορικός Γόρδων, ὅστις ὑπὲρ τῆσεν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, « ἀποθανὼν δὲν κατέλιπεν εἰμὴ πολλὰ ὀλίγα χρήματα· διότι καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσεν ἀφειδῶς παρέχων εἰς αὐτὴν ἐξ ἰδίων ».

« Γεώργιος Καραϊσκάκης » Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος

ΟΙ ΘΡΥΛΟΙ

Πολλοί, κι ἐγὼ μαζί τους, ἔχομε παραπονεθῆ συχνὰ γιὰ τὴν ἔλλειψη μιᾶς σοβαρῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅποιοι ρίζη μιὰ ματιὰ, ἔστω κι ἐπιπόλαιη, σὲ παλιὰ ἀρχεῖα οἰκογενειακά, σὲ χρονογραφίεσ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σὲ ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν, σὲ ἱστορικὰ δοκίμια ἢ ὑπομνήματα, καταπλήσεται ἀπὸ τὴ μεστή ζωῆ, πού σπιθοβολᾷ ἐκεῖ μέσα. Κι ἀόριστα νιώθομε ὅλοι, πὼς ἓνας πλούτος ἀνεκμετάλλευτος γιὰ τὴν ἠθικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους κρύβεται ἀκόμα καὶ πὼς χρειάζεται ὁ ἱστορικός, πού θ' ἀφυπνίσῃ τὰ κοιμισμένα πνεύματα τοῦ ἐθνικοῦ μας μεταλλείου. Ἐχομε δίκιο, βέβαια, κι εἶναι πόθος ἀγνός ἐκεῖνος, πού ζητᾷ ν' ἀνυψώσῃ τὴ σημερινὴ ζωὴ πρὸς λειμῶνες ὑψηλῶν προγόνων, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀνδρισμὸς εἶναι πλήθιος, τὰ πάθη ἀγαλίνωτα, οἱ συγχρούσεις φοβερές, οἱ ὁρμές μεγάλες, ἐκεῖ ὅπου προβάλλει μιὰ πρωτόπλαστη ἀνθρωπότης σ' ὅλην τὴν αὐγινὴ τῆς ὁμορφιά.

Δίκαιος πόθος. Ὡστόσο πόθος ἐπιγόνων κριτικῶν. Καὶ γιὰ

νάμαστε ειλικρινείς; αίτημα περιορισμένο και πού δέν προέρχεται από όλόκληρο τόν έλληνικό λαό. Άς μή φαντασθούμε όμως, όπως συνήθως γίνεται στους κύκλους μας, ότι ο περιορισμός αυτός είναι εις βάρος τής ολόκληρης. Κάθε άλλο. Τήν ιστορία του Ίερου Άγωνος δέν τήν ζητά ο λαός, όχι επειδή τήν άγνοεί ή στέκει αδιάφορος άπέναντί της, αλλά τουναντίον, επειδή τή ζη και τόν συγκινεί. Ο Μωριάς κι ή Ρούμελη και τά νησιά ξέρουν τούς ήρωές τους. Δέ ζούνε χωρίς ιστορία. Ώς πέρα τόν Κατσαντώνη, ως τή Ζαχαριά, ως τούς άρματολούς του Όλύμπου φθάνει ή ολοζώντανη ήρωική παράδοση. Άκόμα και σήμερα οι έρμηνευτάι κι οι ιστοριοδίφαι βρίσκουν στό στόμα του λαού πολύτιμα, διαφωτιστικά ανέκδοτα, σαφείς ειδήσεις για τά παραμικρότερα γεγονότα. Και τή σπουδαιότερη: ακριβή και στερεά διαφωτισμένο τή χαρακτήρα του κάθε ήρωος και τήν πράξη του σύμφωνη μέ τήν ψυχή του.

Πολλές φορές, γέροι σαδροί ξεκινούν ώρες δρόμο, επάνω σ' επικίνδυνα κατσάβραχα, για νά σου δείξουν τή σπηλιά του Κατσαντώνη, τά ταμπύρια του Καραίσκου, τά γιατάκια* περιφύμων κλεφτών. Συχνά σε σαστίζει ή υπερβολή τής αφήγησης. Άναφέρονται πηδήματα υπερανθρώπων, πράξεις τιτάνων. Ο θρύλος πυργώνει κατορθώματα. Γιατί μέσ στην καρδιά του άφηγητού καιεί ιερή λαμπάδα, ο ένθουσιασμός. Πέρα από τά γεγονότα καταστάλαξαν οι προσωπικότητες στη λαϊκή ψυχή. Μ' αυτές ζη κι απ' αυτές τρέφεται και ξεδιψά. Άν δέν έχη τέτοιο λόγο ή ιστορία, ποιός μπορεί νάναι τότε ο προσορισμός της; Άν δέν είναι ανάπαυση ψυχής στό θέαμα τής ανθρωπίνης τελειότητας, τί μάταιο τή ξεψάχνισμα κιτριτισμένων χαρτιών κι έποχών περασμένων!

Μά ή αλήθεια ή επιστημονική; ή κριτική έρευνα; Ποιός λείει όχι; Άλλά μήπως αλήθεια έξ ίσου άτράνταχτη δέν είναι τάχα ο ήρωικός θρύλος; Έτσι γεννήθηκε; στα κουτουρού; Κάθε άλλο! Έρχεται ολόγισια από πρώτη πηγή: από τή γνωριμιά μέ τούς ήρωες. Τά γεγονότα είναι τά χνάρια μόνο, πού αφήνει τή διάβα του μεγάλου. Πού είναι όμως ο ίδιος; ή ζωτική του εμφάνιση, ή βαρύτητα τής οντότητός του, ή ασφάλεια πού αποπνέει όλο τή είναι του; Πού είναι ή έγκαρδιωτική φωνή του, τή άντρίκειο του ανάβλεμμα, ή ήγεμονική του προσταγή; Πού είναι ο άνθρωπος ο ίδιος, ολοζώντανος, ο άνθρωπος, πού δημιούργησε τά γεγονότα; Ψάξε τούς θρύλους νά τόν βρης.

Στις 13 Μαΐου του 1822 ο μινίστρος τῆς Ὀθησκειᾶς ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, κάθισε ἔξαφνα κι ἔγραψε ἀπὸ τὴν Κόρινθο, χωρὶς καμιὰ ἀφορμὴ, ἓνα γράμμα στὸν Κολοκοτρώνη. Θυμηθῆτε: βρισκόμαστε δυόμισι μῆνες πρὶν ἀπὸ τὰ Δερβενάκια, ἓνα μῆνα πρὶν ξεκινήσῃ καν ἀπὸ τὴν Λάρισα ὁ Δράμαλης. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι ἀκόμα ἀρχιστράτηγος. Εἶναι καπετάνιος κι αὐτὸς μες στοὺς ἄλλους. Καὶ γράφει ὁ Ἀνδρούσης:

« Τὴν ἐξοχότητά σας ἀπὸ ψυχῆς εὐχόμενος κατασπάζομαι. Ὅταν ἀνταμώδημεν, ἦτο πρώτη φορά μολοντοῦτο αὐτὲς οἱ ὀλίγες στιγμὲς μ' ἔδωσαν τόσῃν εὐχαρίστησιν καὶ τόσῃν ἐλπίδα εἰς εὐτυχῆ ἔκβασιν τῶν προκειμένων πραγμάτων, ὅσον εἶναι καὶ ἀκούεται τὸ ὄνομα Κολοκοτρώνης.

»Κατὰ τὸ παρὸν ἄλλην ὕλην δὲν ἔχω, εἰμὴ νὰ σὲ ἀσπασθῶ καὶ νὰ κινήσω τὸ ἐνθυμητικόν σου εἰς μνήμην τοῦ Ἀνδρούσης.

»Εὐχομαι νὰ λάβῃς χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ καταισχύνης τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ στήσῃς ἐνδοξα τρόπαια εἰς δόξαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τιμὴν τοῦ ὀνόματός σου. »

Τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ γράμμα (βρίσκεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους) εἶναι σὰν πηγὴ θρύλων. Μπρὸς στὴ θεὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ἐνθουσιάζεται. Δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ ἀκόμα τὸ λιοντάρι. Μόλις ὅμως τὸ ἀντίκρισε, « ἡ εὐτυχῆς ἔκβασις τῶν προκειμένων πραγμάτων » ἦταν πιά γι' αὐτὸν σίγουρη. Ἄς μούγκριζε ἀπ' τὸ θοριὰ ἢ θύελλα. Ὅσο ἀκούγεται τὸ ὄνομα Κολοκοτρώνης, δ' ἀποκτήσουν κάποτε ἱστορία τὰ Δερβενάκια.

Ἀπὸ τέτοιες ὀλοκάθαραι πηγὲς τρέφονται οἱ ποταμοὶ τῶν λαϊκῶν θρύλων. Τὸ Εἰκοσιένα ζῆ μέσα στὸ λαό μας κι ἡ ζωντανὴ ἱστορία τῆς λαϊκῆς παραδόσεως ἀξίζει ἀφάνταστα περισσότερο ἀπὸ τὰ ψιχία τῆς στενόκαρδης κριτικῆς ἐρεῦνης, ποὺ τὰ συνάξουν ἀνθρωποὶ ἀμέθυστοι.

« Ἔως τώρα - εἶπε κάποτε ὁ Γκαίτε στὸν Ἐκκερμανν* - ἔως τώρα ὁ κόσμος πίστευε στὸν ἥρωισμό μιᾶς Λουκρητίας*, ἐνὸς Μούκιου Σκαιοῦλα*, φερμαινόταν κι ἐνθουσιαζόταν. Τώρα ὅμως ἔρχεται ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ καὶ λέει, πὼς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα δὲν ἔζησαν ποτὲ καὶ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς θρύλοι καὶ μύθοι, τοὺς ὁποίους ἔπλασε τὸ μεγάλο πνεῦμα τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ τί νὰ κάμωμε μιὰ τέτοια ἀξιοδρήνητη ἀλήθεια. Ἄν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἦταν τόσο με-

γάλοι, ὥστε νὰ πλάσουν τέτοιους μύθους, πρέπει νὰ γίνουμε κι ἐμεῖς μεγάλοι ἀρκετά, ὥστε νὰ τοὺς πιστέψουμε.»

Ἔτσι μιᾶ ἢ σοφία. Χρειάζεται σ' ἐμᾶς μιὰ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ ὁ ἱστοριογράφος πού ποθοῦμε, δὲν πρέπει νάναί ἐρέυνητῆς στενόκαρδος, πού παρατάσσει, ἐξακριβώνει καὶ διαπιστώνει γεγονότα, μελετώντας καὶ μετρώντας σκυφτὸς τὰ χνάρια, πού ἀφήνουν στὸ διάβα τους οἱ ἥρωες. Πρέπει νάναί ἀρκετὰ σοφός, ὥστε νὰ πιστέψῃ τοὺς θρύλους, κι ἀρκετὰ ἀντρας, ὥστε νὰ βρῆ στὰ γεγονότα τὴν ἐκφραση τῶν τιτανικῶν θελήσεων.

«Ἐκλογή ἀπὸ τὸ Ἔργο του», τόμος Β'

Φῶτος Πολίτης

ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

*Ὅσο εἶν' ὁ κλέφτης ζωντανός, Τοῦρκο δὲν προσκυνεῖ
κι ἂν πέσῃ τὸ κεφάλι του δὲν μπαίνει σὲ ταγάρι
τὸ παίρνουν οἱ σταυραστοὶ νὰ θρέψουν τὰ παιδιὰ τους,
νὰ κάμουν πήχη τὸ φτερό καὶ πιδαμὴ τὸ νύχι.*

Δημοσικόν

Ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἱστορία τίποτα δὲ θάχουμε νιώσει, ἂν δὲν καθαρίσουμε καλά, ὅτι τριάντα αἰῶνων πολιτισμός, κληρονομιά ὑποσυνειδήτη, ἀλλὰ πάντα ζωντανή μέσα στὸν Ἕλληνα, οὔτε τὸν κούρασε, οὔτε τὸν ἀρρώστησε τόσο πού νὰ χάσῃ τὴν πολεμικὴ ἀρετὴ ὅτι αὐτός, ὁ ναυτικός κι ὁ ἔμπορος, ὁ ἡμέτερος φίλος τῆς ἡσυχίας, εἶναι σύγχρονα λαὸς φωτιᾶς, ἰκανὸς νὰ δείξῃ, ὅταν ἱστορικὲς περιστάσεις τὸ καλοῦν, στρατιωτικὰ προτερήματα, ὅσα οὔτε οἱ πιὸ φημισμένοι πολεμικοὶ λαοί.

Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ διδαχτικὰ τὸ ἱστορικὸ θέαμα τῶν Ἑλλήνων πού μετὰ τὸ πρῶτο μούδιασμα τοῦ πόνου ἀπὸ τὸ τρομερὸ χτύπημα, πού κατάφερε ὁ κατακτητῆς στὸ ἐθνικὸ σῶμα, συγκεντρώνονται στὸν ἑαυτό τους κι εὐθύς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, βρίσκουν, χαρίζουν καὶ περπατοῦν τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Εἶναι βαθιὰ συγκινητικὸ νὰ βλέπῃ κανένας ἀναμεσα κι ἀπ' αὐτὰ μακάρι τὰ κουρελάκια, πού μᾶς δίνουν γιὰ πληροφορίες μελέτες σύντομες καὶ ἀτελέστατες,

πώς ο αποκεφαλισμένος ελληνικός λαός, σπρωγμένος μόνο από το αλάθευτο ένστικτό του, δουλεύει το μέταλλο και μ' ύπομονη άφάνταστη φτιάνει μέρα με την ημέρα και στιγμή με τη στιγμή το έργαλειό, που θα συντρίψει τις βαριές αλυσίδες του.

Αυτό είναι η κλεφτουργιά. Στρατός, που οργανώνει, γυμνάζει και διευθύνει ολομόναχο το λαϊκό ένστικτο. Οί πιό ζωντανοί ξεκόβουν από τη μάζα των ραγιάδων. Ακριβό του όνειρο, μόνη φροντίδα, μά και πόρος ζωής, γίνεται τὸ ντουφέκι και τὸ σπαθί. Εἶδηση δὲν εἶχε κανένας ἀπ' αὐτούς ἀπ' ἑλληνική ἱστορία και κόσμο ἀρχαῖο.

Μαζί όμως με την ανάγκη νά ζουν αποτραβηγμένοι φουντωσε σ' αὐτούς ἀγάπη βαθύτατη τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Στὰ βουνά, τὰ ἐλάτια, τὶς κρυσταλλένιες πηγές, ξύπνησε και ξανακαινούργισε τὸ κοιμισμένο παλαιότατο και γνήσιο πνεῦμα τῆς φυλῆς.

Κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ τραγούδια δὲν ἐκφράζουν μὲ ὅμοια ἀλήθεια χάρη, ἀλλὰ κι ἐπιμονή, φυσιολατρικὸ αἶσθημα τόσο ζωντανό, σὰν τὰ κλέφτικα τῶν Ἑλλήνων. Ἀγγίζουν τὴν εἰδωλολατρικὴ ἔκσταση, τόσο διάφορη ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ και τόσο περιεργή γιὰ ψυχὲς χθελσινῶν παιδιῶν τοῦ Βυζαντίου. Γέρνοντας ἀπὸ σκληρὴ ἀνάγκη στὴν πλατιὰν ἀγκάλη τῆς αἰώνιας μάνας, ἐπαιρναν ἀνεπίγνωστα μὰ καθημερινὰ τὸ μεγάλο μάθημα μιᾶς ἀπόλυτης και τρομερῆς ἐλευθερίας - τὸ δριμύ γιαιτρικό, που χρειάζόταν στὴν ἀρρώστια τους. Καὶ ἂν Λαμπρὴ, τ' Ἄι-Γιωργιοῦ ἢ ἄλλη καλοκαιριάτικη γιορτὴ ἀνέβαινες στὰ ὄρεινὰ χωριά, στὰ μοναστήρια, ἢ ἀκόμα ψηλότερα στ' ἀπάτητα λημέρια, θάβλεπες ἀναστημένη ἄξαφνα τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα - κι ἂς μὴν εἶχαν ἀκούσει νὰ μιλοῦν ποτὲ γι' αὐτὴ - στοὺς λεβέντες τῆς κλεφτουργιάς, που παράβγαιναν στὸ λιθάρι, στὸ πήδημα, στὸ τρέξιμο, στὶς ἀμάδες*. Αὐτὰ τ' ἀθλητικὰ παιγνίδια ξανάπαιρναν τὴν παλιά σημασία τους. Ξανάδεναν τὴν ἀρχαία λαμπρὴ παράδοση τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς.

Δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἡλικία, που νὰ ἐξαιρῆται. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρῶνης, περασμένα τα πενήντα του, στὴ Μάνη, ἐτοιμάζοντας τὴν Ἐπανάσταση, γύμναζε τὸ κορμί του ὅσες ὥρες ἀδειάζε. Ὁ κατάσκοπος, που εἶχαν οἱ Γούρκοι στείλει νὰ παρατηρήσει τὰ κινήματά του, γύρισε και τοὺς εἶπε:

-Βρῆκα ἓνα γέρο ἤσυχο, πούπαιζε τὶς ἀμάδες.

Σὰν τὸ σκυλί, που ὅταν ἀρρωστήσει, πάει μονάχο με τὴ μυρουδιά

καί βρῖσκει τὴν « ἀγριάδα », πού χρειάζεται νὰ γιατρευτῆ, τὸ λαϊκὸ ἔνστικτο ξανασήκωνε τὴν ἀξία τῆς ρώμης: Κορμί πρῶτα! Ἡ ἔλευθερία δέλει ἄντρες ἀσπαλένιους, δὲν πάει μὲ τοὺς κακομοιρηδες.

Οἱ σωματικές ἀρετὲς καλλιεργημένες ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ ἔφτασαν σ' ἀπίστευτα ὄρια. Πήδαγαν μ' ἓνα πῆδημα ἄλογα στὴν ἀράδα. Ἐφταναν στὸ τρέξιμο ἄτια, πού κάλπαζαν. Καὶ κανένας ποτὲ στρατὸς τοῦ κόσμου δὲν εἶχε βαθμοφόρους γυμνασμένους στ' ἄρματα, ὅσο ἡ κλεφτουργιά. Ἡ ἀξιοσύνη τους στὸ σπαθὶ σήμερα φαίνεται παραμυθι. Μὲ μιὰ μοναχὴ ἀστραπὴ γιαταγανιοῦ χῶρίζαν τὸ κεφάλι τοῦ σφαχτοῦ ἀπὸ τὸ κορμί του. Κι οἱ πιὸ καλοὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ κουνήσουν διόλου τὸ ἄλλο σῶμα. Μὲ μιὰ καὶ μόνη γιαταγανιά χῶρίζαν καὶ τὸ σφαχτάρι στὰ δύο, ἀπὸ τὸν ὦμο στὰ μεριά..... Καὶ στὸ ντουφέκι ἔγιναν τόσο ἄξιοι, πού ἦταν συνηθισμένο παιγνιδάκι νὰ μᾶς περνοῦν τὸ βόλι ἀπὸ δαχτυλίδι.

Αὐτὸς ὁ στρατὸς εἶχε τὶς περιφέρειές του καὶ τ' ἀρχηγεία του, τὰ καπετανάτα του, σύμφωνα μ' ἓνα σύστημα διαδοχῆς, πού ἦταν καὶ κληρονομιά καὶ βραβεῖο στὸν πιὸ ἄξιο. Τὸ « καπετανάτο » ἦταν κληρονομικὸ, σπάνια ἔβγαινε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια. Μονάχα πού δὲν κληρονομοῦσε, τὴν ἀρχηγία ὁ πρωτότοκος, μὰ ὁ πιὸ ἄξιος. Ἐτσι παρουσιάστηκε αὐτὸ τὸ μοναδικό, καὶ πρωτάκουστο, λαὸς δουλωμένος ν' ἀναδείξει μέσα στὴ σκλαβιά του στρατιωτικὲς οἰκογένειες μὲ παράδοση τῶν ἀρμάτων καὶ τῆς φυσικῆς τακτικῆς, πού οἱ ρίζες τους γάνονταν πολλὲς φορὲς ἔξι κι ἑφτὰ γενιὲς πίσω!

Εἶχε ἀκόμα ὁ στρατὸς αὐτὸς, που ξεπήδησε ἀπὸ ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν ραγιαδῶν, τὴν ἱεραρχία του καὶ τοὺς βαθμούς του, τὸν καπετάνιο, τὸν ὑπαρχηγὸ ἢ τὸ πρωτοπαλίκαρο, πρώτη, δεύτερη, τρίτη τάξη, κλέφτες καὶ τέλος τοὺς μαθητευόμενου ἢ ψυχογιούς. Εἶχε τοὺς ἀγραφους, ὅμως αὐστηροὺς κανονισμοὺς του ποινές, ὅπως τὸ κούρεμα, γιὰ ἐξευτελισμό, τὸ διώξιμο ἀπὸ τὸ σῶμα κι αὐτὸν τὸ θάνατο· εἶχε τὰ βραβεῖα του, διάκριση στὴ μοιρασιά τοῦ πλιάτσικου καὶ δῶρα. Τὸ σέβας στὴ γυναίκα ἦταν νόμος... Μάχη καὶ θάνατος ἦταν τὸ καθημερινὸ γυμνάσιο αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Καὶ « καλὸ βόλι » εὐχὴ συνηθισμένη, ὅταν ἔπιναν τὸ κρασί τους.

Ὅταν ἔπαιρναν νὰ λιώσουν τὰ χιόνια, ὅταν πρασίνιζε τὸ χαρτάρι καὶ τὰ « μάτια » τῶν κλαριῶν ἀνοιγαν χαρούμενα στὸ φῶς κι ἡ

φύση στολιζόταν με τὰ αἰώνια νιάτα της, σὰν τὰ ὄρνια καὶ σὰν τ' ἀγρίμια, ποὺ νιώθουν τὴ « θέρμη τῶν ὀνύχων τους », ὅπως λέει ὁ ποιητής*, ὁρμοῦσαν στὸν ἐχθρό. Ἀναβε τὸ ντουφεκίδι. Ὁ Τοῦρκος μποροῦσε νὰ στρατοπεδεύσει στὴ Βιέννη... Ὁ Σουλτάνος, μποροῦσε νὰ λέγεται « μέγιστος τῶν βασιλέων καὶ ὑπέρτατος τῶν μοναρχῶν τοῦ αἰῶνα, κύριος στὶς δυὸ στεριές καὶ τὶς δυὸ θάλασσες, αὐτοκράτορας στὶς δυὸ Ἀνατολές καὶ τὶς δυὸ Δύσεις, θεράποντας στὶς δυὸ ἱερές πόλεις, ὀφθαλμὸς τῶν θνητῶν καὶ κόρη πάσης ὑφ'ἡλίου, κύριος τῆς ἀσφάλειας τῶν κατοίκων τῆς οἰκουμένης καὶ τῆς ἡσυχίας τῆς καρδιάς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀδάμ, τροπαιοῦχος καὶ νικητῆς μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου, μεγαλειότατος, φοβερῶτατος καὶ κραταιότατος ». Αὐτὰ ὅλα καὶ τὸ στρατό του καὶ τὴν ἀρμάδα του οἱ κλέφτες τάγραψαν στὰ παλιά τους τὰ γουρουνοτσάρουχα. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς πολιτείες ἔσπερναν μερικὲς φορὲς τὸν τρόπο. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τῶν πασάδων τιμωροῦσαν, χτυποῦσαν, καίγανε, ἀρπάζανε.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ » τόμ. Α΄

Σπύρος Μελάς

ΚΡΙΤΙΚΑ - ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ Α΄ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

[Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ ἀνέλαβαν νὰ τακτοποιήσουν τὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα του καὶ νὰ ἐκδώσουν τὰ « Ἄπαντά » του οἱ φίλοι καὶ μαθηταὶ του Κάρολος Μάνεσις, Γεράσιμος Μαρκοράς, Πέτρος Κουαρτάνος καὶ Ἰάκωβος Πολυλάς. Ὁ τελευταῖος ἔγραψε τὰ περίφημα « Προλεγόμενα », τὴν καλύτερη ἴσως μέχρι σήμερα κριτικὴ μελέτη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ. Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα αὐτὰ ἔχομε ἐδῶ τὸ Κεφάλαιον XIV.]

Ὅσο ἀνέβαινε εἰς τὸ φῶς τῆς Ἰδέας, τόσο σοβαρώτερα αἰσθάνετο τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης του ὅθεν ὁ Σολωμὸς θὰ συναριθμῆται μετὰ τοὺς ὀλίγους ποιητάδες, οἱ ὁποῖοι εἶδαν, ὅτι ὑψηλοτάτην ἐντολὴν ἔχει

ἡ Ποιητικὴ καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐκπληρώσουν τὸ ἠθέλησαν ἐξόχως ὁ Δάντης* καὶ ὁ Σίλλερ* ἀλλὰ καὶ οἱ δύο εἰς τὸ σοβαρὸ περιεχόμενον κάποτε ἐδυσίασαν τὸ καθαρὸ κάλλος τῆς πλαστικῆς μορφῆς. Ἀπὸ παρόμοιαν ὑψηλὴν ἰδέα τῆς Τέχνης ἀναχωροῦσε, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ποιητικώτατος τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὅταν ἐξώριζε ἀπὸ τὴν Πολιτεία του τοὺς ποιητάδες, ἐνόσφῃ ἡ Τέχνη τους ἔτεινε νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ πάθη, ἀντὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, ἀσάλευτα ἐπίστευε, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀληθινοῦ ποιήματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ νίκη τοῦ λόγου ἀπάνου εἰς τὴ δύναμη τῶν αἰσθήσεων· θρίαμβος ἀληθινός, διότι οὔτε θὰ στηρίζεται εἰς τὴν στωικὴν ἀπάθεια, οὔτε θὰ ἀναπαύεται (μ' ὄλον ὅτι ὄχι ριζικῶς ἀντίθετο) εἰς τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν θείαν θέληση, ἀλλὰ θὰ πηγάζῃ εἰς τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἔβγῃ νικητῆς μετὰ ἀπὸ τοὺς πλέον γλυκοὺς πειρασμοὺς τῆς καρδίας, ἀπὸ τὸν πλέον τρομερὸν ἀγῶνα μετὰ τὴν τυφλὴν ὀργὴν τῶν ἀνελευθέρων ἐχθρῶν τοῦ φωτός. « Ἡ ψυχὴ », λέγει ὁ Σίλλερ, « τόσο περισσότερο ἐκτείνεται μέσα της, ὅσο περισσότερους περιορισμοὺς εὐρίσκει ἐξω της. Διωγμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ ὀχυρώματα, ὅσα δύνανται νὰ δώσουν μίαν φυσικὴν προστασίαν τοῦ αἰσθητικοῦ ἀνθρώπου, προσφεύγομε εἰς τὸν ἀκαταμάχητο πύργον τῆς ἠθικῆς μας ἐλευθερίας καὶ ἀποχοῦμε μίαν ἀπόλυτη καὶ ἀπειρῆ ἀσφάλεια, ἐνῶ ἀφήνομε ἕνα ἀπλῶς σχετικὸ καὶ προσωρινὸ ὑπεράσπισμα μέσα εἰς τὸ πεδίου τῶν φαινομένων. Ἀλλὰ μάλιστα γιὰ τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ μᾶς πλακώσῃ τούτῃ ἡ φυσικὴ βία, ὅπως ἀναγκασθοῦμε νὰ ζητήσουμε βοήθειαν εἰς τὴν ἠθικὴν μας φύσιν, δὲν ἠμποροῦμε νὰ φθάσομε εἰς τούτῃ τὴν ὑψηλὴν συναίσθησιν τῆς ἐλευθερίας μετὰ ἄλλο τι παρὰ μετὰ τὸ πάθος. Ἡ ψυχὴ κοινὴ μένει ἀπλῶς εἰς τοῦτο τὸ πάθος καὶ μέσα εἰς τὸ ὕψος τοῦ πάθους ποτὲ δὲν αἰσθάνεται ἄλλο τι παρὰ τὸν τρόπο· μίαν αὐτόνομη ψυχὴ ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος σπρώχεται νὰ μεταβῇ εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἄκρας ἐνεργείας, καὶ ἀπὸ κάθε φοβεροῦ ἀντικείμενον ἠξεύρει νὰ γεννήσῃ ἕνα ὑψηλό. Τέτοια ἦταν ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔσταινε ὁ Σολωμὸς τοὺς Ἐλευθέρους Πολιορκημένους, ποίημα εἰς τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ φανῇ ἀκέραιος ὁ ἄνθρωπος· τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς καὶ ἐν ταυτῷ τὰ φυσικὰ αἰσθήματα εἰς ὅλη τους τὴ σφοδρότητα.

Αὐτὸ τὸ σέβας πρὸς ὅλα τὰ ιδιώματα τοῦ θείου πλάσματος ἀνάγκαζε τὸν ποιητὴ νὰ μὴ θυσιάζῃ κανένα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ τὰ

θέση ὅλα εἰς μίαν ἁρμονικὴν ἰσοζυγίαν· νὰ παραστήσῃ πλαστικῶς τὰ παντοειδῆ ἀνθρώπινα ὀρμήματα, αἰσθήματα, φρονήματα καὶ πάθη· τὸν ἔρωτα, τὴν μητρικὴν ἀγάπην, τὸν ἐνδουσιασμό τῆς δόξας, τὴ φιλοζωίαν, τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ κάλλη τῆς φύσης, τὴν ὥρα ὁποῦ θανάτου σκιά τὰ σκεπάζει, τῶν ἀγωνιζομένων· καὶ σύγχρονα νὰ δεῖξῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ὁμπροστὰ εἰς ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐνάντια. Αὐτὴ ἢ αὐτονομία ἔπρεπε νὰ φανῇ ὅμοια, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴ μορφή, εἰς τὸν ἀνδρικὸν καὶ τὸν γυναικειὸν χαρακτήρα· καὶ ὡς κορυφὴ τοῦ ἡθικοῦ αὐτοῦ μεγαλείου ἐφαίνετο εἰς τὸ ποίημα μίαν τῶν γυναικῶν, τῆς ὁποίας ὁ ποιητὴς ἔδινε ἕνα πνεῦμα φιλερνεο, διψασμένον νὰ ἐννοήσῃ τι ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ Παντός. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ μυστικὴ διάθεση τῆς γυναικὸς πιάνεται ὁ Πειρασμός, ὅπως τὴν κάμη νὰ ξεκλίνῃ, ἀπὸ τὴ θέση, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὴ ὑψώθηκε καὶ βαστιέται μὲ τοὺς ἄλλους ἀγωνιστάδες. Ἐνῶ εἰς τὲς ὑστερινὰς ὥρας, οἱ γυναῖκες κάθονται περιλυπες καὶ σιωπηλές, ξάφνου ἡ Μάρθα σκάει τὰ γέλια. Τότε μιὰ ἄλλη τῆς λέει: « Τί κάνεις, ὦ καρδιογνώστρα; ἐσύ, ὁποῦ δὲν σὲ εἶδαμε νὰ καλοκαρδίζεσαι οὔτε εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξας, τώρα γελάς, ἐνῶ ἐχάσαμε τὰ πάντα; » Καὶ ἡ Μάρθα « Εἰς ἐκεῖνην τὴ στιγμὴν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ πνεῦμα μου ὁ Πειρασμός καὶ μοῦ ἔταξε νὰ μοῦ ξεσκεπάσῃ τὰ ἄπειρα μυστήρια τῆς πλάσης, ἂν ἐγὼ ἔστεργα ν' ἀφήσω τοῦτο τὸ χῶμα. Τοῦτο ἔκανε ὁ Πειρασμός κι ἐγὼ ἐκδίκηση τοῦ πῆρα. »

Ὡς ἀντίθετον εἰς τὴν οὐρανικὴν γαλήνην, ὁποῦ ὕψωσε τοὺς Πολιορκημένους, ὥστε ὅλα τοὺς τὰ ἔργα, τὰ λόγια, οἱ στοχασμοί, παρομοιάζονται μὲ τὸ ὠραιότερον καὶ τερπνότερον γέννημα τῆς φύσης, φαίνεται ἡ χαρὰ τοῦ δυνατοῦ βαρβάρου, ὁποῦ μὲ ἄπονη σκληρότητα περιπαίξει τὴν ἀδυναμίαν τῶν Πολιορκημένων καὶ μὲ τὸ πολεμικὸν ὄργανον ἀναγαλλιάζει ἢ ψυχὴν του εἰς τὸν τερπνότετον ἀέρα, ἐπειδὴ εἶναι βέβαιος, ὅτι γλήγορα θὰ κάμη δική του τὴν χαριτωμένην ἐκεῖνην γῆν· ἔπειτα καταφρονεῖ τόσο τὴν ἀντίστασίν του, ὥστε δὲν εὐρίσκει εἰς τὴν ἄγρια φαντασίαν του ἄλλα παραδείγματα νὰ τὴν εἰκονίσῃ, παρὰ τὰ πλεόν οὐτιδανὰ ἐνεργήματα τοῦ ζωικοῦ κόσμου· ἀλλὰ τέλος ταπεινωμένος ἀδημονεῖ, ὅτι δὲν δύναται νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀνδρεία τοὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἐλεύθεροι θριαμβεύουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐχθρῶν τοὺς.

Ο ΗΝΙΟΧΟΣ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Ὁ Πολύζαλος, τύραννος τῆς Γέλας, ἀδελφὸς τοῦ Ἰέρωνος τῶν Συρακουσῶν, νικητῆς στὴν ἀρματοδρομία, ἔστησε στοὺς Δελφοὺς ἀνάδημα, ἓνα τέθριππο ἄρμα μὲ ἐπιβάτη τὸν ἴδιο τὸν τύραννο καὶ δίπλα τὸν ἠνιόχου του. Στὰ 373 π. Χ. βράχοι ἀπὸ τίς Φαιδριάδες πέτρες κύλισαν ἐπάνω στὸ ἱερὸ καὶ μαζί μὲ ἄλλα ἀναθήματα ἔκαμαν συντρίμματα τὸ χάλκινο ἀναβάτη, τὸ ἄλογο, τὸ ἄρμα. Σώθηκε ὁ ἠνιόχος. Χάσαμε βέβαια μεγάλο καὶ ἐνδιαφέρον σύμπλεγμα, ἔργο τῶν χαλκοπλαστικῶν ἐργαστηρίων, τὰ ὁποῖα ἔδιναν στὴν Ἥλιδα καὶ στοὺς Δελφοὺς τὴν ὑστεροφημία τῶν ἀθλητῶν. Ὁ νέος ὅμως, ποὺ ἔμεινε ὀλομόναχος, χωρὶς τ' ἄλογά του, χωρὶς τὸ ἄρμα, ποὺ τὸν ἔκρυβε ὡς τὴ ζώνη, χωρὶς τὸν ἡγεμόνα στὸ πλευρό του, κεντρίζοντας τὴ φαντασία τῶν ἀνθρώπων γιὰ τοὺς συντρόφους του, ποὺ λείπουν καὶ γιὰ τὸ γλύπτη ποὺ εἶναι ἄγνωστος, ἔγινε ἡ πλέον περιέργη καὶ θελκτικὴ μορφή τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς - αὐτῆς ποὺ μᾶς εἶναι γνωστή.

Τοῦ ἠνιόχου τὸ λαμπρὸ μέρος εἶναι τὰ κάτω ἄκρα, ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ φανοῦν. Τὰ γυμνὰ πόδια. Χωρὶς νὰ λογαριάσῃ, πὼς δὴ ἦταν κρυμμένα πίσω ἀπὸ τὸ ἄρμα, ὁ τεχνίτης ἔκαμε τὸ καθῆκον του πρὸς τὰ νιάτα. Στήριξε τὴν ὀλόρδη στήλη τοῦ νεανικοῦ αὐτοῦ κορμιοῦ στὸ ὠραιότερο ζευγάρι γυμνῶν ποδιῶν, ποὺ βγήκαν ποτὲ ἀπὸ τὴν γλυπτικὴ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ κατόπιν. Τὰ γραμμμένα δάχτυλα ξεχωρίζοντας ἓνα ἓνα, ἀπλώνονται στὸ δεξιὸ μὲ κάποιον ριπιδωτὸ ἄνοιγμα. Οἱ κόμποι τῶν ἀστραγάλων καθαρὰ πεταγμένοι, τὸ λεπτὸ ἀνέβασμα τῆς κνήμης, τὰ πέλματα, ποὺ πατοῦν ὀλόκληρα καὶ κρατοῦν τὸ σῶμα ἀναπαυμένο καὶ βέβαιο, σχηματίζουν μιὰν ἐνότητα ξεχωριστή, ὅσο κι ἂν τὸ σύνολο ἦταν ἓνα καὶ ἀδιαχώριστο.

Στὴν ἀκίνησιά τοῦ ἠνιόχου βλέπομε τὸν φρενιτιώδη ἀγώνα, ποὺ ἔχει προηγηθῆ. Πλούσια ἡρεμία. Εἶναι ἡ στιγμή ποὺ ἡ τρικυμία τῶν μυῶνων ἠσύχασε. Τὸ σῶμα ἡρεμεῖ. Χαϊδεύεται ἀπὸ τὸ θρίαμβο. Ἦρθε ὁ ρόλος τοῦ πλῆθους. Εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ νικητοῦ. Ἡ παρέλα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Ὁ Ἡγίοςος τῶν Δελφῶν

[5ος αἰὼν π. Χ.]

ση. Ὁ νικητὴς μετὰ τὸ ἀποτέλεσμα περνᾷ σὲ ἀργὴ περιφορὰ μπροστὰ στὰ πλήθη καὶ δέχεται τὴ χαρμόσυνη βοή τῆς ἐπευφημίας, ἀκίνητος ἐπάνω στὸ ἄρμα του, τὸ ὁποῖο ἕνας πεζὸς ὀδηγεῖ κρατώντας τὰ χαλινάρια τῶν ἀλόγων. Ἀπὸ τὸ παιδί, ποῦ παράστησε στὴ θέση τοῦ πεζοῦ γλύπτῃς, βρεθῆκε ἓνα χέρι.

Ὁ Ἡνίοχος αὐτός, ποῦ ἔδωσε τὴ νίκη, ὑψώνεται χυτὸς μέσα στὸν ποδῆρη χιτώνα του. Οἱ πτυχές πέφτουν ἴσιες καὶ βαριές. Πατεῖ καὶ στὰ δυὸ πέλματα. Εἶναι αὐστηρὴ στήλη στημένη στὴ δόξα. Οἱ φυσικὲς καὶ ἡθικὲς του δυνάμεις πειθαρχοῦν. Ἡ στάση του συγκρατεῖ τὸ θρίαμβο. Δὲν τοῦ ἐπιτρέπει καμιὰ κίνηση ἔξω ἀπὸ τὴ γαλήνη καὶ τὴν εὐτρέπεια. Δυὸ κινήσεις σχηματίζουν τὴ δωρικὴ αὐτὴν ἁρμονία.

Ἡ μία εἶναι ἡ ἀκαμψία του, ποῦ δείχνει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ἴσιο καὶ ἀτάραχο, μὲ τίς πτυχές τοῦ μακρύτερου χιτώνα βαριές καὶ ἀτριχύμιστες. Ἡ δεύτερη κίνηση εἶναι τὸ γέριμα τοῦ κορμιοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀκόμα ἐντονώτερα τῆς κεφαλῆς, ἡ ὁποία γέρνει κι αὐτὴ πρὸς τὸ ἴδιο μέρος. Ἡ κεφαλὴ εἶναι βυθισμένη, σ' ἔλαφρὸ ὄνειρο εὐτυχίας. Ἀκούει τὴ μουσικὴ τοῦ πλήθους. Βλέπει τὸ μεγάλο παλμό του καὶ τὴ γραφικὴ ἀνωμαλία του. Τὸ στόμα του μισανοιγμένο. Τὰ χεῖλη μικρὰ καὶ σαρκωμένα. Στόμα λουλουδένιο. Ἡ ἴσια μύτη καταλήγει σὲ χαριτωμένο λέπτυσμα. Τὰ ρουθούνια ρουφοῦν ἀπολαυστικὰ τὸν ἀέρα, ποῦ χρειάζεται τὸ κουρασμένο σῶμα. Βλέπεις σ' αὐτὰ τὸ λαχάνιασμα. Τρέμουν. Τὰ μαλλιά περιγραμμένα μὲ θαυμαστὴ λιτότητα, ἀφήνουν τοὺς λιτούς τοὺς βοστρύχους νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν ταινία τῆς νίκης, ποῦ τὰ δένει. Τὰ τόξα τῶν φρυδιῶν γράφουν τὴν καθαρὴ καμπύλη τους ἐπάνω ἀπὸ τὴ λαμπρὴ ματιὰ. Ἀλλὰ τὰ μάτια! Στὴν ἀσπράδα κάποιου σμάλτου ὁ τεχνίτης ἔμπηξε δυὸ κύκλους διαφορετικῶν μετάλλων μὲ ρεαλισμό*, ποῦ ἂν δὲν μπορούμε νὰ τὸν συλλάβουμε, τοῦ χρεωστοῦμε τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μας. Τὸ φῶς βυθίζεται καὶ παίζει σ' αὐτὰ τὰ πετράδια. Τὰ μάτια χαίρονται καὶ σκέπτονται. Καθρεφτίζουν τὸ θρίαμβο.

Εἶναι νιάτα στὴν ἀρχαία γλυπτικὴ, ποῦ δείχνουν τὸ χᾶδι τοῦ φωτὸς ἐπάνω τους. Εἶναι νιάτα μὲ τὴ σταθερὴ γραμμὴ τους,

πού δοξάζουν τήν παλαιίστρα καί τή δωρική πολιτεία. Μά νιάτα συμπυκνωμένα ἔτσι στήν αὐστηρότητα μιᾶς λεπτῆς στήλης, τόσο δυνατά στήν ἀκινήσια, τόσο δροσερά ἔπειτα ἀπό τὸ ἄσθμα τῶν ἀγώνων δὲν ξανάγιναν. Ποτὲ ἀπὸ χιτώνα δὲν εἶδαμε βραχίονα νὰ προβάλλῃ τόσο δυνατὸς καί γραμμένος. Ποτὲ χέρι σὰν τὸ δεξι τοῦ Ἡνιόχου, πού κρατᾶ ἐλαφρὰ τὰ χαλαρὰ ἡνία, δὲν ἔδειξε γραμμὴ τόσο μουσική.

Ποιὸς εἶναι ὁ ἐξάισιος τεχνίτης τέτοιων ἄκρων; Εἶναι, ὅπως νομίζεται, ὁ Πυθαγόρας ἐκ Ρηγίου, πού ἔκαμε τὸ ἔργο; Ἦταν Ἀθηναῖος ἢ χαλκοπλάστης τῆς Αἰγίνης; Ἴσως αὐτὸ θὰ μείνῃ ἄγνωστο. Ἀλλὰ θὰ ξέρωμε πάντοτε, πὼς καί τὸ ἔργο τοῦτο τὸ ἔδωσε ἡ ἀόριστη ἐποχή, πού εἶναι τέλος τοῦ ἀρχαϊσμοῦ, ἢ στιγμὴ πού προαισθάνεται τὸ Φειδία. Ὅπως τὸ δέντρο, ὅταν νιώθῃ τὴν παρακμὴ του, πετᾷ ὀρμητικὴ καὶ ἄφθονη ἀνθήση, ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη ἐτοίμασε τὸν ἀποχαιρετισμὸ τῆς σὲ λίγα ἔργα, στὰ ὁποῖα τὰ ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα συγκεντρώθηκαν κι ἔδωσαν τὸ ἀπροχώρητο τοῦ δελγῆτρου τους, ἀφήνοντας στήν ψυχὴ τῶν φίλων τῆς τέχνης συναίσθημα, πού ἂν δὲν εἶναι θαυμασμὸς εἶναι χαρμύσσην ταραχὴ κι εὐδαιμονία.

Ἐφημερίς «Ἐλεύθερον Βῆμα»

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ἡ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΧΕΡΙΟΥ

[Ἐπάνω στὸ «Μυστικὸ Δεῖπνο» τοῦ Ντὰ Βίντσι.]

Τὶς ἡμέρες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, ἀκούοντας τὸ Εὐαγγέλιον γιὰ τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο, βλέπομε νὰ προβάλλῃ ἐμπρὸς μας μιὰ τοιχογραφία: τὸ ἐξαιρετικὸ ἀριστούργημα ἐνὸς ἐξαιρετικοῦ καλλιτέχνη, τοῦ Ντὰ Βίντσι, πού καμωμένο γιὰ τοὺς καλόγερους ἐνὸς Μοναστηριοῦ Δομινικάνων*, ἀψηφώντας δόγματα κι ἐθνικότητες, ἔγινε ἡ παγκόσμια ζωγραφικὴ ἀπεικόνιση τοῦ προλόγου τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, αἰῶνιο ὅσο καὶ τοῦτο:

Ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι!

Ἡ ἀπίστευτη αὐτὴ μεγαλοφυΐα, πού τὸ ἤξερε ὅλα, τὰ μάντευε ὅλα, πού προεῖδε τὴν ἀεροπορία - ἀπὸ τὸ 1439 - πού ἐφαντάσθη τὰ

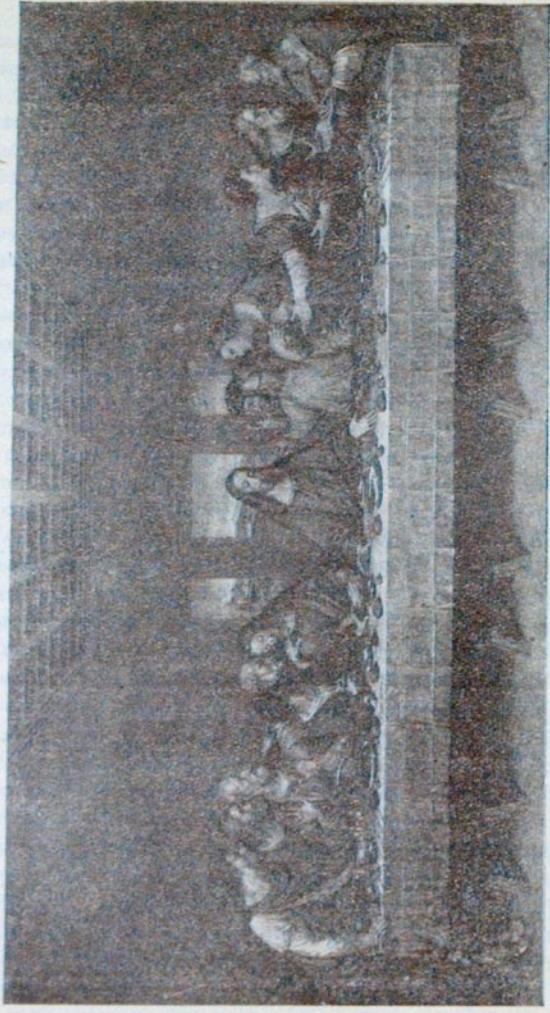
σημερινά τάνκς (τὸ ὑπόμνημά του τὰ χαρακτηρίζει: ἄρματα τόσο θωρακισμένα μὲ κανόνια, πού συντρίβουν τὸν ἐχθρὸ καὶ πίσω τους προχωρεῖ ἀκίνδυνα τὸ πεζικό), πού ἀνοίγε διώρυγες καὶ πρότεινε νὰ ξεθεμελιώσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ μιὰ ὁλόκληρη ἐκκλησία τῆς Φλωρεντίας, χωρὶς νὰ τὴ χαλάσῃ, πού συγκράτησε καὶ διαφύλαξε γιὰ τὴν αἰωνιότητα τὸ αἰνιγματικὸ χαμόγελο τῆς Τζοκόντας*, μόνον αὐτὴ ἢ μεγαλοφυΐα ἦταν ἰκανὴ νὰ ἐμπνευσθῇ κι ἐδῶ κάτι ξεχωριστὸ καὶ θαυμαστὸ καὶ ζωγράφισε τὸ Cenacelo degli Apostoli*.

Γιὰ νὰ μποῦμε μέσα στὸ νόημα τοῦ ἔργου καὶ ἀπὸ τεχνικὴ καὶ ἀπὸ ἐκφραστικὴ ἀποψη, πρέπει νὰ ξέρωμε τὸ μέρος, ὅπου τὸ ζωγράφισε. Μέσα σὲ μιὰ τραπεζαρία μοναστηριοῦ (τῆς Santa Maria delle Grazie), τί πιὸ ταιριαχτὸ μπορούσε νὰ ζωγραφιστῇ ἀπὸ τὸ κρυφὸ ἀποχαιρετιστήριον δεῖπνον τοῦ Θεανθρώπου, μὲ τὴ μυστικὴ ἱερότητά του; Ὁ Γκαίτε πρόφτασε νὰ τὸ ἰδῇ σχεδὸν ἀπειραχτο στὸ κοινοβιακὸ αὐτὸ ἐστιατόριο.

Ἀντίκρου στὴν εἴσοδο, στὴ στενὴ πλευρά, στὸ βάθος τῆς στενόμακρης σάλας, ἦταν τὸ τραπέζι τοῦ ἡγούμενου, στίς δυὸ μεγάλες πλευρὲς τὰ τραπέζια τῶν μοναχῶν, ὅλα ἕνα σκαλι ψηλότερα ἀπὸ τὸ πάτωμα κι ὅποιοι ἔμπαινε, στρέφοντας πίσω τὸ κεφάλι, ἔβλεπε στὸν ἄλλο στενὸ τοίχο, ἕνα τέταρτο τραπέζι, ὅπου δειπνοῦσε ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς Ἀποστόλους, σὰ νὰ ἦταν κι αὐτοὶ τῆς συντροφιάς τοῦ μοναστηριοῦ. Ὡραῖο κι ἐπιβλητικὸ θάταν τὸ θέαμα, ὅταν τὴν ὥρα τοῦ δεῖπνου, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ ἡγούμενος ἀντίκριζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο κι οἱ καλόγεροι ἔνωσαν τὸν ἑαυτὸ τους ἀνάμεσα στὴ θεία καὶ στὴ καλογερικὴ ἱεραρχία. Γι' αὐτὸ ὁ μεγάλος τεχνίτης γιὰ πρότυπο πῆρε τὰ καλογερικὰ τραπέζια. Εἶναι βέβαιο, πὼς τὸ τραπεζομάντηλο μὲ τίς δίπλες του, τίς κεντημένες λωρίδες καὶ τοὺς κρεμασμένους κόμπους βγήκε ἀπὸ τὴν ἀποθήκη τοῦ μοναστηριοῦ πιατέλες, πιάτα, ποτήρια, ἀλατιέρες, ἦταν τὰ ἴδια τῶν καλογέρων.

Σὲ τέτοιο περιβάλλον ὁ καλλιτέχνης, πού ζητοῦσε τὴν ὁμορφίαν στὴν ἀλήθεια, δὲν μπορούσε νὰ ντύσῃ τὰ πρόσωπά του μὲ ξενικὰ καὶ παλαιὰ ρούχα. Ἐπρεπε ὅλα νὰ πλησιάσουν στὸ κοντινὸ, στὸ πραγματικὸ. Οἱ Ἀπόστολοι ἔπρεπε νὰ γίνουν σύγχρονοι μὲ τοὺς μοναχοὺς. Ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ καθίσῃ στὸ δεῖπνον, σὰ νάταν καλεσμένος ἀπὸ τοὺς Δομινικανούς. Αὐτὸ ἀπαιτοῦσε ὁ συντονισμὸς κάθε ἄλλο

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Ο Μυστικός Δείπνος

[Εικόνη Λεονάρδου Ντά Βίντσι.]

δὲ ξέσχιζε σὰν παραφωνία τὴν αἰσθητικὴ ἐντύπωση.

Ὁ ζωγράφος εἶχε κι ἄλλη δυσκολία νὰ νικήσῃ. Ἐμοιάζε μὲ τὸν ποιητὴ, ποὺ πρέπει νὰ σφίξῃ τὴν ἔμπνευσή του στὴ στενὴ φόρμα ἑνὸς σονέτου ἢ νὰ δημιουργήσῃ ἐπάνω σὲ παραγγελμένες ρίμες. Ὁ στενὸς τοίχος τῆς τραπεζαρίας εἶχε ὕψος δέκα ποδιῶν καὶ μᾶκρος εἰκοσιοκτὼ ποδιῶν. Σ' αὐτὸ τὸ στενόμακρο τοίχωμα ἔπρεπε νὰ τοποθετήσῃ τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο. Αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο ὁ Ντὰ Βίντσι τὸ ἔκαμε θρίαμβο, τὴν ἀνάγκη ἀριστοτεχνία πρωτοτυπίας. Ὅλοι ξέρομε, πὼς ἡ ψυχικὴ ἔκφραση ἀνήκει στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κορμιοῦ· τὰ πόδια εἶναι περιττά. Ἐπλάσε λοιπὸν ἔντεκα μισὰ κορμιά, ποὺ τὶς κνήμες τους τὶς σκεπάζει τὸ τραπέζι καὶ τὸ τραπεζομάντηλο.

Ἀλλὰ ἡ ἔκφραση τῶν δεκατριῶν αὐτῶν προσώπων δὲν εἶναι οὔτε στὰ μάτια, οὔτε στὸ στόμα, οὔτε στὶς πτυχές τοῦ μετώπου, οὔτε καὶ στὶς ρινοχειλικές μεταβολές, ὅπως στὰ ἄλλα ἔργα εἶναι στὰ χέρια. Τὰ χέρια μιλοῦν. Τὸ τόλμημα αὐτὸ μόνο ἕνας μεσημβρινὸς μπορούσε νὰ τολμήσῃ. Στους μεσημβρινούς λαοὺς ὅλο τὸ κορμὶ παίρνει μέρος στὴν ἔκφραση. Τὸ καταλαβαίνει ἀμέσως ὅποιος ἀπὸ βορεινὲς χώρες ἐπέρασε στὴν Ἰταλία. Αὐτὸ ἦταν ἀνέκαθεν. Ὁ Λέσιγγ* ἀπορεῖ μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλία τῶν χειρονομιῶν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ρητόρων. Ἐνας ἄλλος μεσημβρινός, ὁ Montaigne, ὀγδόντα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ Ντὰ Βίντσι, ἀπαριθμοῦσε πόσο πλῆθος πράγματα μπορούμε νὰ ποῦμε μὲ τὸ χέρι. « Μὲ τὸ χέρι », ἔγραφε, « ζητοῦμε, προσκαλοῦμε, διώγουμε, φοβερίζουμε, ρωτοῦμε, θαυμάζουμε, ἐνθαρρύνουμε, ἀποτρέπομε, ἀποδοκιμάζουμε, ἐμποδίζουμε, παραδεχόμαστε, ἀρνιόμαστε, προκαλοῦμε, βρίζουμε, βεβαιώνουμε, ἀμφιβάλλουμε, ἀποροῦμε, διστάζουμε, δισπιστοῦμε, φοβόμαστε, τρομάζουμε, πληρώνουμε, καὶ τί ὄχι ἀκόμη; » « Et quod non? » προσθέτει ὁ ἐξυπνος δοκιμιογράφος. Ὁ Taine*, στὴ « Φιλοσοφία τῆς τέχνης στὶς Κάτω Χώρες », διηγείται γιὰ ἕνα συμπατριώτη του, ἔμπορο ὀμβρελλῶν στὸ Ἄμστερνταμ: « Ἄμα μὲ ἄκουσε νὰ μιλῶ γαλλικά, ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά μου. Δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τοὺς ντόπιους γιὰ τὴν ψυχρότητά τους καὶ τὴ δυσκινησία τους: « Δὲν ἔχουν αἰσθημα, ζωὴ σωστὰ γογγύλια*, κύριε, σωστὰ γογγύλια! »

Τὴν ἐκφραστικὴ αὐτὴν ιδιότητα τῶν Ἰταλῶν τὴν εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Γκαίτε*: « Ὅλο τὸ σῶμα τους ἔχει πνεῦμα, ὅλα τὰ μέλη

λαβαίνουν μέρος σε κάθε έκφραση του συναισθήματος, του πάθους, ως και της σκέψης ακόμη. Με διάφορο σχηματισμό και κίνηση του χεριού, ο άνθρωπος του λαού λέγει: « Δέ με νοιάζει! » « Αυτός είναι τσαρλατάνος, έχε τὸ νοῦ σου! » « Λίγο είναι τὸ ψωμί του, τοῦ κακόμοιρου! »

Ἡ πολύμορφη, εὐγλωττη, ἐκφραστικώτατη αὐτὴ μιμικὴ δὲν μπορούσε νὰ ξεφύγῃ τὸ βαθύ, παρατηρητικό, βυθοσκοπικὸ μάτι τοῦ Ντὰ Βίντσι. Τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν δρόμο καὶ τὴν ἀνέβασε στὴν τέχνη τὸ πετράδι τὸ θαμπὸ τὸ σήκωσε ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ τούδωσε τὴ λάμψη τῆς μεγαλοφυΐας. Καὶ ζωγράφισε τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο.

Στὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ κάθεται ὁ Χριστὸς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κάθονται ἀπὸ ἕξι Ἀπόστολοι, κι αὐτοὶ πάλι σχηματίζουν τέσσερα συμπλέγματα τρεῖς τρεῖς. Ἀλλὰ ὅλα τὰ πρόσωπα, νεανικὰ ἢ γεροντικά, ὅλες οἱ κινήσεις, εἶναι συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἐνότητα, σὰν ὄργανα ὀρχήστρας, πού ἐνώνονται σὲ μιὰ ἀρμονικὴ συγχορδία.

Τὸ μυστικὸ αὐτὸ τραπέζι εἶναι δεῖπνος ἀποχαιρετισμοῦ. Ὁλιβερὰ προαισθήματα πλημμυροῦν τὴν ψυχὴ ὅλων. Τα στόματα εἶναι κλειστά. Ἐξαφνὰ ὁ Διδάσκαλος, μέσα στὴν ἐπίσημη σιωπὴ, λέγει:

« Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με ».

Ἡ φράση αὐτὴ, σὰν ξαφνικὸ φύσημα καταιγίδος, ἀναπαράζει τὶς ψυχὰς τῶν Ἀποστόλων.

Ἐκεῖνος ὅμως γέρνει ἀριστερὰ τὸ κεφάλι ἀπαλὰ καὶ κοιτάζει ἐμπρός του μὲ κατεβασμένα μάτια. Ὅλη ἡ κορμοστασιά του, ἡ κίνηση τῶν χεριῶν ἀπὸ πάνω ὡς κάτω στα δάχτυλα, ξαναλέγει μὲ θεία ἐγκαρτέρηση τὰ πικρὰ λόγια καὶ ἡ σιωπὴ του τὰ δυναμώνει περισσότερο; « Ναι, ἔτσι εἶναι. Κάποιος ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ! »

Κοντὰ στὸ Χριστό, δεξιὰ, κάθεται ὁ Ἰωάννης, « ὁ μαθητὴς, ὃν ὁ Κύριος ἠγάπα ». Με τὰ ὄμορφα νεανικὰ χαρακτηριστικά του καὶ τὰ ὠραία μακριὰ ξανθὰ μαλλιά, πού πέφτουν στοὺς ὤμους, μοιάζει μὲ κορίτσι. Βαθιὰ ταραχτήκε ἀπὸ τὸν ξαφνικὸ λόγο τοῦ Κυρίου γέρνει δεξιὰ τὸ κεφάλι ἐνώνει, κλειδώνει τὰ χέρια· σὰ σὲ προσευχή. Ὁ πόνος του φανερώνεται σὲ μιὰ ἀνάταση τῆς καρδιάς πρὸς τὸν οὐρανό. Αὐτὴ ἡ κίνηση μᾶς ἀνοίγει τὴν ψυχὴ του νὰ ἰδοῦμε μέσα. Δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας· εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνους πού ὑποκύπτουν σιωπηλὰ στὸ ἀνώτερο θέλημα· τὸ πολὺ

πολύ παρακαλοῦν ἂν μπορῆ νὰ ἐμποδισθῆ τὸ κακό.

Στὸ πλάι του κάθεται ὁ Ἰούδας μαῦρα σγουρὰ τὰ μαλλιά του, μαῦρα σὰν τοὺς σκοπούς του· αὐτὸς κρατεῖ τὸ ταμεῖον, « τὸ γλωσσόκομον εἶχε », καὶ τώρα σ' αὐτὸ εἶναι ὁ νοῦς του. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ φτάνει ὡς μέσα στὴ συνείδησή του· τρομαγμένος, ἀρπάξει μὲ τὸ δεξιὸν του χέρι ὀρμητικὰ τὸ πουργιὶ καὶ ἀναποδογυρίζει τὴν ἀλατιέρα· τὸ σφίγγει δυνατὰ· ἐνῶ, ἄδελα, τὸ δεξιὸν κάνει μιὰ σπασμωδικὴ κίνηση, σὰ νὰ λέγῃ: « Τί λόγια εἶναι αὐτά; πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; »

Ὁ Πέτρος, στὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ, τινάχτηκε ἐπάνω, ἀρπάξει μὲ τὸ δεξιὸν τὸ μαχαίρι ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸν στηρίζεται στὸν ὄμο τοῦ Ἰωάννη, δείχνοντας τὸ Χριστὸ μὲ ἔκφραση παρακινήτικη: « Ρώτησε, ἀδελφέ, τὸ Διδάσκαλο, ποιὸς εἶναι ὁ κακοῦργος, ποῦ θὰ βάλῃ τὸ χέρι ἀπάνω του; Καὶ θὰ τοῦ δείξω ἐγώ! » Ἐδῶ ἔχομε τὸ ἀψὺ αἶμα τὸν ἄνθρωπο τῆς πρώτης ὀρμῆς· τὸ μαχαίρι, ἃς εἶναι κι ἀνάποδα, μ' ἓνα ἀόριστο προαίσθημα, ἀκουμπᾷ κι ὅλα στὰ πλευρὰ τοῦ Ἰούδα. Εἶναι ὁ μαθητὴς ποῦ στὶς στιγμὲς τοῦ κινδύνου ἀρπάξει τὸ ὄπλο.

Τοῦτο τὸ σύμπλεγμα, τὸ πιὸ σημαντικόν, εἶναι τὸ πιὸ τέλειον.

Τὸ δεύτερον σύμπλεγμα ἀρχίζει μὲ τὸν Ἀνδρέα. Ἰψώνει ἀνοιγμένες τὶς παλάμες, σὰ νὰ θέλῃ νὰ διώξῃ μακριὰ κάτι τρομερό, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ υποφέρει. Εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς φρίκης.

Κοντὰ του, ὁ Ἰάκωβος ὁ νεώτερος ἀπλώνει πίσω ἀπὸ τὴν ῥάχη τοῦ Ἀνδρέα τὸ ἀριστερόν του χέρι στὸν ὄμο τοῦ Πέτρου σὲ μιὰ παράλληλη κίνηση. Ἡ παλάμη καὶ ὁ δείκτης εἶναι ἀνοιχτά· θέλει νὰ εἰπῆ: « Πέτρε, ρώτησε περισσότερα πὲς μας, ποιὸς εἶναι ὁ κακοῦργος ». Ἡ κορμοστασιά του εἶναι ἡμερηθὶ δὲν εἶναι σὰν τοῦ Πέτρου· αὐτὸς ζητεῖ πληροφορίες, ὅχι ἐκδίχηση· ζητεῖ νὰ μάθῃ, ὅχι νὰ τιμωρήσῃ.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ συμπληρώνει ὁ Βαρθολομαῖος, στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιου. Εἶναι ὁ μόνος Ἀπόστολος, ποῦ τὸν βλέπομε ὀλόκληρο. Σηκώθηκε, ἀκούμπησε τὰ δύο του χέρια στὸ τραπέζι καὶ προσήλωσε τὸ βλέμμα στὸν Ἰωάννη, προσέχοντας, τί θὰ τοῦ πῆ ὁ Διδάσκαλος. Ἡ στάση του εἶναι ἐρωτηματικὴ, στάση ἀνθρώπου, ποῦ ἀνυπομονεῖ νὰ μάθῃ κάτι σοβαρό, ἴσως πολὺ δυσάρεστο.

Ἀριστερὰ τοῦ Κυρίου ἡ ταραχὴ γιὰ τὴν προδοσίαν εἶναι μεγαλύτερη. Ἰάκωβος ὁ πρεσβύτερος ρίχνει πίσω τὸ κορμὶ τοῦ ἀπὸ φρίκη, ἀνοίγει τοὺς βραχίονές του καὶ ἔχει τὸ βλέμμα ἀπλανές, σὰν ἓναν ποῦ θαρρεῖ,

πώς βλέπει με τὰ μάτια του ὅτι φρικτὸ ἄκουσαν τ' αὐτιά του. Γι' αὐτὸν εἶναι ἀφάνταστα ἀποτρόπαιο, ὅτι ἕνας ἀπὸ τῆ συντροφιά τους πρόκειται νὰ προδώσῃ τὸ Διδάσκαλο.

Πίσω ἀπὸ τοὺς ὤμους του σκύβει ὁ Θωμάς. Φαίνεται μόνο τὸ κεφάλι του καὶ τὸ δεξιὸ του χέρι. Κοιτάζοντας τὸν Κύριο, με τὸ δείκτη ὑψωμένο, ἔχει τὴν ἐκφραση ἀνθρώπου, ποὺ κάτι ξέρει καὶ ζητᾶ νὰ τὸ πῆ. Εἶναι σὰ νὰ λέγῃ: « Βλέπεις, Ραββί; ἐγὼ τόξερα ἐγὼ πάντα ἔλεγα πὼς θάναί καὶ κάποιος παλιάνθρωπος ἀνάμεσά μας! »

Τρίτος στὸ σύμπλεγμα εἶναι ὁ Φίλιππος μιὰ νεανική, καλοκάγαθη μορφή. Σηκώθηκε, σκύβει πρὸς τὸν Κύριο, ἀκουμπᾷ τὰ δυὸ του χέρια ἐπάνω στὸ στήθος του, σὰ νὰ λέγῃ: « Νά, Διδάσκαλε, κοίτα μέσα στὴν καρδιά μου. Τὸ ξέρεις, πὼς εἶναι καθαρή. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ προδότης. Ὡ! δὲν εἶμαι ἐγὼ! »

Στὸ τελευταῖο σύμπλεγμα, οἱ τρεῖς Ἀπόστολοι μιλοῦν με ταραχὴ γιὰ τὸ φοβερό, ποὺ ἄκουσαν. Ὁ Ματθαῖος, συζητώντας ζωηρὰ με τοὺς δυὸ συντρόφους του, δείχνει με τὰ δυὸ του χέρια, με ἔντονη κίνηση, τὸν Κύριο: αὐτὸ τὸ ἄπλωμα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ εἶναι ἀριστοτεχνικό, γιὰτὶ ἐνώνει τὸ σύμπλεγμα τοῦτο με τὸ ἄλλο καὶ τὸ κάνει ὀργανικὸ μέλος τοῦ ὅλου. Στὸ πλάγι του, ὁ Θαδδαῖος ἐκφράζει κατάπληξη, ἀμφιβολία, ὑποψία: ἀκούμπησε ἀνοικτὸ τὸ ἀριστερὸ χέρι ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ ὑψωσε τὸ ἄλλο ἔτσι, σὰ νὰ ἤθελε με τὸ ἔξω τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ νὰ κτυπήσῃ τὴν ἀριστερὴ παλάμη. Αὐτὴ τὴν κίνηση τὴ βλέπομε στὸ λαό, ὅταν σὲ μιὰ συζήτηση, πάνω σ' ἕνα ἀπροσδόκητο ἐπιχείρημα, ἕνας φανερώνει τὴ δυσπιστία του λέγοντας: « Αὐτὸ δὲ γίνεται, ἀδερφέ, δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ. Τελείωσε! »

Ὁ Σίμων, ὁ πιὸ γέρος ἀπ' ὅλους, κάθεται τελευταῖος στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιου καὶ τὸν βλέπομε ὀλόκληρο. Πρόσωπο καὶ κίνηση τῶν χεριῶν δείχνουν, πὼς εἶναι βαθιὰ λυπημένος: ἀλλὰ δὲν τὸν συγκλονίζει ἡ φρίκη εἶν' ἀπ' ἐκείνους, ποὺ δέχονται παθητικὰ τὰ κτυπήματα, ποὺ υποτάσσονται στὸ μοιραῖο, ἀνίκανοι νὰ σφαιρώσουν σφικτὰ τὸ γρόθο γι' ἀντίσταση.

Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος εἶχε τὴν τραγικὴ τύχη τῶν ἐξαιρετικὰ ὠραίων πραγμάτων. Λὲς κάποια χαιρέκακη δύναμη τὸν παραμόνευε. Ἡ Φύση, ὁ Καιρὸς, ὁ « ἔργων ἐχθρὸς* », τὸ χῶμα, τὸ νερό, στρατιωτικὰ περάσματα, ἐπιδιορθώματα, οἱ καλόγεροι, καὶ τὸ πιὸ ἀνέλπιστο ἀπ'

ὅλα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ καλλιτέχνης συνόμοσαν νὰ τὸ καταστρέψουν. Ὁ τοίχος συνόρευε μὲ τὴν κουζίνα καὶ ἦταν ἄσχημα θεμελιωμένος, ἡ τραπεζαρία χαμηλή, γέμιζε σὲ κάθε πλημμύρα καὶ τὸ νερὸ πότιζε τοὺς τοίχους. Ἀργότερα κι ἡ κτηνωδία τῶν καλογέρων, ἀνοίξε καὶ μιὰ πόρτα κατὰκαρδὰ στὴν τοιχογραφία κι ἡ βεβήλωση ἄγγιξε τὸν ἴδιο τὸ Χριστό.

Ὁ Ντὰ Βίντσι ἐννιά χρόνια σωστὰ παιδεύτηκε γιὰ τὸ Μυστικὸ τοῦ Δεῖπνο. Δούλευε καὶ ξαναδούλευε τὸ ἔργο του, πάντα δυσαρεστημένος, συχνὰ πετώντας τὸ πινέλο καὶ πάλι ἀδράχτοντάς το σὰν ὄπλο, γιὰ νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν Καιρὸ, σὰν τὸν Διγενὴ μὲ τὸ Χάρο, αὐτὸς καταδίκασε τὸ ἔργο του σὲ θάνατο. Τεχνικὲς ἔρευνες ἀπέδειξαν, πὼς τὸ χρωματικὸ ὕλικὸ τοῦ ζωγράφου ἦταν ἓνα μίγμα ἀπὸ μαστίχα, κερὶ, ἴσως καὶ πίσσα, πού ὅμοια μὲ τοὺς παλαιούς Ἑλληνας ζωγράφους τῆς ἐγκαυστικῆς, τὰ ἔλιωσε, τὰ ἄπλωσε, τὰ ἔνωσε, τὰ διαβάθμισε μὲ ἓνα ζεστὸ σίδηρο, σὰν τὸ ἀρχαῖο καυτήριο, τὸ κέστρο.

Ἵστερα ἔσυρε ἐπάνω στὴν εἰκόνα, σὰ θερινίκι, ἓνα λεπτὸ στρώμα λαδιοῦ. Τοῦτο ζωήρεψε τὰ χρώματα καὶ τὰ προφύλαξε κάμποσα χρόνια. Ἄμα ὅμως μὲ τὸν καιρὸ ξεράθηκε τὸ λάδι, τότε ἀρχισαν τὰ χρώματα νὰ ραγίζουν καὶ μὲ τὴν ἐπιδρομὴ τῆς ὑγρασίας, πού ἔφερε τὴν μούχλα, σιγὰ σιγὰ ἀδυνάτισαν καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἐξαφανίστηκαν. Καὶ ὕστερα ἄλλες, πολλὲς ἀπίστευτες περιπέτειες κατὰτρεξαν χρόνια καὶ χρόνια τὸ ἔξοχο ἀριστούργημα. Ἐγινε κι αὐτὸ συντρίμι κι ἀπόχτησε τὴ θλιβερὴ ὁμορφιά τῶν ἐρειπίων. Ἀλλὰ τὰ ἐρείπια τῶν μεγάλων πραγμάτων ἀσκοῦν μιὰ μαγικὴ ὑποβολὴ στὴν ψυχὴ μας· στὰ μάτια μας δείχνουν τὰ τραύματά τους, ἀλλὰ προχωρώντας πέρα ἀπὸ τίς αἰσθήσεις, ξυπνοῦν τὸν καλλιτέχνη, πού ζεῖ μέσα μας, μᾶς κάμνουν δημιουργοὺς καὶ συμπληρώνομε τὸ ἔργο στὴν πρώτη, στὴν ἀφάνταστη ὁμορφιά του.

Ἔτσι καὶ στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο τοῦ Ντὰ Βίντσι. Ἄς ξεδώριασαν τὰ χρώματά του. Τὸν βλέπομε ἀκατάλυτο, αἰώνιο ἐμπρὸς μας. Τὴ δραματικὴ πνοή, πού τὸν ζωντάνεψε, ἀκόμη τὴ νιώθομε στὸ πρόσωπό μας. Δὲν ἔχει τίποτε μὲ τὴν παράδοση καὶ τὴ ρουτίνα, μὲ τὴν ἡσυχὴ συναναστροφή τῶν ἁγίων τῶν ἄλλων ζωγράφων. Ἐδῶ μέσα εἶναι συμπακνωμένη μιὰ θύελλα ψυχικῆ. Ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀβεβαιότης, ἡ ντροπὴ, ἡ ἐγκαρτέρηση, ἡ δυσπιστία, ἡ ἀγανάκτηση,

ή φρίκη, ή όρμη για εκδίκηση, γεμίζουν με τόν ηλεκτρισμό τους τήν ατμόσφαιρα. Κι όλα αυτά τὰ κατόρθωσε ό καλλιτέχνης με τί; Με ένα εκφραστικό μέσο σχεδόν λησμονημένο, περιφρονημένο, τó χέρι. Λένε για τούς τυφλούς, πώς έχουν τὰ μάτια τους στα δάχτυλά τους: εδώ οι Απόστολοι έχουν στα χέρια τους τή φωνή τους. Ό σοφός Γερμανός ανθρωπολόγος Κάρολος Κάρους στήν περιέργη « Συμβολική του ανθρωπίνου κορμιού » ξεχωρίζει τέσσερες κατηγορίες χέρια: χέρια στοιχειώδη - ζωώδη, χέρια κινητήρια, χέρια λεπτοαπτικά ή ευαισθητικά σαν τὰ γυναικεία, και χέρια ψυχικά. Ψυχικά χέρια είν' αυτά εδώ, που ανοίγουν τήν ψυχή και δείχνουν τó θυό της. Λένε τή συγκίνησή τους σ' όλη τήν ψυχική σκάλα, από τó ψιδύρισμα του πόνου ως τó ξέσπασμα του σπαραγμού. Κι όπως ό καλλιτέχνης βρήκε στους δρόμους, στα χέρια του λαού τó εκφραστικό υλικό του, φαντάζομαι τó Μυστικό Δείπνο σά μιá μεγάλη συμφωνία εμπνευσμένη από λαϊκά μοτίβα, με τόνους μελωδικούς γεμάτους δάκρυα και πίστη, μιá πολύφθογγη καταναυκτική άρμονία, που νά κλαίη συγκρατημένα ή φωναχτά, που νάχη μέσα της και στεναγμό και βογγητό και πνιγμένο λυγμό και σιωπηλό θρηνο και όλοφυρμό και κραυγή φρίκης κι όλα αυτά ν' ανεβαίνουν ευλαβητικά ψηλά, όλο πιό ψηλά, ως τήν αιδέρια γαλήνη του Θεανθρώπου!

Περιοδικον « Νέα Έστία », τόμος Α' Άριστοτέλης Κουρτίδης

ΠΕΖΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ, Ο ΜΠΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

(Ιστορικό δράμα σε μέρη τρία και εικόνες έντεκα)

[Υπόθεση του έργου είναι η τρικυμιώδης ζωή του Παπαφλέσσα. Η ευφύια του, η παλικαριά του, η φιλοπατρία του, και η άμετρη φιλοδοξία του τον ανέδειξαν από ταπεινό καλόγηρο, πρωταγωνιστή της Έλληνικής Έπανάστασης. Η δράση του παρουσίασε στιγμές θαυμαστού μεγαλείου αλλά και στιγμές ηθικού ξεπεσμού, ως τη στιγμή που αποφάσισε να αναμετρηθεί στο Μανιάκι με τον Ίμπραήμ.]

ΕΙΚΟΝΑ ΕΝΔΕΚΑΘΗ

[νύχτα, πλαγιά βουνού, ψηλά απ' τὸ Μανιάκι.]

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΦΛΕΣΣΑΣ - ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ

[μπαίνει από δεξιά ὁ Παπαγιώργης.]

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ζύγωσε, Παπαγιώργη, νὰ πυρωθῆς, ἄρχισε νὰ τσουζή ὁ βοριάς. [ὁ Παπαγιώργης κάθεται σιωπηλός.] Ἄκου Παπαγιώργη· μὴ σοῦ φανῆ παράξενο αὐτό, ποῦ θὰ σοῦ πῶ. Πές, πὼς δὲν εἶμαι οὔτε μινίστρος, οὔτε ἀρχιμαντρίτης, οὔτε ἀρχηγός σου, οὔτε τίποτε. Πές, πὼς εἶμαι ἕνας ἀπλός... μιὰ ψυχὴ μὲς στὸ ποίμνιο.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Γιατί μοῦ τὰ λές αὐτά;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Πές, πὼς δὲν εἶναι πόλεμος· πὼς δὲν εἴμαστε στὸ Μανιάκι· πὼς δὲν εἴμαστε κλεισμένοι σὲ ταμπούρι. Πές, πὼς εἶσαι

στο ἱερό κι ἐγὼ εἶμαι ἕνας πιστός... πού σέ ζυγώνει... δειλὸς καὶ ντροπιασμένος,

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Μὰ γιατί νὰ βάλω μὲ τὸ νοῦ μου οὐλα αὐτά;

ΦΛΕΣΣΑΣ - [ζεστά.] Γιατί ἔτσι εἶναι...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - [σὲ μεγάλη ἀπορία καὶ συγκίνηση.] Μὰ τί γυρεύεις ἀπὸ μένα;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Τίποτα νὰ ξομολογηθῶ.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Ἀλήθεια, φέρνεσαι σὰ χριστιανὸς τὴν ὥρα τούτη... Δὲν ξαίρομε τί μᾶς βρίσκει...

ΦΛΕΣΣΑΣ - Στάθηκα ἕνας ἁμαρτωλὸς, Παπαγιώργη...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Ἔ, καλὰ, καὶ ποιὸς δὲν εἶναι; Ἔτσι εἶμαστε ὅλοι.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ὅχι, Παπαγιώργη, μέσα μου ἡ λάσπη ἦτανε πάντα πλησμονή, ὅσο κι ἂν πάσκιζα νὰ τὴ νικήσω. Ὁ Θεὸς κι ὁ διάλογος παλεύανε, νύχτα μέρα, μέσα στὴν ψυχὴ μου· κι ἦτανε πάντα ὁ σατανάς, ποῦχε τὸν τελευταῖο λόγο.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Μεγάλο βάσανο καὶ τοῦτο, τὸ δικό σου, δηλαδή!

ΦΛΕΣΣΑΣ - Μάταια πάλευα γιὰ κάτι, πού θὰ μπορούσε νὰ μὲ γαληνέψη. Θεοῦ πρόσωπο δὲν εἶδα παρὰ μονάχα τρεῖς στιγμὲς... τρεῖς στιγμὲς μονάχα...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Δὲ σὲ καταλαβαίνω, βρὲ παιδί μου... ποιὲς στιγμὲς.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ἡ μιὰ, ὅταν πρωτομπήκα στὸ μυστήριο τῆς Ἑταιρίας.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Ἡ δεύτερη;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ὅταν κατεβαίναμε μὲ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ βαρῆσωμε τὸ Δράμαλη.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Κι ἡ τρίτη;

[ἀρχίζει νὰ ξημερώνη σιγὰ σιγὰ.]

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ἐτούτη ἡ ἀποψινὴ. Σὰ νὰ σκίζεται κάθε φορὰ τὸ καταπέτασμα τ' οὐρανοῦ ἄνωθεν ἕως κάτω καὶ σὰ ν' ἀντικρίζω φῶς ἀπ' τὸν Παράδεισο.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Δὲ σὲ καταλαβαίνω! Γιατί αὐτὲς τὲς τρεῖς στιγμὲς μονάχα;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Γιατί αυτές τις τρεις στιγμές μονάχα, Παπαγιώργη μου, δόθηκα σ' ό,τι δέν είναι μικρό σαν τον έαυτούλη μας, πρόσκαιρο σαν τή ζουούλα μας, στενό σαν τον έγωισμό μας. Μ' αυτές ήταν τρεις στιγμές μονάχα, σ' ολάκερη ζωή κι όλο τον άλλο καιρό νά τρέχης πίσω από λάμπεις, θέσεις, αξιώματα, μικρόχαρες φροντίδες και λογαριαμούς. Πόσο εύκολα ξεχνούσαμε κάθε φορά τους φρικτούς μας όρκους νά υπηρετήσωμε με πίστη τον τρανόν άγώνα. Και νά ποιό είναι τό κατάντημα. Από τις άνομιές μας νά κινδυνεύη ή λευτεριά μας.

ΠΑΠΑΓΩΡΓΗΣ - Ό θεός είναι μεγάλος· θά μάς συγχωρέση όλους.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Άκόμα χτές έφτασα δώ με τό κεφάλι μου γεμάτο στοχασμούς ακάδαρτους· ήρθα νά δώσω και νά κερδίσω μιá μάχη, μονάχα για ψευτοπολιτική· νά πάρω καινούργια δύναμη από τή νίκη νά λευτερώσω φυλακισμένους καπετάνιους... Κι όλα αυτά γιατί; για ποιόν; Για μένα! Για νά γίνη ό Παπαφλέσσας από μινίστρος πρόεδρος. [περιπαίζοντας.] Μικρόχαρες φροντίδες. Άς είναι εύλογημένο τ' όνομα του Κυρίου, που τις έσθησε με τή θεία βουλή του και με χέρι σταθερό μ' έφερε ν' άντικρίσω τό μεγάλο μου χρέος και δέν είναι άλλο άπ' αυτό· νά πεθάνω! Πρόσεξε καλά· δέν τό λέω στον καπετάνιο τον Παπαγιώργη άπ' τό Περωόρι· τό λέω στον πνευματικό, που δέν έχει δικαίωμα νά τό ξαναπή σε κανένα...

ΠΑΠΑΓΩΡΓΗΣ - Γιατί τό λές αυτό; Τήν ώρα του κανέναν δέν τήν ξέρει.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Όχι ξέρω καλά. [έμπιστευτικά και θλιμμένα.] Βοήθεια δέν προσμένω από πουθενά. Όλοι μάς πρόδωσαν, ακόμα και οι πιο δικοί μας, Παπαγιώργη... Δέν είμαι σίγουρος ούτε για τον Πλαπούτα... Καταλαβαίνεις;

ΠΑΠΑΓΩΡΓΗΣ - Τότε τί στέκεις νά πολεμήσης τί στεκόμαστε;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Για νά πέσωμε... Πρέπει νά πέσωμε, για ν' αναστηθούμε στην ψυχή του Έθνους και νά τήν αναστήσωμι... Κατάλαβέ το, Παπαγιώργη... τ' όμορφο παραμύδι που μάς ένωσε και μάς ξεσήκωσε στο μεγάλο ξεκίνημά μας, ξεδώρασε και θέλει αίμα, για νά ζωντανέψη. Πρέπει νά πεθάνωμε, για νά τό θρέψωμε νά γίνωμε κι έμεις οι ίδιοι παραμύδι... Και δώ είναι, Παπαγιώργη,

τὸ ἄλλο βαρὺ ἀμάρτημα, ποὺ ἑομολογιέμαι στὸν πνευματικό: ἡ δική μου ἢ ζωὴ εἶναι δική μου καὶ μπορῶ νὰ τὴν ἀποφασίσω... Μὰ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μαντρῶνω ἔτσι ὅλα τοῦτα τὰ παλικάρια καὶ νὰ τοὺς κρύβω τὴν ἀλήθεια, πὼς εἶναι βέβαιος ὁ χαμός; [ὁ Παπαγιώργης σωπαίνει ὁ Φλέσσας τὸν κοιτάζει στὰ μάτια.] Γιατί δὲ μοῦ κραίνεις;

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - [μὲ μεγάλη συγκίνηση καὶ μὲ τὰ χέρια κατὰ τὸν οὐρανό.] Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς συγχωρέσει, ἐσένα, κι ἀπὸ τούτη τὴ στιγμή καὶ μένα!...

ΦΛΕΣΣΑΣ - [μ' ἄξαφνη ἔντονη χαρά.] Μοῦ δίνεις ἄφεση; [σκύβει τὸ κεφάλι μπροστά του.]

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - [ἀπλώνει τὸ χέρι του ἐπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του μὲ μεγάλη συγκίνηση.] Ἄφου εἶναι γιὰ Θεὸ καὶ γιὰ Πατρίδα!

[ἔχει ξημερώσει τέλεια οἱ πρῶτες ἀχτίνες τοῦ ἥλιου χτυποῦν στὰ κλαριά τῆς γκορτσᾶς*.]

ΦΛΕΣΣΑΣ - [φιλώντας τὸ χέρι τοῦ Παπαγιώργη.] Σ' εὐχαριστῶ. Μ' ἀνοίγεις τὸν Παράδεισο... Εἶμαι πιὸ ἀλαφρὸς κι ἀπ' τὸ πουλί, ὅταν αὐγὴ ἀφήγη τὸ κλαρὶ γιὰ τὸ ξέγνοιαστο πέταγμά του, [ἔρδιος.] Εὐλογημένη μέρα αὐτή, ποὺ ξημερώνει, κι ἄς εἶναι ἡ στερνή μας. Ἐ! σεῖς, ἀπάνω! σηκωθῆτε! [τοὺς ξεκουνάει: αὐτοὶ ξυπνοῦν στὸν Παπαγιώργη.] Μιλιά γιὰ ὅσα εἶπαμε... ἔχω τὸ λόγο σου. [στοὺς ἄλλους ποῦχαν ἀνακαθίσει.] Ἐ! σύ, ὄρε Τισαμενέ*, σύρτε μὲ τὸ Δημήτρη νὰ ποτίστε τ' ἄλογα. [ὁ Τισαμενὸς κι ὁ Δημήτρης φεύγουν.] Καὶ σύ, ὄρε Λεβιδιώτη, σύρε νὰ πῆς στοὺς Καπεταναίους νάρθουνε στὴ στιγμή σὲ μένα. Ἐχω νὰ τοὺς μιλήσω.

ΛΕΒΙΔΙΩΤΗΣ - Στὶς προσταγές σου.

[ὁ Λεβιδιώτης φεύγει.]

ΣΚΗΝΗ Ε'

ΦΛΕΣΣΑΣ, ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ καὶ σὲ λίγο ΚΕΦΑΛΑΣ

ΦΛΕΣΣΑΣ - [στὸν Παπαγιώργη.] Αὐτὸν τὸν Τισαμενὸ θέλω νὰ τονε διώξω, Παπαγιώργη, ἀπὸ δῶ πέρα. Τὸν λυπάμαι! Τί νὰ τὸν κάνουμε; Καλαμαράς κι ἔχει ἓνα σωρὸ ψυχῆς ἀπάνω του. Μονάχα πρέπει νάρθω τρόπο. [κοιτάζοντας ἀριστερά.] Κάποιος ἔρχεται. [φωνάζει.] Ἐσὺ 'σαι, ὄρε Κεφάλαι; Τί χαμπέρια φέρνεις;

ΚΕΦΑΛΑΣ - [μπαίνοντας άριστερά λαχανιασμένος.] Ὁ Ἀράπης φάνηκε.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Κατὰ ποῦ, ὄρέ;

ΠΑΠΑΓΩΡΓΗΣ - Εἶναι κοντά;

ΚΕΦΑΛΑΣ - Ἀπάνω ἀπ' τῆ Σκάριμγκα κι ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσσο... Σύγνεφο τὰ μπαϊράκια* του... Γεράκια ἀμέτρητα, ποῦ φτερακᾶνε στὸν ἀέρα...

ΦΛΕΣΣΑΣ - Οἱ στρατοὶ δὲν πολεμᾶνε μὲ τὰ μπαϊράκια*, ὄρὲ Κεφάλια... παρακάτω...

ΚΕΦΑΛΑΣ - Εἶναι χιλιάδες ἢ πεζούρα κι ἡ καθάλα...

ΦΛΕΣΣΑΣ - Θέλω νὰ ξέρω, πῶς τοὺς μέτρησες; Γιατὶ τὸ μάτι τὸ σκιαγμένο τοὺς πέντε, ὄρέ, τοὺς κάνει χίλιους παρακάτω...

ΚΕΦΑΛΑΣ - Μ' ἔστειλες νὰ δῶ αὐτὸ ποῦ εἶδα, γιὰ αὐτὸ ποῦ δέλει ἡ ἀφεντιά σου; Ὁ κάμπος γιόμισε ἀπ' τ' ἄλογά τους.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ταχιά θὰ τὰ καθαλικεύουν τὰ παλικάρια μας σὰν τ' ἄλογα τοῦ Δράμαλη... Παρακάτω!...

ΚΕΦΑΛΑΣ - Μαυρίζει ὀλοῦθε ὁ τόπος ἀπ' τὰ φουσάτα* τους.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Μαυρίζει, γιατί εἶναι μαῦρα τ' ἀντράποδα ὄρὲ Κεφάλια... Παρακάτω!...

ΚΕΦΑΛΑΣ - Ὅλοῦθε ἀστράφτει ὁ τόπος ἀπ' τίς ἀρματωσιές τους!

ΦΛΕΣΣΑΣ - Οἱ στρατοὶ δὲν πολεμᾶνε μὲ τ' ἀτσάλι καὶ τὸ σίδερο πολεμᾶνε μὲ τοῦτο, ὄρὲ Κεφάλια! [χτυπᾷ τὴν καρδιά του.] Παρακάτω!...

ΚΕΦΑΛΑΣ - Παρακάτω! Δὲν ἔχει παρακάτω... Θὰ τοὺς δῆς μονάχος σου, γιατί ὅπου καὶ νάσαι, φτάνουν, ἐδῶ, μπροστά μας, στὰ ριζά.

[ἀπὸ δεξιά κι ἄριστερά μπαίνουν ἄτακτα μὲ θόρυβο οἱ καπεταναῖοι.]

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

ΟΙ ΑΠΑΝΩ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΙΟΙ Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ, ΠΙΕΡΡΟΣ, ΒΟΪΔΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, ΚΟΡΜΑΣ, ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ

Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ - Ὁ Μπραΐμης εἶν' ἀπὸ κάτω. Παίρνει ξυστὰ τὰ

ρίζοβούνια.

ΚΟΡΜΑΣ - Έβγα νά δῆς· με τὸ μάτι φαίνεται· νά, καθρέφτης!...

ΒΟΪΔΗΣ Μ. - Δυὸ κολόνες ἢ πεζούρα καὶ μιὰ καθαλαραῖοι.

ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ - Καὶ μιὰ κολόνα ἔχει ξεκόψει ἀπὸ δεξιά·
πάει νά μᾶς πάρη τὶς πλάτες.

ΚΕΦΑΛΑΣ - Νά φύγωμε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἁγιάς.

ΦΛΕΣΣΑΣ - [ἄγρια.] Τί;

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Θάχουμε τὸ βουνὸ βοηθῶ.

ΒΟΪΔΗΣ Μ. - Ἐδῶ ἴμαστε κλεισμένοι σάν τὰ ποντίκια στὴν
τρύπα τους· ἐκεῖ στεκόμαστε καὶ πολεμᾶμε στὰ ριζά... Κι ἅμα δοῦμε
τὰ στενά, γλιστράμε καὶ γλιτώνουμε.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Καὶ γλιτώνουμε καὶ σένα πούσαι χρήσιμος
γι' ἄλλη περίσταση στὸ Ἔθνος...

ΦΛΕΣΣΑΣ - Καὶ σύ, ὄρε Παπαγιώργη; καὶ σύ; ποῦ τὰ μιλήσαμε
καλὰ καὶ ξέρεις, πὼς ἡ νίκη μας εἶναι σίγουρη; [τὸν πιάνει ἀπ' τὰ
γένεια.] Γιατί μου τὰ ντροπιάζεις αὐτὰ τὰ γένεια, Παπαγιώργη,
δὲ μου λές; Γιὰ ποιάν ἄλλη περίσταση χρειάζομαι, ὄρε, ἂν μὴ γιὰ
τούτη; [Στὸν Κεφάλα.] Καὶ σένα ἀλλιῶς σ' ἐχτίμαγα, ὄρε Κεφάλα·
σὲ εἶχα γιὰ καλύτερο. [στοὺς ἄλλους.] Ποῦ νά φύγωμε, ὄρε, καὶ ποῦ
νά πᾶμε; Εἴμαστε ταχτικό, γιὰ νά μπορούμε νά πισωγυρίζουμε συ-
νταγμένοι; Ἄμα βγοῦμε ἀπὸ τοῦτα τὰ λιθάρια, θὰ σκορπίσωμε κι οἱ
καθαλάρηδες τοῦ Ἱμπεραῖου θὰ μᾶς λιανίζουν ἕναν ἕνα... βγάλτε ἀπ'
τὸ μυαλό σας τὴ φευγάλα... Ἐδῶ θὰ μείνωμε καὶ θὰ νικήσωμε. [ἀπὸ
δεξιὰ μπαίνει ὁ Μπιτσιάνης.] Τί εἶναι, ὄρε Μπιτσιάνη;

ΣΚΗΝΗ Ζ'

ΟΙ ΑΠΑΝΩ ΚΑΙ ΜΠΙΤΣΙΑΝΗΣ

ΜΠΙΤΣΙΑΝΗΣ - Ἄμα φάνηκαν οἱ Ἀραπάδες; τρία τέσσερα
μπουλούκια, παλικάρια ἀπὸ τὰ δυὸ ταμπούρια τ' ἀκρινά, ἀρχίσανε
πρῶτα νά μουρμουρίζουνε: Ἐσεῖς οἱ καπεταναῖοι ἔχετε ἀλόγατα κι
ἅμα στενέφουνε τὰ πράματα, τὸ σκάτε... Ἐμᾶς ὅμως θὰ μᾶς βροῦν
ἐδωπέρα. Κι ἄρχισαν ἀμέσως νά πέφτουν λίγοι λίγοι μέσα στὴ
ρεματιὰ κι ὕστερα τὸ κακὸ δυνάμωσε καὶ τώρα φεύγουν...

ΦΛΕΣΣΑΣ - Εἶναι πολλοί, ὄρε;

ΜΠΙΤΣΙΑΝΗΣ - Ώς χίλιοι... Δέ θέλει ἡ ἀφεντιά σου νὰ τοὺς μιλήσης τίποτε;

ΦΛΕΣΣΑΣ - [δυμωμένα.] Ὅχι· δὲ μοῦ χρειάζονται ψοφίμια... θέλω ἄντρες καὶ ἔχω, δόξα σοι ὁ Θεός μοῦ μένουνε ἀπάνω κάτω ἄλλοι χίλιοι. [πηδάει σὲ μιὰ πέτρα, γιὰ νὰ βλέπη ἔξω αὐτοὺς ποὺ φεύγουν, φωνάζει.] Κιοτῆδες! Ἐ! Κιοτῆδες! Ἄντε. Τραβάτε μὲ τὴ μουντζούρα στὸ κούτελο καὶ μὲ τὸ θάνατο πιὸ σίγουρο ἀπ' τὸ σπαθὶ τοῦ καβαλάρη! [ἀπ' ἀριστερὰ μπαίνουν ὠχροὶ ὁ Τισαμενὸς μὲ τὸ Δημήτηρ τὸ σημαιοφόρο.] Τί εἶναι, ὀρὲ Τισαμενέ;

ΣΚΗΝΗ Η΄

ΟΙ ΑΠΙΑΝΩ, ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ο ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ

ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ - [τρομαγμένος.] Τούτη τὴ στιγμή μᾶς κουλουριάζει ὁ Ἀράπης· ἀνεβαίνοντας ἀπ' τὸ νερὸ μὲ τ' ἄλογα ἀπ' τὴ ραχοῦλα εἶδα μιὰ κολόνα καβαλάρηδες, ποὺ πάει κατὰ τὸ Μαργιέλι.

ΦΛΕΣΣΑΣ - [μὲ ἄγρια χαρά,] Γειά σου, ἀσίκη! Αὐτὸ θέλω κι ἐγὼ νὰ κάνης... Τώρα θὰ πολεμήσωμε σὰν τὰ θεριά...

ΚΕΦΑΔΑΣ - Κι ἐγὼ σοῦ λέω νὰ φύγωμε, ἀνοίγοντας τὸ δρόμο μὲ τὰ σπαθιά!

ΒΟΪΔΗΣ Μ. - Μιὰ φωτιά θὰ φᾶμε... Πόσοι θὰ σκοτωθοῦμε; Πενήντα; ἑκατό; Οἱ ἄλλοι θὰ γλιτώσωμε.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Πάρε τ' ἄλογό μας, ὀρὲ Τισαμενέ, καὶ τράβα μὲ τοὺς σεῖζηδες* νὰ κολῆστε στὸ βουνό...

ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ - [μὲ μεγάλη συγκίνηση.] Καταλαβαίνω! Μοῦ κάνεις ὅ,τι καὶ στ' Ἀνάπλι... Σὲ κάθε δύσκολη στιγμή μ' ἔστελνες νὰ φουμάρω ἓνα τσιμπούκι...

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ναί! Τράβα καὶ τώρα νὰ φουμάρης ἓνα τσιμπούκι, καλαμαρά, γιὰ νὰ καταλάβουν ὅλοι τους, πὼς τ' ἄλογα δὲν τάχομε γιὰ τὴ φευγάλα. Καὶ πῆρα ἀπὸ 'κει ψηλά, ποὺ θάσαι, νὰ τὰ δῆς ὅλα καλά, γιὰ νὰ μᾶς κάνης τὸν ἱστορικὸ τῆς μάχης. Ἄντε, τράβα!

ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ - [τὸν φιλεῖ.] Ὁ Θεὸς κοντά σου.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Στὸ καλό! [ὁ Τισαμενὸς φεύγει.]

ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ - Νὰ πάω κι ἐγώ;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Τί λές, ὀρέ, πάρε τὸ μπαϊράκι καὶ βάστα το κοντὰ μου νὰ ξέρη ὁ βρωμάραπας, ποῦ βρίσκομαι.

[Ὁ σημαιοφόρος ἐκτελεῖ. Ἀπὸ μακριὰ ἀκούγονται σαλπίσματα καὶ ταμποῦρα.]

Νὰ τοὺς! Καλῶς ὀρίσατε, μουσαφιαῖοι, Ἀκοῦτε; Τοὺς συνάζει, γιὰ νὰ τοὺς ρίξῃ ἀπάνω μας. [προσταχτικά.] Οἱ προσταγές μου εἶναι τοῦτες: Οὔτε ἓνα βόλι δὲ θὰ ρίξετε, ἂν δὲν ἀκοῦστε τὸ δικό μας τὸ ταμποῦρι... Καὶ νὰ ξέρετε ἀπὸ τώρα θὰ τοὺς ἀφήσετε νὰ ζυγώσουν σὲ μισὸ τίρο* ντουφεκιοῦ. Ἀκοῦτε; σὲ μισὸ τίρο ντουφεκιοῦ... Τραβάτε! Καὶ γιὰ τὴ νίκη νάστε σίγουροι... Ὁ Ὑψηλάντης μὲ διακόσιους, ὀρέ, κράτησε τὸ Δράμαλη στὸ Ἄργος· ἐμεῖς εἴμαστε πέντε φορὲς τόσοι κι ἀπόξω φτάνει ὦρα τὴν ὦρα βοήθεια. Κι ἂν οὔλοι οἱ ἄλλοι δὲν ἐρδοῦν, ὁ ἀδελφός μου ὁ Νικήτας δὲ θὰ μᾶς ἀφήσῃ· κι ἂν αὐτὸς δὲν ἐρδῇ, ὁ Πλαπούτας δὲ θὰ λείψῃ σὲ λίγο δάχομε πάρει τίς πλάτες τοῦ Ἰμπραήμ· καὶ θὰ τὸν ἑαροῦμε...

ΤΣΑΛΛΑΦΑΤΙΝΟΣ - Κι ἂν ὄλοι μᾶς ἀφήσουνε;

ΒΟΪΔΗΣ - Κι ἂν δὲν ἐρδῇ κανένας;

Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ - Τί γινόμεσθε, δὲ μοῦ λές;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Κι ἂν ὄλοι μᾶς ἀφήσουνε... κι ἂν ὄλοι σκοτωθοῦμε, στὸν τόπο τοῦ κάθε σκοτωμένου θὰ φυτρώσουν χιλιοι, καὶ δῶ καὶ στὴ Ρούμελη. Κι ὁ Ἀράπης θὰ χαθῇ. Καταλαβαίνω, ὀρέ· μᾶς πονάει νὰ μὴ ζήσωμε καὶ ν' ἀπολάψωμε τὸ Ἔθνος λεύτερο. Μὰ δὲν ξεχνᾶω, παιδί σὰν ἤμουνα, μιὰ μέρα, ποῦ ὁ παππούλης μου, ὀγγδόντα χρονῶν γέρος, φύτευε μὲ τὸ χέρι του κάτι δεντράκια τόσα δά. Καὶ τὸν ἀναγελοῦσα μέσα μου, γιατί οὔτε τὸν ἴσκιο τους θὰ χαιρότανε ποτές, οὔτε τὸν καρπὸ τους θὰ γεύοταν. Κατάλαβα τί ἔκανε, μονάχα σὰ μεγάλωσα καὶ κάδισα ἐγὼ στὸν ἴσκιο τους κι ἔφαγα τοὺς καρπούς τους.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ - Τί γυρεύουν ἐδῶ οἱ ἱστορίες τοῦ παπποῦ σου;

ΦΛΕΣΣΑΣ - Τὴν ἴδια δουλειὰ κάνομε κι ἐμεῖς, ὀρέ, σ' αὐτὰ τὰ βράχια... Δέντρο φυτεύομε, κι ἄς μὴν εἶναι γιὰ μᾶς, ποῦ θὰ γενῆ θεόρατο, γιὰ νάρχωνται γενιὲς καὶ γενιὲς νὰ κάδωνται στὸν ἴσκιο του καὶ νὰ μᾶς βλογᾶνε.

ΒΟΪΔΗΣ - [στοὺς καπεταναίους.] Πᾶμε στὰ ταμποῦρια μας, ὀρέ.

Κι ὅποιοι ζήση ἀπὸ μᾶς, ἄς ἀκούη τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια!
[τὴν ὥρα τούτη φεύγουν, ὁ Βοϊδῆς Μαυρομιχάλης, ὁ Κορμάς, ὁ Μπιτσιάνης καὶ ὁ Κεφάλας.]

ΠΑΠΑΓΩΡΓΗΣ - Ἐγὼ θὰ κάτσω δῶ κι ἄς μοῦ ἔβρισες τὰ γέ-
νεια.

Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ - Κι ἐγώ.

ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ - Κι ἐγώ. Ἄν μὲ θές.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Πιάστε ντουφεκίστρες. [στὸ σημαιοφόρο του.]
Ἐδῶ τὸ μπαϊράκι, ὄρέ, νὰ ξέρη ὁ βρωμάραπας ποῦ βρισκομαί. [ὁ
σημαιοφόρος ἐκτελεῖ, μπαίνει ὁ Λεβιδιώτης.]

ΛΕΒΙΔΙΩΤΗΣ - Ἐδῶ μπροστὰ στὸ σύδεντρο μαζώχτηκαν' οἱ
ἀκροβολιστές τους εἶναι κιόλας ἀπὸ κάτω.

ΦΛΕΣΣΑΣ - Σκασμός. Στὴν ντουφεκίστρα σου! [πηδάει σ' ἓνα
λιθάρι ἀγναντεύοντας μὲ τὸ χέρι.] Μωρὲ στὰ βουβὰ γλιστρήσανε
οἱ μουσαφίραϊο! [φωνάζει.] Βαρῆτε!! [μπαταριές, σαλπίσματα,
τυμπανοκρουσιές γυρίζοντας στὸ σημαιοφόρο του, χαμηλά, βραχνά.]
Σχίσ' τὸ μπαϊράκι, χῶστο στὸν κόρφο σου καὶ φεύγα! Νὰ γλιτώσης
τὸ σταυρό!

ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ - [ἐκτελεῖ ἀστραπιαία μὲ μεγάλη συγκίνηση.]
Καλὸ βόλι, καπετάνιο!

ΦΛΕΣΣΑΣ - Ἀμήν!!

[μπαταριές, σαλπίσματα, πανδαιμόνιο, φωνές. Αὐλαία κλείνει
καὶ ἀνοίγει ἀμέσως... ἡσυχία, σκοτάδι ἀπόλυτο... μπαίνουν δυὸ χωρι-
άτες μὲ φαναράκια καὶ δυὸ στρατιῶτες τοῦ Ἱμπραῖμ καὶ πίσω του
ὁ Ἱμπραῖμ ὁ ἴδιος.]

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ - Ὁ Πασάς προστάζει νὰ βρεθῆ τὸ κουφάρι του.

[Ψάχνουν.]

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ - Νά το. Ἐδῶ ἔναι.

ΙΜΠΡΑΪΜ - [ἀράπικα.] Ἐρ φαῦ μὲν ἂ ἂ λάλ, ἄριτ οὐὰ κιφού.

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ - Τί λέει;

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ - Νὰ τὸν σηκώσωμε ὀρθόν.

[ἐκτελοῦν οἱ δυὸ χωριάτες καὶ οἱ δυὸ στρατιῶτες ὁ Ἱμπραῖμ
ζυγώνει καὶ τὸν φιλεῖ στὸ σκοτάδι.]

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ - Τὸν φίλησε;

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ - Ναί.

ΙΜΠΡΑΪΜ - Χοῦὰ κάαν ράγκελ σάαλιχ οὐὰ σουγκάαα!

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ - Τί εἶπε, ὄρε;
Α' ΧΩΡΙΚΟΣ - Εἶπε, ὅτι αὐτός ἦτανε ἓνας ἄντρας ἀληθινός...
Αὐτὸ εἶπε.

(Αὔλαια)

« Παπαφλέσσας »

Σπύρος Μελάς

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΠΟΙΗΣΙΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκαλα θγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλὴ
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
« ἔλα πάλι », νὰ σοῦ πῆ.

Ἄργιε νάλθη ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς:

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπασε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισία:

κι ἔλεες: « πότε, ἄ! πότε θγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές; »

και ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάσματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ρούχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλήθος αἷμα ἑλληνικό.

Μὲ τὰ ρούχα αἱματωμένα,
ξέρω, ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸν δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ
δὲν εἶν εὐκόλες οἱ δύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῆ*.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσαση καμιὰ
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά!

Ἄλλοι, οἰμέ! στή συφορά σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
« σύρε νάβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε » ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδᾶρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι,
ποῦ τὴν δόξα σοῦ ἐνδυμεῖ

ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλὴ,
σὰν φτωχοῦ, ποῦ θυροδέρνει

κι εἶναι βάρος του ἢ ζωή.

Ναί, ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου με ὄρμη,
πού ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανά.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἑλευθεριά!

Μόλις εἶδε τὴν ὄρμη σου
ὁ οὐρανός, πού γιὰ τ' ἐχθρούς
εἰς τὴν γῆ τὴ μητρική σου
ἔτρεφ' ἀνθια καὶ καρπούς,

ἐγαλήνευσε· καὶ ἐχύθη
καταχθόνια μία βοή
καὶ τοῦ Ρήγα σου ἀπεκρίθη
πολεμόκραχτη ἢ φωνή·

ὄλοι οἱ τόποι σου σ' ἐκράξαν,
χαίρετώντας σε θερμὰ
καὶ τὰ στόματα ἐφώναξαν
ὅσα αἰσθάνετο ἢ καρδιά.

Ἐφώναξαν ὡς τ' ἀστέρια
τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιά
καὶ ἐσηκώσανε τὰ χέρια,
γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,

μ' ὄλον πούναι ἄλυσωμένο
τὸ καθένα τεχνικά
καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
ἔχει: Ψεύτρα Ἑλευθεριά.

Γκαρδικὰ χαροποιήθη
καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἡ γῆ
καὶ τὰ σίδερα ἐνδυμήθη,
ποῦ τὴν ἔδεσαν κι αὐτή.

Ἄπ' τὸν πύργο του φωνάζει,
σὰ νὰ λέη σὲ χαιρετῶ,
καὶ τὴ χήτη του τινάζει
τὸ Λιοντάρι το Ἴσπανό.

Ἐλαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
τὸ θηρίο καὶ σέρνει εὐθύς
κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρουσίας
τὰ μουγκρίσματα τς ὀργῆς.

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει,
πὼς τὰ μέλη εἶν' δυνατά·
καὶ στοῦ Αἰγαίου τὸ κύμα ρίχνει
μία σπιθόβολη ματιά.

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη
καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἄετοῦ*,
ποῦ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει
μὲ τὰ σπλάγχνα τοῦ Ἴταλοῦ.

Καὶ σ' ἐσὲ καταγειριμένος,
γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ!
ἔκρωζ' ἔκρωζε ὁ σκασμένος,
νὰ σὲ βλάψῃ, ἂν ἤμπορῃ.

Ἄλλο ἐσὺ δὲ συλλογιέσαι
πάρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾶς·
δὲ μιλεῖς καὶ δὲν κουνιέσαι
στὲς βρισιές, ὅπου ἀγρικᾶς.

Σάν τὸν βράχον, ὅπου ἀφήνει
κάθε ἀκάθαρτο νερὸ
εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνη
εὐκολόσθηστον ἀφρό,

ὅπου ἀφήνει ἀνεμοζάλη
καὶ χαλάζι καὶ βροχή
νὰ τοῦ δέρνουν τὴ μεγάλη,
τὴν αἰώνιαν κορυφή.

Δυστυχιά του, ὦ δυστυχιά του,
ὅποιανού θέλει βρεθῆ
στὸ μαχαίρι σου ἀποκάτου
καὶ σ' ἐκεῖνο ἀντισταθῆ.

Τὸ θηρίο π' ἀνανογιέται,
πὼς τοῦ λείπουν τὰ μικρά,
περιορίζεται, πετιέται,
αἷμα ἀνθρώπινο διψᾷ.

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση,
τὰ λαγκάδια, τὰ βουνὰ
καὶ ὅπου φθάση, ὅπου περάση,
φρίκη, θάνατος, ἐρμιά.

Ἐρμιά, θάνατος καὶ φρίκη,
ὅπου ἐπέρασες κι ἐσύ·
ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴ θήκη
πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

Ἴδου ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι

δείχνει πάντα ὅπως νικεῖ
καὶ ἄς εἶν' ἄρματα γεμάτη
καὶ πολέμια γλαλοή.

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
γιὰ νὰ ἰδῆς, πὼς εἶν' πολλὰ.
Δὲν ἀκοῦς, ποῦ φοβερίζουν
ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιὰ;

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
θὰ σᾶς μείνουν ἀνοιχτά,
γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
ποῦ θὰ νάβρη ἢ συμφορά.

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
λάμπει, κόφτει τὸ σπαδί.

Γιατί ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
λίγα τὰ αἵματα γιατί;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγη,
καὶ στὸ κάστρο ν' ἀνεβῆ.

Μέτρα... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι,
ὅπου φεύγοντας δειλιοῦν
τὰ λαβώματα στὴν πλάτη
δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεβοῦν.

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
τὴν ἀφεύγατη φθορά.
Νά, σᾶς φθάνει ἀποκριθῆτε
στῆς νυκτὸς τῆ σκοτεινιά.

Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
ἔτσι ἀρχίζει, ὅπου μακριὰ

ἀπὸ ράχῃ ἐκεῖ σὲ ράχῃ
ἀντιθούϊζε φοβερά.

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμιξίμο σπαδιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τρίζιμο δοντιῶν.

Ἄ! τί νύκτα ἦταν ἐκεῖνη,
ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοὶ

καὶ οἱ βροντῆς καὶ τὸ σκοτάδι,
ὁποῦ ἀντίσκοφτε* ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη,
ποῦ ἀκαρτέριε τὰ σκυλιά.

Τ' ἀκαρτέριε - Ἐφαίνοντ' ἴσκιοι
ἀναρίθμητοι γυμνοί,
κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

Ἦλη μαύρη μυρμηγκιάζει,
μαύρη ἢ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ροῦχο ὁποῦ σκεπάζει
τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τῆ γῆ,
ἔσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι

ἀπὸ τούρκικην ὄργῃ.

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάγια εἰς τοὺς ἀγρούς·
σχεδὸν ὅλα ἐκεῖα τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

Θαμποφέγγει κανέν' ἄστρο
καὶ ἀναδεύοντο μαζί,
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μὲς στὸ δάσος τὸ πυκνό,
ὅταν στέλνη μιὰν ἀχνάδα
μισοφέγγαρο χλομό,

ἐὰν οἱ ἄνεμοι μὲς στ' ἄδεια
τὰ κλαδιὰ μουγκοφυσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
ὅπου οἱ κλώνοι ἀντικτυποῦν.

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν,
ὅπου εἶν' αἵματα πηχτά,
καὶ μὲς στὰ αἵματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά.

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
εἰς τοὺς Ἑλληνας κοντὰ
καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

Ἐκεῖο τὸ ἐγγισμα πηγαίνει
βαδιὰ μὲς στὰ σωδικά,
ὄθεν ὄλη ἢ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

Τότε αυξάνει του πολέμου
ὁ χορὸς τρομακτικά,
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τῆ μοναξιά.

Κτυποῦν ὄλοι ἀπάνου κάτου,
κάθε κτύπημα πού ἐβγή,
εἶναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῆ.

Κάθε σῶμα ἰδρώνει, ρέει·
λὲς κι ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
ἀπ' τὸ μῖσος, πού τὴν καίει,
πολεμάει νὰ πεταχθῆ.

Τῆς καρδίας κτυπιὲς βροντᾶνε
μὲς στὰ στήθια τους ἀργὰ
καὶ τὰ χέρια, ὁπού χουμᾶνε,
περισσότερο εἶν' γοργά.

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

Τόση ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη
πού στοχάζεσαι, μὴ πῶς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνη ἓνας ζωντανός.

Κοίτα, χέρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές.

Και παλάσκες και σπαθία,
μὲ ὀλοσκόρπιστα μυαλὰ
καὶ μὲ ὀλόσχιστα κρανία
σωθδικὰ λαχταριστά.

Προσοχὴ καμιά δὲν κάνει
κανείς, ὄχι εἰς τὴν σφαγὴ,
πάνε πάντα ἐμπρός! ὦ! φθάνει,
φθάνει: ἕως πότε οἱ σκοτωμοί;

Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
πάρεξ ὅταν ξαπλωθῆ;
Δέν αἰσθάνονται τὸν κόπο
καὶ λές κι εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

Ὅλιγότευαν οἱ σκύλοι,
καὶ Ἀλλὰ ἐφώναζαν, Ἀλλά·
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χεῖλη
φωτιὰ ἐφώναζαν, φωτιὰ.

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν φωτιὰ
καὶ οἱ μιχροὶ κατασκορπιοῦντο,
πάντα σκούζοντας Ἀλλά.

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα
καὶ φωνές καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

Ἦταν τόσο! πλέον τὸ βόλι
εἰς τὰ αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
ὅλοι γάμου ἐκεῖτοντ' ὅλοι
εἰς τὴν τέταρτην αὐγὴ.

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη

καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιὰ
καὶ τ' ἀθῶο χόρτο πίνει
αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴν δροσιά.

Τῆς αὐγῆς δροσάτο ἀέρι,
δὲν φυσᾶς τώρα ἐσὺ πλιὸ
στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι·
φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΪΡΟ.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἑλευθεριά!

Τῆς Κορίνθου ἰδοὺ καὶ οἱ κάμποι·
δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχὰ
εἰς τοὺς πλάτανους, δὲν λάμπει
εἰς τ' ἀμπέλια εἰς τὰ νερά·

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
τώρα ἀθῶα δὲν ἀντηγεῖ
τὰ λαλήματα ἢ φλογέρα,
τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες,
σὰν τὸ κύμα εἰς τὸ γιαιλό·
ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλικαράδες
δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

ᾠ τρακόσιοι! σηκωθῆτε
καὶ ξανάλθετε σ' ἐμᾶς·
τὰ παιδιὰ σας θέλ' ἰδῆτε
πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

Ὅλοι ἐκεῖνοι τὰ φοβοῦνται,
καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ

εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται
κι ὅλοι γάνονται ἀπ' ἐδῶ.

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου
πεῖνα καὶ θανατικό,
ποῦ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέρου
περπατοῦν ἀντάμα οἱ δύο.

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
ἀπεθαίνανε παντοῦ
τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια
τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
ποῦ ὅ,τι θέλεις ἠμπορεῖς,
εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
ματωμένη περπατεῖς!

Στὴν σκιά γεροπιασμένες,
στὴν σκιά βλέπω κι ἐγὼ
κρινοδάχτυλες παρθένες,
ὅπου κάνουνε χορό.

Στὸν χορὸ γλυκογυρίζουν
ώραῖα μάτια ἐρωτικά
καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν
μαῦρα, ὀλόχρυσά μαλλιά.

Ἡ ψυχὴ μου ἀναγαλλιάζει,
πὼς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθερίας.

Μὲς στὰ χόρτα, στὰ λουλούδια,
τὸ ποτήρι δὲν βαστῶ.
Φιλελεύθερα τραγοῦδια

σάν τόν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Πηγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποὺ ἀνθισαν οἱ λόγγοι,
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Σοῦ ἤλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας
ἡ Θρησκεία μ' ἓνα σταυρὸ
καὶ τὸ δάχτυλο κινώντας,
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου ὀλόρθη, Ἐλευθεριά!
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μὲς στὴν Ἐκκλησιά.

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνὸ
γύρω γύρω τῆς πυκνώνει,
ποὺ σκορπάει τὸ θυμιατό.

Ἀγρικαίει τὴν ψαλμωδία,
ὅπου ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τὴν φωταγωγία
στοὺς Ἁγίους ἐμπρὸς χυτή.

Ποιοὶ εἶν' αὐτοί, ποὺ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολή
κι ἄρματ' ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ.

Ἄ! τὸ φῶς, ποῦ σὲ στολίζει,
σὰν ἡλίου φεγγαβολή
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δέν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
γεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Τὸ σπαδί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ εἰς τό τέταρτο κτυπᾶς.

Μέ φωνή, ποῦ καταπειθεῖ,
προχωρώντας ὁμιλεῖς·
« σήμερα, ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
»ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

»Αὐτὸς λέγει... Ἄφογκρασθῆτε·
»Εγὼ εἶμι' Ἄλφα, Ἰμέγα ἐγώ.
»Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
»ἐσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ;

»Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
»ποῦ μ' αὐτὴν ἂν συγκριθῆ
»κεῖνη ἢ κάτω, ὅπου σᾶς ἔχω,
»σὰν δροσιά θέλει βρεθῆ.

»Κατατρώγει, ὡσὰν τὴν σχίζα,
»τόπους ἄμετρα ὑψηλοῦς,
»χώρες, ὄρη, ἀπὸ τὴν ρίζα,
»ζῶα καὶ δένδρα καὶ θνητούς.

»Καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει,
»καὶ δὲ σώζεται πνοή,
»πᾶρεξ τοῦ ἄνεμου, ποῦ πνέει
»μέσ στή σπάχτη τῆ λεπτή».

Κάποιος ἤθελε ἐρωτήσῃ
τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή;
Ποῖος εἶναι ἄξιος νὰ νικήσῃ
ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χερσιῦ σου ἀνδραγαδιά,
ποῦ ὅλη θέλει θανατώσει
τὴν μισόχριστη σπορά.

Τὴν αἰσθάνονται καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερὰ καὶ τ' ἀγρικῶ
δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν,
σὰν νὰ ρυάζετο θηριό.

Κακορίζικοι, ποῦ πάτε
τοῦ Ἀγγελώου μέσ στήν ροή
καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομῇ

Νὰ ἀποφύγετε! Τὸ κύμα
ἔγινε ὄλο φουσκωτὸ
ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνήμα,
πρὶν νὰ εὐρῆτε ἀφανισμό.

Βλασφήμαει, σκούζει, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει
τὲς βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

Σφαιερὰ τετραποδίζουν

πλήθος ἄλογα καὶ ὄρδα
τρομασμένα γλιμιντρίζουν
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

Ποῖος στὸν σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ὡσὰν νὰ βοηθηθῆ
ποῖος τῆ σάρκα του δαγκώνει,
ὅσο ὅπου νὰ νεκρωθῆ·

Κεφαλές ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τ' ἄστρα σηκωμένες
γιὰ τὴν ὑστερη φορά.

Σβήεται - αὐξάνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀγγελώου νεροσυρμῆ -
τὸ γλιμιντρισμα καὶ οἱ κρότοι
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

Ἔτσι ν' ἄκουα νὰ βουῖξῃ
τὸν βαθὺν Ὠκεανὸ
καὶ στὸ κύμα του νὰ πνίξῃ
κάθε σπέρμα Ἀγαρηνό·

Καὶ ἐκεῖ πούναί ἡ Ἁγία Σοφία
μὲς στοὺς λόφους τοὺς ἑπτά,
ὅλα τ' ἄψυχα κορμιά,
βραχυσύντριφτα, γυμνά,

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ
κι ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ*.

Κάθε πέτρα μνημια ἄς γένη·
καὶ ἡ Θρησκεία κι ἡ Ἐλευθεριά

μ' ἀργοπάτημα ἄς πηγαίνει
μεταξύ τους καὶ ἄς μετῶ.

Ἐνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό
κι ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

Καὶ χειρότερ' ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός·
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα κι ἀφρός.

Ἄ! γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴν φωνή τοῦ Μωυσῆ;
Μεγαλόφωνα τὴν ὥρα,
ὅπου ἐσβηρῶντο οἱ μισητοὶ

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴν λύσσα ἐμπρός
καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
ἀναρίθμητος λαός.

Ἀκολουθάει τὴν ἀρμονία
ἢ ἀδελφή τοῦ Ἰακώβ,
ἢ προφήτισσα Μαρία
μ' ἓνα τύμπανο τερπνόν*.

Καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
μὲ τς ἀγκάλες ἀνοικτές,
τραγουδώντας ἀνδοφόρες
μὲ τὰ τύμπανα κι ἐκειές.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,

πού με βία μετράει τή γῆ.

Εἰς αὐτὴν εἶν' ἔακουσμένο
δὲν νικιέσαι ἐσὺ ποτέ·
ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ἕξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
κύματα ἄπειρα εἰς τὴν γῆ.
μὲ τὰ ὅποια τὴν περιζώνει
κι εἶναι εἰκόνα σου λαμπρῆ.

Μὲ θρυγίσματα σαλεύει,
πού τρομάζει ἢ ἀκοή·
κάθε ξύλο κινδυνεύει
καὶ λιμιώνα ἀνάζητεῖ.

Φαίνεται' ἔπειτα ἡ γαλήνη
καὶ τὸ λάμπσιμο τοῦ ἡλιοῦ
καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
τοῦ γλαυκότατου οὐρανοῦ.

Δὲν νικιέσαι· εἶν' ἔακουσμένο,
στὴν ξηρὰν ἐσὺ ποτέ·
ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ἕξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια
καὶ σὰν λόγγος στριμωχτὰ
τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
τὰ ὀλοφούσκωτα πανιά.

Σὺ τὲς δυνάμεις σου σπρώχνεις
καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἶν' πολλές,
πολεμώντας, ἄλλα διώχνεις,
ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζης
δύο μεγάλα* σὲ θωρῶ
καὶ θανάσιμον τινάζεις
ἐναντίον τους κεραυνό.

Πιάνει, αὐξάνει, κοκκινίζει
καὶ σηκώνει μιὰ βροντή
καὶ τὸ πέλαο χρωματίζει
μὲ αἱματόχροη βαφή.

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι
καὶ δὲν μνέσκει ἓνα κορμί,
γάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχου,
πού σὲ πέταξαν ἐκεῖ.

Ἐκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
μὲ τς ἐχθρούς τους τῆ Λαμπρή,
καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χεῖλη
δίνοντάς τα εἰς τὸ φίλι.

Κεῖες τὲς δάφνες, πού ἐσκορπίστε,
τώρα πλέον δὲν τὲς πατεῖ
καὶ τὸ χέρι, ὅπου ἐφίληστε,
πλέον, ἄ! πλέον δὲν εὐλογεῖ.

Ὅλοι κλαῖστε ἀποθαμένος
ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας
κλαῦστε, κλαῦστε κρεμασμένος
ὡσάν νάτανε φονιάς.

Ἐχει δλάνοιχτο τὸ στόμα,
π' ὦρες πρῶτα εἶχε γευθῆ
τ' Ἅγιον Αἷμα, τ' Ἅγιον Σῶμα·
λές, πὼς θὲ νὰ ξαναβγῆ

ἡ κατάρρα, πού εἶχε ἀφήσει
λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῆ,
εἰς ὅποιον δὲν πολεμήση
καὶ ἔμπορεῖ νὰ πολεμῆ.

Τὴν ἀκούω, βροντᾶει, δὲν παύει
εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴν γῆ
καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
τὴν αἰώνιαν ἀστραπή.

Ἡ καρδιά συγχωσπαράζει...
πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
νὰ σωπάσω μὲ προστάζει
μὲ τὸ δάχτυλο ἡ θεά.

Κοιτᾶει γύρω εἰς τὴν Εὐρώπη
τρεῖς φερές μ' ἀνησυχιά·
προσηλώνεται κατόπι
στὴν Ἑλλάδα κι ἀρχινᾷ:

« Παλικάρια μου, οἱ πολέμοι
»γιὰ σᾶς ὅλοι εἶναι χαρὰ
»καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
»στοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

»Ἀπ' ἐσᾶς ἀπομακραίνει
»κάθε δύναμη ἐχθρική·
»ἀλλ' ἀνίκητη μιά μένει,
»πού τὲς δάφνες σας μαδεῖ.

»Μία, πού ὅταν, ὡσὰν λύκοι,
»ξαναρχόστενε ζεστοί,
»κουρασμένοι ἀπὸ τὴ νίκη
»ἄχ! τὸν νοῦν σας τυραννεῖ.

»Ἡ διχόνοια, πού βαστάει

»ἓνα σκήπτρο ἢ δολερή·
»καθενὸς χαμογελάει,
»πάρ' το λέγοντας καὶ σύ.

»Κεῖο τὸ σκήπτρο, ποῦ σᾶς δείχνει
ἔχει ἀλήθεια ὠραία θωριά.
»Μὴν τὸ πιάστε, γιατί ρίχνει
»εἰς σέ δάκρυα θλιβερά.

»Ἀπὸ στόμα, ὁποῦ φθονάει,
»παλικάρια, ἄς μὴν πωθῆ,
»πῶς τὸ χέρι σας κτυπάει
»τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

»Μὴν εἰποῦν στὸ στοχασμὸ τους
»τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά·
»ἔὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
»δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

»Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα·
»ὄλο τὸ αἷμα, ὁποῦ χυθῆ
»γιὰ θρησκεία καὶ γιὰ πατρίδα,
»ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμὴ.

»Στὸ αἷμα αὐτό, ποῦ δὲν πονεῖτε
»γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκεία,
»σᾶς ὀρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε,
»σὰν ἀδέλφια γκαρδιακά.

»Πόσον λείπει στοχασθῆτε,
»πόσο ἀκόμη νὰ παρθῆ·
»πάντα ἡ νίκη, ἂν ἐνωθῆτε,
»πάντα ἐσᾶς θ' ἀκολουθῆ.

»Ὡ ἀκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία!
»καταστῆστε ἓνα σταυρὸ

»καὶ φωνάζετε μὲ μίᾱ,
»βασίλεις κοιτάζτ' ἔδῶ.

»Τὸ σημεῖο, πὺ προσκυνᾶτε,
»εἶναι τοῦτο καὶ γι' αὐτὸ
»ματωμένους μᾶς κοιτᾶτε
»στὸν ἄγωνα τὸν σκληρό.

»Ἀκατάπαυστα τὸ βρίζουν
»τὰ σκυλιὰ καὶ τὸ πατοῦν
»καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν
»καὶ τὴν πίστη ἀναγελοῦν.

»Ἐξ αἰτίας του ἐσπάρδη, ἐχάθη
»αἷμα ἀδῶο χριστιανικό,
»ποῦ φωνάζει ἀπὸ τὰ βάθη
»τῆς νυκτός: « *Νὰ κδικηθῶ* ».

»Δὲν ἀκοῦτε, ἑσεῖς εἰχόνες
»τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή;
»Τώρα ἐπέρασαν αἰῶνες
»καὶ δὲν ἔπαψε στιγμῆ.

»Δὲν ἀκοῦτε; εἰς κάθε μέρος
»σὰν τοῦ Ἄβελ καταβοᾶ·
»δὲν εἶν' φύσημα τοῦ ἀέρος,
»ποῦ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

»Τί θὰ κάμετε; θ' ἀφῆστε
»νὰ ἀποκτήσωμεν ἑμεῖς
»λευθερίαν ἢ θὰ τὴν λύστε
»ἐξ αἰτίας πολιτικῆς;

»Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
»ἰδοῦ ἐμπρὸς σας τὸν Σταυρό·
»Βασίλει! ἔλατε, ἔλατε

»καὶ κτυπήσετε κι ἐδῶ».

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

ΕΠΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΕΠΥΛΛΙΑ

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

[Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος « Τὸ Μεσολόγγι », ἦτοι οἱ « Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι », ἀνήκουν εἰς τρία σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερο ἦταν, ὡς φαίνεται, συνθεμένο εἰς εἶδος προφητικῆς ὁρήνου εἰς τὸ πέσιμο τοῦ Μεσολογγίου καὶ λυρικό εἰς τὸ σχῆμα τὸ δεύτερο, περιεχτικώτερο σύνθεμα καὶ ἐπικό, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζοντο τὰ παθήματα τῶν γενναίων ἀγωνιστᾶδων, εἰς τές, ὑστερινές ἡμέρας τῆς πολιορκίας, ἕως ποῦ ἔκαμαν τὸ γιουρούσι· τὸ τρίτο ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου καὶ εἰς τὸ μέτρο καὶ εἰς τὴ μορφή. Ἰάκωβος Πολυλάς.

Πολλὰ ἀποσπάσματα ὁ ποιητὴς τὰ ἄφησε σὲ πεζοὺς στοχασμοὺς ποῦ δὲν πρόφθασε νὰ τοὺς στιχοργήσῃ.]

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Β΄

3

Ἐνῶ ἀκούεται τὸ μαγευτικὸ τραγούδι τῆς ἀνοιξῆς, ὅπου κινδυνεύει νὰ ξυπνήσῃ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς τόσον, ὥστε νὰ ὀλιγοστέψῃ ἢ ἀντρεία τους,, ἕνας τῶν Ἑλλήνων πολεμάρχων σαλπίζει κρᾶζοντας τοὺς ἄλλους εἰς συμβούλιο, καὶ ἡ σθησιμένη κλαγγή, ὅπου βγαίνει μες ἀπὸ τὸ ἀδυνατισμένο στῆθος του, φθάνοντας εἰς τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο παρακινεῖ ἕναν Ἀράπη νὰ κάμῃ ὅ,τι περιγράφουν οἱ στίχοι 4 - 12.

« Σάλπιγγα, κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ τὰ μάγια μὲ τὴ βία,
γυναικίος, γέροντος, παιδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀντρεία».
χαμένη, ἀλίμονον! κι ὀκνή τὴ σάλπιγγα γρικᾶει·
ἀλλὰ πῶς φθάνει στὸν ἐχθρὸ καὶ καθ' ἡχὴ ξυπνάει;

Γέλιοι στὸ σκόρπιο στράτευμα σφοδρὸ γεννοβολιέται
κι ἡ περιπαίχτρα σάλπιγγα μεσουρανίς πετιέται.
Καὶ μὲ χαρούμενη πνοὴ τὸ στήθος τὸ χορτάτο,
τ' ἀράδυμο, τὸ δυνατὸ κι ὄλο ψυχῆς γιομάτο,
βαρώντας γύρου ὀλόγυρα, ὀλόγυρα καὶ πέρα,
τὸν ὄμορφο τρικύμισε καὶ ξάστερον ἀέρα
τέλος μακριὰ σέρνει λαλιά, σὰν τὸ πεσοῦμεν' ἄστρο,
τρανὴ λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Γ'

1

Μητέρα μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα
κι ἂν στὸ κρυφὸ μυστήριον ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
μὲ λογισμό καὶ μ' ὄνειρο, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
τὰ μάτια τοῦτα, νὰ σ' ἰδοῦν μες στὸ πανέρομο δάσος,
ποῦ ξάφνυδου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(κοίτα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τοῦ Βαϊῶνε!
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
ἀτάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὄλα τὰ κάλλη πὸχει,
ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη εἶναι κρυμμένα
ἀλλά, Θεά, δὲν ἤμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου
κι εὐθύς ἐγὼ τ' ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα γ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Ἡ θεὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸν ποιητὴ καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλῃ τὴν
πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου).

2

Ἔργα καὶ λόγια, στοχασμοὶ - στέκομαι καὶ κοιτάζω -
λούλουδα μύρια, πούλουδα*, ποῦ κρύβουν τὸ χορτάρι
κι ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσοῦ μελίσι,
ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.
Μὲς στὰ χαράματα συγνὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια

καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερὰ καὶ τ' ἄστρα σὰν πληθύνουν,
ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
« Ἀραπιάς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Ἄγγλου!
»πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
»Κι ἀλιά! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένουν
»ἀθάνατὴ 'σαι, πού ποτέ, βροντὴ, δὲν ἤσυχαίσεις; »
Στὴν πλώρη, πού σκιρτᾶ, γυρτός, τοῦ τὰ π' ὁ ξένος ναύτης.
Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαίνε
καὶ μὲ λιβάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καημό τους
ὁ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ ξωκλήσι·
τὸ μίσος ὅμως ἔβγαλε κι ἐκεῖνο τὴ φωνή του·
« ψαρού, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρίξεις ἄμε ».
Μὲς στὰ χαράματα συχὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
κι ὅταν θολώσουν τὰ νερὰ κι ὅταν πληθύνουν τ' ἄστρα,
ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι
γέρος μακριά, π' ἀπίδωσε στ' ἀγκίστρι τὴ ζωὴ του,
τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρώνοντας·
« ἀραπιάς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Ἄγγλου!
»πέλαγο μέγ', ἀλίμονον! βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπα τὰ λίγα στήθη μένουν·
»ἀθάνατὴ 'σαι, πού, βροντὴ, ποτὲ δὲν ἤσυχαίσεις;
»Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψης ».

3

Δέν τοὺς βαραίν' ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους
κι ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
στες κορασιές νὰ τραγουδοῦν καὶ στὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

4

Ἄλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀόρατος αἰθέρας κοσμοφόρος,
ὁ στύλος φανερώνεται μὲ κάτου μάζωμένα
τὰ παλικάρια τα καλά, μ' ἀπάνου τὴ σημαία,
πού μουρμουρίζει καὶ μιλεῖ καὶ τὸν Σταυρὸν ἀπλώνει
παντόγυρα στὸν ὄμορφο ἀέρα τῆς ἀντρείας

κι ὁ οὐρανὸς καμάρωνε κι ἡ γῆ χειροκροτοῦσε·
κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς μιλοῦσε
κι ἐσχόρπα τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης.
«Ὁμορφὴ, πλούσια κι ἄπαρτη καὶ σεβαστὴ κι ἁγία »

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

Ἔστησ' ὁ Ἐρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη
κι ἡ φύσις ἤθερε τὴν καλὴν καὶ τὴ γλυκιὰ της ὥρα
καὶ μὲς στὴ σκιά, πού φούντωνε καὶ κλεῖ δροσιᾶς καὶ μύσχους,
ἀνάκουστος κελαηδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.
Νερά καθάρια καὶ γλυκά, νερά χαριτωμένα,
χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη
καὶ παίρνουνε τὸ μύσχο της κι ἀφήνουν τὴ δροσιὰ τους
κι οὔλα στὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους
τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ καὶ κάνουν σὰν ἀηθρόνια.
Ἔξ' ἀναβρῦζει κι ἡ ζωὴ σ' γῆ, σ' οὐρανό, σὲ κύμα·
ἀλλὰ στῆς λίμνης τὸ νερὸ π' ἀκίνητό 'ναι κι ἄσπρο,
ἀκίνητ' ὅπου κι ἂν ἰδῆς καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
μὲ μικρὸν ἴσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλούδα,
πούχ' εὐωδιάσει τς ὕπνους της μέσα στὸν ἄγριο κρίνο.
Ἀλαφροῖσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τ' εἶδες;
νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός καὶ θάλασσα νὰ πνένε
οὐδ' ὅσο κὰν ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι
γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μὲς στὴ λίμνη,
μονάχο ἀνακατώδηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι
κι ὁμορφὴ βγαίνει κορασιά, ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολῶμος

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

[Υπόθεση τοῦ ποιήματος, πού τὸ τέλος του εἶναι τὸ ἕκτο ῥῆμα εἶναι ἡ ἥρωική ἀντίσταση τοῦ Διάκου στὴν Ἀλαμάννα, ἡ σύλληψή του καὶ ὁ μαρτυρικός θάνατός του.]

ΑΣΜΑ ΕΚΤΟΝ

ΤΟ ΔΑΚΤΥΛΙΑΔΙ

Ποτὲ τοῦ ἡλίου ἡ εὐμορφιά, ποτὲ τῆς γῆς ἡ νιότη
κι ἡ περηφάνια τοῦ βουνοῦ, τοῦ δέντροῦ ἡ πρασινάδα
κι ἡ λευθεριά τοῦ ξιφτεριοῦ, ποτὲ τόση γλυκάδα,
τόση κρυφὴ μοσχοβολιά δὲν ἔχυσαν τριγύρω
στὸ Διάκο, πού ψυχομαγᾶ. Τυφλὴ καὶ μανιωμένη
τὸν ἐκυλοῦσε ἡ Λιαπουριά*. Κεχρὶ παραδομένο
στὰ δόντια τοῦ νερόμυλου, τριμμόψυχα ριμμένη
μέσ τὸ λαρύγγι ἐνὸς θειοῦ, προσάναμμα, ἀποκλάδι,
γλωροκομιμένο φρύγανο, πού τόβοςκεν ἡ φλόγα,
ὀλόγυρά του ἐχοίταζε, σὰν νάθειλεν ἀκόμα
νὰ καταπιῆ με μιά ματιά, νὰ κρύψη στὴν ψυχὴ του
τὴν ἔρμη τὴν πατρίδα του κι ἐκεῖ στὸν ἄλλον κόσμου
νὰ τήνε πάρη συντροφιά. Ἐπέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του
φτωχή, κακογεράματη κι ἡ δύστυχή του μάνα,
μὴν ἔρθη ὦρα γιὰ ψωμί τὸ χέρι της ν' ἀπλώση
καὶ μὴν πεθάνη νηστικὴ. Ἐπάγωσε ἡ καρδιά του
κι ἓνα κελάδημα γλυκό, πλασμένο μ' ὄλα τ' ἄνθη,
πού τρέφ' ὁ κῆπος τῆς ζωῆς, τοῦ φύτρωσε στὰ χεῖλη.
« Γιά ἰδὲς καιρὸ πού ἐδιάλεξεν ὁ Χάρος νὰ με πάρη,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά, πού βγάν' ἡ γῆ χορτάρια ».
Λὲς κι ἤθειλε, πρὶν ἀνεβῆ στοῦ Πλάστη του τὸν κόρφο,
τὴ ραγισμένη του καρδιά νὰ σχίση, γιὰ νὰ φύγουν
τῆς νιότης του τ' ἀρώματα, πού δὲ χωροῦν στὸ μνήμα.
Τὸν ἐπατοῦσαν τ' ἄλογα καὶ ἄγρια μεδυσμένα

τόνε δαγκοῦν στὸ πρόσωπο. Γ' ἀγέρι, φορτωμένο
φοβέρες καὶ περίγελα καὶ φλογισμένα χνώτα,
τριγύρω του ἐκουφόβραζε... Κανένα χελιδόνι
δὲ φαίνεται στὸν οὐρανὸ νὰ τὸν παρηγορήσῃ...
Ὁ δρόμος ἀτελείωτος! Δεξιά, ζερβιά του τοῖχος
ἀνταριασμένοι οἱ Γκέγκηδες*... τοὺς ἀνακράζει ὁ Διάκος...
« Δὲν εἶν' κανένας ἀπὸ σὰς καθάριος Ἀρβανίτης
»νὰ ἐντρέπεται τὴ γύμνια μου, τὴν καταφρόνησὴ μου,
»νὰ μοῦ φυτέψῃ ψυχικὸ στὸ μέτωπο ἓνα βόλι; »
Βουβοί, δὲν ἐταράχτηκαν, τότε θωροῦν μὲ τρόμο.
Ἐφούσκωνε ὁ κατακλισμός... Στὸ διάβα του ἓνας χτύπος
ἀκούστηκε μικρός... μικρός, σὰν νάθε ξεροσκάσει
τοῦ λύκου τ' ἀνασήκωμα, σὰ νάθε ἀπλώσει χέρι
στοῦ πιστολιοῦ τὸ σκάνδαλο... Ἀνάμεσ' ἀπὸ τόσους
μήπως ἐξύπνησε κανεὶς, ὅπου ἦταν παλικάρι;...
Ἐαφνίστηκε ὁ Χαλήλμπετης...

« Σκυλί, ὅποιος κι ἂν εἶσαι,
»τὸν ἔχω λάβει χάρισμα... εἶναι δικό μου ψώνι...
»Μάθε το... κάτου τ' ἄρματα...»

Καὶ σὰν τὴ νυχτερίδα
κολλάει στοῦ Διάκου τὰ μαλλιά. Ξανάφτουνε οἱ φονιάδες
Ἵψώνει πάλ' ὁ θόρυβος. Τρέχουν, πηδοῦνε, σκούζουν
κι ἀποσταμένοι πλακωτοὶ στοῦ ρουπακιοῦ* τὸν ἴσκιο
ἀράζουνε καὶ στέκονται. Ἀκίνητος ὁ γύφτος
τὸ φοβερὸ τὸ σύνεργο στὰ χέρια του ἐκρατοῦσε,
τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σηματοῦρι.
Ἐμπρὸς του, πίσω του βαδιά, διχαλωτοὶ δυὸ ψήστες
μπηγμένοι βρίσκονται στὴ γῆ. Ὁ πρῶτος στὸ κεφάλι,
ὁ δεῦτερος στὴν ποδαριά. Σωρὸς γλωρὰ κλωνάρια
καὶ θράκια πού ξεσπιδίζαν... Τὸ δένδρο παραστάτης.
« Πλάστη μεγαλοδύναμη! Χριστέ! παράλαβέ με.
»Βρέξε στὴ φλόγα μου δροσιά καὶ κάμε αὐτὴν τὴ στάχτη
»πού θὰ ν' ἀφήσῃ τὸ κορμὶ τοῦ δούλου σου, Πατέρα,
»νὰ μὴ τὴν πάρῃ ὁ ἄνεμος καὶ νὰ μὴ μείνῃ στεῖρα ».
Εἶπε καὶ παραδόθηκε. Δεμένος στὸ δρομάρι*
ὁ μάρτυρας σιγὰ σιγὰ παρακαλεῖ τὴ φλόγα

μὲ τὸν καπνὸ τῆ σάρκα του, πού 'ταν γυμνή, νὰ κρύψει.
Γυρίζει ὁ γύφτος τὸ σουβλί... Τὸ χέρι του ἀνεμίδι...
Κι ὅταν ἐμένανε νεκρὰ καμιά φορὰ ἀπὸ δειλία
τ' ἀφωρεσμένα δάκτυλα καὶ τὰ 'φρυγεν ἢ πύρη,
τότε ξυλιές καὶ σάλαγος, κεντήματα καὶ πέτρες.
Φωνάζει κι ὁ Χαλήλμπετης...

« Πάλιόγερε, ἀνδρείψου!

»Μέριασε ἐκεῖνο τὸ δαυλί... γιὰ ἰδές, ἀνάθεμά το!
»Τί γλώσσες ὁπού ἐπέταξε καὶ πῶς τὸν ἔχει ζῶσει!
»Θὰ τὸν ρουφήξει γρήγορα... Ταράξου!... μέριασέ το! »
Κι ὅσο κι ἂν ἔσπρωχνε ὁ φονιάς τὸ μυστικὸ τὸ ξύλο,
τόσο ὁ καπνὸς τὸν ἔπνιγε, τόσο θεριεύει ἢ φλόγα.
Διώχνει τὸ γύφτο ἢ ἀναλαμπή κι ὁ κόσμος τρομασμένος
φεύγει τὸ στόμα τοῦ στοιχειοῦ. Ἀνάπτουν τὰ δεμάτια,
πού 'σαν τριγύρω σωριαστά... Τοῦ ρουπακιοῦ τὰ φύλλα
φωτοκαμμένα ρεύουνε... Κανένας δὲν ξανοίγει
πού 'ναι τοῦ Διάκου τὸ κορμί σ' αὐτὴν τὴν καταβόδρα.
Κατακαθίζουν οἱ φωτιές... τρέχουν σιμὰ μὲ φόβο...
Ἄφαντο τ' ἄγιο λείψανο!... Σκαλίζουνε τὴ στάχτη,
μὴν εὔρουν ἓνα κόκαλο, μὴ δοῦν ἓνα σημάδι...
Τίποτε! δὲν πιστεύουνε... Σκάφτουνε, ξεδιαλέγουν
τὰ πεθαμένα κάρβουνα.. Τίποτε! χτύπα, κέντα,
μιὰ σπιδ' ἀστράφτει ἀπὸ τὴ γῆ... Σηκώνουνε τὰ μάτια
καὶ βλέπουν ἓνα φτερωτό, χρυσὸ δακτυλιδάκι,
πού ἀνέβαινε στὸν οὐρανό... « Πότε, Θανάση, πότε
»θὰ νάρδη πάλε νὰ μᾶς βρῆ καὶ ποιὸς θὰ τὸ φορέση
»τὸ φυλάχτό σου τ' ἀκριβό;... Πότε, Θανάση, πότε;... »
Ρυάζονται*, φεύγουν τὰ θεριά. Κλεφτὰ κλεφτὰ κι ὁ γύφτος
χωνεύει στὴν κουφάλα του. Κανείς δὲν ἀπομένει
παρ' οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, πού ἀσπάζονται τὸ μνημα!

« Ἔργα »

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ο ΟΡΚΟΣ

[Υπόθεση: Από την Κρητική επανάσταση του 1866 και την ανατίναξη του Αρκαδίου έχει πάρει το θέμα του μεγάλου του επικού ποιήματος «Ο Όρκος», ο Μαρκοράς. Δημοσιεύτηκε στα 1875 και διαιρείται σε δύο μέρη. Η νεαρή Κρητικοπούλα Εύδοκία είδε τον πατέρα της να σκοτώνεται στη μάχη, σ'ένα μῆνα πέθανε και ἡ μητέρα της από λύπη. Ο Μάνθος, ὁ ἀραβωνιαστικός της, τὴν ἔπεισε τότε νὰ φύγει μ' ἄλλα γυναικόπαιδα στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ὡστόσο περάση ἡ δύελλα. Ἡ ἐπανάσταση, ὅπως ξέρομε, ἀπέτυχε, μὰ φανέρωσε σ' ὅλο τὸν κόσμο τόσους ἡρωισμούς, καθὼς καὶ τὸ ὑπέροχο ὀλοκαύτωμα τοῦ Αρκαδίου. Ἡ Εὐδοκία ξαναγυρίζει στὴ σκλάβια Κρήτη μὲ σπαραγμένη καρδιά ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια προσφυγιάς. Ἐπισκέπτεται τότε τὰ ἐρείπια τοῦ Αρκαδίου, ὅπου σκοτώθηκε κι ὁ ἀγαπημένος της Μάνθος. Τὸ φάσμα τοῦ Μάνθου ὀδηγημένο ἀπὸ τὸν Ὀρκο, ποὺ τῆς εἶχε δώσει, τῆς φανερώνεται, γιὰ νὰ πραγματοποιήση τὴν ὑπόσχεση του, νὰ τὴν πάρη καὶ νὰ ζήσουν πάντα μαζί. Τὴν παρηγορεῖ καὶ τῆς ἱστορεῖ γιὰ τὴ μάχη καὶ τὴν ἀνατίναξη τοῦ Αρκαδίου. Ἡ Εὐδοκία πεθαίνει κι ἀνεβαίνει στὸν Οὐρανὸ μὲ τὸ Μάνθο.]

...Ἐδῶ γυναῖκες καὶ παιδιά καὶ προεστοὶ κι ἀγόρια
στέκοντας ἄλλοι μαζωχτοί, στέκοντας ἄλλοι χῶρια,
τὴ μαύρη ἐκαρτερούσανε στερνὴ τους ὦρα κι ὁμως
νὰ κάμη ἀχνὴ δὲν ἔβλεπα μιὰ μόνην ὄψη ὁ τρόμος.
Ἐπνεε τ' ἀγέρι δροσερὰ σε πλάγια, σὲ πεδιάδες,
τὸ φῶς ἀρχίναε κι ἔδειχνε λουλούδια, πρασινάδες,
πλῆθος νερά, ποὺ ἀνάβλυζαν ἀπὸ βουνίσια βάρη,
παντοῦ χαμόγελα ζωῆς, ἀπ' τὴν ἔλια στ' ἀγκάδι.
Τὰ κορφοβούνια, τα ριζά, τὰ ὀλάνοιχτα λειβάδια,
μαγευτικὴ παράσταιναν ἀνάστασης εἰκόνα,
ποὺ θάρρος νέο μᾶς ἔδωσε γιὰ τὸ στερνὸν ἀγῶνα.
Τ' ἄρματα εἶν' ἔτοιμα, οἱ καρδιές, διπλὴ φοροῦν ἀσπίδα:
- τὴν πίστη καὶ τὸν ἔρωτα γιὰ τὴ γλυκιὰ Πατρίδα -
ὅταν ἐκεῖθε, ποὺ τοῦ ἐχθροῦ τὸ κύμα καταρρέει,

διαλαλητής ἀκούεται, πού διαλαλεῖ καὶ λέει:
 « Ραγιαδες, προσκυνήσετε! Τῆ θύρα τῆς αὐλῆς σας
 »ξεμανταλώσετε γοργὰ καὶ χάρισμα ἢ ζωὴ σας,
 »τὶ ἀνίσως τὴν ἀνοίξουνε, καλύτεροί μας φίλοι,
 »τὰ τόπια, πού τὸ Ρέδυμνο μᾶς ἔχει ἀπόψε στείλει,
 »ἀπ' ἄγριο θάνατο ἀργὸ θὰ πάτε, ὅσοι κι ἂν εἴστε
 »ραγιαδες, κάτω τ' ἄρματα! ραγιαδες, προσκυνήστε! »
 Ἐκεῖ πού πάει καθέννας μας νὰ πῆ τὸ λόγο πόχει
 στὴν ἄκρη ἀπ' τὰ χεῖλη του βροντοφωνώντας: Ὅχι!
 μὲς στὴν αὐλὴ κι ὁ ἠγούμενος ἀγάλια κατεβαίνει
 μὲ μιὰ σημαία στὸ χέρι του καὶ μ' ὄψη πυρωμένη,
 ὅπου, πρὶν στάχτη τὸ κορμὶ σὲ λίγο καταντήση,
 ἡ ἀθανασία τὸ φέγγος τῆς ἐπρόβαλε νὰ χύση.
 Βουβὸς κινᾷει· σοῦ φαίνεται, πὼς ἡ λαμπρὴ του ἰδέα
 πῆρε γιὰ σάρκα καὶ μορφὴ τὴν ἐθνικὴ σημαία·
 αὐτὴν, ὅπου κατάγναντα στὸ φῶς, πού τῆ χρυσώνει
 καὶ τὸν γλαυκὸν αἰθέρα τῆς καὶ τὸ Σταυρὸν ἀπλώνει
 Ἐπέσαμ' ὅλοι καταγῆς κι ἐνῶ μᾶς εὐλογοῦσε
 μὲ τὸ δεξιὸν τρισέβαστος, κανεῖς δὲν ἀγρικοῦσε
 τί λόγια στὸ κεφάλι μας τ' ἀγνὰ του χεῖλη ἐκρέναν
 τόσες οἱ κλάψες ἦτανε, πού ἀπ' τὶς καρδιὲς ἐβγαῖναν.
 Γιὰ λίγο ἀκράτητα κι ἐγὼ σὰν καὶ τοὺς ἄλλους κλαίω·
 μεμιᾶς ὀλόρθος ἔπειτα σηκώνομαι καὶ λέω:
 - « Ἐμεῖς δακρύζομε, ἀδελφοί, κι ὁ Μουσταφᾶς ὡστόσο
 »δειλὴ προσμένει ἀπόκριση. Θὰ πάω νὰ τοῦ τῆ δώσω! »
 Ρίχνομαι ὀλόγυρα, φιλῶ τ' ἁγίου πατρὸς τὸ χέρι
 καὶ τῆ σημαία φουχτώνοντας πετάω σὰν τὸ ξεφτέρει·
 σὲ κάτω λίθους, πού ἦτανε στὴ θύρα ἐμπρὸς βαλμένοι
 σὰ μιὰ μεγάλη τροχαλιά, τὸ πόδι μου ἀνεβαίνει,
 εὐκόλα ἐκεῖθε στὴν κορφὴ τοῦ τοίχου σκαρφαλώνω,
 θωρᾶω τὸ μισοφέγγαρο καὶ τὸ Σταυρὸ στηλώνω.
 Στὴ μιὰ μεριά σηκώνεται κραυγὴ χαρᾶς μεγάλῃ,
 πολλὰ τουφέκια ρίχνοντας οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν ἄλλη
 τρυποῦν τὸ φλάμπουρο, ἀλλ' αὐτὸ στημένο μνήσκει ἀκόμα
 σὰ λαβωμένος ἦρως, πού δὲ λυγᾷ τὸ σῶμα.
 Ἄσειστος ἔμεινα κι ἐγώ. Τὰ βόλια ὀλόγυρά μου

βροχή θανάτου έμοιάζανε και σφύριζαν στ' αϋτιά μου
για κάθε χιλίες τουφεκιές, πού με διπλή μανία
οί έχθροι στρατιώτες έριχναν, αποκρινόταν μία.
Ὡ, μὴν ἀχνίσης, Εὐδοκιά! Μήτε χαρὰ τοῦ γάμου
τέτοια ἠδονὴ θὰ ἠμπόρουνε νὰ δώση στὴν καρδιά μου.
Δὲν ἤμουν τότε ὁ ραγιάς, πού κάθε ὀργὴ καὶ θλίψη
για τὰ κακὰ τοῦ τόπου που πολέμαε ν' ἀποκρύψη,
πού τῆς πατρίδος τ' ὄνομα νὰ μουρμουρίση ἀνθρώπου
μόλις ἐκόταε, τρέμοντας τ' αϋτιά τοῦ κατασκόπου.
Ἐκεῖ στὴν ὄψη τ' οὐρανοῦ, σ' αὐτὸν τὸν τοῖχο ἀπάνου,
ψηφώντας λίγο τ' ἄμετρα κοπάδια τοῦ τυράννου,
δυνόμουν ἄφοβα νὰ πῶ, γερὰ νὰ ξεφωνίσω:
«Ἡ θὰ πεθάνω ἐλεύθερος ἢ ἐλεύθερος θὰ ζήσω!»
Ἄ! ἐποδοῦσα βλέποντας τόσο ἐχθρικό τουφέκι,
τὸ μίσος, πού μ' ἐφλόγιζε νὰ γίνῃ ἀστροπελέκι.
Σὲ τέτοια μέδη τῆς καρδιάς ἤθελε ὀμπρὸς πηδήσω,
ἂν ἓνας χερσὸδύναμος δὲν μ' ἄδραζε ἀπὸ πίσω.
Κι ἦταν ὁ ἠγούμενος, πού ἐκεῖ νεκρὸς ἐπῆε νὰ πέση,
για νὰ με βγάλῃ ὁ σπλαχνικός ἀπὸ μιὰ τέτοια θέση.
Τὸν εἶδαν οἱ θεόργιστοι καὶ τ' ἄρματά τους ὄλοι
μὲ βία μεγάλη ἀδειάσανε. Τοῦ τόπου τούτου οἱ θόλοι
δὲν ἀντιβούισαν μοναχὰ στὸ θρόντο ἀπὸ τὶς σφαῖρες,
ἀλλὰ θρисиές γιομίσανε, βλαστήμιες καὶ φοβέρες.
Μὲ τέτοια λόγια οἱ δαίμονες θὰ ἐσκούζανε, τὴν ὥρα
πού τοῦ θανάτου ὁ Νικητῆς ἐπῆε στὴ μαύρη χώρα
καὶ τότες, ὀπού φεύγοντας ἀπὸ μαυρίλα τόση,
τὸν ἀκλουδοῦσαν οἱ ψυχές, πού εἶχε ὁ Θεὸς λυτρώσει.
Σκοπὸς οὐράνιος ἔπρεπε τὸ τέλος του νὰ λάβῃ.
Γιὰ τοῦτο κατεβήκαμε δίχως καμιά μας βλάβη,
σὰν ὀμπροστὰ μας τὰ φτερὰ νάχαν ἀπλώσει τότες,
μὲς ἀπὸ τ' ἄστρα φτάνοντας δυὸ τοῦ Θεοῦ στρατιώτες.
Συνῆρθε ὡστὸσο κάθε νοῦς, ὀπού τὸν εἶχε ἀρπάξει
τὸ τολμηρὸ μου ἀνέβασμα καὶ τοῦ ἠγουμένου ἡ πράξι.
Κι οἱ ἀντρεῖοι παλικαράδες μας, καθὼς ὀρμάει τὸ θόλι,
ὀρμητικὰ χυθῆκανε στὶς πολεμίστρες ὄλοι
ἀγκαλὰ κι ἦταν λιγοστές, τῶν τουφεκιῶν ὁ κρότος

καθόλου δὲν ἐσίγουνε. Τραβάει, κι εὐθύς ὁ πρῶτος
τῆ θέση, ὅπου εὐτύχησε νὰ πιάση στὴν ὀρμὴ του,
παραχωράει τοῦ δεύτερου κι ὁ δεύτερος τοῦ τρίτου.
Ποσῶς δὲν στέκουν ἄνεργα τὰ χέρια τὰ γυναίκεια,
ἀντὶς ἀπ' ἄνθια, ὡς μιὰ φορά, δίνουν αὐτοῦ φουσέκια,
ἐνῶ τὰ μάτια, ὅθ' ἔλεγες, πῶς ἡ ψυχὴ ἀνδολόγα
κάθε γλυκό της αἰσθημα, πολέμου ἀνάθου φλόγα.
Φαίνεται' ὁ ἠγούμενος παντοῦ μὲ πόδια φτερωμένα
σὲ κάθε μέρος χύνεται, δὲν εἶναι σὲ κανένα
κι ἐκεῖ πού δίνει συμβουλές, κι ἐκεῖ πού θάρρος δίνει
καὶ σὰν ὀμπρὸς τὸ γόνα του στὸ μετερίζι* κλίνει,
μιὰ τόση ἀπὸ τὸ πρόσωπο σοῦ δείχνει ἀταραξία,
πού λὲς πῶς κάνει ὁ σεβαστὸς τὴν ἄμωμη θυσία.
Οἱ Τοῦρκοι ἀπ' ἄλλη δύναμη δὲν νοιώθουν παρ' ἐκεῖνη,
πού ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς καὶ στὰ σκουλήκια δίνει,
μὲ τὴ δική μας παίζοντας, χωρὶς νὰ μᾶς δωροῦνε,
λιανὸ μολύβι ἀδιάκοπο ψηλὰ ξεροβολοῦνε·
λιανὸ μολύβι, πού μακριὰ νὰ πέση πάει καὶ μοιάζει
δαρμένο ἀπὸ τὸν ἄνεμο πυκνότατο χαλάζι.
Παύουν σὲ λίγο οἱ κρότοι τους· ὅλα σιγοῦν τὰ χίλια,
ὅπου τοῦ κάκου ἐπέφτανε, μιλιόνια*, καριοφίλια.
- « Τί νάναι! » ἀμέτρητοι ρωτοῦν. Ἄν ἤθελε μπορέσει
τὸ χρῶς τοῦ φόβου μέσα μας καθόλου νὰ χωρέση,
μιὰ τέτοια πέρα ἐγίνηκε σιγὴ ἀπὸ κάθε ἀντάρα,
πού θὰ προξέναε καὶ σὲ μᾶς θανάσιμη τρομάρα.
Λειψανεμιὰ φαινότουνε, πού προμηθάει μεγάλη
στὸ πλοῖο, πού σχίζει τὰ νερά, φρικτὴ θαλασσοζάλη·
γι' αὐτὸ ἐδῶ μέσα ὁ ναύκληρος τὸν οὐρανὸ ξετάζει
κι ἀπὸ γυναῖκες καὶ παιδιὰ τὸ περιαῦλι ἀδειάζει.
Ἀκούεται ξάφνου μιὰ φωνή, καὶ μόλις ἀγρικιέται
τὸ πρῶτο ἀστροπέλεκτο τοῦ κανονιοῦ, πετιέται,
ὅπου χτυπάει κατὰπυργα καὶ δίχως νὰ περάση,
χαλάστρα κάνει καὶ σεισμὸ στὸ μέρος πούχε φτάσει.
Πλὴν ἄλλη σφαῖρα ὀλόγοργα τὴν ἄλλη πάει καὶ σμίγει,
ἀπ' τὰ θεμέλια ὡς τὴν κορφή τὸ μέρος ἴδιο ἀνοίγει,
καί, καθὼς ἤβρε πίσω του πέντ' ἔξι ἀρματωμένους,

ἐκεῖ σωρὸ τοὺς ἄφησε νεκροὺς ἢ λαβωμένους.
Πολλοὶ δικοὶ μας κατ' αὐτοῦ πηδοῦν καὶ ἀκαρτεροῦνε
μὴν ὄθε ὁ πύργος ἔχασκε, τ' ἄγρια σκυλιὰ διαβοῦνε
δὲν ἦταν ὅμως πέρασμα γιὰ ρογιασμένο* ἀσκέρι,
ποὺ στιὰ νὰ ριζή ἀκλούδουνε σ' αὐτὸ καὶ σ' ἄλλα μέρη.
Ἔτρεχαν αἵματα πολλὰ μὲς στ' ἅγιο μοναστήρι:
ἀλλὰ μακριὰ κι οἱ βάρβαροι δὲν εἶχαν πανηγύρι!...

Ἐκεῖ, ποὺ κάθε σύνεργο ξολοθρεμοῦ κινουῦσε
κι ἡ γῆ ἀπ' τὸ θάρος ἔτρεμε κι ἀπὸ θαδιὰ βογγουσε,
ἀζάλιστος ὁ Γαβριήλ στὴ ζάλη τέτοιου κρότου
μαζώνει αὐτούς, ποὺ γνώριζαν τὸ μέγα μυστικὸ του,
καὶ σὰ μᾶς εἶδε ἀνάμερα, στοὺς ἄλλους, ποὺ προφταίνει
καὶ κράζει ὀλοῦθε γύρω του, τὰ λόγια τοῦτα κρένει:
- « Σκορπίστε, ἀδελφία, στὰ κελιά! Παιδιά, γυναῖκες, γέροι
»ἐκεῖ βοήθεια καρτεροῦν ἀπ' τὸ γενναῖο σας χέρι:
»πλὴν ὅσο ἐμεῖς τὸ χεῖμαρρο τοῦ ἐχθροῦ θενά βαστοῦμε
»ξεκουρασμένοι ἀπὸ σᾶς κι ἐδῶ θὰ πολεμοῦμε,
»μὴ τὴ φωνὴ κανέναν σας ἀκούση τῆς ψυχῆς του
»καὶ ριζὴ βόλι ἀπὸ ψηλά, γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Ἰψίστου!
»Ἀλλὰ νὰ φύγη κάμετε κρυφὰ ἀπ' τὸ πίσω μέρος
»κάθε γυναῖκα καὶ παιδὶ καὶ ἀσθενημένος γέρος
»καὶ βγῆτε σύγκαιρα καὶ σεῖς γιὰ μάχη ἐτοιμασμένοι,
»μὴ τὴ φυγὴ σας βλέποντας χουμήσουν οἱ ὀργισμένοι! »
Τοῦ κάκου αὐτοὶ παρακαλοῦν, τοῦ κάκου γονατίζουν
θαρρεῖς ποὺ τὸν ἀπόκρυφο σκοπὸ του ξεχωρίζουν
κι οἱ μεγαλόψυχοι γι' αὐτὸ σὰ διακονιά* γυρεύου
τὴν ἴδια τύχη νάβρουνε, ποὺ κάπως προμαντεύου.
Τοῦ κάκου κλαῖνε ἀσάλευτος ὁ Εὐλόγημένος μνήσκει
καὶ τόση δύναμη φωνῆς καὶ τέτοια λόγια βρῖσκει,
ποὺ ἐδῶθε φεύγουν ὅλοι τους θλιμμένοι ἀγάλι' ἀγάλια,
μὲ ταπεινὰ ματόφυλλα καὶ μὲ σκυφτὰ κεφάλια.
Ποτὲ σὲ ἀνθρώπου μέτωπο μὲ δάφνη στολισμένο
τῆς Δόξας δὲν ἐφάνηκε τὸ φῶς περιχυμένο,
σὰν εἰς αὐτά, ποὺ γέραννε τοῦ πόνου ἀπὸ τὸ θάρος,
γιατὶ δὲν τὰ στεφάνωνε μιὰν ὥρα πρῶτα ὁ Χάρος!

Μόλις ὁ ἠγγούμενος μακριὰ τοὺς εἶχε προβοδίσει:
« Τρεχάτε! » φώναξε· κι ἐδῶ, χωρὶς ν' ἀργοπορήση,
κοντὰ κοντὰ μᾶς ἔστησε στ' ἀθάνατο κελὶ του,
τοῦ Τούρκου ν' ἀποκρούσωμε τὴν πρώτη ὄρμη μᾶζι του...
Σὲ τόση ἀντράλα* ταραχῆς ἀκούω σὰν τ' ὄνομά μου·
στρωνάω* καταπῶς ἤμouνα γονατισμένος χάμου
καὶ τὸν ἠγγούμενο θωρῶ. Δαυλὶ ἀναμμένο ἐκράτει,
πού τόσο δὲ ξεσπίδιζε σὰν τοῦ γενναίου τὸ μάτι,
γιατὶ τὸν εὔρηκε πικρὸ φαρμακεμένο βόλι
κι ἀπὸ τὴν ὄψη του ἡ ζωὴ σ' ἐκεῖνο ἐπήγεν ὅλη.
Χλομός, χλομός ἐτρέκλιζε κι ἤθελε πέσει κάτου,
ἀνίσως καὶ δὲν ἔτρεχα σὰν ἀστραπὴ κοντὰ του·
τὸν ἀνασῆκωσα κι εὐθύς τὸν ὤμο αὐτὸς μου ἀδράχτει
καὶ δείχνοντας τὸν ἀνοιχτὸ τοῦ πάτου καταρράχτη:
« Προτοῦ » μοῦ λέει « στὸ σῶμα μου ν' ἀδειάση κάθε φλέβα,
»βοήθη τ' ἀδύνατο πλευρό, μᾶζι μου ἐκεῖ κατέβα ».
Μὲς στὸ χαμὸι σὰν ἔφτασα κι ὡς μοῦχε παραγγεῖλει,
τ' ἅγιο κορμὶ του ἀπόδεσα σὲ μαρμαρένια στῆλη·
ἔμειν' ἀκίνητος, βουθὸς μὲ μιὰ μεγάλη φρίκη
ἀργὰ τὰ μάτια ἐγύρισα στὴ μαύρην ἀποδήκη.
Ἄχ! μὲ πλακῶνανε βαριὰ τοῦ τόπου τὰ σκοτάδια
κι ὁ νοῦς μου ἀποχαιρέτουμε πέλαο, βουνά, λαγκάδια,
ὅλα τὰ ἐλεύθερα πουλιά στ' ἀέρι σκορπισμένα,
τις αὔρες ὅλες τ' οὐρανοῦ, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κι ἐσένα!
Γιὰ μιὰ στιγμὴ, πού διάβηκε σὰν ἀστραπῆς ἀχτίδα,
τὰ χρυσωμένα ὄνειρα τῆς εὐτυχιάς μας εἶδα
καὶ νὰ προσφέρω ἤμouν σιμά, στοῦ νοῦ μου τὴν ἀντάρα
γι' αὐτούς, πού μοῦ τὰ σβήνανε, μιὰ τρομερὴ κατάρρα,
πλὴν στὸν ἠγγούμενο μεμιάς γυρίζοντας τὸ βλέμμα
ἐκεῖ, πού ὀρθὸς βαστιότουμε κι ἦταν γιομάτος αἶμα,
ἐκεῖ, πού ὡς Μάρτυρας ψηλά κατὰ τὰ θεῖα λημέρια
τὸ λογισμό του ἐσήκωνε, τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια,
τὴ γῆ ξαστόγησα γοργὰ καὶ κάθε τῆς ἀγῶνα
μὲ συντριβὴ λυγίζοντας ὁ ἀμαρτωλὸς τὸ γόνα.
Στὸ θεῖο χλομὸ τοῦ πρόσωπο δίχως νὰ πνέω τηροῦσα
κι ἐνῶ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν οὐρανὸ ἀγρικουῖσα.

χουμοῦν ἀπάνου οἱ δαίμονες, τὰ πάντα πλημμυρίζουν,
σφαγὴ ἀρχινοῦν ἀλύπητη καὶ σὰ θερῖα μουγκρίζουν.
Ὡ! δὲν τοὺς ἄκουσα πολὺ! Τὸ εὐλογημένο χέρι
στήν κεφαλὴ μου ὁ Σεβαστὸς δὲν ἄργησε νὰ φέρη.
Καὶ σὰν μ' εὐχίδη, τ' ἄλλο του, πού τὸ δαυλι φουχτώνει,
στή μαύρη εὐδὴς κατέβηκε θανατηφόρα σκόνη.
Σύγνεφο μέγα, φλογερὸ κι ἀπὸ βροντὲς γιομάτο
σὲ ἀνοιγοσφάλισμα ὀφθαλμοῦ μᾶς ἄρπαξε ἀπὸ κάτω
κι ἐδῶ γοργὰ ξανάπεσε κάθε ζεστὸ λιθάρι,
ὅπου μ' ἐμᾶς τὸ σκάσιμο τοῦ λαγουμοῦ* εἶχε πάρει.
Ἀλλὰ θαδιά, πολὺ θαδιά, μὲ τὴν ὀρμὴ τὴν ἴδια
μαῦρες τῶν Τούρκων οἱ ψυχές, ὡσὰν τ' ἀποκαΐδια,
σ' ἄγριο σκοτάδι ἀκούσαμε νὰ βυθιστοῦν καὶ ἀκόμα
θυμοῦ βλαστήμιες εἶχανε στὸ κολασμένο στόμα.
Σὰν ἡ φωτιά, πού μέσα της μᾶς εἶχε ξάφνου ἄρπάξει,
γύρου ἐλαγάρισε* ἀπ' αὐτούς, τ' ἀψήλου ἐπῆε ν' ἀράξει
κι ἐκεῖ καταπῶς ἀνοιζαν ὅλα τὰ ουράνια βάθη,
μὲ βία στὴ μάνα τοῦ φωτὸς μᾶς ἔριξε κι ἐχάθη!

«Ὁ Ὅρκος»

Γεράσιμος Μαρκοράς

Ο ΘΕΙΟΣ ΒΡΑΧΟΣ

[Ο Θεῖος Βράχος εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐπικολυρικό ποίημα « Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ » Ἀπὸ τὶς σημειώσεις τοῦ ποιητῆ παίρνομε τὰ ἀκόλουθα πού δείχνουν τὴν ὑπόθεση τοῦ ποιήματος:

Σύμφωνα μὲ τὰ παραδομένα ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους, τὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαῆλ Παλαιολόγου, ὅταν πολιορκοῦσε τὴν φραγκοκρατούμενη Πόλη, ἀξιωματικοὶ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ διασκεδάζουν σ' ἓνα ἐρειπωμένο μοναστήρι ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλη. Βλέπουν ἐκεῖ ἓνα μνήμα ὀλόανοιχτο καὶ στὸ πλάι του ἀκουμπισμένο ἓνα σκελετὸ ἀνθρώπου μὲ μιὰ φλογέρα στὸ στόμα. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή τοῦ τάφου κινημένοι μαντεύουν, πῶς τὸ σκέλεδρο μὲ τὴ φλογέρα εἶναι ὁ νεκρὸς τοῦ κραταιοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, πού ἑκατὸ χρόνια πρὶν εἶναι πεθαμένος. Οἱ ἀξιωματικοὶ

προσκυνούν τὸ λείψανο καὶ στέλνουν ἀγγελιαφόρο, γιὰ νὰ φέρῃ στὸν Παλαιολόγο τὸ μήνυμα. Θέλουν νὰ βγάλουν τὴ φλογέρα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λειψάνου, γιὰ περίπαιγμα πιθανότατα θαλμμένη ἐκεῖ.

Ἡ φλογέρα ἢ περιπαίχτρα γίνεται φλογέρα συμβολικῆ, μυστηριακῆ, ἐπικῆ. Μιλᾶ, τραγουδᾶ, ψάλλει. Κρατᾶ δεμένους μὲ τὴν ἔκσταση τοὺς ξεφαντωτές. Στὸ ἐξῆς, τὸ ποίημα ἀκολουθεῖ καὶ τελειώνει ἀχώριστο ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς φλογέρας μαζί ἐπικό, λυρικό, ἱστορικό, φιλοσοφικό, μυστικό, προφητικό. Ἡ πνοὴ τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βασιλιᾶ δεμένες ἀκατάλυτα σὲ μιὰ ἀτμοσφαῖρα ὄνειρου ὀραματικοῦ, πού τὴν ἀποτελοῦν μαζί θετικὰ καὶ μεταφυσικὰ στοιχεῖα. Στὸ σύνολό του τὸ ποίημα εἶναι ἐπικολυρικό ἢ καθαρότερα ἕνας Ἐπικός Ἰμνος, σὰν τοὺς ὁμηρικὸς ὕμνους.

Στὸν τρίτο λόγο γίνεται ἀπαρίθμηση τοῦ τροπαιοφόρου δρόμου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ κάστρα κι ἀπ' τοὺς κάμπους καὶ τίς λίμνες τῆς Μακεδονίας. Συντρίβει τὸ Βούλγαρο, ὅπου σταδῆ κι ὅπου περάσῃ. Ἀποφασίζει τέλος νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγία, πού ἦταν στὴ χάρη Τῆς ταμένος καὶ νὰ ψάλλῃ τὰ νικητήρια στὴν ὑπέρμαχη Στρατήγισσα. Δὲ στέκεται στὶς μεγάλες Μακεδονικὲς πολιτεῖες μῆτε στὴν Ἐφτάλοφῃ. Ἰσα τραβᾷ πρὸς τὴν Ἀθήνα, πού φορεῖ κορόνα τῆς τὸ Βράχο. Λυρικὴ ἀποδέωση τοῦ Παρδενώνα.]

Ἐσ' εἶσαι, πού κορόνα σου φορεῖς τὸ Βράχο; Ἐσ' εἶσαι,
Βράχε, πού τὸ ναὸ κρατᾶς, κορόνα τῆς κορόνας;
Ναέ, καὶ ποιὸς νὰ σ' ἔχτισε, μὲς στοὺς ὠραίους ὠραῖο
γιὰ τὴν αἰωνιότητα, μὲ κάθε χάρη Ἐσένα;
Σ' ἐσὲ ἀποκάλυψη ὁ ρυθμὸς, κάθε γραμμὴ, καὶ Μοῦσα
λόγος τὸ μάρμαρο ἔγινε κι ἡ ἰδέα τέχνη καὶ ἦρδες
στὴ χώρα τῆ θαυματουργῆ, πού τὰ στοχάζεται ὅλα
μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ὁρῶν τῶν καλομετρημένων,
ἦρδες ἀπάνου ἀπ' τοὺς λαοὺς κι ἀπάνου ἀπ' τίς θρησκείες
κυκλώπειε, λυγερόκορμε καὶ σὰ ζωγραφισμένε.
Ὅμοια τὰ πολῦτιμα παντοτινὰ μαγνάδια*,
ἴδια στὴ στέγνια, στὴ νοτιά, στὸ φῶς καὶ στὸ σκοτάδι,
πού χέρι δὲν ξεῦφαίνει τα καὶ χρόνια δὲν τὰ φθείρουν
καὶ μάτι δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ, πῶς ἀπ' ἀρχῆς πλεχτῆκαν
κι ἀνήμπορ' εἶναι ἡ μαστοριά νὰ τὰ ξαναρχινήσῃ,

στοιχειά γιατί τ' ἀργάστηκαν ἀπὸ δροσοσταλίδες
καὶ νέραϊδοι μὲ τοὺς ἀφρούς καὶ ἀγγέλισσες μὲ ἀχτίδες.
Ἔτσι καὶ σύ. Οὔτε δύνουσιν ἄλλου, ναέ, νὰ ζήσης,
παρὰ ὅπου πρωτοφύτρωσες Ἄνθος, κι ἡ Ἀθήνα γλάστρα.
Στὴν ἴδια γῆ, στῶν ἰδίων σου θεῶν τὸ κατατότι
καὶ ἀπὸ μακάρων αἵματα, ποὺ στάζαν ἐδῶ κάτω
καὶ βοήθαγαν τῆ γέννα τους, φύτρωσες, ὡς φυτρώνουν
οἱ νάρκισσοι κι οἱ ὑάκινθοι καὶ οἱ δάφνες κι ἀνεμῶνες
κι ὅσα ἀπ' τ' ἀνθρώπου τὸ κορμὶ στοῦ λουλουδιοῦ περνοῦσαν.
Κι ὅπου σοῦ πήρανε βλαστὸ καὶ σπόρο ὅπου σοῦ κλέψαν,
τὸ ξαναφύτρωμα ἄμοιαστο καὶ πάει τοῦ κάκου ὁ σπόρος.
Ναί, τὰ θέμελά σου ἐσὲ δὲν εἶναι ριζωμένα
σὰ νὰ τῆ ἴγγιζαν τρίσβαθα τὴν τέλειωση τοῦ κόσμου,
μηδὲ τὸ μετωπὸ σου ἐσὲ πάει πέρα ἀπὸ τὰ γνέφια,
σὰν πυραμιδὰς κολοσσὸς ἀπάνου σ' ἐρμωτόπι
τῆς Ἀφρικῆς. Ἀνάλαφρα κρατᾶν ἐσὲ στοῦ ἀέρα
τῆ διαφανάδα τῆ γλαυκῆ τῶν Ὀλυμπίων τὰ χέρια.
Κι ἡ ἀρχοντικὴ κορφή σου ἐσὲ δίχως θρασά νὰ πάη,
γιὰ νὰ χαθῆ στὰ ἀπέραντα, ποὺ μάτι δὲν τῆ φτάνει,
τὸ Πνεῦμα πρὸς τ' ἀπέραντα ξέρει ἀπαλὸ καὶ φέρνει.
Ἐσένα δὲ σὲ χτίσανε τυραγνισμένων ὄχλοι,
καματερὰ ἀνθρωπόμορφα στρωμένα ἀπ' τῆ βουκέντρα
φαρμακερὰ καὶ ἀλύπητα δυνάστη αἱματοπότη.
Ἐσένα μὲ τὸ λογισμὸ κι ἐσὲ μὲ τὸ τραγοῦδι
σὲ ὑψῶσαν τῶν ἐλεύθερων οἱ λογισμοί, ἐκεῖ ὅπου
καὶ ὁ Νόμος σὰν πρωτόγινε τῆς πολιτείας προστάτης
μὲ τὸ ρυθμὸ πρωτόγινε κι ἦταν κι αὐτὸς τραγοῦδι
καὶ ὁ δαμαστής σου μάρμαρο, Ναέ, καὶ ὁ πλαστοουργός σου,
δίχως νὰ ἰδρώση νικητῆς, δίχως ἀγῶνα πλάστης,
Κι ἀκούστε! Πρέπει κι ὁ ἀνθρωπος, κάθε φορά, ποὺ θέλει
νὰ ξαναβρῆ τὰ νιάτα του, νάρχεται στὸ ποτάμι
τῆς Ὁμορφιάς νὰ λούζεται. Σ' ὅλα μπροστὰ τὰ ὠραῖα,
νὰ στέκεται ἀδιαφόρευτα καὶ γκαρδιακὰ νὰ σκύβη
προσκυνητῆς, ἐρωτευτῆς, τραγουδιστῆς, διαβάτης.
Κι ἀφοῦ ὅλων πάη ταξίματα καὶ μεταλάβη ἀπ' ὅλα,
πάλι καὶ πάντα νὰ γυρνᾷ σ' ἐσένα μ' ἕναν ὕμνο,

μ' έσένα τὸ ξανάνιωμα μ' έσὲ νὰ παίρνη τέλος.
Ποῦ νὰ τὴν βρῶ, καὶ σὰν τὴν βρῶ, ποῦ νὰ τὴν καταλάβω
τῆς καλλονῆς σου τὴν ψυχὴ, Ναι, καὶ τῆς ψυχῆς σου
τὸ μυστικὸ πῶς νὰ τὸ πῶ, τί δάχτυλα, ποιά χέρια
θὰ μοῦ τὸ παιζοῦνε καὶ ποιά πνοή θὰ μοῦ κυλίση
τὸ μυστικὸ σου μέσα μου σὰ ροδοκόκκινο αἷμα,
γιά νὰ τὸ κάμω λάλημα, ποῦ νὰ τ' ἀξίξω έσένα;

«*Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ*»

Κωστῆς Παλαμάς

Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΡΒΑΝΑΡΟΣ*

Ένα πουλάκι λάλησε στῆς ποταμιᾶς τὰ δέντρα,
ένα πουλάκι ὁποῦ λαλεῖ τὸ Μάη με τὴν αὐγοῦλα
κι ὁποῦ ξυπνάει τοὺς πιστικούς, ξυπνάει τοὺς καρβανάρους,
τοὺς καρβανάρους στ' ἄλογα, τοὺς πιστικούς στὰ γίδια.
Έξύπνησ' ένα γέροντα, γέροντα καρβανάρον,
ποῦ κόνευε* στὴν ποταμιᾶ παράμερα τοῦ δρόμου.
Ξεπεδοκλώνει τ' ἄλογα καὶ πάει νὰ τὰ ποτίση.
Έρρόδιζεν ἡ ἀνατολὴ κι ὁ αὐγερινὸς τραβιόταν,
πάηνε στὰ ὀργώματα ὁ ζευγάς κι ἡ κοπελιὰ στὸ πλύμα
καὶ τὸ πουλάκι ὀλόγλυκον κελαηδισμό κρατοῦσε.
Άκουγε ὁ γέρος τὸ πουλί, τήραε τὰ κορφοβούνια,
ὀλογορνοῦσε τὰ δεντρά κι ἔλεγε με τὸ νοῦ του:
- Καλότυχα, μωρὲ δεντρά, ποῦ ζᾶτε χίλια χρόνια,
ποῦ ἀνθίζετε καθ' ἀνοιξὴ καὶ κάθε καλοκαίρι.
Γεράματα δὲν ἔχετε καὶ χάρο δὲ φοβάστε
τὰ μεσημέρια ἀπλώνετε τὸν ἴσκιον στὸ διαβάτη,
στὸ ζευγολάτη, στὸ βοσκό, στοῦ κοπαδιοῦ τὸν πληθον
Τὴν νύχτα ὀλόρδα κι ἄγρυπνα πίνετε καὶ ροφάτε
δροσιὰ βουνίσια ἀχόρταγα καὶ τὸ ταχύ, ὅταν φέγγη,
έσεῖς παλάτια γίνεστε στὸν κότσυφα, στ' ἀηδόνι.
Έσᾶς σᾶς τρέφουν κρύα νερά, τὰ χιόνια σᾶς πλαταίνουν
μωρὲ βουνά, ψηλὰ βουνά, ψηλὰ καὶ δασωμένα,
τώρα ποῦ ὁ Μάης σᾶς γιόμωσε μ' ἀνθούς, με χλόη, με νιάτα,

γιατί δὲν ξαναγιώνετε κι ἐσεῖς τὸ γέρο ἐμένα,
σάμπως καινούργια γέρονται καὶ σάμπως ξαναγιώνουν
τούτα τὰ χαμηλὰ κλαριά καὶ τὰ παλιὰ τὰ δέντρα,
νὰ γίνω πάλι ὡς ἤμουν νιός, νὰ γίνω παλικάρι;

«Ἔργα »

Κώστας Κρυστάλλης

ΤΡΑΓΟΥΪΔΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

[Ἡ Πάργα τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἸΕ' αἰῶνος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἑνετῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας περιήλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ τῷ 1814 παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς, οἵτινες βραχὺ μόνον τὴν ἐκράτησαν, ἀπεμπολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1817. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς, συντελεσθεῖσης τὴν 28 Ἀπριλίου 1819, οἱ Παργινοί, εἰς τετρακισχιλίους ἀνερχόμενοι, κατέλιπον τὴν πατρίδα των, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνασκάψαντες τοὺς πατρῶους τάφους, συνήθροισαν τὰ ὄστα καὶ τὰ ἔκαυσαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Ν. Γ. Πολίτης.]

Α΄

Μαῦρο πουλάκι, πόργεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρου μέρη,
πές μου τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια,
ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποῦ τὰ βουνὰ ραγίζουν;
μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίει;
Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
Τοὺς Παργιανοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
κι ὄλοι στὴν ξενιτιά θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ καημένοι.
Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἄσπρα τους στήθια,
μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τίς ἐκκλησιές τους,
Βλέπεις ἐκεῖνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸ ποῦ βγαίνει;

Ἐκεῖ καίγονται κόκαλα, κόκαλα ἀντρειωμένων,
πού τὴν Τουρκιὰ τρομάξανε καὶ τὸ Βεζίρη κάψαν.
Ἐκεῖ ἴναι κόκαλα γονιοῦ, πού τὸ παιδί τὰ καίει,
νὰ μὴν τὰ θροῦνε οἱ Λιάπηδες*, Τουῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
Ἄκους τὸ θρῆνο τὸν πολύν, ὅπου βογγοῦν τὰ δάση
καὶ τὸ δαρμὸ πού γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;
Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
φιλοῦν τις πέτρες καὶ τὴ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

Β'

Τρία πουλιά ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα,
Τόνα κοιτάει τὴν ξενιτιά, τ' ἄλλο τὸν Ἄι-Γιαννάκη,
τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιρολογάει καὶ λέει:
- « Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.
»Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιά σὲ παίρνει.
»Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια.
»Ἐφευγαν Τουῦρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι
»κι οἱ Λιάπηδες* δὲν ἤθελαν νάρτουν νὰ πολεμήσουν.
»Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,
»πότρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτη γιὰ προσφάγι.
»Τ' ἄσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστό, τ' ἄσπρα πουλοῦν κι ἐσένα.
»Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιά, παπάδες, τοὺς ἀγίους.
»Ἄστε, λεβέντες, τ' ἄρματα κι ἀφήστε τὸ τουφέκι,
»σκάφτε πλατιά, σκάφτε βαδιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια
»καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκαλα ξεδάφτε τοῦ γονιοῦ σας ».

Δημοτικὸν

ΤΟ ΤΡΑΓΟῦΔΙ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

[24 Ἀπριλίου, 1821]

Τρία πουλάκια κάθονταν ψηλὰ στὴ Χαλκομάτα*,
τόνα τηράει τὴ Λιβαδιά καὶ τ' ἄλλο τὸ Ζιπούνη*.

τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέει:
 « Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακούδα*,
 »Μὴν ὁ Καλύβας ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης; »
 « Οὐδ' ὁ Καλύβας ἔρχεται, οὐδ' ὁ Λεβεντογιάννης.
 »Ὁ Ὅμηρ Βρυόνης πλάκωσε μὲ δεκοχτῶ χιλιάδες ».

Ὁ Διάκος σὰν τ' ἀγρίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
 Ψιλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει:
 « Τὸν ταϊφᾶ* μου σύναξε, μάσε τὰ παλικάρια,
 »δῶσ' τους μπαρούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τίς χουφτες
 »γλήγορα καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν Ἀλαμάνα*,
 »πού 'ναι ταμπούρια δυνατὰ κι ὁμορφα μετερίζια*. »

Παίρνουνε τ' ἀλαφρὰ σπαδιά καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
 στὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
 « Καρδιά, παιδιὰ μου, φώναξε, παιδιὰ, μὴ φοβηθῆτε,
 »σπαθῆτε ἀντρεία σὰν Ἕλληνες καὶ σὰ Γραικοὶ σπαθῆτε».

Ψιλὴ βροχούλαν ἔπιασε κι ἓνα κομματί ἀντάρρα,
 τρία γιουρούσια ν ἕκαμαν, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.
 Ἔμεινε ὁ Διάκος στὴ φωτιά μὲ δεκοχτῶ λεβέντες.
 Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτῶ χιλιάδες.
 Βουλῶσαν τὰ κουμπούρια του κι ἀνάψαν τὰ τουφέκια
 κι ὁ Διάκος ἐξεσπάθωσε καὶ στὴ φωτιά χουμάει,
 ξήντα ταμπούρια χάλασε κι ἑφτά μπουλουκιμπασηδες*.

Καὶ τὸ σπαδί του κόπηκε ἀνάμεσα ἀπ' τὴ χουφτα
 καὶ ζωντανὸ τὸν ἔπιασαν καὶ στὸν πασὰ τὸν πάγουν,
 χίλιοι τὸν πᾶν' ἀπὸ μπροστὰ καὶ χίλιοι ἀπὸ κατόπι.
 Κι ὁ Ὅμηρ Βρυόνης μυστικὰ στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα:
 « Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξεις,
 »νὰ προσκυνήσης στὸ τζαμί, τὴν Ἐκκλησιά, ν' ἀφήσης; »

Κι ἐκεῖνος τ' ἀποκρίθηκε καὶ στρίφτει τὸ μουστάκι:
 « Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θε' ν' ἀποθάνω,
 »Ἄν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες*,
 »μόνον ἑφτά μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,
 »ὅσο νὰ φτάσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Θανάσης Βάγιας ».

Σὰν τ' ἄκουσε ὁ Χαλίλ - μπεης ἀφρίζει καὶ φωνάζει:
 « Χίλια πουγγιὰ σᾶς δίνω γὼ κι ἀκόμα πενταχόσια,
 »τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη,

»γιατί θά σβήση τήν Τουρκιά κι ὄλο μας τὸ ντοβλέτι* ».
Τὸ Διάκο τότε παίρνουμε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάζουν,
ὀλόρθο τὸν ἐστήσανε κι αὐτὸς χαμογελοῦσε.
« Συκουλιά κι ἂν μὲ σουβλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐγάδῃ.
»Ἄς εἶν' ὁ Ὀδυσσεὺς καλὰ κι ὁ καπετὰν Νικίτας,
»πού θά σᾶς σβήσουν τήν Τουρκιά κι ὄλο σας τὸ ντοβλέτι ».

Δημοτικὸν

ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

[Ὡς διηγεῖται τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας αἰσθανόμενος προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, ἔκτισεν ὁ ἴδιος παρὰ τὸν Εὐφράτην πανώριον τάφον καὶ κιβούριν τοῦ θανάτου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, διὰ ν' ἀποτεθῇ τὸ σῶμα του. Καὶ οἱ συνεχίζοντες τὰς ἀκριτικὰς παραδόσεις κλέφτες θνήσκοντες μὲν ἐν τῇ μάχῃ παραγγέλλουν εἰς τοὺς συντρόφους των νὰ πάρουν τὸ κεφάλι τους, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐκτὸς δὲ τῆς μάχης φροντίζουν περὶ τῆς κατασκευῆς τάφου καταλλήλου διὰ νὰ διατηροῦν καὶ νεκροὶ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ μὴ διακόψουν τὴν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιβάλλουσιν αὐτοὺς φύσιν, διότι φαντάζονται τὸν θάνατον ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ σκιώδη ἀνάκλασιν τῆς ζωῆς... Ν. Γ. Πολίτης.]

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φάτε ἀπόψε
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντα μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νὰ γένης καπετάνος.
Παιδιὰ μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο.
Γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ στὴν κρύα βρύση,
πού 'ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιὰ καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα 'χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Και βγάλτε τὰ χαντζάρια σας*, φκιάστε μ' ὠριὸ κιβούρι,
νάναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
Και στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριά ν' ἀφήστε παραθύρι,
νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ ὄροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαينوβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξῆς τ' ἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες νὰ μὲ καλημεράνε.

Δημοτικὸν

ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

[Τὸ ἄσμα περὶ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἀποθανὼν ἐγείρεται τοῦ τάφου πρὸς ἐκτέλεσιν ἱερᾶς ὑποσχέσεως καὶ φέρει εἰς τὴν ἀπορφανισθεῖσαν μητέρα τὸ μόνον ἐπιζήσαν τέκνον τῆς, τὴν εἰς τὰ ξένα ὑπανδρευμένην ἀδελφήν του, κοινότατον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εἶναι ἐπίσης διαδομένον εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, οἵτινες τὸ πρότυπον παρέλαβον ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ν. Γ. Πολίτης.]

Μάνα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γιουὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴν μονάκριβη, τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κι ἥλιος δὲν σοῦ τὴν εἶδε!
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, στ' ἄφεγγα τὴ χτενίζει,
στ' ἄστρο καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
Προξενητάδες ἦρθανε ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα
νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οἱ ὄχτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
- Μάνα μου, κι ἄς τὴ δώσουμε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα κεῖ πού περπατῶ, στὰ ξένα, πού πηγαίνω,
ἂν πᾶμ' ἐμεῖς στὴν ξενιτιά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε.
- Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντῆ, μ' ἄσκημα ἀπιλογηθῆς.
Κι ἂ μὲρθη, γιέ μου, θάνατος κι ἂ μὲρθη, γιέ μου, ἀρρώστια
κι ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρη;
- Βάλλω τὸν οὐρανὸ κριτὴ καὶ τοὺς ἀγίους μαρτύρους,
ἂν τύχη κι ἔρθη θάνατος, ἂν τύχη κι ἔρθη ἀρρώστια
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω.

Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα,
 κι ἐμπῆχε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὀργισμένοι
 κι ἔπεσε τὸ θανατικὸ κι οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεδάναν,
 βρέθηκε ἡ μάνα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.
 Σ' ὅλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε, σ' ὅλα μοιρολογιόταν,
 στοῦ Κωσταντίνου τὸ μνημεῖο ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
 - Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ, καὶ μυριανάθεμά σε,
 ὅπου μοῦ τὴν ἐξόριζες τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα!
 Τὸ τάξιμο, πὺ μούταξες, πότε θὰ μοῦ τὸ κάμης;
 Τὸν οὐρανὸ βάλες κριτὴ καὶ τοὺς ἁγίους μαρτύρους,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης.
 Ἄπα τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαριά κατάρρα,
 ἡ γῆς ἀναταράχτηκε κι ὁ Κωσταντῆς ἐβγήκε.
 Κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τ' ἄστρο χαλινάρι
 καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρη.
 Παίρνει τὰ ὄρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστὰ του.
 Βρίσκει τὴν κι ἐχτενίζονταν ὄξω στὸ φεγγαράκι.
 Ἄπο μακριὰ τὴ χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λέει
 - Ἄιντε, ἀδερφή, νὰ φύγουμε στὴ μάνα μας νὰ πᾶμε.
 - Ἀλίμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα;
 Ἄν ἴσως κι εἶναι γιὰ χαρά, νὰ στολιστῶ καὶ νάρθω.
 κι ἂν ἴσως πίκρα, πές μου το νὰ βάλω μαῦρα νάρθω.
 - Ἔλα, Ἄρετῆ, στὸ σπίτι μας κι ἄς εἶσαι ὅπως κι ἂν εἶσαι.
 Κοντολυγίζει τ' ἄλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.
 Τὴ στράτα, πὺ διαβαίνανε, πουλάκια κελαηδοῦσαν,
 δὲν κελαηδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰν χελιδόνια,
 μὸν κελαηδοῦσαν κι ἔλεγαν ἀνδρωπινὴ ὁμιλία
 « Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφὴ νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος! »
 - Ἄκουσες, Κωσταντῆ μου, τί λένε τὰ πουλάκια!
 - Πουλάκια εἶναι κι ἄς κελαηδοῦν, πουλάκια εἶναι κι ἄς λένε...
 Καὶ παρεκεῖ, πὺ πάγαιναν κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε.
 « Δὲν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, παράξενο μεγάλο,
 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους; »
 - Ἄκουσες, Κωσταντῆ μου, τί λένε τὰ πουλάκια,
 πὺς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.

- Ἀπριλῆς εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.
 - Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιθανιές μυρίζεις.
 - Ἐχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε πέρα στὸν Ἄι - Γιάννη
κι ἐδύμισέ μας ὁ παπὰς μὲ περισσὸ λιβάνι.
- Καὶ παρεμπρός, ποῦ πήγανε κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε:
« Για ἰδὲς θάμα κι ἀντίθαμα, ποῦ γίνεται στὸν κόσμος,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνη ὁ πεδαμένος! »
Τ' ἄκουσε πάλι ἡ Ἀρετὴ κι ἐράγισε ἡ καρδιά της.
- Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 - Ἄφησ' Ἀρέτω, τὰ πουλιὰ κι ὅ,τι κι ἂ φέλ', ἄς λέγουν.
 - Πές μου, ποῦ εἶναι τὰ κάλλη σου καὶ ποῦ εἶναι ἡ λεβεν-

[τιὰ σου

καὶ τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά καὶ τ' ὄμορφο μουστάκι;
- Ἔχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου.
Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαριά χτυπάει τ' ἀλόγου του κι ἀπ' ἐμπροστὰ της χάδι.
Κι ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾶ, τὸ χῶμα καὶ βοῖζει.
Κινάει καὶ πάει ἡ Ἀρετὴ στὸ σπίτι μοναχὴ της.
Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνοὺς, τὰ δέντρα μαραμμένα,
βλέπει τὸ μπάλσαμο ξερό, τὸ καρυφύλλι μαῦρο,
βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει τὴν πόρτα σφαιλιστὴ καὶ τὰ κλειδιά παρμένα
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.
Χτυπᾶ τὴν πόρτα δυνατὰ, τὰ παραθύρια τρίζουν.
- Ἄν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι ἂν εἶσαι ἐχτρός μου, φύγε
κι ἂν εἶσαι ὁ πικροχάροντας ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω
κι ἡ δόλια ἡ Ἀρετούλα μου λείπει μακριὰ στὰ ξένα.
- Σήκω, μανούλα μου, ἀνοιξε σήκω γλυκιὰ μου μάνα.
- Ποιὸς εἶν' αὐτός, ποῦ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάνα;
- Ἄνοιξε, μάνα μου, ἀνοιξε, κι ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀρετὴ σου.
Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

Δημοτικὸν

ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

[Εἰς πλείστους ἑλληνικοὺς τόπους ὑπάρχουν φρούρια καλούμενα Κάστρα τῆς Ὠριαῆς ἢ τῆς Σουριαῆς, καὶ πρὸς τὰ φρούρια ταῦτα συνάπτονται παραδόσεις περὶ ἀλώσεως αὐτῶν διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αὐτοκτονίας τῆς βασιλοπούλας, ἣ ὁποία ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡρωϊκῶς ἀνδίστατο ἐγκεκλεισμένη ἐν αὐτῷ· ἀναφέρεται δὲ εἰς ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἄσμα δημοτικόν, τοῦ ὁποίου πολυάριθμοι ὑπάρχουν παραλλαγαί. Ἡ ἀνὰ πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας διάδοσις τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος καὶ τῶν παραδόσεων τούτων ὑποδεικνύει, ὅτι προῆλθεν ἐκ παλαιοῦ τινας προτύπου· σφόδρα δ' ἀμφίβολον ὅμως φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἀφετηρίαν ἱστορικόν τι γεγονός· ἀλλ' οὐδ' ὁ τόπος ἢ τὸ φρούριον, εἰς ὃ ἀνεφέρετο τὸ ἀρχέτυπον, εἶναι εὐκόλον νὰ ἐξακριβωθῇ. Πρόδηλον τουναντίον εἶναι ὅτι τὸ ἀρχέτυπον ἄσμα ἀπηρτίσθη ἐκ στοιχείων μυθικῶν καὶ ἱστορικῶν, κοινῶν εἰς τὴν δημῶδη ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους μύθους... Ν. Γ. Πολίτης]

Ὅσα κάστρα κι ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
σὰν τῆς Ὠριαῆς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
σαράντα ὀργιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,
μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι ἀργυρὰ κλειδιὰ
καὶ τοῦ γιαλιοῦ ἢ πόρτα στράφτει μάλαμα.
Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους δώδεκα,
δὲν μπόρειε νὰ τὸ πάρη τὸ ἐρημόκαστρο.
Κι ἓνα σκυλι τουρκάκι, μιᾶς Ρωμιάς παιδί,
στὸν Ἄμιρά* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει.
- Ἀφέντη μ', Ἄμιρά μου καὶ σουλτάνε μου,
ἂν πάρω γὼ τὸ κάστρο τί εἶν' ἢ ρόγα* μου;
- Χίλια ἄσπρα τὴν ἡμέρα κι ἄλογο καλὸ
καὶ δυὸ σπαδιά ἄσημένα γιὰ τὸν πόλεμο.
- Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι οὐδὲ τὰ σπαδιά,
μόν' θέλω γὼ τὴν κόρη, πού 'ναι στὰ γυαλιά.
- Ὡσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι αὐτή.

Πράσινα ροῦχα βγάξει, ράσα φόρεσε.
Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
στὴν πόρτα πάει, στέκει καὶ παρακαλεῖ.
- Γιὰ ἀνοιξε, ἀνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὁριᾶς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασίλισσας.
- Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, ἔρε Τούρκε, ἔρε σκυλότουρκε.
- Μὰ τὸ Σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν εἶμαι Τούρκος οὐδὲ Κόνιαρος*,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό
Δώδεκα χρόνους ἔχω, ὅπ' ἀσκήτευα,
χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο
κι ἤρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοιξέτέ μου νάμπω τοῦ βαριόμοιρου.
- Νὰ ρίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
- Τὰ ράσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
- Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
- Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι ἀντραλίζουμαι*.

Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἀνοιξε.
Ὅσο ν' ἀνοιξῆ ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε
κι ὅσο νὰ μισανοίξῃ γέμισ' ἡ αὐλή.
Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα, ὅλοι στὰ φλωριά
καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη, πού 'ναι στὰ γυαλιά.

Κι ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Δημοτικὸν

ΛΥΡΙΚΑ

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝ ΦΡΑΙΖΕΡ

Μικρὸς προφῆτης ἔριξε σὲ κορασιά τὰ μάτια.
Καὶ στοὺς κρυφούς του λογισμοὺς χαρὰ γιομάτους εἶπε·
« Κι ἂν γιὰ τὰ πόδια σου, Καλή, κι ἂν γιὰ τὴν κεφαλὴ σου,
»κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸ στεφάν' ὁ ἥλιος,
»δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ σέ καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος.
»Ὁμορφος κόσμος, ἡθιικός, ἀγγελικὰ πλασμένος! »

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμὸς

ΠΡΩΤΗ ΜΑΪΟΥ

Τοῦ Μαγιοῦ ροδοφαίνεται ἡ μέρα,
ποῦ ωραιότερη ἡ φύση ξυπνάει
καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
πρασινάδες, ἀχτίνες, νερά.

Ἄνθη κι ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παδιὰ κι ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι·
ἀσπροντύματα, γέλια καὶ κρότοι
ὅλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά.

Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴ νιότη,
ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιὰ!

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμὸς

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΔΕ ΡΩΣΣΗ ΕΥΡΙ- ΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

Τοῦ πατέρα σου, ὅταν ἔλθῃς,
δὲ δὴ ἰδῆς παρὰ τὸν τάφο·
εἶμαι ὁμπρὸς τοῦ καὶ σοῦ γράφω,
μέρα πρώτη τοῦ Μαΐου.

Θὰ σκορπίσουμε τὸ Μάη
πάνου σπ' ἄκακα τὰ στήθη,
γιατὶ ἀπόψε ἀποκοιμήθη
εἰς τὸν ὕπνο τοῦ Χριστοῦ.

Ἦταν ἤσυχος κι ἀκίνητος
ὡς τὴν ὕστερη τὴν ὥρα,
καθὼς φαίνεται καὶ τώρα,
ποὺ τὸν ἄφησε ἡ ψυχὴ.

Μόνον, μιὰ στιγμή πρὶν φύγη
τ' οὐρανοῦ κατὰ τὰ μέρη,
ἀργακίνησε τὸ χέρι
ἴσως γιὰ νὰ σ' εὐχηθῇ.

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

ΛΗΘΗ

Καλότυχοι οἱ νεκροί, ποὺ λησμονᾶνε
τὴν πίκρια τῆς ζωῆς. ὄντας βυθίστη
ὁ ἥλιος καὶ τὸ σούρουπο ἀκλουδήσθη,
μὴν τοὺς κλαῖς, ὁ καημὸς σου ὅσος καὶ νάναι.
Τέτοιαν ὥρα οἱ ψυχῆς διψοῦν καὶ πάνε
στῆς λησμονιάς τὴν κρουσταλλένια βρύση·

μὰ βοῦρκος τὸ νεράκι δὴ μαυρίσθη,

ἃ στάξῃ γι' αὐτὲς δάκρυ ὅθι ἀγαπᾶνε.
Κι ἂν πιοῦν θολὸ νερό, ξαναθυμοῦνται,
διαθαίνοντας λιθάδια ἀπὸ ἀσφοδῆλι,
πόνους παλιούς, πὺ μέσα τους κοιμοῦνται.
Ἄ δὲ μπορῆς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δεῖλι,
τοὺς ζωντανούς τὰ μάτια σου ἄς θρηγήσουν.
Θέλουν - μὰ δὲ βολεῖ νὰ λησμονήσουν.

«Ἔργα »

Λορέντσος Μαβίλης

ΚΑΡΔΑΚΙ*

Τ' ἀγνωρα ρεποθέμελα τοῦ ἀρχαίου
ναοῦ στὸ ἔρμο ἀκροθαλάσσιο πλάι
χορταριασμένα κείτονται. Γελάει
γύρου ὁμορφάδα κόσμου πάντα νέου.
Καὶ λέω, πὺ ἀκόμα ἀπ' τὴν κορφή τοῦ ὠραίου
βουνοῦ στ' ἄσπρα ντυμένη ροβολάει
ἡ ἀρχαία ζωὴ κι αὐτοῦ φεγγοβολάει
λαμπρὸς ναὸς τεχνίτη Κερκυραίου.
Χρυσόνειρο, σέ βλέπω, γιατί μ' ἔχει
μαγέψει τὸ νερὸ στὴν κρύα βρύση,
πὺ μέσαδε ἀπ' τ' ἅγιο χῶμα τρέχει.
Ἔτσι κάποιος θεὸς δὴ τόχῃ ὀρίσει·
κι ὅποιος ξένος ἐκεῖ τὸ χεῖλι βρέχει,
στὰ γονικά του πλιά δὲ δὴ γυρίση.

«Ἔργα »

Λορέντσος Μαβίλης

ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ὙΜΝΟΣ

Κι ἂν δὲν εἶχε ἡ ζωὴ χίλια χρώματα
χίλια σκῆματα, πρόσωπα, κάλλη
κι ἂν δὲν ἔλαμπε κι ἔτσι ἡ ζωὴ,

στή ζωὴ θεία λαμπράδα, θεία κάλλη
τὰ δικὰ σας θὰ χύνανε χρώματα,
ἡ δική σας, ὦ μάτια, ζωή.

Μάτια τρίςθαδα, μάτια ἡλιογέννητα,
διαλαλείτε τοῦ ἥλιου τὴ δόξα
μέ τὴ γλῶσσα τὴν ἄλλαθ ἑσεῖς,
ἑσεῖς εἶστε τ' ἀνθρώπου κι ἡ δόξα,
μάτια τρίςθαδα, μάτια ἡλιογέννητα,
τὰ πετράδια τ' ἀτίμητα ἑσεῖς.

Μές στὰ πάντα - ὁ σοφὸς τὸ διαλάλησε -
ἓνας εἶναι ναός, ἓνας μόνο,
καὶ τ' ἀνθρώπου τὸ σῶμα εἶν' αὐτός.
Ἄγιο φῶς, ἑσεῖς φέγγετε μόνο
τοῦ ναοῦ - ὁ σοφὸς τὸ διαλάλησε -
φῶς, ποὺ ἀνάφτει ὁ Θεός, πάντ' αὐτός.

Στῆς καρδιάς μας τὰ βάδη ἑσεῖς κάνετε
ὄ,τι κάνει στὴν ὅλη τὴν πλάση,
ὄ,τι κάνει ὁ θεὸς τοῦ φωτός·
ὀλοπράσινη, ὀλόανθη πλάση
τῆς καρδιάς μας τὰ βάδη τὰ κάνετε,
μάτια, ἀστείρευτες βρύσες φωτός...

Ὁ θεὸς τοῦ φωτός ἤρθε κι ἄνοιξε
τῶν πλασμάτων τὰ μάτια ἐδῶ πέρα,
μὰ παλάτι του διάλεξ' ἐσᾶς·
ἀπὸ τ' ἄφταστα ὕψη ἐκεῖ πέρα
τῶν πλασμάτων τὰ μάτια ἤρθε κι ἄνοιξε
μὰ ἔχει θρόνο του μόνον ἐσᾶς.

Καὶ γιὰ τοῦτο σὰν ἥλιος φωτίζετε
καὶ σὰ θάλασσα τρέμετε, μάτια,
κι εἶστε ὀλόθαδα σὰν οὐρανός,
σὰ φουρτούνα ἀγριεύετε, μάτια,

καὶ τοῦ νοῦ τὰ σκοτάδια φωτίζετε
καὶ τὸ γέλιο σας εἶναι οὐρανός.

Ἕνα πνεῦμα, ποιός ξέρει! Ἕνας ἄγγελος
τῶν πνευμάτων τῆ χάρη σᾶς δίνει·
τίποτ' ἄλλο δὲν ἔχει στῆ γῆ
τ' ἀγαθὰ τὰ δικά σας· τὰ δίνει
Ἕνα πνεῦμα, ποιός ξέρει! Ἕνας ἄγγελος.
Μάτια μου, εἶναι δική σας ἡ γῆ...

Κι ἂν δὲν εἶχε ἡ ζωὴ χίλια χρώματα,
χίλια σκῆματα, πρόσωπα, κάλλη
κι ἂν δὲν ἔλαμπε κι ἔτσι ἡ ζωὴ,
στῆ ζωὴ θεία λαμπρότη, θεία κάλλη
τὰ δικά σας θὰ γύνανε χρώματα,
ἡ δική σας, ὦ μάτια, ζωή!

« Πολιτεία καὶ Μοναξιά »

Κ. Παλαμάς

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Σάμπως ἐμεῖς ἀπ' τὴν καρδιά δὲν εἴμαστε τῆς Φύσης;
καὶ σὰν πνοές δὲν εἴμαστε κι ἀπὸ παντοῦ δὲν πνέμε;
καὶ δὲ χαλαῖμε σὰ σεισμοὶ καὶ σὰ φωτιές δὲν καίμε;
Σὰν τὰ πελώρια βύσσινά δὲν εἴμαστε τῆς δύσης
καὶ σὰν τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς; Πάντα καθὼς μαυρίζουν
στ' ἄσπρα χωράφια τοῦ χαρτιοῦ τ' ἀνθία μας δὲν ἀξίζουν
τὰ περιβόλια, τὰ βουνά, τὶς ἄκρες, τὰ ρουμάνια*,
γλωρὰ καὶ σὰν ἀκουμπιστὰ στὰ γαλανὰ τὰ οὐράνια;
Δὲν εἴμαστε σὰν τῆ ζωὴ τῆς θάλασσας, πού εἶν' ὅλη
ταξίδι, σάλεμα, δροσιά, φουρτούνα, ἀραξοβόλι*;
Τοὺς φλοίσβους δὲν τοὺς ἔχομε, τοὺς βόγγους καὶ τοὺς βρόντους
καὶ σὰν τοὺς πολυόμματους δὲν εἴμαστε δρακόντους;
Κι ἀκόμα σὰν τὰ σύγνεφα δὲν εἴμαστ' ἀεροπλάνα*
μὲ τὸ θυμὸ τῆς ἀστραπῆς, μὲ τῆς βροχῆς τὸ μᾶνα;

Δὲν εἶμαστε σὰν τὰ ψηλὰ παλάτια μὲ τὰ μύρια,
πάντ' ἀνοιχτὰ σὲ μάκρητα καὶ τόπους, παραθύρια;
Βοήθεια ἔμεις δὲν εἶμαστε, γιὰ νὰ τὸ κατεβάσῃς
τ' ἄλλο, τὸ μέγα τῆς ζωῆς βιβλίον, τ' ὀλόγυρά σου;
Τάχα κι ἔμεις δὲν εἶμαστε σὰν τὰ στοιχειὰ τῆς πλάσῃς,
σαν τὶς νεράιδες τῆς σπεριᾶς, τοῦ πέλαγου, τοῦ δάσου;
Τοῦ κόσμου ἔμεις δὲ φέρνομε τὶς δέσποινες Ἰδέες
πίσω ἀπ' τὰ μύρια ἀλλάσματα, πάντα ἴδιες, πάντα νέες;

« Πολιτεία καὶ Μοναξιά »

Κ. Παλαμᾶς

ΚΟΜΜΑΤΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ «ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥΣ»

[Ο ποιητὴς ἔγραψε τοὺς στίχους αὐτοὺς γιὰ τὸ πεθαμμένο παιδί του.]

Ξύπνα, ξύπνα!

Ξύπνα, δροσιὰ τῆς αὐγῆς καὶ φεγγάρι,
ξύπνα τῆς νύχτας ὁ Ἀπριλῆς κι ὁ Μάης
μ' ὅλα τὰ ρόδα καὶ μ' ὅλη τὴ γλῶρη
σὲ καρτερᾶν κι οἱ χειμῶνες οἱ γέροι,
σὲ καρτερᾶν ἡλιοστάλιστοι, ξύπνα!
Στὸ λιμανάκι τ' ἀπάνεμον, ὅπου
τ' ἀσπραδερὸ περιγιάλι τῶν βράχων
τὸ περιγιάλι τῶν κήπων ξανοίγει
πράσινο ἀγνάντια, ἓνα σπίτι
σὲ καρτερεῖ μιὰ βαρκούλα στὸ μῶλο
σφιχτοδετὴ καρτερεῖ σε κι ἐκεῖνη;
ἓνα χιονάτο ἀλογάκι παρέχει
σὲ καρτερεῖ, θὰ σὲ φέρ' ἡ βαρκούλα
στὸ ἐρημικὸ τ' ἀκροτόπι, νὰ μάσῃς
τ' ἀκρογιαλιοῦ τὰ κοχύλια, τὰ κρίνα
τῆς ἀμμουδιάς. Θὰ σὲ πάη τ' ἀλογάκι
στὸ μονοπάτι, ποὺ στρίβει σὰ φίδι
πρὸς τὸ πολύκαρπο κλῆμα νὰ κόψῃς

τις ροδοκόκκινες ρόγες. ὦ ξύπνα!
Σὲ καρτερᾶν μιὰ παιδούλα, ἔν' ἀγόρι·
σὲ καρτερᾶν στὴ γωνίτσα, πὺ ξέρεις,
τριανταφυλλιὲς τρεῖς σὲ τρεῖς μέσα γλάστρες
ἢ μιὰ σπ' ἀγόρι τὰ ρόδα τῆς δίνει
καὶ στὴν παιδούλα ἢ ἄλλη τὰ δίνει,
ὅμως ἢ τρίτη ζηλιάρα τὰ κρύβει
κι ὅλο στοὺς κλώνους τῆς μάχετ' ἀπάνου
νὰ τὰ κρατήση καὶ λέει τῆς δροσούλας:
« Φύγε, δροσιά! » καὶ τὴ μέλισσα διώχνει,
καὶ τῆς χρυσῆς πεταλούδας δὲ θέλει
τ' ἀεροφίλημα. Κάποιο χερᾶκι
μέρες καὶ νύχτες προσμένει κι ἐκεῖνο
μῆτε πὺ φαίνεται, μῆτε γυρίζει
καὶ τὰ τριαντάφυλλα ρεύουν... ὦ! ξύπνα.
Σὲ καρτεροῦνε τρελότερ' ἀπ' ὅλα
καὶ δυὸ καρδιές· ποιές καρδιές; Τις γνωρίζεις...
Μὴ μοῦ ζητᾶς νὰ τίς πῶ... Κάποιους πόνους
δὲν τοὺς χωράει κι ὁ πλατύτερος θρήνος.

« Ἀσάλευτη Ζωὴ »

Κ. Παλαμᾶς

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζιες
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σῆθει γλυκὸ ἀγεράκι,
πὺ κατεβάζουν τὰ θουνά, πὺ φέρνουν τ' ἀκρογιαλία.
Ἄνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γερο-πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογáει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσιζέει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει·
δολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,

τὰ ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπόξω, ἀπὸ τὰ ὀργώματα, γυρνοῦνε οἱ ζευγαλάτες,
ἤλιοκαμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαμωμένοι,
μὲ τοὺς ζυγούς, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι
καὶ σαλαγοῦν ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα.

- Ὁώ, φωνάζοντας, ὀώ! Μελισσινέ, Λαμπίρη.

Κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ πού καὶ πού μουγκρίζουν.

Γυρνοῦνε ἀπὸ τῶ ἔργα τους οἱ λυγρές, γυρνοῦνε
μὲ τὰ ζαλίγια* ἀπ' τὴ λογγιά, μὲ τὰ σκουτιὰ ἀπ' τὸ πλύμα,
μὲ τις πλατιές των τις ποδιές σφογγίζοντας τὸν ἴδρο.

Καὶ σ' ὅποιο δέντρο κι ἂν σταθοῦν, σ' ὅποιο κοντρί* ἀκουμπήσουν
εἰς τὸ μουρμούρι τοῦ κλαριοῦ, εἰς τὴ θωριὰ τοῦ βράχου
γλυκὸ γλυκὸ καὶ πρόσχαρο χαιρετισμὸ ξανοίγουν:

- Γεῖα καὶ χαρὰ στὸν κόσμο μας, στὸν ὄμορφό μας κόσμο!

Σὰν τὸ ζαρκάδι ὁ νιὸς βοσκὸς ξετρέχει τὴν κοπὴ του·
σουρίζει, σαλαγᾶει, « ὄι ὄι » καὶ τήνε ροβολᾶει
ἀπὸ τὰ πλάγια στὸ μαντρί, στὴ στρούγγα γιὰ ν' ἀρμέξει
ἀπὸ στεφάνι, ἀπὸ γκρεμὸ, ἀπὸ ραϊδιὸ* καὶ λόγγο

Καὶ τοῦ γιδάρη ἢ σαλαγῆ στριγγιὰ στριγγιὰ γρικιέται
τ' ἀνάποδο κοπάδι του « τσάπ, τσάπ! ἔι, ἔι! » βαρώντας.

Κι ἀχολογοῦν θελάσματα κι ἀχολογοῦν κουδούνια.

Ἀπὸ μακριά, ἀχ τὸ βουκολιό, ἀκούγεται φλογέρα.

Κάπου θροντάει μιὰ τουφεκιά ἢ κυνηγοῦ ἢ δραγάτη
καὶ κάπου κάπου ὁ ἀντιλαλὸς βραχνὸ τραγοῦδι φέρνει
τοῦ ἀλογολάτη, τοῦ βαλμᾶ*, ὁποῦ γυρνᾶει κι ἐκεῖνος.

Τοῦ κάμπου τ' ἄγρια τὰ πουλιὰ γυρνοῦν ἀπ' τις βοσκές τους
καὶ μ' ἄμετρος κελαηδισμοὺς μὲς τὰ δεντρὰ κουρνιαάζουν·
σκαλώνει ὁ γκιώνης στὸ κλαρὶ καὶ κλαίει τὸν ἀδερφό του.

Στὰ ρέπια, στὰ χαλάσματα ἢ κουκουβάγια σκούζει·

μέσα σὲ αὐλάκι, σὲ βαρκό*, λαλεῖ ἢ νεροχελώνα,

τ' ἀηρόνι κρύβεται βαδιὰ στ' ἀγκαθερά τὰ βᾶτα

καὶ τὴ ζωὴ του τραγοῦδᾶει μὲ τὸ γλυκὸ σκοπὸ του·

κι ἡ νυχτερίδα ἢ μάγισσα, μὲ τὸ φτερούγισμά της,
τὸ γρήγορο καὶ τὸ τρελό, σχίζει τὰ σκότα ἀπάνου
καὶ μὲ τὰ ὀλόγαρα παιδιὰ τοῦ ζευγολάττη παίζει

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωὴ, πόχει περισσιες χάρες.
Μὰ πλιὸ πολὺ τὸ μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
ὄντας ἢ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

«Ἔργα» τόμ. Β'

Κώστας Κρυστάλλης

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ

Ἐκεῖ ποῦ ἡ μαύρη φαλαρίδα* κι ἡ ἄγρια πάπια
χειμαδιὸ βρίσκουν στὴν προσηλιακὴ στεριά,
στῆς λιμνοθάλασσας τ' ἀκρόνερα τὰ σάπια
τί ἤρθες ζητώντας, λευκὲ Κύκνε τοῦ Βοριᾶ;

Τὸν Κύκνο κοσμοπλανευτὴ πλάνεψε κάποια
τῆς λιμνοθάλασσᾶς νεράιδα, ἡ Λευτεριά:
παλάτι στεριανὸ τοῦ κάστρου εἶχε τὴν τάπια
κι ἀντὶ στολίδια νύφης, ἄρματα βαριά.

Ἄιτὸς ὁ λευκὸς κύκνος θέλησε νὰ γίνη
κι αἰτοῦ φτερὰ καὶ νύχια τάνυσε γιὰ κείνη:
μὰ ἦτον παράτολμη, θανάσιμη ἡ ὁρμή.

Καὶ τὰ Μαγιάπριλα, ὅταν γύριζαν καὶ πάλι
τὰ νεροπούλια πρὸς τὸ βορεινὸ ἀκρογιάλι,
συνοδιὰ γίνηκαν στοῦ Κύκνου τὸ κορμί.

« Κλειστὰ Βλέφαρα »

Γεώργιος Δροσίνης

ΣΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Συνοδοιπόροι, ναι, μαζί κινήσαμε
στῆς τέχνης τὸ γλυκοξημέρωμα, ὅμως
μὲ τοῦ καιροῦ τὸ πέρασμα χαράχτηκε
τοῦ καθενὸς μας χωριστὰ ὁ δρόμος.

Ἐσὺ τὰ ὠραῖα μὲς στὰ μεγάλα ζήτησες
κι ἐγὼ τὰ ταπεινὰ κι ἀποριμμένα
καὶ δούλεψες τὸν μπροῦντζο καὶ τὸ μάρμαρο
κι ἄφησες τὸν πηλὸ τῆς γῆς σ' ἐμένα.

Στὶς ἀλπινὲς χιονοκορφές ἀνέβηκες
καὶ στάδηκα στὶς λιόφωτες ραχοῦλες
ἀρχόντισσες καὶ ρήγισσες οἱ Μοῦσες σου
κι ἐμένα ψαροπούλες καὶ βαρκοῦλες.

Ἐσὺ στῆς δάφνης τ' ἀκροκλώναρα ἄπλωσες
κι ἐγὼ σὲ κάθε χόρτο καὶ βοτάνι
στεφάνι ἔχεις φορέσει ἀπὸ δαφνόφυλλα,
λίγο θυμάρι τοῦ βουνοῦ μὲ φτάνει.

Περιοδικὸν « Νέα Ἐστία »

Γεώργιος Δροσίνης

ΣΙΓΑ Η ΠΗΓΗ

Σιγὰ ἢ πηγὴ στῆ λαγκαδιὰ κυλᾶ μὲς στὰ χαλίγια,
σιγὰ κι ἀργὰ τὰ ἰσκιώματα γλιστροῦν τοῦ δειλινοῦ
στὰ θάμνα σκόρπια βόσκουνε πηδώντας τὰ κατσίγια
στὸ βράχο τὸν ὀρθόψηλο τοῦ ἀπὸγχεμένου βουνοῦ.

Κι ἀνάρια τὰ κουδούνια τους ἀκούονται στῆ ράχη
ὀλόγηα ἐδῶ, κοιμμένα ἐκεῖ, βραχνόφωνα ἄλλα ἤχου,ν,
λὲς σήμαντρα πολὺλαλα καὶ κρέμονται στὰ βράχη
καὶ οἱ ἀγοὶ τους φεύγουνε ψηλὰ κι ἀνάερα ξεψυχοῦν.

Και τὸ ἀεράκι ἀνάλαφρο τὰ πεῦκα ἀργοαναδεύει
καὶ ἰσκιώνουν κι ὅλο ἰσκιώνουνε τὰ πλάγια χαμηλὰ
καὶ μιὰ κατσίκια ἀπ' τὶς πολλὲς παράμερα ἀλαργεύει
καὶ πάει καὶ ὀλόρδη στέκεται σὲ μιὰ κορφὴ ψηλά.

Κι ἀκίνητη, σὰ χάλκινη στημένη ἐκεῖ καρφώνει
ἀσάλευτο τὸ βλέμμα τῆς σὰν πρὸς τὸν οὐρανό,
ὄθε τὸ θράδου πιὸ γλομὰ τὰ γιουλιὰ του ὅλο ἀπλώνει
κι ὅλο πιὸ ἀχνὰ τὰ ρόδα του σκορπίζει στὸ θουνό.

Κι εἶναι, καθὼς ἐκεῖ θωρεῖ, σὰν κάτι νὰ κοιτάζει,
κάτι στὰ μάκρη ἀλαργινό, πού δὲ θωρεῖς ἐσύ·
κι ὀλόρδη πάντα στέκεται - καὶ τὸ θουνὸ γλομιάζει
μιὰ λάμψη μόνο τὴν κορφὴ τώρα φωτᾶ χρυσή.

Ὅσο πὺ ἀργὰ καὶ σιγαλὰ σβήνει στερνὰ κι ἐκεῖνη
κι ἀπλώνει ἓνα μισόφωτο, θαμπά, χαλκὰ λευκό,
μισόφωτο, πὺ σούρουπο, σιγὰ σιγὰ ἔχει γίνει,
πὺ καὶ ἡ κατσίκια γάνεται χαλκὴ μὲς στὸ χαλκό.

Κι ὅπως στὴ ράχη βόσκοντας μακραίνει τὸ κοπάδι,
κάπου ἓνα μόνο ἀπόβαθα κουδούνι τώρα ἤχει
σὰν κλάμα, σὰν παράπονο, πὺ σκέπασε τὸ θράδου
στ' ἀλαργινὰ ὅ,τι ἀλαργινὸ ζητοῦσε μιὰ ψυχὴ.

« Ἄπλοι Τρόποι »

Κώστας Χατζόπουλος.

ΤΟ ΜΕΛΤΕΜΙ

Ἀδράσσει ὁ ἥλιος ὁ ἀψὺς τ' ἀκόσιστο* χορτάρι,
στὸ κάμα τὸ μεσημερινὸ ἀχνίζουν τὰ χαλίγια
καὶ πρὶν τὴν ὑστερνὴ δροσιὰ ἡ λαύρα νὰ τοὺς πάρη
τὴν ἀρμυρὴ τους μυρωδιὰ γύρω σκορποῦν τὰ φύκια.

Φωλιά καμίνι αφήνοντας και τῆς στεριάς τὰ ρείκια
παίρνουν τὰ φίδια, στὸ νερό, τὶς σμυναριές* ζευγάρι
κι ὅπου διπλά καθρεφτιστὰ κοιμοῦνται τὰ καΐκια
μόνοι ἀνεμίζουν μάρμαρο τῆ θάλασσα οἱ γλάροι.

Ξάφνου κρυφὸς παροξυσμός· τὸ κύμα λιανοτρέμει,
ἀνάρια ἢ θάλασσα ἢ στρωτὴ στὸ σύγκρο μελανιάζει,
γιατὶ θεριὸ ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ πλακώνει τὸ Μελτέμι.

Στὴν πρώτη ὁ γλάρος ρουφαλιά* ἀπὸ ψηλὰ χουγιάζει
καί, σπάνοντας μ' ἀφροδρυσιά τὸ κύμα τὸ γιομάτο,
πέρνουν τὰ φίδια στὴ στεριά κι οἱ σμυναριές στὸν πάτο.

« Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες »

Ἰωάννης Γρυπάρης

ΚΑΙΕΙ ΟΙ ΗΛΙΟΣ

I

Καίει ὁ ἥλιος καὶ δὲ σειέται
οὐδὲ φύλλο ἀπὸ τὰ δέντρα
κι ὁ βοσκὸς, θαρρεῖς, βαριέται
νὰ σηκώσῃ τὴ βουκέντρα.

Δὲ χουγιάζει, δὲ σουρίζει·
καὶ μονάχα τους τὰ κριάρια,
ποὺ ἢ δίψα τὰ θερίζει,
μὲ τὰ χίλια τους ποδάρια

πηλαλάνε· κι ὅλο βλέπουν
πότε ἐμπρός τους θ' ἀντικρίσῃ
ἀπ' τὶς λεῦκες, ποὺ τὴ σκέπουν,
τῆς Καλῆς Κερᾶς ἢ βρύση.

II

Όσο καρνιαχτὸ ἔχει ἡ στράτα
τὸν σηκώνουνε, καὶ μοιάζει
ὅσο πᾶνε - νὰ τα, νὰ τα -
πὼς ξωπίσω τους βραδιάζει.

Τώρα φτάνουν - πόσα, πόσα! -
κι ὄλο ἡ δίψα καὶ τὰ σφίγγει,
ποὺ κολλάει ξερὴ τὴ γλώσσα
στὸ στεγνὸ τους τὸ λαρύγγι.

Τὸ νερό, ποὺ αἰώνια βγαίνει,
κάθε δίψα τους θὰ σβήση·
τρέχουν, βρίσκουν στερεμένη
τῆς Καλῆς Κερᾶς τὴ βρύση!

« Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες »

Ἰωάννης Γρουπάρης

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Βουβὲς ψυχές, θλιμμένες, καὶ τ' ἀπόβραδο
προσμένουν τὸ Χριστὸ μας ἀπὸ πέρα,
ποιὸς ξέρει; ἀπὸ μακριά. Κι ἐκεῖνος ἔρχεται
μὲς στὸ θολὸ τοῦ φθινοπώρου ἀγέρα.

Μὲ τ' ὄγιο φῶς ἀχνόφεγγο στεφάνι του,
μὲ τὰ θεϊκά, χαμηλωμένα μάτια
μόνος. Καὶ τὰ ξερόφυλλα τοῦ στρώνουνε
χρυσὰ χαλιὰ στὰ ἔρμα μονοπάτια.

Τοῦ κάμπου τὰ στρουδιὰ καὶ τὰ πετούμενα,
ποὺ στὶς φωλιές κοπαδιαστὰ γυρίζουν,
ἅμα τὸν δοῦνε, χαμηλώνουν πρόσχαρα,
χαμοπετοῦν καὶ τὸν καλωσορίζουν.

Ἀνάριο τὸ σκοτάδι, μισοδιάφανο,
μόλις πού τὸν σκεπάζει στὴν καπνιά του.
Καὶ τὰ γυμνὰ κλαριά σὰν χέρια ὑψώνονται
καὶ δέονται στὸ ἄυλο πέρασμά του.

Δέονται σιωπηλά... Κι ἐκεῖνος ἔρχεται
καὶ σκύβει στὶς ψυχές, πού τὸν προσμένουν,
σιγά... πονετικά. Κι ἄργὰ τὰ σήμαντρα
πονετικά κι αὐτὰ σιγοσημαίνουν.

« Σκιές »

Λάμπρος Πορφύρας

ΒΡΑΔΥ Σ' ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ

Γαληνεμένη, ξάστερη, γαλάζια πέρα ὡς πέρα,
κρουστάλλινη ἀπ' τὸν ὄρθρο της ὡς τὸν ἑσπερινό της
κι εἶχε πλανέψει καὶ τ' ἀχνὸ χρυσὸ φεγγάρι ἡ μέρα
κι ἀργοταξίδευε ἄγρυπνο κι αὐτὸ στὸν οὐρανὸ της.

Τώρα ἀποκάτω ἀπ' τὰ βουνὰ τὰ θεϊκά, πού ἰσκιῶσαν,
μαζῶξαν τὰ κοπάδια τους ἀπ' τὰ λιβάδια οἱ στάνες,
τοῦ κάμπου τὰ μικρόπουλα σωπάσανε· θολῶσαν
τὰ στενορύμια τοῦ χωριοῦ κι οἱ αὐλές τους μὲ τὶς δράνες*.

Πλήθος οἱ ὀλόχαρες φωνές· καὶ σβῆσαν λίγο λίγο·
κάποια τζιτζίκια μοναχὰ λαλοῦν καὶ πρὸς τ' ἀμπέλια
κάποιες κοπέλες ξένοιαστες, γυρνώντας ἀπ' τὸν τρύγο,
σκορπᾶνε ἀκόμα στὴν ἔρμια τὰ δροσερά τους γέλια.

ᾠ! σὰν ἀρχίση γύρω μου γιὰ πάντα νὰ νυχτώνη,
δὲ θέλω τὰ ξερόφυλλα νὰ τρεμοφτερουγίζουν
στὸ δρόμο μου κι ἀπάνω μου οἱ ὄρφανεμένοι κλώνοι
μ' ἓνα βραχνὸ παράπονο νὰ μὲ καλονυχτίζουν.

Θέλω τὸ βράδυ, πού θαρρῆ νὰ μ' ἀγκαλιάσῃ, νάναι

εἰρηγικό σάν τ' ἀγαθό, σάν τ' ἅγιο ἐτοῦτο βράδου,
πώς πέφτ' ἡ νύχτα τὰ τρελὰ τζιτζίκια νὰ ξεγνᾶνε
καὶ νὰ μοῦ λένε γιὰ τὸ φῶς καὶ μέσα στὸ σκοτάδι.

Θέλω οἱ θαμπές μου οἱ δύμησες στὸ βάθος νὰ περνοῦνε
σάν τις κοπέλες τοῦ χωριοῦ κι ἐκεῖνες νάχω γερει
στὴ γριὰν ἐλιά μας, νὰ γρικῶ σκυφτός ν' ἀχολογοῦνε
τὰ γέλια τους ἀπ' τῆς ζωῆς μακριὰ τὸ πανηγύρι...

« Σκιές »

Λάμπρος Πορφύρας

ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δῶσ' του τὴ χαρά, τὴ μόνη ποὺ μποροῦσε
νὰ σοῦ ζητήση ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικά ἡ ψυχὴ του,
κάνε τὸ θάμα κι ἄσε τον νὰ ζήσει, ὅπως ἐζοῦσε,
σὲ μιὰ μεριά, ποὺ τάχατες νὰ μοιάζη τὸ νησί του.

Νά 'ναι τὰ βράχια στὸν γκρεμὸ βαδιὰ κουφалиασμένα,
νάχη σωριάσει ἡ θάλασσα στὴν ἀμμουδιὰ τὰ φύκια,
κι ἀράδα ἀράδα στὸ γιὰλὸ δεμένα, ἀποσταμένα,
νὰ σιγοτριίζουν τὰ φτωχὰ Σκιαδίτικα καίγια.

Νά 'ναι οἱ νησιώτισσες οἱ γριές κι οἱ νιές οἱ πεθαμένες,
αὐτές, ποὺ τις θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ἱστορίες,
νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γριές στὴν πόρτα καθισμένες.
Καὶ δίπλα στὰ παράθυρα ν' ἀνθίζους οἱ γαζίες.

Κι' ὕστερα ἀκόμα νά 'ναι ἐλιές καὶ νά 'ναι κυπαρίσσια
σκυμμένα νά 'ναι καὶ τὸ φῶς τ' ἀγνὸ νὰ προσκυνᾶνε,
νὰ τότε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια
καὶ τὴ καμπάνα τους μακριὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δῶσ' του, Χριστέ μου, τὴ στερνὴ χαρὰ νὰ ἰδῇ καὶ πάλι,
τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι,

ἄγλ' ἔτσι ἀδῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ τὴν εἶχε ψάλει,
ποὺ τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλὰ μαζὶ μ' αὐτὸν ν' ἀγιάσει.

« Σκιές »

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΪΔΙ

Ὡ! νὰ τὸ παίρναν οἱ ἄνεμοι καὶ νὰ τὸ πῆγαιναν μακριά,
νὰ τὸ σκορπίσουν σὲ ὠκεανούς, σὲ πέλαα, σ' ἀκρογιαλῖα,
Σειρήνες νὰ τὸ ἀρμόνιζαν καὶ θούκινα*, ἡ ἀφροδρουσιὰ
καὶ τῶν κυμάτων τὸ βουητὸ καὶ οἱ φλοῖσθοι ἀγάλια ἀγάλια.

Κάτ' ἀπ' τῶν ἄστρων τὸ χορὸ κι ἀπ' τὸ φεγγάρι τὸ ἀργυρὸ,
κάτ' ἀπ' τὰ μαῦρα σύννεφα, ποὺ ἀργοκινοῦν καὶ πᾶνε,
οἱ τιμονιέρηδες ὄρδοι, γειρμένοι οἱ ναῦτες στὸ πλευρὸ,
κι οἱ ταξιδιώτες οἱ ἀγρυπνοὶ τὸν ἦχο νὰ κρατᾶνε.

Ὡ! νὰ τὸ παίρναν οἱ ἄνεμοι καὶ νὰ τὸ πῆγαιναν μακριά,
σὲ δάση καὶ σὲ ποταμούς, σὲ κάμπους, σὲ λαγκάδια
κι οἱ μύλοι νὰ τὸ λέγανε, τὰ μάγγανα κι ἡ φυλλωσιὰ
κι οἱ νιοὶ νὰ τὸ τραγοῦδαγαν κι οἱ νιές μαζὶ τὰ βράδια.

« Ἀντίφωνα »

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Τοῦ κάκου ἀναζητῶ σ' ἐσᾶς, προγόνου,
τ' ὄνομα τοῦ φτωχοῦ τῆς γῆς ἐργάτη,
ποὺ εὐλαβικὰ τὴ χερρολάβρα ἐκράτει
κι ἡ μοναχὴ χαρὰ του ἦταν νὰ ὀργώνη...

Πρόγονε ταπεινέ, ποὺ τὸ καυχίεμαι,
πὼς μὲ τὸ ἀλέτρι σου ἔζησες μονάχα,
ἀπ' τὴ δική σου ἐγὼ τὴ ρίζα τάχα

ὀλόισα, κορφινὸ κλαδί, κρατιέμαι.

Δὲν ξέρω τ' ὄνομά σου καὶ τὸν τόπο,
πόχυσες τὸν ἰδρὸ σου δὲν ὀρίζω,
μὰ βαδιά μου κοιτῶ καὶ σ' ἀντικρίζω,
μιὰν ἀρχοντιὰ νὰ ὑψώνης μὲ τὸν κόπο.

Τὰ ὀργωμένα χωράφια εἶναι γιὰ μένα
ὁ σεβαστός σου τάφος· ἀλαργεύω
ἀπὸ τὸν κόσμον κι ἐκεῖ σὲ μνημονεύω
μὲ καθαρὴ καρδιά, ξάστερη φρένα.

Ὅπου τῆς γῆς τὰ στέρνα ἔχουν φτωχύνει
ἀπ' τις σπορὲς - δικό σου τρόπαιο! - κι ὅπου
δὲν ἔχει στάξει ἀκόμα ἰδρὸς ἀνθρώπου
κληρονομιά σου γιὰ μένα εἶναι ἐκεῖνη!

Στ' ἀξεχέρσωτ' ἀγρίδια ὅταν πλανιέμαι,
θαρρῶ, πὼς μὲ θαραίνει μιὰ κατάρρα,
ἀλλ' ἄκου τῆς καρδιάς μου τὴ λαχτάρα,
τὸν κακὸ κληρονόμο σχώρεσέ με!

Δὲν μπορῶ νάβρω πιά τὸ μονοπάτι,
ποῦ στὰ παρθενοτόπια θὰ μὲ βγάλῃ
κι ὀλόισα θὰ μὲ φέρῃ στὴ μεγάλη
χαρὰ τοῦ ταπεινοῦ τῆς γῆς ἐργάτη

Τοὺς κάμπους τοῦ χαρτιοῦ καδῶς ὀργώνω,
κολίγος τάχα δύστυχος, δὲν ἔχω
ἄλλῃ ἐλπίδα, ποῦ κοντὰ τῆς νὰ τρέχω
καὶ τῆς καρδιάς τοὺς πόνους ν' ἀλαφρώνω,

παρὰ νὰ ἰδῶ μιὰ μέρα ὁ πρῶτος γιός μου
περήφανα τὴ μάνα γῆ νὰ ὀργώνῃ
καὶ σοὶ ἀρχοντικὸ νὰ θεμελιώνῃ
στὴ δίκαιη τάξῃ ἐνὸς καινούριου κόσμου!

ΔΟΞΑ ΣΟΙ!

Νά και μιὰ μέρα, τέλος, δίχως ἔγνοια,
κελαηδισμούς γεμάτη, ἀγέρι, φῶς,
μέρα γλυκιά, καλή, παραμυθένια.
Δόξα σοι, δόξα σοι, ὁ Θεός!

Τὸ δάσος ἀπ τὸν ἥλιο ἔχει μεθύσει
καὶ μὲς στὴν ἀγκαλιά του λησιμονῶ.
Τί φίλτρο μαγικὸ μ' ἔχει ποτίσει
κι ἀπάνω ἀπ' τὸν πόνο μου περνῶ;

Χαμογελῶ στὸν πεῦκο ποῦ μ' ἀπλώνει
σὰν γκαρδιακὸς μου φίλος τὰ κλαδιά,
χαϊδεύω τὴ μυρτιά, ποῦ ξεφαντώνει,
ξαπλώνομαι στοῦ σχίνου τὴν καρδιά.

Ὅ,τι ἡ ζωὴ καλὸ μπορεῖ νὰ δώση,
τὸ βγάζει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἡ γῆ,
εἶναι τὸ δέντρο ποῦ ἔχω καμαρώσει,
τὸ χορταράκι, τ' ἄνθος, ἡ πηγὴ.

Καὶ κεῖνα ποῦ ποτίζουντ' ἀπ' τ' αὐλάκι,
παράμερα, στοῦ κήπου τὴ γωνιά,
τ' ἀγγούρι, ὁ μαϊντανός, τὸ ραπανάκι,
ποῦ ξεμυτίζει ἀπὸ τὴ φυλλωσιά...

Ὅ,τι ὁ Θεὸς γλυκὸ μᾶς ἔχει δώσει,
εἶναι τῆς μέρας τούτης τὸ ἅγιο φῶς,
ποῦ ἀπὸ τὴν ἔγνοια μ' ἔχει ἀπολυτρώσει.
Δόξα σοι, δόξα σοι, ὁ Θεός!

ΑΠΟ ΤΗΝ « ΠΑΓΑΝ ΛΑΛΕΟΥΣΑΝ »

ΟΙ ΜΑΓΝΗΤΕΣ

Ἐανθὸ παιδί, στοῦ ὠραίου γιαλοῦ τὰ βότσαλα γειρμένο,
κάποιος μαγνήτης σὲ τραβάει στὸ κύμα τὸ ἀφρισμένο.
Στὴν κουπαστὴ τοῦ καραβιοῦ, λοστρόμε μου ἀσπρομάλλη,
ἓνα παιδάκι λαχταρεῖς, πὺ παίξει στ' ἀκρογιαλί.

ANIMA RERUM

Κατάρτι, πὺ σὲ δέρνουνε τοῦ ὠκεανοῦ οἱ ἀνέμοι,
τοῦ λόγγου πράσινο δεντρί, σκληρὰ ξερίζωμένο,
τί εἶν' ἡ χλωράδα ἡ μυστική, πὺ στὴν κορφὴ σου τρέμει;
- Νὰ ξαποστάση ἐκάθισε πουλάκι πλανημένο.

ΚΡΗΤΗ

Ἄπ' τὸ γαλάζιο πέλαγος σὲ ξαγναντεύω, Κρήτη!
Τοῦ δειλινοῦ τὰ σύννεφα χρυσὸ σοῦ πλέκουν στέμμα
κι ὁ ἥλιος, βασιλεύοντας κατὰ τὸν Ψηλορείτη,
σιμίγει τὸ αἶμα τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὸ δικό σου τὸ αἶμα.

ΔΕΛΦΟΙ

« Δὲν ἔχει δάφνη μάντισσα καὶ σπῖτι πιά ὁ θεός... »
Μὲς στὴ βραχώδη τὴν ἐρμιὰ παραμιλάει ἡ Πυθία.
Στὶς Φαιδριάδες, ἄγριες, πέφτει χλομὸ τὸ φῶς
καὶ δάκρυα στάζει, δάκρυα βουβά ἡ Κασταλία.

« Παγὰ Λαλέουσα »

Παῦλος Νιρβάνας

ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ

Α΄

Ἐγώ, Γεώργιος Σουρής, ἰππότης τοῦ Σωτήρος
καὶ Χιώτης διαβολόλωλος ἀστείου χαρακτήρος,
ἐπιχειρῶ νὰ σὰς εἰπῶ ξηρῶς κι ἐν συντομίᾳ,
τὰ μᾶλλον σπουδαιότερα τοῦ βίου μου σημεῖα,
προτοῦ οἱ βιογράφοι μου καθ' ὅλα μ' ἀνατάμουν
καὶ εἰς ὅλην τὴν ὑφήλιον ρεντίκοιο μὲ κάμουν.

Κατ' ἄλλους εἶμαι γέννημα τῆς ἡρωίδος Χίου
καὶ λέγουν, πὼς ἐξ εὐγενοῦς κατάγομαι στοιχείου,
πλὴν ἄλλοι παραδέχονται πατρίδα μου τὴν Σῦρον
καὶ ἄλλοι περισσότεροι τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων.
Ἀλλὰ ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι πάντα Χιώτης,
μὰ κάποτε καὶ Συριανὸς κι ἔσθ' ὅτε Τσιριγώτης.

Ἡ μήτηρ μου μετήρχετο τὰ γυναικεῖα ἔργα
καὶ τότε τότε μ' ἔδερνε μὲ ξύλο καὶ μὲ βέργα·
ὁ δὲ πατὴρ μου ἔμπορος ἐλέγετο, πὼς ἦτο
καὶ μὲ τὸ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν πολὺ ἐνησχολεῖτο
ἀπολαμβάνων πάντοτε οἰκιακῆς εἰρήνης.
Πλὴν λωποδύται κάμποσοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
στὸ μαγαζί του τρύπωσαν μιὰ νύχτα σκοτεινὴ
κι οὐτ' ἓνα ἀμερικάνικο δὲν τ' ἄφησαν πανί.
Καὶ ἀπὸ τότε ὁ πατὴρ εἶχε μεγάλο χάλι,
ὥστόσο ἐμουφλοῦζεψε* καθὼς καὶ τόσοι ἄλλοι.
Ἐγὼ δὲ τότε' ἐσύχναζα μετὰ μεγάλου ζήλου
εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ γνωστοῦ κυρίου Θεοφίλου...

Β΄

Ἄρτι μὲν ἔπαυσα φοιτῶν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα
καὶ πούλησα τὰ λεξικά καὶ τ' ἄλλα μου βιβλία
καὶ φόρτωσα τὰ γράμματα στὸν πετεινὸν ἀπάνω,
σκεπτόμενος νυχθημερὸν τί δαίμονα νὰ κάνω.

Κι ἐνῶ τὸ μέλλον ἔβλεπα ἐμπρός μου μελανόν,
ἐφάνησαν στὸν ὕπνο μου δυὸ ἄνδρες σκεπτικοί,
καθὼς ἐφάνησαν ποτὲ εἰς τὸν Λουκιανόν
ἢ τῶν γραμμάτων Ἄνασσα κι ἡ Ἑρμογλυφική.

Ὁ εἷς ἐκ τούτων ἔλεγε, πὼς εἶναι ὁ Ἀπόλλων,
ὁ τῆς ποιήσεως πατήρ με βλέμμα ἀκτινοβόλον,
ὁ δ' ἄλλος ἦτο ὁ Ἑρμῆς μ' ἐμπορικὰ τεφτέρια,
μὲ πῆγες, μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ ρόζους εἰς τὰ χέρια.

Λοιπὸν μὲ παίρνει ὁ Ἑρμῆς μὲ τρόπο κατὰ μέρος
κι ἔλα νὰ γίνης ἔμπορος μου λέγ' ἰδιαιτέρως
κι ἀφοῦ μου εἶπε ἀρκετὰ μὲ τὸν γνωστόν του δόλον,
μὲ πιάνει ἀπὸ τὸν γακὰ ὁ κύριος Ἀπόλλων
καὶ ποιητῆς νὰ βαπτισθῶ κρυφίως μὲ προτρέπει,
γιατὶ νὰ γίνω ἔμπορος καθόλου δὲ μου πρέπει.

Ταῦτα εἰπόντες ἔφυγαν κι οἱ δύο μὲ ὄρμην
κι ἀμέσως μὲ πυρέσσουσαν ἠγέρθη φαντασίαν,
ἀλλ' ὅμως ἀπεφάσισα ν' ἀκούσω τὸν Ἑρμῆν
καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔφυγα κι ἐπῆγα στὴν Ρωσίαν.
Τὸ τί ἐτράβηξα ἐκεῖ στῆς ξενιτιᾶς τὸν δρόμον,
τὸ περιγράφω ἐκτενῶς στὸν πρώτο μου τὸν [τόμον.

Ἐπανελθὼν στὴν πάτριον ἀμέσως ἐνδυμήθην,
πὼς εἶχε μέγα δίκαιον ὁ κύριος Ἀπόλλων
καὶ τότε τὸ ἐμπόριον παρέδωσα εἰς λήθην
καὶ πρὸς τὰς μούσας ἔστρεψα τὸν ἔρωτά μου ὅλον.

Μακρὰν τῆς τύρβης τῶν πολλῶν, μακρὰν τῶν ἐπιγείων,
ἐρέμβάζα εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς ἐρημίας
τὸ πρῶτον μου δὲ ποίημα ὑπῆρξεν ἐλεγεῖον
εἰς ἄνδρα βελτιώσαντα τὰ τῆς Ἀστυνομίας
κι αὐτὸ ἐν μέσῳ φίλων του κι ὀλίγων συγγενῶν του
ὁ ἴδιος τὸ ἀπήγγειλα εἰς τὸ μνημόσυνόν του
μ' ἓνα σακάκι μπλέ μαρὲν καὶ ἄσπρο παντελόνι
καὶ ὁ ἴδων τὸ μαρτυρεῖ καὶ σᾶς τὸ βεβαιώνει.
Κατόπιν τούτου ἔγραψα καὶ ἄλλα ἐλεγεία
καὶ πάντοτε ἀνάπαυσις, ραχάτι καὶ ἀργία...

Γ'

Τὰ μετὰ ταῦτα περιττὸν νομίζω νὰ τὰ πῶ
καὶ ὅλα τὰ πολὺ γνωστὰ τὰ παρασιωπῶ.
Διότι θὰ γνωρίζετε, καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω,
πὼς ἐχρημάτισα κι ἐγὼ φαντάρως μιὰ φορὰ
καὶ συλλογὴν ἐξέδωσα, εἰς τὴν ὁποίαν ψάλλω
ὅσους πολέμους ἔκαμα μὲ ἄσφαιρα πυρὰ.
Πρὸς τούτοις θὰ γνωρίζετε, πὼς σ' ἄλλας περιστάσεις
εἰς τὸν Σεμτέλον* ἔδωσα σπουδαίας ἐξετάσεις
καὶ ἀπερρίφθην παμψηφεί μετὰ πολλῶν ἐπαίνων
γενόμενος ὑπόδειγμα τῶν ἐξεταζομένων.

Ἐκτοτε δὲ γνωστότερον κατέστη τ' ὄνομά μου,
τὸ δὲ Πανεπιστήμιον μ' εὐγνωμονεῖ ἀπείρως
καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται τὸ πραξικόπημά μου
τὸ ἀργυροῦν παράσημον ἐπῆρα τοῦ Σωτήρος.

Καὶ τώρα βγάζω τὸ Ρωμιὸ ἀπὸ τεσσάρων χρόνων,
τιμᾶται δὲ ὀλόκληρος δραχμὰς τριάντα μόνον
καὶ τῆς Ἑλλάδος τραγουδῶ τὸ κλασικὸν βασίλειον
κι ἐμμέτρως ἀεροβατῶν περιορῶ τὸν ἥλιον.

« Ἄπαντα »

Γεώργιος Σουρῆς

ΕΙΣ ΑΔΕΞΙΑΝ ΠΙΑΝΙΣΤΡΙΑΝ

Τόσο πολὺ χριστιανικὰ
πᾶνε τὰ δάκτυλά σου,
πού δὲν γνωρίζει ἡ δεξιὰ
τί κάνει ἡ ἀριστερά σου!

ΕΙΣ ΑΣΤΕΙΟΝ ΚΥΝΗΓΟΝ

Τέτια τρομάρα προξενεῖ,
σὰν βγαίνει στὸ κυνήγι,
ὅπου τὸν βλέπουν τὰ πουλιὰ
καὶ... ὅπου φύγη φύγη.

ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μὴν ἀκοῦς τί φλυαροῦνε!
μήπως ξέρουνε τί λένε;
Γράφεις δράματα - γελοῦνε,
γράφεις κωμωδίες - κλαῖνε.

« Ἐπιγράμματα »

Κωνσταντῖνος Σκόκος

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Τραγωδία εἰς πέντε πράξεις.

[Ἰπόθεσις τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ δραματικὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκά, ποῦ μετὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς παρασύρεται ἀπὸ τὰ δέλητρα τῆς αὐτοκράτειρας Θεοφανοῦς καὶ γίνεται σύζυγός της καὶ αὐτοκράτωρ. Πείθεται ὅμως ἀπὸ τὸ φίλο του μοναχοῦ Ἀθανάσιο νὰ παραδώσῃ τὸ θρόνον στὸν ἀνήλικον διάδοχον τοῦ Ρωμανοῦ Βασιλείου, τὸν κατόπιν ἐνδοξο Βουλγαροκτόνον, καὶ νὰ ἀποσυρθῇ στὸ Ἅγιον Ὄρος. Δυστυχῶς δὲν προφταίνει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, γιὰτὶ δολοφονεῖται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Τσιμισκή.]

ΠΡΑΞΙΣ Α΄

ΣΚΗΝΗ Θ΄

[Αἰθουσα τοῦ θρόνου.]

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ [προσκυνῶν.]

Τὴ βασιλεία σου ὁ Θεὸς ὁ μέγας ἅς φυλάγῃ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ὁ Ἀθανάσιος!

[σπεύδει καὶ τὸν ἐναγκαλιέζεται.]

Ἄγιε καὶ ποδηγῆτε πατέρα!

τόσον καιρὸ σὲ ζήτησα, σὲ κάλεσα - ποῦ ἦσουν;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Καὶ τί μὲ θέλεις, βασιλιά; - Προσεύχομαι γιὰ σένα μακριά σου

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἀλλὰ σὲ ἤθελα πλησίον μου νὰ σ' ἔχω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τ' ὄνειρο ἐκεῖνο πέρασε.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Στὰ λόγια σου ἔχεις πίκρα.
Τὴν παλαιὰ λησιμόνησες φιλία; Τὴ ζωὴ μας
στοῦ στρατοπέδου τὴ σκηνή, στὶς φάραγγες τοῦ Ταύρου,
στὴν Κιλικία τὴ μακρινή, στῆς Κρήτης τὰ λαγκάδια;
Ποῦ μὲ τὸ ξίφος στὸ πλευρὸ καὶ τοὺς ἐχθροὺς τριγύρω
ἐμελετούσαμε μαζί τὰ ἱερὰ βιβλία;
Τὰ οὐράνια τὰ λόγια σου, τῆς πίστεώς σου ἡ φλόγα
καὶ τῆς ἀγγελοφόρητης ψυχῆς σου ἡ γοητεία
μὲ μάγευαν, μ' ἀνάρπαζαν σὲ ὑπερκόσμιες σφαῖρες
σὲ κόσμους ἀγιότητος. - Μὴ τάχης λησιμονήσει;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τότε ἦσουν ἄλλος. Ὁ τραχὺς τότε ἦσουν στρατιώτης,
ὁ ἀσκητῆς, ποῦ φλόγιζαν τὴν ἄδολη ψυχὴ σου
ἅγιοι πόθοι. Σήμερα τὸ ταπεινὸ μου ράσο
μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα δὲν ταιριάζει.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἐνα πανάγιο σύμβολο τὸ ράσον ἀδελφώνει
μὲ τὴν πορφύραν: ὁ Σταυρός! Ἀπόστολός του ἂν εἶσαι,
μήπως κι ἐγὼ δὲν ἔμεινα πιστός του στρατιώτης;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἀδέτησες τὸ λόγο σου καὶ τὴν ὑπόσχεςή σου.
Ὅταν ἀπ' τοὺς Σαρακηνοὺς ἐλύτρωσες τὴν Κρήτη,
ἀπὸ τὰ πλοῦσια λάφυρα μοῦ ἔδωσες καὶ μοῦ εἶπες:
« Πήγαινε ἀμέσως, πήγαινε νὰ κτίσης στ' Ἅγιον Ὅρος. »
Καὶ μὲ λαχτάρα ἐκτίσα τὴν Λαύρα τὴν Ἁγία.
Ἄλλ' ἔξαφνα, ὁ θεοσεβῆς ἐκεῖνος στρατηλάτης,
ὁ ἀσκητής, ἐφόρεσε βασιλικὴ κορόνα!

ὦ! πόσο σὲ ἀποπλάνησεν ἡ λάμψις ἡ ματαία
τοῦ κόσμου! καὶ προτίμησες τὰ πρόσκαιρ' ἀγαθὰ του
ἀπ' τὸ οὐράνιο βῦθισμα στὰ κάλλη τῆς λατρείας.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Δὲν μὲ πλανέσαν τ' ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα τοῦ κόσμου.
Ἐχθρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ Κράτους μας προδότης
θὰ ἦμουν, ἂν στὸ ἀπόκοσμο κελί μου ἀναπαυόμουν,
ἐνῶ τριγύρω κίνδυνοι μᾶς περιζώνουν μύριοι
καὶ τόσες βάρβαρες φυλὲς σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
μ' ἄγρια λαχτάρα στρέφουνε τὸ βάσκανό των μάτι
κατὰ τὴν θεοφρόνητη καὶ ζηλευμένη Πόλη!
Μὴν παύσης τῆς θρησκείας μας τὸ πῦρ ν' ἀναδαυλιῆς.
Μὲ τὰ χρυσὰ τὰ λόγια σου τὰ πνεύματα κατήχει.
Ἔργαζου γιὰ τὴ δόξα τῆς. Ἐγὼ μὲ τὸ σπαδί μου
τὴ θεία βασιλεία τῆς στὸν κόσμον θὰ ξαπλώσω.
Τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἄπειρο βασίλειο θ' ἀναστήσω,
τὸν τάφο τὸν Πανάγιο θὰ τὸν ἐλευθερώσω,
ποῦ χρόνια τὸν κατέχουνε, τὸν βεβηλώνουν χρόνια,
οἱ ἄπιστοι Σαρακηνοί.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ [μετὰ ἰδερόμότητος]

Ἦ, ἂν γι' ἀγάπη τοῦ Σταυροῦ, γι' ἀγάπη αὐτῆς τῆς Πόλης
τὸν θρόνον ἐπροτίμησες ἀπ' τὸ σεμνὸ κελί σου!
Ἄλλὰ τὴν ἐθεμελίωσες τὴ δόξα σου στὸ κρίμα.
Ὁ θρόνος, ὅπου κάθισαι, στὴ γενεὰν ἀνήκει
τοῦ Ρωμανοῦ. Κι ὀρκίστηκες ὄρκους φρικτοὺς μιὰ μέρα
ἀρπακτικὰ τὰ χέρια σου σ' αὐτὸν νὰ μὴν ἀπλώσῃς.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [ἐν ταραχῇ]

Ὅχι, δὲν τοὺς λησμόνησα τοὺς ὄρκους μου ἐκείνους.
Οὐδέποτε μὲ φλόγισεν ἡ ἄνομη λαχτάρα
ἀπ' τὰ παιδιὰ τοῦ Ρωμανοῦ τὸ θρόνο τους ν' ἀρπάξω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Δίκαιος εἶσαι κι εὐσεβής. Ἀλλὰ πρὸς τὴν κακία
ὁ θρόνος εἶναι ὀλισθημα. Ὁ θρόνος εἶναι πλάνος,
ποὺ αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα σαγηνεῦει
καὶ τοὺς δικαίους κι ἀγαθοὺς κάνει σκληροὺς κι ἀδίκους.
Χύνει γι' αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ τὸ αἷμα,
καὶ στρίγγλα ἡ μάνα γίνεται στὸ ἴδιο τὸ παιδί της.
Ἄν ὀμιλοῦσανε τῶν παλατιῶν σου οἱ τοῖχοι,
θὰ μαρτυροῦσαν πράγματα, ποὺ ὄρθες τῆς κεφαλῆς σου
οἱ τρίχες θὰ ἐσηκώνοντο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὰ καὶ θὰ μοιλογοῦσαν,
ὅτι σ' αὐτὸν ἐκάδισαν τὸ θρόνο βασιλιάδες,
ποὺ εἶχαν ἀσάλευτη ψυχὴ τῆς ἀρετῆς τὸ βάθρο,
ἅγιοι, θεοφοβούμενοι. Κι εἶχαν ἀγάπη μόνη
τὸ κράτος. Μόνην ἔχθρα των καὶ μίσος τοὺς ἐχθροὺς του.
Σ' ἐμὲ λοιπὸν δὲν ἔχεις πίστη;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Στὸν στρατηγὸν ἐπίστευα. Στὸν αὐτοκράτορα ὄχι!
Ἄφου τὸν θρόνον ἐκλεξες, δὲν μ' ἀπομένει πλέον,
παρὰ μὲ πόνος καὶ στοργή νὰ σοῦ φωνάξω: Ἀγρύπνα!
Ἦλθα στὶς ἀπροσπέλαστες τοῦ θρόνου σου βαθμιίδες,
ποὺ τόσα πάθη κρύβονται, τόσα φωλεύουν φίδια,
ποὺ σκύβουν δούλων μέτωπα καὶ χαμερπῶν κολάκων,
Ἦλθα ἄφοβα κι ἐλεύθερα νὰ σοῦ φωνάξω, ἀγρύπνα!
Καὶ τώρα φεύγω, βασιλιά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὴ φεύγεις! στάσου ἀκόμα!
Μεῖνε κοντὰ μου σύμβουλος, πνευματικός μου μεῖνε.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Πνευματικὸ καὶ σύμβουλο θὰ μ' ἔχῃς στὸ Ἅγιον Ὄρος.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄλλ' εἶναι ἡ ἀγιοσύνη σου πιὸ χρήσιμη ἐδῶ κάτω.
Ἐδῶ, ποὺ πάθη πύρινα στὰ στήθη ἀντιπαλεύουν
καὶ συγκλονίζεταὶ ἡ καρδιά κι ὁ νοῦς μας σκοτεινιάζει.
Μεῖνε καὶ δός μας φώτιση ἀπ' τὸ περίσσιο φῶς σου.
Ἡ ἀγγελικὴ γαλήνη σου θὰ φέρνῃ τὴν εἰρήνη
στὴν ταραγμένη μας ψυχή.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ζητεῖς ψυχῆς γαλήνη
κι ἀκόμα τὴν ἁμαρτωλὴν ἀνέχεσαι πορφύρα;
Εἶναι στενὴ γιὰ τὸ πλατὺ κι ἐλεύθερό σου στήθος.
Δὲν ἔχεις τόση δύναμη νὰ τὴν ἀποτινάξῃς;
Παράτησέ την. Δῶσε τὴν στοὺς Πορφυρογεννήτους.

Σὺ μέγας εἶσαι, βασιλιά, καὶ δίχως τὴν πορφύρα.
Γι' αὐτὴν δὲν ἐγεννήθηρες. Ἔλα στὸ Ἅγιον Ὄρος,
ποῦ ἀνθοβολοῦν τῆς πίστεως τὰ ρόδα καὶ τὰ κρίνα
καὶ μὲς στὴν ἀσυντάρακτη γαλήνην εὐωδιάζουν.
Μαζί μὲ τὸ ψιδύρισμα τὸ μυστικὸ τῆς Πλάσης
θὰ σμίγουν οἱ ψαλμοὶ μας
καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ ἀθάνατο, ποῦ στὰ οὐράνια τρέχει,
στὸν Πλάστη θ' ἀνεβαίνει ἡ προσευχὴ μας!
Ἐκεῖ ἡ βασιλεία σου. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμον!
Λαμπρότερη ἀπ' τῆς γῆς τοὺς θρόνους,
δὲν ἔχει ἀνάγκην ὁ Σταυρὸς ἀπ' τὸ βαρὺ σου ξίφος.
Ἡ ἀγγελικὴ του δύναμη καὶ τὸ γλυκὸ του πνεῦμα
τῆς Οἰκουμένης τις καρδιὰς θενὰ τις ὑποτάξει
θενὰ χαθοῦν βασιλεία, θὰ συντριφτοῦνε θρόνοι,
ἀλλ' ὁ Σταυρὸς ἀθάνατο τὸ κράτος του θ' ἀπλώνη.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [ἐν ἐκστάσει]

Μὲ συναρπάζ' ἡ γλῶσσα σου στὸ μαγικὸ τῆς ρεῦμα.
Ὡ! νὰ μὴν εἶμ' ἐλεύθερος νὰ σὲ ἀκολουθήσω
εὐθύς, χωρὶς ἀναβολή.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Κανεὶς δὲ σ' ἐμποδίζει.

Στὸ βασιλιά Βασιλείο, τοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο,
ἄς εἶναι ἀκόμη ἀνήλικος, παράδωσ' τὴν κορόνα.

[Ὁ Νικηφόρος ὀπισθοχωρεῖ συνοφρυσμένος.]

Κι ἔλα μαζί μου νὰ ὑψωθῆς στὸ θρόνο, ποῦ σου ἀνήκει.
Καὶ μὴν ἀργῆς. - Ἄλλ' ἄκουσε. Ἄν ὡς τὴν ὥρα ἐκεῖνη
ἡ ἀνταριασμένη σου ψυχὴ ζήτηση τῆς θρησκείας
τὸ στήριγμα - τὸ Γαβριήλ, τὸ θεῖον ὕμνογράφο,
ἀπ' τοῦ Στουδίου τὴ μονὴ προσκάλεσε.

[Ὁ Νικηφόρος ἴσταται ἀλλοφρονῶν.]

Σὲ ἀφήνω.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [ὡς ἀνανήφων, ἀτενίζει τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν

ἐναγκαλιῆται.]

Ὁ ἄγγελος προστάτης μου φεύγει, θαρρῶ, μ' ἐσένα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ [ἐκτείνων πρὸς αὐτὸν ἐν εἶδει εὐλογίας τὰς χεῖρας]

Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ κι ἡ φώτιση μαζί σου!
[ἐξέρχεται.]

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [μόνος εἰς βαθεῖς διαλογισμούς.]

Νὰ παραδώσω τὴν ἀρχὴ στοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο!
[συνερχόμενος αἰφνης περιβλέπει ἐν παραχῆ ὡς ἀναζητῶν τὸν Ἀθανάσιον.]

Ἐφυγε! δὲν ἐθύθισε τὴν αὐστηρὴ ματιά του
στὴν παραχῆ τοῦ στήθους μου, στὸ χάος τῶν λογισμῶν μου,
[μὲ ὕφος σκοτεινόν.]

Εἶν' ἡ καρδιά μου καθαρὴ καὶ ἡ συνείδησή μου
[τύπτει τὸ στήθος του.]

ὦ! πῶςμποροῦν σὲ μιὰ καρδιά μαζί νὰ βασιλεύουν
ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία,
δικαιοσύνη κι ἀδικία!

[μὲ πικρίαν.]

Ὅχι! δὲν εἶναι κτῆμα μου τὸ στέμμα, πού μ' ἀγῶνες
ἐλάμπρυνα καὶ δόξασα! Θέ νὰ μὲ στιγματίσουν!

Ἐπίορκο, παράνομο, ληστή θὰ μὲ ὑβρίσουν,
ἂν ἀγκαλιάσω ὡς κτῆμα μου τὸ δημιουργημά μου!

« Νικηφόρος Φωκᾶς »

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Ἱστορική τραγωδία σὲ πέντε πράξεις.

[Ἰπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι ἡ δολοφονία τοῦ Καίσαρος καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος Ὀκταβίου, Ἀντωνίου καὶ Λεπίδου κατὰ τοῦ Βρούτου, τοῦ Κασσίου καὶ τῶν ἄλλων συνενόχων των. Τελειώνει μὲ τὴ μάχη τῶν Φιλίππων.

Ὁ Ἀντώνιος μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Καίσαρος ὑποκρίνεται τὸ φίλο τῶν δολοφόνων καὶ κατορθώνει νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπικήδειο τοῦ Καίσαρος.]

ΠΡΑΞΙΣ Γ'. ΣΚΗΝΗ Β'

Ἡ ἀγορὰ τῆς Ρώμης.

[Μπαίνουν ὁ Βρούτος, ὁ Κάσσιος καὶ πλῆθος πολίτες.]

ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ μᾶς δώσετε λόγο, δώστε λόγο!

ΒΡΟΥΤΟΣ - Λοιπὸν ἀκολουθήστε με καὶ ἀκούστε, φίλοι, τί θὰ σᾶς πῶ! Ἐσύ, Κάσσιε, σύρε κατὰ τὸν ἄλλο δρόμο! Καὶ τὸ πλῆθος ἄς μοιραστῇ. Ὅσοι θέλουν νὰ μ' ἀκούσουν, ποῦ θὰ μιλήσω, ἄς μείνουνε μαζί μου· ὅσοι θέλουν καλύτερα τὸν Κάσσιο, ἄς τὸν ἀκολουθήσουν! Θὰ ἐξηγήσουμε, ποιὰ δημόσια συμφέροντα ἀπαιτήσαν τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα.

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἐγὼ θ' ἀκούσω τὸ Βρούτο.

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἐγὼ τὸν Κάσσιο,

κι ἔπειτα δὴ συγκρίνωμε τοὺς λόγους,
ποῦ δὴ μᾶς πῆ ὁ καθέννας.
[ὁ Κάσσιος φεύγει καὶ μᾶζὶ του πηγαίνουν καὶ κάμποσοι πολῖτες
Βροῦτος ἀνεβαίνει στὸ βῆμα.]

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἀνέβηκε ὁ γενναῖος Βροῦτος σωπάτε!

ΒΡΟΥΤΟΣ - Κάνετε ὑπομονή, ὥσπου νὰ τελειώσω! Ρωμαῖοι, συμπολίτες καὶ φίλοι! Ἀκοῦτε τὴν ἀπολογία μου καὶ σωπάτε, γιὰ ν' ἀκοῦστε καλύτερα. Πιστέφετέ με, λογαριάζοντας τὸ καλὸ μου τὸ ὄνομα καὶ σεβαστήτε τ' ὄνομά μου, γιὰ νὰ μπορῆτε νὰ δώσετε πίστη στὰ ὅσα δὴ σᾶς πῶ. Κρίνετέ με με τὴ σοφία σας καὶ ξυπνήστε ὄλο σας τὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ βγάλετε σωστότερη κρίση. Ἄν εἶναι κανένας μέσα σὲ τούτη τὴ συνάθροιση, - κανένας ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Καίσαρα - σ' αὐτὸν ἐγὼ δὴ πῶ, πὼς ἡ ἀγάπη τοῦ Βρούτου γιὰ τὸν Καίσαρα δὲν ἦτανε λιγότερη ἀπὸ τὴ δική του. Ἄν λοιπὸν αὐτὸς ὁ φίλος ρωτᾷ, γιατί ὁ Βροῦτος σηκώθηκε ἐναντίο τοῦ Καίσαρα τούτη εἶν' ἡ ἀπάντησή μου: Ὅχι, γιατί ἀγαποῦσα τὸν Καίσαρα λιγότερο, παρὰ γιατί ἀγαποῦσα περισσότερο τὴ Ρώμη... Ὅα προτιμοῦσατε νὰ ζοῦσε ὁ Καίσαρας καὶ νὰ πεθαίνατε ὄλοι σας δούλοι; Ἡ νὰ πεθάνῃ ὁ Καίσαρας, γιὰ νὰ ζήσετε ὄλοι σὰν ἄνθρωποι ἐλεύθεροι;... Ἐπειδὴ ὁ Καίσαρας μ' ἀγαποῦσε, θρηγῶ τὸ θάνατό του. Ἐπειδὴ ἔζησε εὐτυχισμένος, χαίρομαι. Ἐπειδὴ ἦταν ἀντρεῖος, δοξάζω τ' ὄνομά του. Μὰ ἐπειδὴ ἦταν φιλόδοξος, τὸν σκότωσα. Ἐχω δάκρυα γιὰ τὴν ἀγάπη του· χαρὰ γιὰ τὴν εὐτυχία του· τιμὴ γιὰ τὴν γενναίά του καρδιά· καὶ τὸ θάνατο γιὰ τὴ μεγαλομανία του. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶν' ἔτσι τιποτένιος, ὥστε νὰ θέλῃ τὴ σκλαβιά; Ὅποιος εἶναι, ἄς τὸ πῆ, γιατί αὐτὸν τὸν ἀδίκησα. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶν' ἔτσι βάρβαρος, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ μὴν εἶναι Ρωμαῖος πολίτης; Ὅποιος εἶναι, ἄς τὸ πῆ; γιατί αὐτὸν τὸν ἀδίκησα. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι τόσο ἐλεεινός, ὥστε νὰ μὴν ἀγαπάῃ τὴν πατρίδα του; Ὅποιος εἶναι, ἄς μιλήσῃ γιατί αὐτὸν τὸν ἀδίκησα. Σταματῶ, γιὰ ν' ἀκούσω τὴν ἀπάντησή.

ΟΛΟΙ - Κανεῖς, Βροῦτε, κανεῖς.

ΒΡΟΥΤΟΣ - Τότε κανένα δὲν ἀδίκησα, δὲν ἔκανα τίποτα περισ-

σότερο στὸν Καίσαρα ἀπὸ κείνο, ποὺ θὰ κάνατε ἐσεῖς στὸ Βρούτο. Ἡ αἰτιολογία τοῦ φόνου του εἶναι γραμμένη στὸ Καπιτώλιο, χωρὶς καμιὰ προσπάθεια νὰ ἐλαττωθῇ ἡ δόξα του ἐκεῖ ποὺ τὴν ἀξίζει καὶ οὔτε νὰ ἐξογκωθοῦνε τὰ λάθη του, ποὺ στάθηκαν ἡ αἰτία τοῦ θανάτου του.

[μπαίνει ὁ Ἀντώνιος καὶ ἄλλοι μὲ τὸ νεκρὸ τοῦ Καίσαρα.]

Καὶ νὰ τὸ λείψανό του. Τὸ ἀκολουθεῖ πενθώντας ὁ Μάρκος Ἀντώνιος, ποὺ ἂν καὶ δὲν ἐργάστηκε γιὰ τὴ θανάτωσή του, θὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς μέρος ἀπ' τ' ἀγαθὰ, ποὺ φέρνει ὁ θάνατός του· καὶ θὰ πάρῃ τὴ θέσῃ, ποὺ τοῦ πρέπει μὲς στὴ δημοκρατία. Μὰ καὶ ποιὸς ἀπὸ σᾶς δὲ θὰ τὴν ἔχη; Καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ βῆμα, σᾶς λέω ἀκόμα τοῦτο: ὅτι, ὅπως σκότωσα τὸν πιὸ καλὸ μου φίλο γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ρώμης, ἔτσι ἔχω ἔτοίμο τὸ ἴδιο μαχαίρι καὶ γιὰ μέναν τὸν ἴδιο, ἅμα θελήσῃ ἡ πατρίδα μου τὸ θάνατό μου.

ΟΛΟΙ - Νὰ ζήσης, Βρούτε! Ζήτω, ζήτω, ζήτω!

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄς τοῦ κάνωμε θρίαμβο καὶ ἄς τὸν πᾶμε ὅλοι μαζί στὸ σπίτι του!

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄς στηθῇ τὸ ἄγαλμά του μαζί μὲ τοὺς προγόνους του!

Γ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ τὸν κάνωμε Καίσαρα!

Δ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄς τιμήσωμε τίς πιὸ καλὰς τοῦ Καίσαρα ἀρετὰς στὸ πρόσωπο τοῦ Βρούτου!

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄς τὸν πᾶμε μαζί στο σπίτι του ὅλοι μὲ φωνὲς καὶ μὲ ζήτω.

ΒΡΟΥΤΟΣ - Συμπολίτες.

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Σιωπὴ· μιλάει ὁ Βρούτος.

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἔ, σιωπή!

ΒΡΟΥΤΟΣ - Καλοί μου συμπολίτες,
ἀφήστε με νὰ φύγω μόνος· καὶ γιὰ χάρη μου,
μείνετε δῶ ν' ἀκούστε τὸν Ἀντώνιο.

Τιμῆστε τὸν νεκρὸ τοῦ Καίσαρα, τιμῆστε
τὰ λόγια, ποὺ μὲ τὴ δικιά μας ἄδεια,
δὰ πῆ τώρα ὁ Ἀντώνιος, γιὰ νὰ ὑμνήσῃ
τοῦ Καίσαρα τὴ δόξα.

Παρακαλῶ, κανένας νὰ μὴ φύγῃ.
παρεχτὸς ἀπὸ μένα,
πρὶν τελειώσῃ τὸ λόγο του ὁ Ἀντώνιος.
[φεύγει.]

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἔ, παιδιὰ· ἄς μείνωμε ὅλοι γιὰ ν' ἀκούσωμε τὸν
Μάρκο τὸν Ἀντώνιο!

Γ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄς ἀνεβῆ στὸ βῆμα.
Θὰ τὸν ἀκούσωμε ὅλοι. Ἀνέβα ἀπάνω,
γενναῖε Ἀντώνιε.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Γιὰ χάρη τοῦ Βρούτου
ἔχω ὑποχρέωση ἀπέναντι σὲ σὰς.
[πηγαίνει στὸ βῆμα.]

Δ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Πῶς εἶπε γιὰ τὸ Βρούτου;

Γ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Λέει, γιὰ χάρη τοῦ Βρούτου ἔχει ὑποχρέωση
ἀπέναντί μας.

Δ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Θὰ κάνῃ καλά,
νὰ μὴν πῆ τίποτε ἐναντίον τοῦ Βρούτου.

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ὁ Καίσαρας αὐτὸς ἦτανε τύραννος.

Γ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ὡ, σίγουρα ἦταν εὐτυχία γιὰ μᾶς,
ποὺ γλίτωσε ἀπ' αὐτὸν ἡ Ρώμη.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἡσυχία· ἄς ἀκούσωμε
τί θὰ μᾶς πῆ.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Εὐγενικοὶ Ρωμαῖοι.

ΟΛΟΙ - Ἐ, ἡσυχία· γιὰ σταθῆτε ν' ἀκούσωμε.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Φίλοι, Ρωμαῖοι, πατριῶτες, δώστε ἀκρόαση.
Ἔρχομαι ἐδῶ νὰ κηδέψω τὸν Καίσαρα
καὶ ὄχι νὰ τὸν ὑμνήσω.
Τὸ κακό, ποῦ θὰ πράξουν στὴ ζωὴ τους
οἱ ἄνθρωποι, ζῆ καὶ κατόπι ἀπ' αὐτούς·
οἱ καλές τους οἱ πράξεις συχνὰ δάβονται
μαζὶ μὲ τὸ κορμὶ τους. Ἔτσι ἄς γίνη
καὶ μὲ τὸν Καίσαρα. Ὁ γενναῖος μας ὁ Βρούτος
σᾶς εἶπε γιὰ τὸν Καίσαρα, πῶς ἦταν
φιλόδοξος. Ἄν ἦταν πράγματι ἔτσι,
ἦταν τὸ λάθος του βαρὺ καὶ βαριά πῆρε
γι αὐτὸ τὴ πληρωμὴ του. Ἔρχομαι τώρα
μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Βρούτου καὶ τῶν ἄλλων -
γιατὶ ὁ Βρούτος εἶναι ἔντιμος πολίτης,
κι ὅλοι τους, ὅλοι εἶν' ἔντιμοι πολίτες -
ἔρχομαι νὰ μιλήσω στὴν κηδεῖα τοῦ Καίσαρα.
Ἦταν φίλος μου, δίκαιος καὶ πιστὸς σὲ μένα.
Μὰ ὁ Βρούτος λέει, πῶς ἦταν φιλόδοξος·
- κι ὁ Βρούτος εἶν' ἀξιότιμος πολίτης. -
Εἶχε φέρει στὴ Ρώμη ἀπ' τοὺς πολέμους
ἓνα σωρὸ αἰχμαλώτους, ποῦ τὰ λύτρα τους
γιομίζαν τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους.
Ἦταν αὐτὸ φιλοδοξία τοῦ Καίσαρα;
Σὰν ἄκουγε τοὺς θρήνους τῶν φτωχῶν,
ἐκεῖνος ἔκλαιγε - ἡ φιλοδοξία
πρέπει νάναί, μοῦ φαίνεται, φτιαγμένη
ἀπὸ σκληρότερη ὕλη.
Μὰ ὁ Βρούτος λέει, πῶς ἦταν φιλόδοξος·

καὶ ὁ Βροῦτος εἶν' ἀξιότιμος πολίτης.
Τὸν εἶδατε ὅλοι, πὼς στὰ Λουπερκάλια*
ἔκανα τρεῖς φορές νὰ τοῦ προσφέρω
στέμμα βασιλικὸ καὶ τρεῖς φορές
ὁ Καίσαρας τὸ ἀρνήθη.
Τὸ ὀνομάζετε αὐτὸ φιλοδοξία;
Μὰ ὁ Βροῦτος λέει, πὼς ἦτανε φιλόδοξος;
καί, δίχως ἄλλο, εἶν' ἐντιμος πολίτης.
Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ λέω,
γιὰ νὰ χτυπήσω ἐκεῖνα ποὺ εἶπε ὁ Βροῦτος·
μὰ γὼ ἐδωπέρα λέω αὐτὰ ποὺ ξέρω.
Ἔσεῖς τὸν ἀγαπούσατε ὅλοι μιὰ φορὰ
κι ὄχι χωρὶς αἰτία. Ποιὰ αἰτία λοιπὸν
σὰς ἐμποδίζει τώρα νὰ τὸν κλάψετε;
Ἵ λογικὴ! Πὼς ἐφυγες καὶ πῆγες
στ' ἄλογα κτήνη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χάσει
τὰ φρενικὰ τους! Σὰς ζητῶ συγγνώμη
ἢ καρδιά μου εἶν' ἐκεῖ μέσα στὸ φέρετρο,
κλεισμένη μὲ τὸν Καίσαρα καὶ πρέπει νὰ σταθῶ,
γιὰ νὰ ρθῆ πάλι σὲ μένα.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ - Βρίσκω, πὼς εἶναι πολλὰ τὰ σωστὰ σ' αὐτὰ
ποὺ λέει.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄν τὸ συλλογιστῆς
καλὰ καλὰ τὸ πράγμα, τοῦ ἔχει γίνει
πολλὴ ἀδικία.

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Τὸ ἀκούσατε;
Δὲν τὸ δέχτη τὸ στέμμα. Ὡστε βλέπεις
πὼς, σίγουρα, φιλόδοξος δὲν ἦταν.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἄν εἶν' αὐτὸ σωστό, θὰ τὸ πληρώσουν
πολὺ ἀκριβὰ καμπόσοι αὐτὸ ποὺ κάναν.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ - Ὁ δύστηρος! Τὰ μάτια του εἶναι κόκκινα

σάν τή φωτιά ἀπ' τὸ κλάμα.

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Δὲν ὑπάρχει
ἄνθρωπος πιὸ καλὸς ἀπ' τὸν Ἀντώνιο
μέσα σ' ὅλη τή Ρώμη.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Γιὰ προσέξτε:
Θὰ μᾶς μιλήσει πάλι.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ἐχτὲς ἀκόμα τοῦ Καίσαρα ὁ λόγος
μποροῦσε νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὸν κόσμο.
Τώρα κείτεται ἐδῶ κι οὔτε ὁ μικρότερος
ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ δὲ σκύβει μπρὸς του.
Ἔω συμπολίτες! Ἄν ἐπιθυμοῦσα
ν' ἀνάψω στὴν καρδιά σας
καὶ στὸ πνεῦμα σας λύσσα κι ἐπανάσταση,
θ' ἀδικοῦσα τὸ Βροῦτο,
θ' ἀδικοῦσα τὸν Κάσσιο, πού, ὅπως ξέρετε,
εἶν' ἀξιότιμα πρόσωπα. Δὲ θέλω
ν' ἀδικήσω κανέναν ἀπ' αὐτούς.
Προτιμῶ ν' ἀδικήσω τὸ νεκρὸ
πιὸ καλὰ, ν' ἀδικήσω τὸν ἑαυτό μου
κι ἐσᾶς ἀκόμα, παρὰ ν' ἀδικήσω
αὐτὰ τὰ τίμια πρόσωπα! Μὰ ἰδοῦ,
τούτη ἡ περγαμηνὴ εἶναι σφραγισμένη
ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Καίσαρα τῆ βρῆκα
μὲς στὸ γραφεῖο του εἶν' ἡ θέλησή του.
Ἄς ἄκουγε ὁ λαὸς τὰ ὅσα γράφει
τούτη ἡ διαθήκη - πού, μὲ συμπαθάτε,
δὲν ἔχω τὸ σκοπὸ νὰ τὴ διαβάσω -
καὶ θὰ πηγαινάν ὅλοι νὰ φιλήσουν
τις πληγὲς τοῦ νεκροῦ Καίσαρα καὶ νὰ βάψουν
τὰ μαντήλια τους στ' ἅγιο του αἷμα ναί,
θὰ ζητοῦσαν νὰ πάρουνε γιὰ δύμηση
μιὰ τρίχα ἀπ' τὰ μαλλιά του καὶ ὅταν πέθαιναν,
θάγραφαν στὶς διαθήκες τους γι' αὐτὴν

ἀφήγοντάς την στὰ παιδιά τους καὶ στὰ ἐγγόνια τους
πολύτιμη κληρονομιά.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ τὴν ἀκούσωμε!
Διάβασε τὴ διαθήκη, Μάρκο Ἀντώνιε!
ΟΛΟΙ - Ναί, τὴ διαθήκη, τὴ διαθήκη! Θέμε
τὴ διαθήκη τοῦ Καίσαρα ν' ἀκούσωμε.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Κάνετε ὑπομονή. καλοὶ μου φίλοι!
Δὲν κάνει, δὲν μπορῶ νὰ τὴ διαβάσω
καὶ οὔτε πρέπει νὰ μάθη κανεὶς, πόσο
σᾶς ἀγαποῦσε ὁ Καίσαρας. Δὲν εἶσαστε
οὔτε ξύλα, οὔτε πέτρες, εἶσαστε ἄνθρωποι·
καὶ γι' αὐτό, ἂν ἀκούατε τὴ διαθήκη
τοῦ Καίσαρα, θὰ παίρνατε φωτιὰ
καὶ θὰ σᾶς ἔπιανε μανία. Καλύτερα
νὰ μὴ μάθετε, ὅτι εἶστε οἱ κληρονόμοι του·
γιατὶ ἅμα τὸ μαθαίνατε, ὦ ἀλίμονο,
τί μποροῦσε νὰ γίνη!

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Διάβασε τὴ διαθήκη, Μάρκο Ἀντώνιε!
Θέμε νὰ τὴν ἀκούσωμε! τὸ θέμε!
Πρέπει νὰ μᾶς διαβάσης τὴ διαθήκη!
τὴ διαθήκη τοῦ Καίσαρα!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ἦσυγάστε!
Περιμένετε λίγο! Παρασύρθηκα
καὶ σᾶς εἶπα γι' αὐτήν. Πολὺ φοβοῦμαι,
μήπως βλάψω τὰ τίμια ἐκεῖνα πρόσωπα!
ποὺ οἱ λεπίδες τους χτύπησαν τὸν Καίσαρα.
Ναί, πολὺ τὸ φοβοῦμαι.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Εἶναι προδότες!
ἀκοῦς τὰ τίμια πρόσωπα!

ΟΛΟΙ - Ν' ἀκούσωμε

τὴ διαδήκη, τὴ διαδήκη!

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ - Εἶναι κακοῦργοι,
φονιάδες! Τὴ διαδήκη! τὴ διαδήκη!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ὡστε θέτε λοιπὸν νὰ μ' ἀναγκάσετε,
νὰ τὴ διαβάσω; Τότε σχηματίστε
ἕναν κύκλο τριγύρω ἀπ' τὸ νεκρὸ του
κι ἐλάτε νὰ σὰς δείξω πρῶτα ἐκεῖνον,
πούγραψε τὴ διαδήκη.
Μπορῶ νὰ κατεβῶ; Μοῦ τὸ ἐπιτρέπετε;

ΟΛΟΙ - Ἐλα κάτω!

ΠΟΛΙΤΗΣ Β' - Κατέβα!
[ὁ Ἀντώνιος κατεβαίνει ἀπὸ τὸ βῆμα.]

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Σοῦ ἐπιτρέπομε.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Κύκλοι! Σταθῆτε γύρω!

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ - Κάντε πιὸ πέρα ἀπ' τὸ φέρετρό του!
Κάντε πιὸ πέρα ἀπ' τὸ νεκρὸ!

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ - Τόπο γιὰ τὸν Ἀντώνιο! Τὸ γενναῖο
Ἀντώνιο!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Μὴ σπρώχνετε ἔτσι! Κάντε λίγο τόπο!

ΟΛΟΙ - Κάνετε πίσω! Τόπο! Ἀνοιχτε ἀκόμα!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ἄν ἔχετε δάκρυα, ἐτοιμαστῆτε τώρα
νὰ τ' ἀφήσετε νὰ τρέξουν.
Τὴν τήβεννό του αὐτὴ τὴν ξέρετε ὅλοι.
Δὲ λησμονῶ ποτὲ κείνο τὸ θράδυ,
πού τὴ φόρεσε ὁ Καίσαρας γιὰ πρώτη

φορὰ ἓνα καλοκαίρι, στὴ σκηνή,
ὔστερ' ἀπὸ τῆ μάχης,
ποῦ εἶχε συντρίψει τοὺς Νερβίους*. - Για δέτε!
Ἐδῶ ἔχει μπῆ τοῦ Κάσσιου τὸ μαχαίρι.
Κοιτᾶτε ἐδῶ τί κόψιμο ἔχει κάνει
ὁ ἐπίβουλος ὁ Κάσκακ! Ἐδῶ χτύπησε
ὁ πολυαγαπητός του Βροῦτος...
καὶ ὅταν σύρθηκεν ἔξω
τὸ κατάρτο ἀτσαλί, δέτε ἐδῶ,
πῶς τοῦ Καίσαρα τὸ αἷμα
τὸ ἀκολούθησε ὁρμώντας, γιὰ νὰ δῆ
καὶ νὰ πειστή, πῶς ἦταν τόντι ὁ Βροῦτος,
ποῦ εἶχε χτυπήσει ἔτσι ἄπονα. Τὶ ὁ Βροῦτος,
ὅπως ὄλοι τὸ ξέρομε,
ἦτανε γιὰ τὸν Καίσαρα ὁ ἄγγελός του. -
Μαρτυρήστε, ὦ θεοί, πόσην ἀγάπη
ἔτρεφε ὁ Καίσαρας γι' αὐτόν! - Τοῦτο,
ἀπ' ὅλα τὰ χτυπήματα, ποῦ δέχτηκε,
ἦταν τὸ πιὸ σκληρό. Καὶ ἅμα τὸν εἶδε
ὁ Καίσαρας κι αὐτὸν νὰ τὸν χτυπᾶ,
ἢ ἀχαριστία, πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὰ ὄπλα
τῆς προδοσίας, τὸν ἔριξε στὴ γῆ!
Τότε ράγισε πιά ἡ μεγάλη του καρδιά!
Καὶ κρύβοντας τὴν ὄψη του στὴν τήβεννό του
ἴσα ἴσα ἀπὸ κάτω ἀπ' τοῦ Πομπήιου
τ' ἀγαλμα, ὅπου ποτάμι ἔτρεχε τὸ αἷμα,
ἔπεσε ὁ μέγας Καίσαρας νεκρός.
Ἄχ, ἐκεῖνο τὸ πέσιμο,
συμπολίτες μου! Ἐγὼ κι ἐσεῖς καὶ ὄλοι μας
ἐπέφταμε στὴ γῆ τὴν ὥρα ἐκεῖνη
καὶ ἀπὸ πάνω, νικήτρα,
ἀλλάλαξε ἡ αἰμοβόρα ἢ προδοσία!
Ἦ, βλέπω τώρα κλαῖτε
καὶ νιώθετε τὴν πίκρα τῆς συμπόνιας!
Αὐτὲς εἶναι πολύτιμες σταγόνες!...
Ὅμως, εὐγενικὲς ψυχές, τί κλαῖτε;

πού βλέπετε πληγές στοῦ Καίσαρά μας
τὰ φορέματα μόνο; Ἐδῶ κοιτᾶτε.
νά ὁ ἴδιος ὁ Καίσαρας,
καμωμένος κομμάτια ἀπ' τοὺς προδότες!

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - ὦχου, εἰκόνα φρικτή!

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - ὦχου, γενναῖε μας Καίσαρα!

Γ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - ὦχου, μοῖρα κακὴ!

Δ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - ὦχου, προδότες, ὦ κακοῦργοι!

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - ὦ θέαμα φονικό!

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ ἐκδικηθοῦμε!

ΟΛΟΙ - Ἐκδίκηση! Ἐμπρός! Ἀπάνω τους! Φωτιά!
Πελέκι! Μαχαίρι! Νὰ μὴ μείνη προδότης!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Σταδῆτε, συμπολίτες.

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἡσυχία! Ν' ἀκούσωμε τί λέει ὁ
Ἀντώνιος!

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ὅα τὸν ἀκούσωμε, θὰ τὸν ἀκολουθήσωμε,
θὰ πεθάνωμε μαζί του!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Καλοὶ μου φίλοι, ἀγαπητοὶ μου φίλοι!
Δὲ θέλω νὰ γινῶ ἐγὼ ἡ αἰτία
γιὰ τὸ ξέσπασμα τέτοιου
ξαφνικοῦ ξεσηκώματος. Γι' ἐκεῖνοι,
πού κάταν τὸ ἔργο τοῦτο,
εἶναι τίμιοι πολίτες. Ποιὰ μπορούσαν
νὰ ἔχουν αὐτοὶ προσωπικὰ παράπονα -
ἀλίμονο! - γιὰ νὰ τὸ κάνουν, δὲ γνωρίζω.

Μὰ εἶν' ἄνθρωποι φρόνιμοι καὶ τίμιοι
καὶ θὰ μᾶς παρουσιάσουν, εἶμαι βέβαιος,
γι' ἀπολογία τους λόγους σοβαροῦς.
Δὲν ἔρχομαι ἐδῶ, φίλοι, νὰ κερδίσω
τις καρδιές σας μὲ λόγια. Ἐγὼ δὲν εἶμαι
ρήτορας σὰν τὸ Βρούτο, παρὰ μόνο,
καθὼς μὲ ξέρετε ὅλοι,
ἓνας ἄνθρωπος ἄκακος καὶ ἀπλὸς
καὶ πού ἀγαπῶ τὸ φίλο μου. Αὐτὸ τόξεραν
καλὰ ἐκεῖνοι, πού μούδωσαν τὴν ἄδεια,
γιὰ νὰ μιλήσω στὴν κηδεῖα. Γιατὶ
δὲν ἔχω ἐγὼ οὔτε λόγια, οὔτε εὐφυΐα,
οὔτε τρόπο, οὔτε τέχνη, οὔτε κινήματα
κι ἀπαγγελία κι οὔτε τὴ δύναμη τοῦ λόγου,
γιὰ νὰ βάλω φωτιὰ στὸ αἷμα τοῦ κόσμου.
Ἐγὼ μιλάω ἀπλὰ καὶ σκέτα.
Σᾶς λέω αὐτά, πού ξέρετε καὶ οἱ ἴδιοι.
Σᾶς δείχνω τὶς πληγές τοῦ ἀγαπητοῦ μας
Καίσαρα - δόλια, δόλια βουβὰ στόματα -
καὶ τοὺς λέω νὰ μιλήσουν
αὐτὲς γιὰ μένα. Ὅμως ἂν ἤμουν Βρούτος
ἐγὼ τούτην τὴν ὥρα καὶ ἂν ὁ Βρούτος
ἦταν Ἀντώνιος τότε θὰ θρυσκόταν
κάποιος Ἀντώνιος, γιὰ νὰ συναρπάξῃ
τὰ πνεύματα ὀλονῶν σας καὶ νὰ δώσῃ
στὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς πληγές τοῦ Καίσαρα
ἀπὸ μιὰ γλῶσσα, πούθελε νὰ κἀνη
καὶ τὶς πέτρες τῆς Ρώμης
νὰ σηκωθοῦν σὲ στάση καὶ ἐπανάστασι!

ΟΛΟΙ - Ζήτω ἡ ἐπανάστασι!

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ κάψουμε τοῦ Βρούτου εὐτὺς τὸ σπίτι!

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ - Ἐμπρός! Πᾶμε νὰ θροῦμε τοὺς φονιάδες!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Μὰ ἀκοῦστε, φίλοι, ἀκοῦστε νὰ σᾶς πῶ!

ΟΛΟΙ - Ἔ, ἤσυχιά! Ἀκοῦστε τὸν Ἀντώνιο!
Τὸ γενναῖο, τὸν τίμιο Μάρκο Ἀντώνιο!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Σταθῆτε, ἀγαπητοί μου!
Τραβάτε ἐμπρός, δίχως νὰ ξέρετε κι ἐσεῖς
τί θὰ πᾶτε νὰ κάνετε! Γιατί εἶναι
τόσο ἄξιος τῆς ἀγάπης σας ὁ Καίσαρας;
Δὲν τὸ ξέρετε, ἀλίμονο! Εἶναι ἀνάγκη
λοιπὸν νὰ σᾶς τὸ πῶ: Τῆ λησμονήσατε
ἐκείνη τὴ διαθήκη, ποῦ σᾶς εἶπα!

ΟΛΟΙ - Ἀλήθεια, τὴ διαθήκη!
Σταθῆτε νὰ μᾶς ποῦνε τὴ διαθήκη!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ἴδου ἡ διαθήκη,
μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ Καίσαρα. Ἀφήνει
κάθε Ρωμαίου πολίτη
ἀπὸ ἑβδομήντα πέντε δραχμές, νὰ δοθοῦνε
χωριστὰ στὸν καθένα.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ - Μεγαλόψυχε Καίσαρα!
Νὰ ἐκδικηθοῦμε τὸ χαμό του!

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ - ὦ ἀρχοντικὴ ψυχὴ!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Κάνετε ὑπομονή, γιὰ νὰ μὲ ἀκοῦστε!

ΟΛΟΙ - Ἔ, ἔ, ἤσυχιά!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ἀκόμα σᾶς ἀφήνει ὅλα τὰ πάρκα
κι ὅλα τὰ περιβόλια καὶ τοὺς κήπους,
ὅσα βρῖσκονται δῶδε ἀπ' τὸ ποτάμι.
Σᾶς τ' ἀφήνει γιὰ πάντα,
γιὰ νὰ τάχετε ἐσεῖς κι οἱ ἀπόγονοί σας,

νὰ σεργιανᾶτε μέσα
καὶ νὰ εὐφραίνεστε. Αὐτὸς ἦταν ὁ Καίσαρας!
Μπορεῖ νὰ γεννηθῆ κι ἄλλος ὅμοιός του;

Α΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Ποτέ! Ποτέ! Ἐλᾶτε! Πᾶμε! Πᾶμε!
Ἄς κάψουμε τὸ σῶμα
στὸν ἱερό τόπο κι ὕστερα νὰ πᾶμε
μὲ τοὺς ἴδιους δαυλοὺς νὰ βάλουμε φωτιά,
ὅλοι μαζί, στῶν προδοτῶν τὰ σπίτια:
Σηκῶστε τὸ νεκρό!

Β΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Πᾶμε νὰ πάρουμε φωτιά!

Γ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ βγάλουμε τοὺς μπάγκους.

Δ΄ ΠΟΛΙΤΗΣ - Νὰ βγάλουμε καδίσματα, παράθυρα
κι ὅ,τι ἄλλο θροῦμε.
[φέυγουν οἱ πολῖτες μὲ τὸ νεκρὸ τοῦ Καίσαρα.]

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Τώρα ἄς κινήση ἡ μηχανή. Καταστροφή,
μπήκες στὸ δρόμο. Τράβα ὅπου σ' ἀρέσει!
[μπαίνει ἓνας ὑπηρέτης.]
Τί τρέχει, νέε μου;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ - Ὁ Ὀκτάβιος, κύριε, ἔφτασε στὴ Ρώμη.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Ποῦ εἶναι;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ - Στοῦ Καίσαρα τὸ σπίτι.

Εἶναι μαζί καὶ ὁ Λέπιδος.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Πηγαίνω

νὰ τὸν ἰδῶ. Ἦρθε ἀπάνω στὴν ὥρα.

Ἡ τύχη θρέθη στὶς καλές της κι ἔτσι
θὰ λάβουμε ἀπ' αὐτὴν ὅ,τι ποθοῦμε.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ - Τὸν ἄκουσα νὰ λέη,
πὼς ὁ Βροῦτος κι ὁ Κάσσιος ἐπεράσαν,

τρέχοντας σάν τρελοί με τ' ἄλογά τους,
ἀπ' τὶς πύλες τῆς Ρώμης.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ - Δίχως ἄλλο θὰ μάθω τὸν ἀναβρασμό,
ποῦ ἀναψα στὸ λαὸ με κείνα ποῦ εἶπα.
Ὅδηγησέ με στὸν Ὀκτάβιο!
[φεύγουν.]

«*Ιούλιος Καίσαρας*» Οὐίλλιαμ Σαίξπηρ [Μετάφρ. Κ. Καρδαίου]

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας! ὦ νησιά βλογημένα,
ποῦ με ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφῶ τραγουδοῦσε,
ποῦ πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα
ποῦ τὸ φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ' τῆ Δῆλο σκορποῦσε!
Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ὡς τὰ τώρα,
μὰ βασίλειψαν ὅλα, ὅλα τ' ἄλλα σας δῶρα!

Καὶ τῆς Χίος τῆ Μοῦσα καὶ τῆς Τέως τῆ Λύρα*,
ἀντρεισύνης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοῖρα,
γιατὶ ἡ μαύρη τους μάνα μήτε ἄ ζοῦνε δὲ ρώτα!
Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ Δύση,
ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἀνθίζαν τῶν « Μακάρων αἱ νῆσοι ».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθώνα θωρᾶνε
κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πῶς νάναι
θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα!
Γιατὶ πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνημα
καὶ νὰ λέγω πῶς εἶμαι τῆς σκλαβιάς κι ἐγὼ θύμα!

Στὸν γκρεμνὸ ποῦ ἀντικρῖζει τῆ μικρὴ Σαλαμίνα,
μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιάζοτανε. Κάτου,

δίχως τέλος καράβια, με τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
μαζευόντανε πλήθη. Ἦταν ὅλα δικά του.
Τὴν αὐγὴ με καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
μὰ τί γίνηκαν ὅλα σὰν ἐβράδιασε ἡ μέρα!

Ποῦ εἶν' ἐκεῖνα! Ποῦ εἶναι, ὦ Πατρίδα καημένη!
Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιαλὶ ἐβωβάθη!
Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἓνας μῦθος δὲ μένει,
τῆς μεγάλης καρδιάς τους κάθε χτύπος ἐχάθη.
Καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, ὠιμένα!
ἀπ' τοὺς θεῖους σου ψάλτες νὰ ξεπέση σὲ μένα!

Μὲς στὸν ἄδοξο δρόμο, ποῦ μιὰ τύχη με σέρνει
μὲ φυλὴ ποῦ σηκώνει τῆς σκλαβιάς ἀλυσίδα,
κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγοῦδι μου φέρνει
ἢ ντροπὴ, ποῦ με πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα!
Καὶ τί νάχη ἐδῶ ἄλλο ποιητῆς, παρὰ μόνο
γιὰ τοὺς Ἑλληνας πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνος!

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα
καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφη, ἀντὶς αἶμα σὰν πρῶτα;
Βγάλε, ὦ γῆς δόξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάγχνα σου ἓνα
ἱερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εὐρώτα!
Ἀπ' ἐκειοὺς, τοὺς Τρακόσους, τρεῖς ἄς ἔρθουνε, φτάνουν
ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς! Ἀκόμα σωπαίνουν; Πῶς! Ἀκόμα συγάζουν;
Ἦχι, ὄχι! Ἀκούγω τίς ψυχές ἀπ' τὸν Ἄδη,
σὰν ποτάμι ποῦ τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν:
«Ἐνας μόνο ἄς σάλεψη ζωντανὸς καὶ κοπάδι
ἀπ' τὴ γῆς ἀποκάτου λεβεντιὰ ξεκινοῦμε,
εἶναι αὐτοὶ ποῦ κοιμοῦνται· ἐμεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε!»

Ἄχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου! Ἄλλες λύρες στὰ χέρια!
Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἄς γεμίση.
Ἄφηνε αἶμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκήρια,

και καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἄς μᾶς χύσῃ!
Δές τους! Ὅλοι ξυπνᾶνε και πετοῦν ὡς ἀπάνω,
τοῦ μικροψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω!

Τὸν Πυρρίχιο χορὸ σας ὡς τὰ τώρα βαστᾶτε,
ἢ Πυρρίχια ἢ « φάλαγξ » ποῦ νὰ πῆγε, κατημένο!
Ἄπο δυὸ τέτοια δῶρα, πῶς ἐκεῖνο ξεχνᾶτε,
ποῦ ψυχῆς ἀντρειώνει και καρδιῆς ἀνασταίνει!
Και τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
τάχα νάταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε;

« Ἐκλεχτές σελίδες » Βύρων [Μετάφρ. Ἀργύρη Ἐβταλιώτη]

AN.....

Ἄν νὰ κρατᾶς καλὰ μπορῆς
τὸ λογικό σου, ὅταν τριγύρω σου ὄλοι
τάχουν χαμένα και σ' ἐσέ
τῆς ταραχῆς των ρίχνουν τὴν αἰτία.
Ἄν νὰ ἐμπιστεῦσαι μπορῆς
τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, ὅταν ὁ κόσμος
δὲ σέ πιστεύη κι ἂν μπορῆς
νὰ τοῦ σχωρῶς αὐτὴ τῆ δυσπιστία.
Νὰ περιμένῃς ἂν μπορῆς
δίχως νὰ χάνῃς τὴν ὑπομονή σου.
Κι ἂν ἄλλοι σέ συκοφαντοῦν,
νὰ μὴ καταδεχθῆς ποτὲ τὸ ψέμα,
κι ἂν σέ μισοῦν, ἐσὺ ποτὲ
σὲ μίσος ταπεινὸ νὰ μὴν ξεπέσης,
μὰ νὰ μὴν κάνῃς τὸν καλὸ
ἢ τὸν πολὺ σοφὸ στὰ λόγια.
Ἄν νὰ ὀνειρεύῃσαι μπορῆς
και νὰ μὴν εἶσαι δούλος τῶν ὀνειρῶν.
ἂν νὰ στοχάζῃσαι μπορῆς,
δίχως νὰ γίνῃ ὁ στοχασμὸς σκοπὸς σου,

ἂν ν' ἀντικρίζης σοῦ βαστᾶ
 τὸ θρίαμβο καὶ τὴ συμφορὰ παρόμοια
 καὶ ὅμοια νὰ φέρνεσαι σ' αὐτοῦς
 τοὺς δυὸ τυραννικούς ἀπατεῶνες.
 ἂν σοῦ βαστᾶ ἡ ψυχὴ ν' ἀκοῦς
 ὅποιαν ἀλήθεια ἐσὺ εἶχες εἰπωμένη,
 παραλλαγμένη ἀπ' τοὺς κακοῦς,
 γιὰ νάναί γιὰ τοὺς ἄμυαλους παγίδα,
 ἢ συντριμμένα νὰ θωρῆς
 ὅσα σοῦ ἔχουν ρουφήξει ταῖ ζωὴ σου
 καὶ πάλι νὰ ξαναρχινᾶς
 νὰ χτίζης μ' ἐργαλεῖα πούναί φθαρμένα.
 Ἄν ὅσα ἀπόχτησες μπορῆς
 σ' ἓνα σωρὸ μαζί νὰ τὰ μαζέψης
 καὶ δίχως φόβο, μονομιᾶς
 κορόνα ἢ γράμματα ὅλα νὰ τὰ παίξης
 καὶ νὰ τὰ χάσης καὶ ἀπ' ἀρχῆς,
 ἀτράνταχτος νὰ ξεκινήσης πάλι
 καὶ νὰ μὴ βγάλης καὶ μιλιᾶ
 ποτὲ γι' αὐτὸ ταὸν ξαφνικὸ χαμὸ σου.
 Ἄν νεῦρα καὶ καρδιά μπορῆς
 καὶ σπλάχνα καὶ μυαλὸ καὶ ὅλα νὰ τὰ σφίξης
 νὰ σὲ δουλέψουν ξαναρχῆς,
 κι ἄς εἶναι ἀπὸ πολὺ καιρὸ σωσμένα
 καὶ νὰ κρατιέσαι πάντα ὀρθὸς,
 ὅταν δὲ σοῦχη τίποτε ἀπομείνει
 παρὰ μονάχα ἡ θέληση,
 κράζοντας σ' ὅλα αὐτὰ: «ΒΑΣΤΑΤΕ».
 Ἄν με τὰ πλήθη νὰ μιλιᾶς
 μπορῆς καὶ νὰ κρατᾶς τὴν ἀρετὴ σου,
 μὲ βασιλιάδες νὰ γυρνᾶς,
 δίχως ἀπ' τοὺς μικροῦς νὰ ξεμακρύνης.
 Ἄν μήτε φίλοι, μήτ' ἐχθροὶ
 μπορούνε πιά ποτὲ νὰ σὲ πειράξουν,
 ὅλο τὸν κόσμο νὰ ἀγαπᾶς,
 μὰ καὶ ποτὲ πάρα πολὺ κανένα.

Ἄν τοῦ θυμοῦ σου τὶς στιγμές
 πού φαίνεται ἀδυσώπητη ἡ ψυχὴ σου,
μπορῆς ν' ἀφήσης νὰ διαβοῦν
 τὴν πρώτη ξαναβρίσκοντας γαλήνη,
δικὴ σου θάναι τότε ἡ Γῆ,
 μ' ὅσα καὶ μ' ὅτι ἀπάνω της κι ἂν ἔχῃ
καὶ κάτι ἀκόμα πιὸ πολὺ:
 Ἄντρας ἀληθινὸς θάσαι, παιδί μου

Ρούντγιαρντ Κίπλιν [Μετάφρ. Ν. Καρβούνη]

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΑ ΒΡΑΧΙΑ

Ὅμορφα πού εἶναι τὰ βουνά μὲ τὸ ἰσκιερὰ πλουμιδία!
Θάλασσα μεγάλοχαρη, λαμπρὲ οὐρανέ, ὠσαννά!
Διαβάτρες εἶναι οἱ μέρες μου, Θεέ! δὲν τὶς λογαριάζω,
ἔγγιζω, θωρῶ τὰ ἀπέραντα καὶ τὰ παντοτινά.

Σωπάστε, πάθη, μέσα μου καὶ μπόρες! Ἡ καρδιά μου
ποτὲ δὲν ἤρθε πρὸς τὸ Θεὸ τόσο κοντά, ὅπως τώρα.
Μοῦ μιλάς θάλασσα πλατιά, νιώθω ἱερὸς πὼς εἶμαι,
μὲ βλέπει μὲ τὰ μάτια της ἡ δύση τὰ πυρφόρα.

Ἦ μὲ μισεῖς ἢ μ' ἀγαπᾶς, εὐλογημένος νὰ εἶσαι!
Ἦχολογáει στὰ πόδια μου τὸ κύμα, ἡ φωτιὰ ψάλλει,
παντοῦ, Θεέ μου, ἀπλώνεται τετράφωτος ὁ ἥλιος,
πόσο μικρὸς ὁ ἄνθρωπος, πόσο ἡ ψυχὴ μεγάλη!

Τὰ πλάσματα, ἡ φωτιὰ πού λάμπει, ἡ θάλασσα πού τρέμει,
ὅλα τοῦ Ὑψίστου τ' ὄνομα τὸ μισοξέρουν μόνο,
τὴ συλλαβὴ του λέει καθεὶς, μόνος ἐγὼ τὴ λέξη,
τραυλιζοῦν ἤχους ὅλοι τους, ἐγὼ τοὺς συναρθρώνω.
Ἄβυσσο, ὑψώνεται ἡ φωνή μου ὡς ἡ φωνή σου. Πέλασο
μ' ἐσὲ ὄνειρεύομαι, μ' ἐσὲ προσεύχομαι βουνό,
ἡ πλάση τὸ αἰώνιο ἀγνό, τὸ ἰδεατὸ λιθάνι,

τὸ θυμιατήρι ἐγώ.

« Ξανατονισμένη Μουσική » Βίκτωρ Ούγκω [Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΪΛΟ

Τούρκοι διαβῆκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ὡς πέρα.
Ἡ Χίο, τ' ὀλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,
 μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,
τ' ἀρχοντονήσι, πὺ βουνὰ καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια
καὶ στὸ χορὸ τίς λιγερές καμμιά φορὰ τὰ βράδια
 καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

Ἐρμιὰ παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνω ἐκεῖ στὸ βράχο,
στοῦ κάστρου τὰ γαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο
 κάθεται, σκύβει θλιβερὰ
τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπη τοῦ ἀπομένει
μόνο μιὰν ἄσπρη ἀγράμπελη σὰν τοῦτο ξεχασμένη
 μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

- Φτωχὸ παιδί, πὺ κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,
γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τ' ἤθελες τάχα νάχης,
 γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ τὰ θαλασσὰ
ματάκια σου ν' ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι
καὶ νὰ σηκώσης χαρωπὰ σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι
 μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσά;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω,
γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξένοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω
 ριχτὰ στοὺς ὤμους σου πλατιὰ

μαλλάκια, πὺ τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τάχει ἀγγίξει ἡ κόψη
καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν ὄψη
 καὶ σὰν τὴν κλαίουσαν ἰτιά;

Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξη τάχα τὸ μαράζι;
Μήπως τὸ κρίνο ἀπ' τὸ Ἰράν, ποῦ τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει;
Μὴν ὁ καρπὸς ἀπ' τὸ δεντρί,

ποῦ μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει
κι ἔν' ἄλογο, χρόνια ἑκατὸ κι ἂν πηλαλάη, δὲ σώνει
μὲς ἀπ' τὸν ἴσκιο του νὰ βγῆ;

Μὴν τὸ πουλί, ποῦ κεληθάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα;

Τί θὲς κι ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα; Πέε! Τ' ἄνθος, τὸν καρπὸ; θὲς τὸ πουλί;
- Διαβάτη,

μοῦ κράζει τὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι:
Βόλια, μπαρούτη, θέλω, νά!

« Ξανατοπισμένη Μουσικὴ » Βίκτωρ Οὐγκώ [Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΎΜΝΟΣ

Μὲ τὴν αὐγὴ καὶ ἡ θάλασσα μενεξεδένια
λάμπει καὶ μὲ τὸ φῶς τὰ πάντα ξανανιώνουν.
Νά ἡ ἄνοιξη γυρίζει, νά τὸ χελιδόνι
στὸν Παρθενώνα ξαναχτίζει τὴ φωλιά του!
Πανίερη Ἀθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου τὰ σαρακωμένα.
Κι ἂν πρέπει νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει.

Ἀγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κύμα,
νά ἡ ἄνοιξη γυρίζει, μὰ στὰ κορφοβούνια
τοῦ Προμηθεᾶ τὰ σπλάγχνα σκίζοντας ἓνα ὄρνιο
μεγάλο, ἀσάλευτο ξανοίγεται μακριάθε'
γιὰ νὰ διώξης τὸ μαῦρο γύπα, ποῦ σὲ τρώει,
ἀρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.

Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τ' ἀνάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας;
« Νίκη στῶν ἡμιθέων τὰ ἴγγόνια! » Ἀπὸ τὴν Ἰδὴ
ὡς τῆς Νικαίας τ' ἀκρογιάλια ξανανθίζουν
αἰώνιες οἱ ἐλιές! Μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια
ἐμπρός! Τὰ ὕψη τῶν βουνῶν ἄς τ' ἀνεβοῦμε
τοὺς Σαλαμίνιους ἀντίλαλους ξυπνώντας!
Ἄν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κι ἔλα, ἐτοιμάστε τὰ λευκὰ φορέματά σας,
ἀρραβωνιαστικές, γιὰ νὰ στεφανωθῆτε
στο γυρισμὸ τοὺς ἀκριβοὺς σας· μὲς στὸ λόγγο
γι αὐτούς, ποὺ σᾶς γλιτώσανε, κόψτε τὴ δάφνη.
Ἀγάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εὐρώπη,
ἄς πιούμε ξέχειλη τὴ δόξα, παλικάρια.
Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Ὅ,τι ἔγινε, μπορεῖ νὰ ξαναγίνη, ἀδέρφια!
στῶν πυρωμένων τούτων βράχων τὴ λαμπράδα
μὲ σάρκα θεία μπόρεσ' ὁ ἄνθρωπος νὰ ντύσῃ
τὸ φωτερότερο κι ἀπ' ὅλα τὰ ὄνειρά του.
Κι ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ βουβὴ ἐκεῖ πέρα θὰ εἶναι;
Κι ἐμεῖς ἐνὸς ξεροῦ κορμοῦ ξερόκλαδα ἐκεῖ πέρα;
Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τὸ Μαραθῶνιο πεζοδρόμο ἀκολουθώντας
κι ἂν πέσωμε, τὸ χρέος μας ἔχομε κάμει!
Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
τὸ αἷμα μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
θὰ πορφύρωσῃ τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο στὸ κλῆμα.

Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τῆς ἱστορίας μας φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.
Ὅρθοι! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τώρα τὸ παλάτι
στὸν τόπο ἐκεῖ, ποὺ λύθησαν τὰ κακὰ μάγια
κι ὁ φοῖνικας ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
Στὶς ἄμμουδιές τῆς Μέκκας, διώξε το, Ἥλιέ,
τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπ' τὸν οὐρανὸ μας...
Ἄν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

« Πολιτεία καὶ Μοναξιά » Φρειδερίκος Μιστρᾶλ [Μετάφρ. Κ.
Παλαμᾶ]

ΤΟ ΎΔΡΑΙΟΠΟΥΛΟ

Ἦμουνα μικρὸ παιδάκι καὶ μαζί του μιὰν ἡμέρα
ὁ πατέρας μου μὲ πήρε στὰ μακριὰ πελάγη πέρα.
Μούμαθε εὐκόλα κολύμπι μ' ἓνα χέρι δυνατὸ
μὲς στὰ κύματα νὰ πέφτω κι ὡς τὴν ἄμμο νὰ βουτῶ.
Ἀσημόφραγχο πετοῦσε τρεῖς φορές μὲς στὸ νερὸ
καὶ γιὰ δῶρο μοῦ τ' ἀφήνει, μόνο ἂν τρεῖς φορές τὸ βρῶ.
Ἦστερα κουπὶ μοῦ δίνει καὶ στὴ θάρκα του μὲ βάζει,
ἐνῶ ἀκούραστος κοντὰ μου στέκεται καὶ μὲ γυμνάζει.
Μούμαθε νὰ σπῶ τὸ κύμα μ' ἓνα χτύπο κοφτερό,
τὰ μπουρίνια* ν' ἀποφεύγω, τὰ κοτρώνια ν' ἀψηφῶ.
Κι ἀπὸ τὴ μικρὴ θαρκούλα στὸ καρὰβι του μὲ παίρνει,
ποὺ στοὺς θράχους καὶ στὶς ξέρες ἄγρια τρικυμιὰ μᾶς σέρνει.
Πάνω στὸ ψηλὸ κατάρτι κοίταξα στὸ περιγιάλι,
νὰ περνοῦν βουνὰ καὶ ἀστρά πῖσω μας μὲ βιὰ μεγάλη.
Κάθε πέταμα μοῦ δείχνει τῶν πουλιῶν νὰ μελετῶ,
κάθε φύσημα τοῦ ἀγέρα, κάθε νέφος νὰ κοιτῶ.
Κι ἂν λιγοῦσε τὸ κατάρτι μέσα στὴν ἀνεμοζάλη
κι ἂν μὲ ράντιζε τὸ κύμα λούζοντάς με ὡς τὸ κεφάλι,

ὁ πατέρας μου στὰ μάτια μ' ἔβλεπε μὲ προσοχὴ
στοὺς καλάθια ἐγὼ καθόμουν δίχως φόβου ταραχὴ.
Τότε μ' ὄψη φλογισμένη, λέει, καὶ μάτι ἀστραφτερό:
« Βλογημένο τὸ σπαδί σου, Ὑδραϊόπουλο μικρό! »
Σήμερα σπαδί στοὺς χέρι μούβαλε καὶ μ' ἄγια ἐλπίδα
μ' ὄρκισε νὰ πολεμήσω γιὰ Θεὸ καὶ τὴν Πατρίδα.
Μὲ τὸ βλέμμα του ἀπ' τὰ πόδια μὲ μετροῦσε ὡς τὴν κορφὴ
καὶ τὸ βύδιζε, θαρροῦσε, στὴν καρδιά μου σὰν καρφί.
Ἀπ' τὸ χέρι τὸ σπαδί μου ξάφνου μιὰ στιγμὴ τ' ἀρπάξει
καὶ κρατώντας το σὰν ἄντρας, πρὸς τὸν οὐρανὸ κοιτάζει.
Κι εἶπε μ' ὄψη φλογισμένη καὶ μὲ μάτι ἀστραφτερό:
« Βλογημένο τὸ σπαδί σου, Ὑδραϊόπουλο μικρό! »

« Τραγούδια τῶν Ἑλλήνων » Γουλιέλμος Μύλλερ [Μετάφρ. Γ.
Στρατήγη]

ΦΑΟΥΣΤ

[Ὁ δόκτωρ Φάουστ, θρυλικὸ μεσαιωνικὸ πρόσωπο, ἔζησε πιθανῶς
στὴ Νότιο Γερμανία τὸν 16ον αἰῶνα μ.Χ. Ἀσχολήθηκε μὲ ὅλες τὶς
ἐπιστῆμες: τὴν ἰατρικὴν, ἀλχημείαν, ἀστρολογία καὶ μὲ τὴν τέχνην
τῆς μαγείας ἀκόμη, γι' αὐτὸ καὶ θεωρήθηκε συχνὰ συνεργάτης τοῦ
Διαβόλου.

Ἡ ἱστορία του, ποὺ ἐξεδόθη γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1587, ἐνέπνευσε
πολλοὺς γερμανοὺς ποιητάς: τὸν Λέναου, τὸν Λέσσιγ, τὸν Χάινε,
καθὼς καὶ τὸν ἄγγλον Μάρλοου. Τέλος καὶ τὸν Γκαίτε, τοῦ ὁποίου
ὁ Φάουστ θεωρεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα, ποὺ παρήγαγε τὸ
ἀνθρώπινο πνεῦμα.

Ὁ Φάουστ τοῦ Γκαίτε διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: τὸ πρῶτο, τὸ
δραματικώτερο, εἶναι καὶ τὸ περισσότερο γνωστὸ καὶ παρουσιάζει
τὴν αἰωνία πάλη τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ
κόσμο. Τὸ δεύτερο, καθαρὰ φιλοσοφικόν, δίνει ἀπλούστατα ἀφορμὴν
στὸν Γκαίτε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ τὶς περιπέτειες τοῦ δόκτορος
Φάουστ τὴν κοσμοθεωρίαν του.

Ὁ πρόλογος, ποὺ δίνουμε παρακάτω, εἶναι ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος καὶ

ἐξηγεί, γιατί ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ ἄφησε ἐλεύθερη τὴ δράση
στὰ πονηρὰ πνεύματα].

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Πρόσωπα: Ο ΦΑΟΥΣΤ, ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ, Ο ΒΑΓΝΕΡ, ΟΙ ΜΑΘΗ-
ΤΕΣ

[Σὲ μιὰ γοτθικὴ κάμαρα μὲ ψηλοὺς θόλους εἶναι καθισμένος ὁ
Φάουστ μπροστὰ στὸ γραφεῖο του.]

ΦΑΟΥΣΤ

Ἄχ! σπούδασα φιλοσοφία
καὶ νομικὴ καὶ γιαντρικὴ
κι ἀλίμου καὶ θεολογία
μὲ κόπο καὶ μ' ἐπιμονή.
Καὶ νὰ ἴμαι δῶ μὲ τόσα φῶτα
ἐγὼ ὁ μωρὸς ὅσο καὶ πρῶτα!
Μὲ λένε μάγιστρο*, ἀκόμα δόκτορα
καὶ σέρνω δέκα χρόνια τώρα
ἀπὸ τὴ μύτη ἐδῶ κι ἐκεῖ
τοὺς μαθητὲς μου - καὶ τὸ βλέπω δὲν μπορεῖ
κανένας κάτι νὰ γνωρίζη!
Λὲς τὴν καρδιά μου αὐτὸ φλογίζει.
Ναί, πιότερα ξέρω παρὰ ὄλοι μαζί
γιαντροί, δικηγόροι, παπάδες, γαζοῖ
δισταγμοί, ὑποψίες δὲ μὲ ταραίζουν,
κόλασες, διάλοιοι δὲ μὲ τρομάζουν·
ἔτσι ὅμως κι ἡ χαρὰ μου εἶναι φευγάτη,
δὲν τὸ φαντάζομαι, πὼς ξέρω κάτι
καλὸ, στὸν κόσμον νὰ τὸ διδάξω,
νὰ τὸν φωτίσω, νὰ τὸν ἀλλάξω.
Οὔτ' ἔχω δὲ καλὸ καὶ πλοῦτο,
δόξα, τιμὲς στὸν κόσμον τοῦτο.

Μήτε σκυλι ἔτσι θάδελα νὰ ζῆ!
Γι' αὐτὸ ἔχω στὴ μαγεία παραδοθῆ,
μήπως τὸ πνεῦμα τὸ στόμα ἀνοίξῃ
κι ἡ δύναμή του μὴ μοῦ δεῖξῃ
κάποια μυστήρια, ὥστε ἄλλο ἐδῶ
νὰ μὴν παιδεύωμαι νὰ πῶ,
ὅτι δὲν ξέρω νὰ γνωρίσω τί
βαδιά στὸν κόσμο συγκρατεῖ,
κάθε ἀφορμὴ καὶ σπóρο ν' ἀντικρίσω
καὶ κούφια λόγια πιά νὰ μὴν πουλήσω.
Νάβλεpes, φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
τὸν πόνο μου στερνὴ φορά,
τις ὥρες τοῦ μεσονυχτιοῦ
ποῦ ἐδῶ σὲ πρόσμενα συχνά:
Πῶς σὲ βιβλία, χαρτιά σωρό,
σύντροφο σ' εἶχε θλιβερό!
Ἄχ, νὰ μποροῦσα στὶς ψηλές
μὲ σὲ ν' ἀνέβαινα κορφές,
μὲ στοιχειὰ στὰ σπήλαια νὰ πετοῦσα,
στὸ θάμπος σου λιβάδια νὰ γυρνῶ,
κάθε γνώσης τινάζοντας καπνὸ
στὸ δρόσο σου νὰ ξαρρωστοῦσα!

Στὴ φυλακὴ εἶμαι ἀκόμα; Ἄλί!
Τρύπα μουχνή* καταραμένη,
ποῦ ἀπὸ θαμμένα τζάμια μπαίνει
κι ἡ λάμψη τοῦ οὐρανοῦ θολή!
Φραγμένη ἀπὸ βιβλία σωρὸ
σκουληκιασμένα, σκονισμένα
καὶ μὲ χαρτὶ καπνιδερὸ
ψηλὰ ὡς τὸ θόλο τυλιγμένα:
γυαλιὰ γεμάτη καὶ κουτιά,
ὅλη ἐργαεῖα στοιβαχτὴ
καὶ πράγματα προγονικὰ -
Νά ὁ κόσμος σου! Κι αὐτὸ κόσμος θὰ πῆ!

Κι ἀκόμα τὸ ρωτᾶς: σκιαχτὰ
πῶς μέσα σφίγγεται ἡ καρδιά σου;
πῶς θλίψη ἀξήγητη κρατᾶ
δεμένο κάθε κίνημά σου;
Ἄντις ἡ φύση ἡ ζωντανή,
πού μέσα σ' ἐπλασε ὁ Θεός,
σὲ τριγυρίζει ἐδῶ καπνός,
μούγλα καὶ σάπιος σκελετός.
Φύγε! κι ἔβγα ἔξω στ' ἀνοιχτά!
Μὰ ἡ γραφή τούτη ἡ μυστική
τοῦ Νοστραδάμου* δὲν ἀρκεῖ
γιὰ σύντροφος; Τὸ δρόμο πιά
τῶν ἀστεριῶν ἅμα κατέχης
καὶ γιὰ ὁδηγὸ τὴ φύση ἂν ἔχης,
τότε ἡ ψυχὴ σου θὰ νοῆ,
πνεῦμα μὲ πνεῦμα πῶς μιλεῖ.
Τοῦ κάκου ἡ σκέψη μοναχὰ
τ' ἅγια σημεῖα σοῦ ἐξηγᾶ:
Πνεύματα, πλάι μου πετάτε,
ἐδῶ ἂν μ' ἀκοῦστε, μοῦ ἀπαντᾶτε!

[ἀνοίγει τὸ βιβλίον καὶ κοιτάζει τὰ σημεῖα τοῦ Μακρόκοσμου*]

Ἄ! ποιά ἀναγάλια ἐμπρὸς σ' αὐτὴ τὴ θέα
μεμιᾶς ὅλα τὰ φρένα μου περνᾶ!
Αἰσθάνομαι μιὰ νέα ἱερὴ χαρὰ
στις φλέβες μου νὰ ρέη μὲ φλόγα νέα.
Ἀπὸ Θεοῦ ἔχουν τὰ σημεῖα αὐτὰ γραφῆ,
πού τὴν ἀντάρρα μέσα μου σιγάζουν
στὴν ἄμοιρη καρδιά χαρὰ σταλάζουν
καὶ σὰ μιὰν ὀρμὴ κρυφὴ
γύρω τίς δύνამες τῆς φύσης ξεσκεπάζουν;
Θεὸς μὴν εἶμαι; ὁ νοῦς φωτίζεται!
Στὶς καθαρὲς γραμμὲς ἐδῶ
στὴ δράση τῆς ἡ φύσης μοῦ φανίζεται.
« Τώρα μόλις τί λείει ὁ σοφὸς νοῦς:

«Ὁ μαγικός ὁ κόσμος δὲν ἐκλείστη
»κλειστός ὁ νοῦς σου εἶναι, ἡ καρδιά νεκρή!
»Ἀκούραστος νὰ λούσης ξύπνα, μύστη,
»τὸ γήινο στήθος μὲς στὴ ροδαυγὴ!»

[Κοιτάζει τὸ σημεῖο.]

Πῶς ὅλα στὸ ὄλο ὑφαίνονται μαζί,
τὸ ἓνα στὸ ἄλλο ἐνεργεῖ καὶ ζῆ!
Πῶς δυνάμεις οὐράνιες ἀραδιάζουν
ἀπάνω κάτω καὶ χρυσοὺς κάδους ἀλλάζουν!
Μὲ φτερά, πού εὐτυχία εὐωδιάζουν,
ἀπὸ τὰ οὐράνια τὴ γῆ σκίζοντας περνοῦνε
καὶ μὲ ἀρμονία τὸ σύμπαν πλημμυροῦνε!
Τί ὄραμα; ὅμως ἄγ! ὄραμα μόνο!
Ποῦ θὰ σὲ πιάσω, ὦ δίχως τέλος Φύση;
καὶ σένα, στήθος, κάθε ζωῆς θρύση,
πού πίνει κι οὐρανὸς καὶ γῆ! ἡ ξερὴ
καρδιά μου ἐσένα λαχταρεῖ -
τρέχεις, ποτίζεις κι ἄδικα ἐγὼ λιώνω!

[γυρίζει ἀγανακτισμένος μερικὰ φύλλα τοῦ βιβλίου καὶ κοιτάζει
τώρα τὸ σημεῖο τοῦ πνεύματος τῆς Γῆς.]

Πῶς τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀλλάζει τὴν ψυχὴ μου!
Πνεῦμα τῆς γῆς πιὸ κοντά μου εἶσαι σύ'
νιώθω κιόλας, πληθαίνει ἡ δυναμὴ μου,
σὰν ἀπὸ νέο φλογίζομαι κρασί
καὶ παίρνω θάρρος στὴ ζωὴ νὰ ὁρμήσω
τῆς γῆς χαρὲς καὶ πόνους ν' ἀντικρίσω,
μὲ τρικυμίες νὰ πολεμήσω
καὶ τὸν τριγμὸ τοῦ συντριμοῦ νὰ μὴν ψηφῆσω.
Ἀπάνωθὲ μου συννεφιάζει -
κρύβει τὸ φῶς του τὸ φεγγάρι -
Ὁ λύχνος σβήνει!
Καπνίζει! - Φλόγες κόκκινες ἀστράφτουν
στὸ κεφάλι μου γύρω - Τρόμος
φυσᾶ ἀπ' τὸ ὄλο ἀπάνω

και με ἀρπάζει!
Σὲ νιώθω, πνεῦμα ἱκετεμένο, ὀλόγουρά μου.
Φανερώσου!
Ἄ! πὼς σπαράζεται ἡ καρδιά μου!
Μοῦ εἶν' ἀνοιγμένη
σ' αἰσθήματα καινούργια ἔλη ἡ ψυχή!
Νιώθω ἔλη τὴν καρδιά σ' ἐσέ δοσμένη:
Ἐβγα κι ἄς μοῦ στοιχίση τὴ ζωή!

[ἀνοίγει τὸ βιβλίον καὶ μελετᾷ με μυστήριο τὸ σημεῖο τοῦ
Πνεύματος. Λάμπει κοκκινωπὴ ἡ φλόγα, τὸ Πνεῦμα παρουσιάζεται
μέσα στὴ φλόγα.]

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Ποιὸς κράζει;

ΦΑΟΥΣΤ

[γυρίζει τὸ πρόσωπο.]

Ὅραμα φοβερό!

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μ' ὄρμη μ' ἔχεις βγαλμένο,
βυζαίνοντας στὴ σφαίρα μου καιρὸ
καὶ τώρα -

ΦΑΟΥΣΤ

Ὅιμέ; Δὲ σὲ ὑπομένω!

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μὲ τὴν πνοὴ πιασμένη με ἱκετεύεις,
τὴ φωνή μου ν' ἀκούσης, νὰ με δῆς γυρεύεις.
Γέρνω στὴ δυνατὴ σου δέηση κι ἔρχομαι! Ὅμως,

ὑπεράνθρωπε, ποιός σέ πιάνει τρόμος;
Ποῦ εἶν' ἡ ὀρμή τῆς ψυχῆς; ποῦ εἶναι τὸ στῆθος,
ποῦ κόσμος ἔπλασε κι ἔτρεφε στὸ βύθος;
ποῦ σέ χαρᾶς φουσκώνοντας μεθύσι,
ἐμᾶς τὰ πνεύματα ἤθελε νὰ ἴγγιση;
Ποῦ εἶσαι, Φάουστ, ποῦ ἡ φωνή σου μὲ καλοῦσε,
ποῦ μ' ὄση δύναμη εἶχε, μὲ ἀπαιτοῦσε;
Σὺ εἶσαι, ποῦ νιώθεις στὴν πνοή μου φρίκη
κι ὀλόθαθά σου τρέμεις σὰ σκουλήκι,
ποῦ στὴ γῆ κουλουριάζεται δειλός;

ΦΑΟΥΣΤ

Ἐγώ, φλόγινη εἰδή*, νὰ φύγω ἐμπρὸς σου;
ὁ Φάουστ εἶμ' ἐγώ, ὁ ὁμοίός σου!

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Στὸ κύμα τῆς ζωῆς, στῶν ἔργων τὸ θρασυμὸ
κατεβαίνω, ἀνεβαίνω,
ἐδῶ κι ἐκεῖ πηγαίνω.
Γέννα καὶ μνήμα
ζωὴ ποῦ βράζει,
στοῦ καιροῦ ἐγὼ διάζομαι* τὸ βοερὸ ἀργαλειὸ
καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ φόρεμα ὑφαίνω ζωντανό.

ΦΑΟΥΣΤ

Σὺ, ποῦ τὸν κόσμον ὀλάκερο ἀγκαλιάζεις,
πνεῦμα ἀσίγαστο, πόσο εἶμαι κοντὰ σέ σένα!

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μὲ τὸ πνεῦμα, ποῦ νιώθεις, μοιάζεις,
ὄχι μὲ μένα.

[χάνεται.]

ΦΑΟΥΣΤ

[πέφτοντας κάτω]

Όχι με σένα;
Τότε με ποιόν;
Έγώ, του Θεού όμοίωμα!
Και μήτε καν έσένα!

[χτυπά ή πόρτα.]

Στήν όργή! Τό γνωρίζω - είν' ό βοηθός μου -
Ή εύτυχία μου όλάκερη θά σθήση!
Ναρθή ό σχολαστικός αύτός νά κυνηγήση
τά όράματα τό πλήθος από μπρός μου!

[Ο Βάγνερ* μπαίνει φορώντας ρόμπα και νυχτικό σκούφο και κρατώντας λύχνο στό χέρι. Ο Φάουστ γυρίζει τό πρόσωπό του δυσρεστη μένος.]

Ι. Γκαίτε [Μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου]

Η ΚΟΛΑΣΙΣ

[«Ή Κόλασις» είναι τό ένα από τά τρία τμήματα του μεγάλου έπικού ποιήματος «Θεία Κωμωδία». Τά άλλα δύο είναι «Τό Καθαρτήριο» και «Ο Παράδεισος».

Ο ποιητής ενώ βρίσκεται μια νύχτα σ' ένα σκοτεινό δάσος κι έμποδίζεται ό δρόμος του από ένα θηρίο, συναντάει τή σκιά του Βιργιλίου, πού γίνεται όδηγός του νά επισκεφθή τήν Κόλαση. Στήν άρχή συναντούν μέσα σέ κλάματα και θρήνους εκείνους, πού στή ζωή τους δέν έκαμαν ούτε καλή ούτε κακή πράξη, αλλά φρόντισαν μονάχα για τόν έαυτό τους. Έπειτα άπαντούν τό Χάροντα, πού μεταφέρει τίς ψυχές, τών κολασμένων. Ξαφνικά μια δυνατή θροντή και μια άστραπή έρίξαν άνάισθητο τόν ποιητή. Κι άκολουθεί άμέσως τό παρακάτω απόσπασμα.

Ὁ ποιητὴς φαντάζεται τὴν Κόλαση μὲ ὀκτὼ κύκλους, στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καταδικασμένοι νὰ βασανίζονται ὀρισμένης κατηγορίας κολασμένοι. Στους βαθύτερους κύκλους εἶναι βυθισμένοι ὅσοι διέπραξαν βαρύτερα ἐγκλήματα.]

Ἄσμα τέταρτο.

Μούκοψε τὸ βαθὺ τὸν ὕπνο στὸ κεφάλι
ἓνας βαρὺς ἀγὼς, ὥστ' ἐτινάχτηκ' ὄλος
σὰν ἄνθρωπος, ποὺ ξάφνου ἀδέλητα ξυπνάει.
Ἐσηκώθηκα ὀλόρδος κι ἔστρεψα τριγύρω
τ' ἀναπαυμένο μάτι καὶ γοργὰ κοιτούσα,
γιὰ νὰ γνωρίσω σὲ ποιὸν τόπον εὐρισκόμουν.
Ἀλήθεια εἶναι, πὼς εὐρέθηκα στὸν ὄχτο
τῆς πολυστέναχτης κοιλάδας τῆς ἀβύσσου,
ποὺ μέσα της ἀγὼ δέχετ' ἀπείρων θρήνων.
Τρίσβαθη, σκοτεινὴ, καταχνιαστὴ 'ταν τόσο,
π' ὅσο κι ἂν ἔχωνα τὰ μάτια μου στὸ βάθος,
δὲν ξεχώριζ' ἀντικείμενο κανένα.
« Ἄς κατεβοῦμ' ἐδῶ στὸν ἄφεργο αὐτὸν κόσμον »
ἄρχισ' ὁ ποιητὴς μ' ἀποσθημένην ὄψη
« θὰ 'μαι πρῶτος ἐγώ, σὺ δεύτερος θὲ νάσαι. »
Κι ἐγώ, ποὺ τῆς θωριάς δοκίμηκα τὸ χρῶμα,
εἶπα. « Πῶς θὰ ἠμπορέσω νάρθω, ἂν σὺ φοβᾶσαι,
»πούσαι στοὺς δισταγμούς μου ὁ θαρρευτὴς μου πάντα; »
Κι αὐτὸς εἶπε σ' ἐμένα « Ὁ πόνος τῶν ἀνθρώπων,
»πούναι δῶ κάτω, στὴ θωριά μου ζωγραφίζει
»τὴ σπλαχνοσύνη αὐτῆ, ποὺ σὺ λογιάζεις φόβο.
» Ἄς κινήσωμε· ὁ δρόμος ὁ μακρὺς μᾶς βιάζει. »
Εἶπε καὶ κίνησε κι ἐμένα ἔκαμε νάμπω
στὸν πρῶτο γύρο, ποὺ τὴν ἄβυσσο κυκλώνει.
Ἐκεῖ, σ' ὅσο μοροῦσ' ἀπ' ἀκοῆ νὰ κρίνω,
ὄχι κλάμ', ἀλλὰ μόνο στεναγμοί 'ταν π' ὄλον
τὸν αἰῶνιο ἀέρα ἔκαναν νὰ τρέμη.
Κι ἦταν αὐτὸ ἀπὸ πόνου, ἀλλὰ χωρὶς μαρτύρια,
ποὺ 'χαν τὰ πλήρη τὰ περίσσια καὶ μεγάλα

ἀπὸ μωρὰ παιδιὰ κι ἀπὸ γυναῖκες κι ἄντρες.
Κι ὁ καλὸς μου ὁδηγός· « Δὲ μὲ ρωτᾶς, μοῦ λέςαι,
»τί ψυχές εἶναι τούτες, ποῦ μπροστά σου βλέπεις;
»θελῶ τώρα νὰ ξέρης, πρὶν ἐμπρός κινήσης,
»πὼς δὲν ἀμάρτησαν κι ἂν ἔχουν καλὰ ἔργα,
»δὲ φτάνει αὐτό, γιατί καὶ βάπτισμα δὲν εἶχαν,
»ποῦ τῆς ὀρησκείας εἶναι, ποῦ πιστεύεις, μέρος;
»κι ἂν ἔζησαν καὶ πρὶν ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη.
»δὲν προσφέραν τιμὴ στὸν Ὑψιστο, ὅπως πρέπει
»κι ἐγὼ ὁ ἴδιος ἓνας ἀπὸ τούτους εἶμαι.
»Γιὰ ἐλαττώματα τέτοια, ὄχι χειρότερ' ἄλλα,
»εἴμασθ' ἐμεῖς χαμένοι καὶ μᾶς βλάπτει μόνο,
»ποῦ στὴν ἐπιθυμία δίχως ἐλπίδα ζοῦμε. »
Πόνος πολὺς γρικώντας τὴν καρδιά μου ἐπῆρε,
ὅτι ἀνθρώπους πολλοὺς καὶ περισσῆς ἀξίας
ἐγνώρισα σ' αὐτὸν τὸν ἄδη μετεώρους.
« Λέγε μου, δάσκαλέ μου, λέγε, κύριέ μου »
ἄρχισα ἐγὼ, γιὰ νὰ στηριξῶ στὴν ψυχὴ μου
τὴν πίστη ἐκείνη, ποῦ νικᾷ κάθε μας πλάνη
« βγήκε ποτὲ κανεὶς, ἢ γιὰ δικὴ του ἀξία
»ἢ ἄλλου, ποῦ μακάριος ἔπειτα νὰ γίνῃ; »

Κι ἐννοώντας αὐτὸς τὸ σκεπαστό μου λόγο,
ἄρχισε· « Νέος στὴν κατάσταση αὐτὴ ἤμουν,
»σὰν εἶδα κάποιον πολυδύναμο ἐδῶ μέσα
»νάρθη στεφανωμένος μὲ σημεῖο νίκης.
»Τὸν ἴσκιό ἔβγαλε τοῦ πρώτου μας πατέρα,
»τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβελ τὴν ψυχὴν κι αὐτὴν τοῦ Νῶε,
»τοῦ θεοφοβούμενου Μωυσῆ, τοῦ νομοδέτη,
»καὶ τοῦ Δαβὶδ' τὸν Ἀβραάμ τὸν πατριάρχη,
»τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰσραὴλ μὲ τὰ παιδιὰ του
»καὶ τὴν Ραχὴλ του, ποῦ γι' αὐτὴν ἔκαμε τόσα
»καὶ πολλοὺς ἄλλους, ποῦ μακάριος ἔχει κάμει.
»Καὶ πρὶν αὐτοὶ σωθῶν, θελῶ νὰ ξέρης, ὅτι
»ψυχές ἀνθρώπινες δὲν ἦταν λυτρωμένες. »
Νὰ περπατοῦμε δὲν ἐπαύαμε ὡς λαλοῦσε,

ἀλλὰ διαβαίναμε τὸ δάσος ὀλοένα,
τὸ πυκνὸ δάσος λέγω ἀπὸ ψυχρὰς περισίσιες.

Ὁ δρόμος μας ἀκόμα μακριὰ δὲν ἦταν
ἀπ' τὸν τόπο τοῦ ὕψους μιὰ φωτιά σὰν εἶδα,
ποῦ τὰ σκοτάδια πούταν γύρω τῆς, νικοῦσε.
Ἦμαστε ἀκόμη λίγο μακριὰ ποκεῖθε,
ὅμως ὄχι καὶ ὥστε νὰ μὴ βλέπω κάπως,
πῶς ἄνδρες σεβαστοὶ τὸν τόπο αὐτὸν κρατοῦσαν.
«ὦ, σὺ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης δόξα,
»ποιοὶ εἶναι, πές μου, αὐτοί, ποῦ τόσο σέβας ἔχουν,
»ποῦ ἀπ' τὴν κατάσταση τῶν ἄλλων τοὺς χωρίζει;»
Κι αὐτός «Ἡ τιμημένη φήμη» μ' ἀποκρίθη,
«ποῦ γι' αὐτοὺς ἀντηγᾶ στὸν κόσμον τῆς ζωῆς σου,
»βρίσκει χάρη ψηλά, ποῦ τόσο τοὺς λαμπρίζει.»
Στὸ μεταξὺ τοῦτο φωνὴ νὰ λέγη ἀκούσθη·
«Τὸν ποιητὴ τὸν ὑψηλότατο τιμῆστε·
»ξανάρχεται ἡ σκιά του, ποῦ μᾶς εἶχε ἀφήσει.»
Ἄμα ἐστάθη ἡ φωνὴ κι ἐσίγησεν ὁ ἦχος,
τέσσερες σκιὲς εἶδα ἐμπρὸς μας νὰ προβαίνουν,
ποῦ μὴτ' ὄψη φαιδρὴ μῆτε θλιμμένην εἶχαν.
Ὁ ἀγαθὸς δάσκαλός μου ἄρχισε τότε κι εἶπε.
«Ἴδὲς αὐτὸν μ' ἐκεῖνο τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
»ποῦ ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐμπρὸς σὰ βασιλιάς προβαίνει.
»Ὁ Ὅμηρος εἶν' ἐκεῖνος, ποιητῆς μεγάλος,
»ὁ ἄλλος Ὀράτιος εἶναι ὁ σάτυρος κατόπι,
»Ὁβίδιος εἶν' ὁ τρίτος κι ὁ στερνὸς Λουκᾶνος*.
»Καθὼς εἶν' ὅμοιος ὁ καθένας τους μ' ἐμένα
»στ' ὄνομα, ποῦ ἡ φωνὴ μελέτησεν ἡ μία,
»μὲ τιμοῦν καὶ σὲ τοῦτο αὐτὸ ποῦ πρέπει, κάνουν.»
Ἔτσ' εἶδα τὴ σχολὴ ν' ἀρμόζουσαν τὴν ὠραία
οἱ δοξαστοί, ποῦ τ' ἄσμα τ' ἄφθαστον ἐψάλαν,
ποῦ ἀπάνου ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα σὰν ἀετὸς πετάει
Ἄφου συντύχαν μεταξὺ τους λίγην ὦρα,
σ' ἐμένα ἐστρέψαν χαιρετώντας μὲ σημειῖο
κι ὁ δάσκαλός μου ἀπὸ χαρὰ χαμογελοῦσε.

Ἀλλὰ κι ἄλλη τιμὴ τρανότερη μοῦ κάμαν,
ποῦ μὲ κάμαν κι ἐμὲ τῆς συντροφιάς τους ἔναν
κι ἔγινα μεταξύ τόσης σοφίας ἔκτος.
Ἐπερπατήσαμ' ἔτσι ὡς ὅπου ἦταν ἡ λάμψη,
λέγοντας πράγματα πούν' ὄμορφο νὰ κρύψω,
ὅσο τὸ νὰ εἰπωθοῦν ἦταν στὸν τόπο πούμουν.
Ἐφτάσαμε σιμὰ σ' ἓνα λαμπρὸ καστέλι,
ποῦ ἐφτὰ φορές τειχιὰ ψηλὰ τὸ περιζῶναν
καὶ τὸ φύλαγε γύρω ποταμάκι ὠραῖο.
Τὸ περάσαμε αὐτό, σὰ νάταν στεγνὸ χῶμα,
ἐφτὰ θύρες μὲ τούτους τοὺς σοφοὺς ἐδιάβην
κι ἤρδαμε σὲ λιβάδι ἀπὸ δροσάτη χλόη.
Πολλοὶ ἔταν κεῖ μ' ἀργὰ καὶ σοβαρὰ τὰ μάτια
κι εἶχαν ὄλοι πολὺ τὰ πρόσωπα σεβάσμια
καὶ μὲ λόγια γλυκὰ καὶ λίγα συντυχαῖναν.
Ἐτραβήξαμε ἀπ' ἓνα ἀπ' τὰ πλάγια ἐκεῖδε
σὲ μέρος ἀνοιχτὸ ψηλὸ καὶ φωτισμένο,
ἀπ' ὅπου ὄλους κανεῖς μποροῦσε νὰ τοὺς βλέπη.
Ἐκεῖ καταντικρὸ στὴν πράσινη πεδιάδα
τὰ μεγάλωψυχα τὰ πνεύματα μοῦ δεῖξαν,
ποῦ ὁ λογισμὸς μου ἀνιστορώντας μεγαλώνει.
Εἶδα μὲ περισσοὺς συντρόφους τὴν Ἥλέκτρα
κι ἦταν κι ὁ Ἐκτορας ἀνάμεσα κι ὁ Αἰνείας
καὶ μὲ πύρινα μάτια ὁ Καῖσαρ ὀπλισμένος.

« Θεία Κωμωδία » Δάντης Ἀλιγκιέρι [Μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

- Ἀδελφός τοῦ Φεγγαριοῦ** - ἓνας τῶν τίτλων τοῦ Σουλτάνου.
ἀεροπλάνα - πλανώμενα ἀνά τοὺς αἰθέρας, πλανώμενα ἀνά τοὺς κόσμους.
Ἄετοῦ τὸ μάτι - ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ τὴν Αὐστρίαν, ἔχουσαν ὡς ἔμβλημα τὸν ἄετόν.
αἵμασιὰ - φράκτης ἐξ ἀκανθῶν καὶ κλάδων, φράκτης.
αἰπόλος - αἰγοβοσκός.
ἀκήρατος - ἀκέρατος, ἄδικτος.
ἀκύσιστο - τὸ μὴ κομμένον μὲ τὴν κόσαν, κοπτῆρα, δρέπανον δερισμοῦ.
ἀκρέμων - κλαδί, κλωνάρι.
ἀκρόδομος - ταρατσα.
Ἀλαμάννα - ὁ ποταμὸς Σπερχειός.
Ἀλιτζέρι - Ἀλγέριον.
ἀλουργίς - πορφυροῦν φόρεμα μεγαλοπρεπές θεβαμμένον διὰ γνησίας πορφύρας.
ἄλωή - ἄλώνι, μέρος ἀνοικτόν, κῆπος.
ἀμάδες - πέτρινοι δίσκοι, πεπλατυσμένοι λίθοι, ποὺ παίζουν μὲ αὐτοὺς οἱ παῖδες ἢ ποὺ ρίπτουν αὐτούς.
Ἄμαδρουὰς-νύμφη τῶν δένδρων «διὰ τὸ ἅμα ταῖς δρουσί γεννασθαι ἢ φθειρεσθαι»
ἀμιράς καὶ ἐμίρης - ἡγεμῶν, βασιλεὺς Μωαμεθανῶν ἢ Ἀράβων.
ἀμφιλαφίς - εὐρύχωρος, ἀφθονος, δασύς, πυκνός.
ἀνθοσμίαις - ὁ ὡς ἄνθος εὐωδιάζων οἶνος, κοινῶς μωσχάτο.
ἀντίσκοφετε - ἀντισκόφτω, φωτίζω.
ἀντράλα - ταραχή, σύγχυσις.
ἀντραλιζομαι - ταρασσομαι, συγχύζομαι.

ἀπορρώξ - ἀπότομος, ἀπόκρημνος.
ἀραξοβόλι - λιμάνι, ὄρμος.
ἀργάτης - βαροῦκλον τοῦ πλοίου.
ἄφτουρος - ἄχρηστος, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τίποτε,
ἐντελῶς ἀνίκανος.

B

Βάγνερ - ὄνομα μαθητοῦ καὶ βοηθοῦ τοῦ Φάουστ.
βαλμάς - ἵπποτρόφος.
Βαρβαρέζοι - ἀκόικοι τῆς Βαρβερίας τῆς Β. Ἀφρικῆς, οἵτινες ὡς
πειραταὶ ἐμάστιζον τὰ παράλια τῆς Μεσογείου.
βαρχὸ - ἐλώδης τόπος.
Βικέλας - Β. Δημήτριος, ὁ γνωστὸς Συριανὸς λογοτέχνης, ὁ
ἰδρυτὴς τοῦ « Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ».
βούκινα - σάλπιγγες.
βουρνούζια - φόρεμα ρασσιδεὺς τῶν Ἀράβων κλ.

Γ

Γαλάρες - τὰ πρόβατα ἢ αἱ αἴγες, ποῦ ἔχουν γάλα, διὰ τὸ
ἀρμέγωνται.
γιατάκια - φωλεά, στρωμνή, λημέρι, καταφύγιον.
Γκαῖτε - ὄρα βιογραφίας.
Γκέκηδες - Ἀλβανικὸν φύλον τῆς βορ. Ἀλβανίας.
γκορτσά - ἀγριαγλαδιά.
γογγύλια - τὸ φυτὸν γογγύλι.
γυροβολή - περιστροφή.

C

Cenacelo degli Apostoli - Ὁ μυστικὸς δεῖπνος τῶν Ἀποστόλων.

Δ

Δάντης - ὄρα βιογραφίας.

δημογεροντικός - ὅ,τι ἀνήκει εἰς τοὺς δημογέροντας, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐξήσκουν τὰ γνωστὰ προνόμια.

διάζομαι - παρασκευάζω τὸ νῆμα εἰς παραλλήλους κλωστὰς (διασίδι) πρὸς σχηματισμὸν τοῦ στήμονος, στριφογυρίζω.

διακονία - ἐπαίτεια.

Δομινικάνοι - οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ καθολικὸν μοναχικὸν τάγμα τοῦ ἁγίου Δομινίκου.

δράνες - ἀναδενδράδες.

δρομάρι - κάθε ἐπίμηκες ξύλον ἐν εἴδει δοκοῦ.

δύο μεγάλα σὲ θωρῶ - ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ τὸ κάψιμο τοῦ πλοίου τοῦ καπετὰν πασᾶ, καὶ ἐνὸς ἄλλου παρὰ τὴν Τένεδον.

Ε

Ἐδειματοῦτο - ρ. δειματῶ, φοβίζω, πτοῶ, τρομάζω.

εἰδῆ - μορφή.

Ἐκκερμαν - Γερμανὸς λόγιος (1792-1854) φίλος τοῦ Γκαίτε.

ἐκλικιμίζω - ρ. λιχνίζω.

ἐμουφλουύζεψε - ρ. μουφλουζεύω, πτωχεύω.

ἐπιπροσθῶν, -οὔσα, -οῦν - ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἔμπροσθεν,

ἐπομένως ὁ ἐμποδίζων, ὁ καλύπτων.

ἔργων ἐχθρὸς - φράσις ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Κάλβου « Εἰς τὸν ἱερὸν λόγον ».

εὐδία - ἀνέφελος οὐρανός, καλὸς καιρός, ξαστεριά.

Ζ

Ζαλίκι - φορτίον ξύλων, φερόμενον ἐπὶ τῆς ράχους κλ.

ζάλογγο - πυκνὸν δάσος ἀπὸ θάμνους, παρθένον δάσος.

ζεύκια - συμπόσιον, διασκεδάσεις, καλοπέραση.

Ζιτούνι - ἡ πόλις Λαμία.

Θ

Θριγγὸς - ἡ ἐξέχουσα κορυφή τοῦ τοίχου, γεῖσον.

I

Ίβήρων μονή - μία τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ίψεν - ὁ μέγιστος δραματικός συγγραφεὺς τῆς Νορβηγίας (1828 - 1906).

K

Καλαμαρία - ἐκτεταμένη πεδιάς πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλονίκης μεταξύ τοῦ ὄρους Χορτιάτου καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

καλιακούδα - εἶδος κόρακος.

καρβανάρος - ὁ ἀρχηγὸς τοῦ καραβανιοῦ, ἀγωγιάτης.

Καρδάκι - τοποθεσία καὶ κρήνη παραλιακὴ παρὰ τὴν Κέρκυραν ποὺ πιστεύουν οἱ ἐντόπιοι, ὅτι τὸ ποίημα ἐξηγεῖ εἰς τὸ τέλος του.

καρδάρα - δοχεῖον ξύλινον διὰ τὸ γάλα τῶν ποιμνίων, γιαιούρτην κλ.

Καρυαί - συνοικισμὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, κέντρον τῆς διοικήσεως τῶν μονῶν αὐτοῦ.

Κάστρον - ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς νήσου Σκιάθου, ἐν ἣ καὶ πᾶσαι αἱ τοποθεσίαι τοῦ διηγήματος « Φτωχὸς Ἅγιος ».

κατάνακρα - ἄκρα ἄκρα, εἰς τὸ τελευταῖον ἄκρον.

κιθούρι - νεκρικὸν φέρετρον, τάφος.

κιοτής - δειλός.

Κιτρῶν, Κίτρος - πολίχνη τῆς ἐπαρχίας Πιερίας, ἔδρα ἐπισκοπῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

κολίγας - ἐπίμορτος καλλιεργητής, σέμπρος, ὁ καλλιεργῶν ξένον κτῆμα καὶ λαμβάνων τὸ 1/2 τῶν καρπῶν.

κονεύω - ἐγκαθίσταμαι προσωρινῶς, καταλύω.

Κόνιαρος - Τοῦρκος ἐξ Ἰκονίου, κατοικῶν ἄλλοτε ἰδίᾳ εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν.

κοντρι - μικρὸς βράχος ἐν Ἠπείρῳ κορμὸς δένδρου.

κουρταλῆ - ρ. κουρταλῶ, κρούω, κτυπῶ.

κρόκη - ὑφάδι, νῆμα.

Κροῦμος - ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, κατανικήσας τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον Α΄,

τὸ κρανίον τοῦ ὁποίου, λέγεται, ὅτι ἐχρησιμοποίησεν
ὡς ποτήριον.

Λ

Λαγαρίζω - ρ. καθαρίζω (λαγαρός - καθαρός).

λαγγεύω - ρ. καταστρέφω, καίω.

λαγούμι - ὑπόγειος στοά, φωλεὰ ζώων, κρύπτη.

λακπατηθεῖς - ρ. λακπατῶ, κλωτσοπατῶ, τσαλαπατῶ.

Λαύρα(-ς) μονή τῆς Μεγάλῃς Λ. - μία τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου
Ὁρους.

Λέσσιγγ - ὄνομαστὸς Γερμανὸς ποιητῆς καὶ κριτικὸς (1727 -
1794).

λῆρος - φλυαρία, μωρολογία, ἀνοησία.

Λιάπηδες - Ἄλβανικὸν φύλον.

Λιαπουριά - οἱ Λιάπηδες (ἴδε ἄνωτ.).

Λουκάνος - ὄνομαστὸς ποιητῆς τῆς Ρώμῃς μετὰ τὸν Βιργίλιον.

Λουκητεία - περίφημος διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς Ρωμαία δέσποινα
ἀποθανοῦσα τὸ 510 π. Χ.

λουμίνια - θρυαλλίς, φυτίλι, ἰδίως φυτίλι, ποῦ περνᾷ εἰς τὸ
κέντρον μικροῦ χαρτίνου δίσκου, διὰ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἐπὶ
τῆς κανδηλήθρας.

Λουπερκάλια - ἀρχαία ρωμαϊκὴ ἑορτὴ ἀναφερομένη εἰς τοὺς
θρύλους τῆς κτίσεως τῆς Ρώμῃς.

λόχη - κρύπτη ἀπὸ πυκνοὺς θάμνους, πυκνοὶ θάμνοι.

Λύρα τῆς Τέως - ὁ ποιητῆς Ἀνακρέων καταγόμενος ἀπὸ
τὴν Τέω.

Μ

Μάγιστρος - Ἀρχηγὸς τῶν φρουρούντων τὸν βασιλεῖα.

Ἄνωτατον ἀξίωμα τῆς πολιτείας παρὰ βυζαντινοῖς.

Μαδεμοχωρίται - χωρικοὶ τῶν Μαδεμοχωρίων, τῶν
ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Χαλκιδικῆς.

μαγνάδι - πέπλος.

Μακρόκοσμος - ὁ μέγας κόσμος, τὸ σύμπαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς

τὸν μικρόκοσμον, τὸ ἀνθρώπινον γένος.

μαχμουτιές - χρυσοῦν τουρκικὸν νόμισμα ἴσον μὲ 5 περίπου χρυσᾶς δραχμάς.

μετερίζι - πρόχωμα, προκάλυμμα.

μήνη - σελήνη.

μιλιόνια - εἶδος μακροῦ ἐμπροσθογεμοῦς τουφεκίου ἐν χρήσει ἐπὶ τουρκοκρατίας ἰδίως.

μισιακὸ - ὅ,τι ἀνήκει κατὰ τὸ 1/2 ἰδίως ἐπὶ καρπῶν, κτηνῶν κλ. μεταξύ κυρίου καὶ καλλιεργητοῦ, ἢ ἐργοδότη καὶ ἐργάτου.

Montaigne - «διάσημος Γάλλος φιλόσοφος, συγγραφεὺς τῶν «Δοκιμιῶν» (1533 - 1593).

Μορφεύς - πρόσωπον τῆς ἀρχ. μυθολογίας, θεὸς τῶν ὀνείρων, Ὑπνος.

Μούκιος Σκαιόλας - ρωμαῖος πατριώτης, ὅστις, ἀρνούμενος νὰ προδώσῃ τὰ μυστικὰ τῆς Ρώμης εἰς τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν Πορσήναν, ἔδωσε τὴν δεξιάν του χεῖρα ἐπὶ τῶν καιομένων ἀνδράκων, μέχρις οὗ αὐτὴ κατεκᾶ, ἐξ οὗ ὀνομάσθη Σκαιόλας, ἦτοι ἀριστερόχειρ.

μουτεσελήμης - δημόσιος εἰσπράκτωρ παρὰ Τούρκους.

μουχνή - μισοσκότεινη, θαμπή.

μπουλουκμπασῆδες - οἱ διοικηταὶ μπουλουκιῶν, οἱ καπεταναῖοι.

μπαϊράκι - σημαία, σῆμα ἀρχηγοῦ.

μπάρκο - τρίστηλον ἰστιοφόρον, τοῦ ὁποίου ὁ ἀκάτιος ἰστὸς φέρει σταυρωτὰς κεραίας.

μπουρίνι - ἰσχυρὰ καὶ ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου.

μπρίκι - ἰστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς, σταυρωτὰς κεραίας καὶ τετράγωνα πανιά.

N

Νέρβιοι - λαὸς γαλατικὸς ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καίσαρος.

Νοστραδάμος - Γάλλος ἰατρὸς καὶ ἀστρολόγος (1507 - 1566) δημοσιεύσας μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του βιβλίον ἐμμέτρων προφητειῶν.

ντοβλέτι - κυβέρνησις, μεταφορ. κράτος.

Ξ

Ξηροποταμινόν δάσος - δάσος τῆς μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. ἐν ᾧ καί πάσαι αἱ τοποθεσίαι τῆς περιγραφῆς «Ἄθωνας».

Ο

Ὀρθρίζω - ἐγείρομαι ἐνωρίς τὸ πρωί.
ὀψιμιά - τὰ ὄψιμα σπαρτά, τὰ σπαρτά ποῦ σπεύρουν τελευταῖα.

Π

Παλάγκο - εἶδος τροχαλίας.
Παζαρούδα - πολίγνη τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας τῆς Χαλκιδικῆς, μετονομασθεῖσα εἰς Ἀπολλωνίαν.
ποιητής - ὁ Κάλβος, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ στίχος.
ποντίλια - καρφοβελόναι, πρόκες.
πούλουδα - λουλούδια (ποικιλόχρουν ἔλαφον) μεταφ.
λουλουδένια στολίδια.

Ρ

Ραῖδιὸ - βουνοκορφή, βράχος, β. ἀπότομοι.
ράμνος - εἶδος θάμνου ἀκανθώδους, παλιούρι, κλάδος.
ρεαλισμὸς - τὸ αἰσθητικὸν δόγμα τοῦ νὰ γίνεταί ἡ ἀναπαράστασις ὡς ἔχουν τὰ πράγματα ἄνευ τάσεως πρὸς βελτίωσιν.
ρόγα - μισθός.
ρογιασμένο ἀσκέρι - μισθοφορικὸν στράτευμα.
ρουμάνια - παρθένα δάση.
ρουπάκι - θαμνώδης δρῦς.
ρουφάλια - πνοὴ ἰσχυροῦ ἀνέμου.
ρυάζομαι - ρ. ὠρύομαι, οὐρλιάζω.

Σ

Σάλωνα - ἡ πόλις Ἄμφισσα.
σεΐζης - ἵπποκόμος.
σερμαγιά - τὸ πρῶτον κεφάλαιον, προζύμι.
Σεμπέλος - Σεμιπέλος Δημήτριος, καθηγητῆς τῆς μετρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.
Σίλλερ - μέγας γερμανὸς ποιητῆς (1759 - 1805).
σμουναριά - σμέρνα, εἶδος ἰχθύος ἐγγελοειδοῦς.
σοβῶ - σ. τὸ αἰπόλιον, βάλλω εἰς κίνησιν τὸ ποίμνιον, τρομάζω διὰ φωνῶν, προτρέπω.
σοῦδα - χάνδαξ, τάφος, στενὸν μέρος, πέρασμα.
στιὰ - ἐστία, μεταφορ. φωτιά.
στραβολέκα - ποιμενικὴ ράβδος, κλίτσα.
στρωνάω - στρέφω.
σφάντσικα - ἀσημένια δραχμὴ ἐπὶ Ὀδωνος.

T

Taine - Γάλλος φιλόσοφος, ἱστορικὸς καὶ κριτικὸς (1828 - 1893).
ταϊφάς - τὸ στρατιωτικὸν σῶμα ἐνὸς ἀρχηγοῦ.
Τζοκόντα - διάσημος πίναξ τοῦ Ντὰ Βίντσι, προσωπογραφία.
τήξη - λιώσιμο, φθορά, καταστροφή, σπατάλη.
τίρο - ἀπόστασις, ἀπόστασις βολῆς.
Τισσαμενὸς - γραμματεὺς τοῦ Παπαφλέσσα, οἱ δὲ λοιποὶ ἀναφερόμενοι εἶναι διάφοροι καπεταναῖοι τῆς Ἐπαναστάσεως.
τύμπανον τερπνόν - ἐκ τῆς Ἐξόδου κεφ. ιε'.

Φ

Φαλαρίδα - πτηνὸν ὑδρόβιον, ὑδρόρνις ἢ μέλαινα, νερόκοτα.
φολιδουειδῶς - ἐν εἴδει φολίδων, λεπίων.
φουσάτο - πλήθος, στρατός.

X

Χάλαρα - βράχοι μεγάλοι κομμένοι, βραχώδεις άκται.

Χαλκομάτα - χωρίον επί τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσσης, τὸ ὁποῖον κατεῖχε τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιά.

χαντζάρι - εἶδος μακρᾶς μαχαίρας μὲ ἐλαφρῶς κυρτὴν ράχιν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου - Νόβα. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1894. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐχρημάτισε βουλευτὴς καὶ δημοσιογράφος. Ἐγραψε ποιήματα καὶ διηγήματα. Αἱ κυριώτεραι ποιητικαὶ του συλλογαὶ εἶναι: « Πρωινὸ Ἐσχίνημα » « Καίρὸς Πολέμου », « Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτο ». Ἐκ τῶν διηγημάτων του ἡ συλλογὴ « Ἀπλοϊκὲς Ψυχὲς » ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Κατὰ πρῶτον ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του εἰς τὴν Ἴονιον Βουλὴν. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου ἐξελέγη μετὰξὺ τῶν πρῶτων βουλευτῶν, οἱ ὅποιοι ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἐλευθέρως Ἐπτανήσου εἰσήλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιητὴς διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πατριωτισμὸν του. Ἔργα του: « Στιχορρηγήματα », « Μνημόσυνα », *Κυρὰ Φροσύνη* », « Ἀθανάσιος Διάκος » « Φωτεινὸς » κ. ἄ. Τὰ δύο τελευταῖα θεωροῦνται τὰ καλλύτερα τοῦ ποιητοῦ.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, δὲν ἔλαβεν ὅμως δίπλωμα καὶ ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸ παντὸς δὲ μὲ τὰς

πηγὰς τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι «*Ἱστορίες*», «*Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον*», «*Ἀρχεῖον στρατηγοῦ Μακρυγιάννη*», «*Χιακὸν Ἀρχεῖον*», «*Ἱστορικὴ Ἀνδολογία*», «*Οἱ Κλέφτες τοῦ Μωριά*», κ. ἄ. Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του διακρίνονται: «*Ἔρμος Κόσμος*», «*Γύροι τῆς Ἀνέμης*», «*Λόγοι κι Ἀντίλογοι*», «*Μεγάλια Χρόνια*», «*Τὰ Παλικάρια τὰ παλιά*», «*Πετεινὸς*» κ. ἄ. ποὺ εἶναι μᾶλλον πεζοτράγουδα εἰς καθαρὰν δημοτικὴν καὶ ἐντελῶς προσωπικὸν ὄφος. Ἀπέθανε τὸ 1945.

ΒΥΡΩΝ (ΛΟΡΔΟΣ)

Τὸ ἀγγλικὸν του ὄνομα Μπάυρον (Γεώργιος Γόρδων). Διάσημος Ἄγγλος ποιητὴς καὶ ἔνθερμος φιλλέλην. Ἐγεννήθη εἰς Λονδίνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ιδεώδη τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ἡ ποίησίς του περιέχει εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ιδέας. Ἔργα του εἶναι: «*Τσάιλδ Χάρολδ*», «*Δὸν Ζουάν*», «*ὁ Κουρσάρος*», «*Γκιαοῦρ*» κ. ἄ.

ΓΚΑΙΤΕ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΛΦΓΚΑΓΚ

Ἐγεννήθη εἰς Φραγκφούρτην τὸ 1749 καὶ ἀπέθανε τὸ 1832. Ποιητὴς ἑλληνολάτρης, φιλόσοφος, ἐπιστήμων, ἡ μεγαλυτέρα διάνοια τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μία τῶν μεγάλων πνευματικῶν κορυφῶν τοῦ κόσμου, καθὼς ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαίξπηρ. Πολλῶν ἔργων τοῦ Γκαίτε ἔχομεν μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν παρὰ δοκίμων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ «*Φάουστ*».

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Σίφνον τὸ 1872. Φιλολόγος, διατελέσας ἀνώτερος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, Τμηματάρχης Ὑπουργείου Παιδείας καὶ διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου. Ἔργα του: «*Σκαρβαῖοι καὶ*

Τερακότες», ποιήματα. Μετέφρασεν επίσης τὴν «*Πολιτείαν*» καὶ τὸν «*Εὐθύδημον*» τοῦ Πλάτωνος, τὰς τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τινὰς τοῦ Σοφοκλέους. Ἐκ τῶν τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου «*Ὁ Προμηθεὺς*» παρεστάθη κατὰ τὰς Δελφικὰς ἐορτὰς εἰς Δελφούς. Ὁ Γρυπάρης ὄχι μόνον εἶναι ἐκλεκτὸς ποιητής, ἀλλὰ καὶ μεταφραστὴς τῶν ἀρχαίων τραγωδιῶν δοκιμώτατος, ἀποδώσας εἰς δημοτικούς στίχους μὲ σπανίαν τέχνην καὶ χάριν καὶ μουσικότητα γλώσσης τὰ ἀρχαῖα κείμενα. Ἀπέθανε τὸ 1942.

ΔΑΝΤΗΣ ΑΛΙΓΚΕΡΙ

Ἐγεννήθη εἰς Φλωρεντίαν τὸ 1265 καὶ ἀπέθανε τὸ 1321. Θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς νέας Ἰταλίας παραβαλλόμενος μὲ τὸν Βιργίλιον ἔγραψε πρῶτος αὐτὸς ἀντὶ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν δημοτικὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς του, γενόμενος θεμελιωτὴς τῆς νέας ἰταλικῆς γλώσσης. Ἐκ τῶν ἔργων του ἡ «*Θεία Κωμωδία*» ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν μερῶν: τῆς Κολάσεως, τοῦ Καθαρτηρίου καὶ τοῦ Παραδείσου καταδεικνύει τὴν ἐξέχουσαν ποιητικὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσολογγίτας. Μετὰ τὰς σπουδὰς του εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς τμηματάρχης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς συλλογὰς ποιημάτων καὶ ἀρκετὰ πεζά, διηύθυνε δὲ καὶ διάφορα περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γενικὸς γραμματεὺς τοῦ «*Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων*», τοῦ ὁποῦ εἶναι ἡ κυρία κατευθύνουσα προσωπικότης.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. Ἐγεννήθη εἰς Μόλυθον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἄν καὶ νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ἡσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ

τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πρὸ παντὸς ἐξάιρετος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας. Κυριώτερα τούτων εἶναι: « *Νησιώτικες Ἱστορίες* », « *Φυλλάδες τοῦ γερο-Δήμου* » Ἱστορία τῆς Ρωμισούνης κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως καὶ τὴν « *Ὀδύσειαν* » τοῦ Ὀμήρου ὡς καὶ μερικὰ ποιήματα Ἀγγλων ποιητῶν.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἰατρικὴν, μαθηματικὰ καὶ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἔργα του: « *Ἀπελλῆς* », ὁ « *Κατάδικος* », « *Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα* », « *Σκλάβοι στὰ δεσμὰ τους* » κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ὡς καὶ τὰ « *Γεωργικὰ τοῦ Βεργιλίου* ».

ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἰταλίαν τὸ 1902. Λόγιος τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον κυρίως εἶναι μεταφραστικὸν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἰταλικῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν μεταφράσεών του διακρίνονται: ἡ « *Κόλασις* » τοῦ Δάντου, οἱ « *Τάφοι* » τοῦ Φωσκόλου, ὁ « *Σαοῦλ* » τοῦ Ἀλφιέρη, κ. ἄ. Μετέφρασεν ὁμοίως ἐπιτυχῶς τὰ ἰταλικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ ἐκδοθέντα εἰς ἴδιον τόμον, ὡς καὶ τὸν « *Προμηθεά* » τοῦ Αἰσχύλου.

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1880. Δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Μετέσχε τῶν πολέμων 1912 - 1913 ὡς καὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας λυρικωτάτας τούτων περιγραφάς. Τούτων ἐξεδόθη εἰς τόμον « *Ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας* ». Ἀπέθανε τὸ 1947.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΤΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεγαῖνα τῆς Ἡλείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1922 εἰς τὸ Ἀμαρούσιον. Ἦτο στρατιωτικὸς ἀρχίατρος, κυρίως ὅμως διεκρίθη ὡς διηγηματογράφος μὲ ἀγάπην πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρον καὶ τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν. Εἶναι δὲ εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους διηγηματογράφους τῆς νέας Ἑλλάδος. Τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ ἑπτὰ τόμους. Τὰ κυριώτερα τῶν διηγημάτων του εἶναι: « Ὁ Ζητιάνος » « Ἡ λυγερή », « Ὁ Ἀρχαιολόγος » - ἔκτενῆ διηγήματα, « Λόγια τῆς Πλώρης », « Παλιές ἀγάπες » κ. ἄ. συλλογαὶ διηγημάτων.

ΚΑΡΘΑΙΟΣ ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ Κ. Λάκωνος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1878. Συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατεία, λογοτέχνης. Ἔργα του ποιητικά: « Τὰ τραγούδια τοῦ Νησιοῦ μου », « Οἱ Κηφισιώτικες Μελωδίαι » κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας, ὡς τὸν « Ἰούλιον Καίσαρα », τὸν « Μάκβεθ » τοῦ Σαίξπηρ, κ. ἄ., ἀναδιδασθέντα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ μας θεάτρου.

ΚΙΠΛΙΝ ΡΟΥΝΤΓΙΑΡΤ (Kipling R.)

Διάσημος Ἀγγλὸς πεζογράφος καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς τὸ 1865. Ὁ Κίπλιν ἐγένετο ἀγαπητὸς εἰς τὸν Βρετανικὸν κόσμον χάρις εἰς τὰ πατριωτικά του ποιήματα ἑτιμῆθη καὶ διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, διετέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς. Ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐκτὸς τῶν παιδαγωγικῶν ἔργων του ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ περισσότερα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ παιδικὸν περιοδικὸν « Διάπλασις τῶν Παίδων », τοῦ ὁποῦοιου διετέλεσε καὶ ἀρχισυντάκτης. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν: «

Παιδικά Διηγήματα », « *Θέατρον Οικογενείας και Σχολείου* », « *Παιδική Χαρά* » κ. ἄ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς καλυτέρους συγγραφεῖς παιδικῶν λογοτεχνημάτων.

ΚΡΙΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἄρταν τὸ 1894. Ἐγραψε διάφορα ποιήματα καὶ διηγήματα τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν ἑλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἔμπνευσιν των, εἶναι καθ' αὐτὸ ἐθνικὰ καλλιτεχνήματα. Τὰ Ἄπαντα του ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἔργα ».

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠΗΡΙΔΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν ἐξ Ἡπειρωτικῆς οἰκογενείας τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1919. Ἐσπούδασε φιλολογοῖαν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν. Ἦτο εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Ἑλλήνων ἱστορικῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, πολυμαθέστατος καὶ πολυγράφος. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν ὡς καθηγητῆς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἐγραψεν « *Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος* », « *Τὰ Ἐλευθέρια* », πανηγυρικοὺς πατριωτικοὺς λόγους καὶ πλείστας ἐπιστημονικὰς μελέτας. Ἐξέδιδε καὶ τὸν « *Νέο Ἑλληνομνήμονα* », περιοδικὴν ἱστορικὴν ἔκδοσιν. Διετέλεσε καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου ὑπὲρ πατρίδος. Ἐσπούδασε φιλολογοῖαν καὶ ἦτο ποιητῆς. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματά του ὡς καὶ αἱ μεταφράσεις του ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἔργα ». Ὁ Μαβίλης διεκρίθη κυρίως ὡς ποιητῆς σονέτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζεται ὡς ἀριστοτέχνης.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Μεσολόγιον τὸ 1870. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ'

ήσυχολήθη με τήν λογοτεχνίαν και ιδίαι με τήν ποιήσιν. Ἐπί πολλά ἔτη διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ἔργα του: αἱ ποιητικά συλλογαί: « Συντρίμματα », « Πεπρωμένα », « Ἀσφόδελοι », Ἀντίφωνα » κ. ἄ. Ἐτιμήθη με τὸ ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων. Ἀπέθανε τὸ 1943.

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1826 εἰς Κεφαλληνίαν και ἀπέθανε τὸ 1911 εἰς Κέρκυραν. Ἐσπούδασε νομικά, διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ἴονίου Πολιτείας και βουλευτῆς Κερκύρας μετὰ τήν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου. Ἔργα του ποιητικά: « Μικρὰ Ταξίδια », « Ποιητικά Ἔργα », « ὁ Ὀρκος », ποίημα ἐπικολυρικόν, θεωρούμενον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1883 εἰς Ναύπακτον και ἀπὸ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τήν δημοσιογραφίαν, τήν λογοτεχνίαν και τὸ θέατρον. Ἔργα του θεατρικά: « Ὁ Γιὸς τοῦ Ἰσχιου », *Τὸ Κόκκινο Πουκάμισο*, « *Τὸ Χαλασμένο Σπίτι* », « *Τὸ Ἄσπρο και τὸ Μαῦρο* », « *Μιὰ Νύχτα μιὰ Ζωή* », « *Ὁ Μπαμπὰς ἐκπαιδεύεται* », παιχθὲν και ἀπὸ ξένα θεάτρα, « *Τούδας* », « *Ὁ Παπαφλέσσας* ». Πεζά: « *Πολεμικαὶ σελίδες 1912* », « *Τὰ Ταξίδια μου* », « *Σφυρίγματα* », « *Κουβέντες* » και αἱ βιογραφίαι: « *Τὰ Ματωμένα Ράσα* », « *Ὁ Μισούλης* », « *Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ* » βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Αἱ βιογραφίαι αὐταὶ δὲν εἶναι μόνον ἀπλῆ ἐξιστόρησις τῆς ζωῆς και τῶν ἔργων τῶν βιογραφουμένων, ἀλλὰ εἶναι κυρίως ἔργα κριτικοῦ ἅμα δὲ και λογοτεχνικοῦ χαρακτῆρος, παριστάνουσαι ζωντανώτατα τὰς ἀρετὰς και κακίας, τὰ προτερήματα και ἐλαττώματα τῶν μεγάλων μας ἀγωνιστῶν τοῦ 21 και κατὰ θάθος μᾶς γνωρίζουν αὐτοὺς και ὡς ιδιώτας και ὡς δημοσίους ἀνδρας.

ΜΙΣΤΡΑΛ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ

Γάλλος ποιητής (1830 - 1914), τοῦ ὁποῖου διάσημὸς εἶναι ὁ « Ἑλληνικὸς Ὕμνος ».

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

Ψευδώνυμον τῆς ποιητρίας Θεώνης Δρακοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1883, ἀλλ' ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας. Τὰ πρῶτα τῆς ποιήματα ἐδημοσίευσε τὸ 1911 εἰς τὰ περιοδικὰ « *Νουμάς* » καὶ « *Παναθήναια* ». Ἐξέδωσε τὰς συλλογὰς « *Τραγούδια* » « *Κίτρινες φλόγες* », « *Κραυγές* » κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ποιήματα τῆς Γαλλίδος ποιητρίας κομίσσης ντὲ Νοάιγ.

ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σκιάθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1929. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἦτο πολὺ φιλόδοξος καὶ ἠγάπα τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις. Ἐγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ περιγραφάς. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: « *Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα* » τόμοι 6, « *Διηγήματα* » τόμοι 6 κ. ἄ.

ΜΥΛΛΕΡ ΓΟΥΔΙΕΛΜΟΣ

Γερμανὸς ποιητής (1794 - 1897). Οὗτος ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως ἔγραψε τὰ « *Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων* » εἰς 5 βιβλία. Ἡ Ἑλλὰς εὐγνωμονοῦσα, ὅτε ἀνεγείρετο ἐν Γερμανίᾳ ὁ ἀνδρίας τοῦ ποιητοῦ, ἀπέστειλε τὸ ἀπαιτούμενον μάρμαρον ὡς καὶ ἀναμνηστικὴν πλάκα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν:

ΓΟΥΔΙΕΛΜΟΣ ΜΥΛΛΕΡ
ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ
Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ΕΥΤΝΩΜΩΝ

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς Ρωσίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἦτο ἀρχίατρος

τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, δημοσιογράφος καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα, θεατρικὰ ἔργα, μυθιστορήματα, ποιήματα καὶ τὴν « Γλωσσικὴν Αὐτοβιογραφίαν του ». Τούτων εἰς τόμους ἐξεδόθησαν: Διηγήματα: « Τὸ Συναξάρι τοῦ παπᾶ - Παρθένη », « Ἡ Βοσκοπούλα μὲ τὰ Μαργαριτάρια », « Τὸ Πέρασμα τοῦ Θεοῦ ». Χρονογραφήματα: « Ἀπὸ τὴν Φύσιν καὶ τὴν Ζωὴν », « Ἡ Ζωὴ τοῦ Δρόμου » κ. ἄ. Θεατρικά: « Τὸ χελιδόνι », « Μαρία ἢ Πενταγιώτισσα », « Ὁ Ἀρχιτέκτων Μάρδας » κ. ἄ. Μυθιστορήματα: « Τὸ Ἀγριολούλουδο », « Τὸ ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ » κ. ἄ. Ποιήματα: « Παγὰ Λαλέουσα ».

ΟΙΤΚΩ ΒΙΚΤΩΡ

Εἰς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1803 - 1885) καὶ γενικῶς τοῦ ἸΘ' αἰῶνος· φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος πολιτευόμενος. Ὑπῆρξε μέγας φιλέλληνας καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ « Οἱ Ἄθλιοι », μέγα μυθιστόρημα, ἀποκτήσαν παγκόσμιον δημοτικότητα.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, κατάγεται δὲ ἐκ Μεσολογγίου. Ἐπὶ ἔτη ὑπῆρξε ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, διετέλεσε δὲ καὶ Ἀκαδημαϊκός. Θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς εἰς τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου. Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων του ἔχει γράψει καὶ πεζά. Ὅλα τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι: « Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου », « Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν », « Τά μάτια τῆς Ψυχῆς μου », « Ὁ Τάφος », « Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου », « Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ », « Ἀσάλευτη ζωὴ », « Πολιτεία καὶ μοναξιά » κ. ἄ. Τὸ διήγημά του « Θάνατος παλικαριοῦ » ἔχει μεταφρασθῆ καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Ἀπέθανε τὸ 1943.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκιάθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἶναι

εις ἀπὸ τοῦς μεγαλυτέροισι Ἑλληνας διηγηματογράφους. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται εἰς τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος του, τὴν ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς καὶ τῶν ἀπλοϊκῶν τύπων καὶ τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Τὰ γνωστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ « Χριστουγεννιάτικα », « Πρωτοχρονιάτικα » καὶ « Πασχαλινὰ » διηγήματα, ἡ « Γυφτοπούλα », « οἱ Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν », « Ἡ Φόνισσα », ἑκτενὲς διήγημα, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ καλύτερον τῶν ἔργων του.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1940 εἰς Ἀθήνας. Ἐγερμάτισε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, θεατρικὰ ἔργα, λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ κριτικὰ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: τὰ « Διηγήματα », οἱ « Πεζοὶ Ρυθμοὶ » πεζὰ ποιήματα, τὰ « Θεῖα Δῶρα », ποιήματα, ὁ « Ὀδῶν », ὁ « Βυζαντινὸς Ὁρδρος », ἡ « Θυσία », τὸ « Ἅγιον Ὅρος » καὶ τὰ « Χελιδόνια », ποιήματα παιδικὰ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Κων/πολιν τὸ 1815 καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1891 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Εἶναι ὁ ἐπιφανέστατος ἱστορικὸς τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ ἡ « Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους » ἀποτελεῖ ἱστορικὸν ἐθνικὸν μνημεῖον μετὰ καταδήλων λογοτεχνικῶν χαρακτηρισμάτων.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΦΩΤΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1890 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. Ἐσπούδασε νομικὰ. Ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου καὶ βραδύτερον διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ μας Θεάτρου. Διετέλεσε φιλολογικὸς καὶ θεατρικὸς κριτικὸς πολλῶν ἐφημερίδων διακρινόμενος διὰ τὴν βαδύτητα καὶ ἀντικειμενικότητα

τῶν παρατηρήσεων καὶ σκέψεων του. Ἐγραψε τὴν σάτιραν « *Καραγκιόζης ὁ Μέγας* » κ. ἄ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον « *Ἐκλογαὶ* » αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἐκ τῶν κριτικῶν μελετῶν του.

ΠΟΛΥΛΑΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1826 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1898. Ἐσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν καὶ τὰς ξένας λογοτεχνίας. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Σολωμόν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐξέδωσε « *Τὰ εὕρισκόμενα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ* », εἰς τὰ ὅποια προέταξε τὰ περιφημά του « *Προλεγόμενα* ». Ἔργα του: « *Τρία Διηγήματα* », « *Τρία Σονέτα* », μεταφράσεις τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τινων ραψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου, ὡς καὶ τινων τραγωδιῶν του Σαίξπηρ. Ὁ Πολυλάς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους κριτικούς τῆς λογοτεχνίας μας.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Χίον τὸ 1879 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. Ἐγραψεν ὀλίγα, ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικά ποιήματα. Τούτων ἐξεδόθησαν οἱ τόμοι: « *Σκιᾶς* » καὶ μετὰ θάνατον « *Μουσικῆς φωνῆς* ».

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφνον. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐξελέγη βουλευτῆς τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του. Ἀπὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀπέθανε τὸ 1936. Συλλογαὶ ποιημάτων: « *Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα* », « *Ποιήματα* », « *Ἐμπρὸς στὸ Ἄπειρο* ». Ἐμμετρα δράματα: « *Ὁ Ρήγας* », « *Ἡ Κόρη τῆς Λήμνου* », « *Νικηφόρος Φωκᾶς* » (ἐβραβεύθη εἰς δραματικὸν διαγωνισμόν), « *Φαίδρα* » κ. ἄ. Μεταφράσεις: « *Ὁ Φάουστ* » τοῦ Γκαίτε, « *Ὁ Λαοκόων* », τοῦ Λέσσιγγ κ. ἄ. Τὸ ἰδιαίτερον γνῶρισμα τῶν ἔργων του εἶναι ὁ ἰδεαλισμὸς καὶ ἡ

ἀγάπη πρὸς τὴν γενέτειραν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ναυτικῶν.

ΣΑΙΚΣΠΗΡ ΟΪΛΙΑΜ

Μέγας Ἀγγλος δραματικός ποιητὴς καὶ ὁ μεγαλύτερος τοῦ νεωτέρου κόσμου (1564- 1616). Ἐγραψε τριάκοντα ἑπτὰ δραματικά ἔργα, τῶν ὁποίων πολλὰ μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν: « Μάκβεθ », « Ἀμλέτος », « Βασιλεὺς Λήρ », « Ἰούλιος Καίσαρ », « Ὁθέλος » κ. ἄ. Περιφῆμα εἶναι ἀκόμη καὶ τὰ « Σονέτα » του.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του ποιητικά: « Ἔαρ », « Ἀκτίνες καὶ Μύρα », « Σατυρικά Ἐπιγράμματα ». Πεζά: « Τὰ Παράξενα τῆς Ζωῆς », κ.ἄ. Διηύθυνεν ἐπὶ 30ετίαν τὸ « Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον »

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1796 εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐσπούδασε νομικά εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχεν ὅμως μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν. Εἶναι ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς καὶ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωσε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος ὁ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι: « Ἕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν » (Ὁ Ἐθνικός μας Ἕμνος), « οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι », ὁ « Κρητικός », ὁ « Λάμπρος », ὁ « Πορφύρας », « Ἡ Φαρμακωμένη » κ. ἄ. Ἐγραψε καὶ ποιήματα εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Κάλτσγούρου.

ΣΟΥΨΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Χίον τὸ 1853 ἐκ Σύρου καταγόμενος καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1919. Ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογίαν ἀλλὰ δὲν ἔλαβε

δίπλωμα ἀσχοληθεῖς μὲ τὴν ποίησιν, ἰδίᾳ τὴν σατιρικὴν. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἰδρύσε τὸν «*Ρωμιὸν*» ἑμμετρον σατιρικὴν ἐφημερίδα. Τῶν ποιημάτων του ἐξεδόθησαν 6 τόμοι. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικὰ ἔργα καὶ μετέφρασεν ἑμμέτρως τὰς «*Νεφέλας*» τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἡ σάτιρα τοῦ Σουρῆ, ὅσον καυστικὴ καὶ ἂν ἦτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῆ μῖσος καὶ ἐκδίκησιν.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὰς Σπέτσας καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Γερμανίαν καὶ μετὰ ταῦτα διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος υπάλληλος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἀλλὰ κυρίως διεκρίθη ὡς ποιητής. Αἱ γνωστότεραι ποιητικαὶ συλλογαὶ του εἶναι: «*Τὰ τραγοῦδια τοῦ Σπιτιοῦ*», «*Τί λέν τὰ Κύματα*» κ. ἄ. Ἐπίσης κατέγινε καὶ εἰς μεταφράσεις ἔργων τῆς ξένης λογοτεχνίας.

ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1800 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1874. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Παρισίους, μετέσχε τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐχρημάτισεν ἀνώτερος δικαστικὸς καὶ ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ἔργα του ποιητικά: «*Πίνδαρος καὶ Κόρινα*», «*Οἱ γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου*» κ. ἄ. Πεζά: «*Λόγοι*», «*Τὸ ὠραῖον τῆς Τέχνης*», «*Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς*» κ. ἄ. Ὁ Τερτσέτης διακρίνεται διὰ τὴν χάριν καὶ ἀπλότητα τοῦ ὕφους.

ΤΡΙΚΟΙΤΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἶτα ἐσπούδασεν εἰς Ἑσπερίαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐχρημάτισε βουλευτής, ὑπουργός, πρωθυπουργός, πρεσβευτής. Αὐτὸς παρεκίνησε τὸν Σολωμὸν νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἔργα του: «*Λόγοι*», «*Ποιήματα*» καὶ ἡ «*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς*

Επαναστάσεως». Ο Τρίκουπης είναι εξέχουσα φυσιογνωμία εις τὴν νεοελληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργίριον το 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1920. Ἔργα του ποιητικά: « Τραγούδια τῆς Ἐρημιάς », « Ἐλεγεία καὶ Εἰδεῖλια » ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, « Ἀπλοὶ Τρόποι », « Βραδινὸι Θρύλοι ». Πεζά: « Ὁ Πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου », « Τάσω στὸ σκοτάδι κ. ἄ. διηγήματα », « Φθινόπωρο », μυθιστόρημα κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης τὸ πρῶτον μέρος τοῦ « Φάουστ » καὶ τὴν « Ἰφιγένειαν » τοῦ Γκαίτε καὶ ἄλλα ἔργα τῆς Βορείου Λογοτεχνίας. Ὁ Χατζόπουλος ἵδρυσεν ἀκόμη τὸ περιοδικὸν « Τέχνη » (1898 - 1899) εἰς τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὁποῖον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχναι τῆς ἐποχῆς καὶ συνέβαλεν εἰς τὸν συντονισμόν τῶν γλωσσικῶν καὶ φιλολογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ὀδησσὸν τὸ 1854 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1929. Φιλολόγος, λογογράφος, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καθηγητῆς τῶν ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν εἰς Παρισίους. Ἔργα του: « Τὸ Ταξίδι μου », γλωσσικὴ μελέτη, ἔργον εἰς καθαρὰν δημοτικὴν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γραφομένης γλώσσης (1898) καὶ προεκάλεσε μεγάλην ἀντίδρασιν τῶν ὁπαδῶν τῆς καθαραουσύσης. «...Δικὴ μου γλώσσα δὲν ἔχω καὶ δὲν ἔφτιασα γλώσσα, γιατί πλάστης δὲν εἶμαι. Γράφω τὴν κοινὴν γλώσσα τοῦ λαοῦ. Ὅταν ἡ δημοτικὴ γλώσσα δὲν ἔχει μιὰ λέξη, παίρνω τὴ λέξη ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ προσπαθῶ, ὅσο εἶναι δυνατό, νὰ τὴν ταιριάξω μὲ τὴν γραμματικὴν τοῦ λαοῦ » ἔγραφε ὁ ἴδιος εἰς αὐτό. Παρὰ τὴν μεγάλην ἀντίδρασιν ὁ Ψυχάρης μὲ τὸ « Ταξίδι μου » ἔσχε τοὺς πρῶτους προσηλύτους, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ροῖδης, θεωρητικὸς ἀπολογητῆς τοῦ Ψυχάρη, ὁ Παλαμάς, ὁ Πολέμης, ὁ Δροσίνης θεωρητικὸς ἀπολογητῆς τοῦ Ψυχάρη, ὁ Παλαμάς, ὁ Πολέμης, ὁ Δροσίνης κ. ἄ. « Ρόδα καὶ Μῆλα » εἰς 6 τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τρίτος

περιλαμβάνει τὴν « Ἀπολογία » του, τὸ κυριώτερον αὐτοῦ βιβλίον τῆς γλωσσικῆς πολεμικῆς, « Τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη », « Ἄγνη » κ. ἄ. Ἐγραψεν ἐπίσης γαλλιστί, γερμανιστί καὶ ἰταλιστί σειρὰν ἄρθρων καὶ ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Ὁ Ψυχάρης μὲ ὀλίγας λέξεις εἶναι ὁ συνεχιστὴς τῆς δημοτικῆς παραδόσεως εἰς τὴν γλώσσαν μας καὶ ὁ φανατικώτερος τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς δημοτικῆς. Σήμερον αἱ ιδέαι τοῦ Ψυχάρη περὶ τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς δημοτικῆς δὲν παρακολουθοῦνται ὑπὸ τῶν πλείστων δημοτικιστῶν, θεωρούμεναι ὑπερβολικαὶ καὶ ἐν πολλοῖς ἀυθαίρετοι.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΝΤΑ ΒΙΝΤΣΙ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

Μέγας ἰταλὸς καλλιτέχνης τῆς Ἀνεγεννήσεως καὶ ἓνας τῶν μεγίστων καλλιτεχνῶν τοῦ κόσμου (1452 - 1519). Ἐκ τῶν διασημοτέρων καλλιτεχνικῶν ἔργων του εἶναι: « Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος », « Ἡ Παρθένος τῶν Βράχων », « Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης », « Ἡ Ἁγία Οἰκογένεια », « Ἡ Τζοκόντα », προσωπογραφία κ. ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

I. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ - ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

	Σελίς
1. Ὁ φτωχὸς ἅγιος, Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη	7
2. Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν, Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη	25
3. Ἡ θάλασσα, Ἀντρέα Καρκαβίτσα	30

II. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ - ΠΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Ἄθωνας, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη	43
2. Ἀκρόπολη, Γιάννη Ψυχάρη	48
3. Στὰ Δωδεκάνησα, Γιάννη Ψυχάρη	49
4. Ζωγραφιὰ (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα « Φθινόπωρο »), Κώστα Χατζοπούλου	52
5. Ἡ σπορά (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα (κατάδικος), Κώστα Θεοτόκη	53
6. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόφαντο, Γιάννη Βλαχογιάννη	57
7. Εὐχαριστῶ τὸ Δημιουργό, Ζαχαρία Παπαντωνίου	59
8. Ὁ πλάτανος, Ζαχαρία Παπαντωνίου	59

III. ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

1. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', Γεωργίου Τερτσέτη	61
2. 25 Μαρτίου 1901, Σπυρίδωνος Λάμπρου	66
3. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1821, Σπυρίδωνος Τρικοῦπη	70
4. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Κ. Παπαρρηγοπούλου	73
5. Οἱ δρύλοι, Φώτου Πολίτη	76
6. Οἱ κλέφτες, Σπύρου Μελά	79

IV. ΚΡΙΤΙΚΑ - ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ

1. Από τὰ προλεγόμενα στὴν ἀ' ἔκδοση τῶν Εὐρισκομένων τοῦ
Δ. Σολωμοῦ, Ἰακώβου Πολυλά	83
2. Ὁ Ἥνιόχος τῶν Δελφῶν, Ζαχαρία Παπαντωνίου	85
3. Ἡ ψυχὴ τοῦ χειριοῦ, Ἀριστοτέλους Κουρτίδου	89

V. ΠΕΖΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Παπαφλέσσας, ὁ μπουρλοτιέρης τῶν ψυχῶν, Σπύρου Μελά	99

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΣΙΣ

	Σελίς
1. Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν, Διονυσίου Σολωμοῦ	11

I. ΕΠΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΕΠΥΛΛΙΑ

1. Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι (σχέδιασμα Β' καὶ Γ')	
Διονυσίου Σολωμοῦ	134
2. Ἀθανάσιος Διάκος (ᾄσμα ΣΤ'),	
Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	138
3. Ὁ Ὅρκος (ἀπόσπασμα), Γερασίμου Μαρκοῦ	141
4. Ὁ Θεῖος Βράχος, ἀπόσπασμα ἀπὸ τῆ « Φλογέρα του Βασιλιᾶ »	
Κωστῆ Παλαμᾶ	147
5. Ὁ γέρος καρθανάρος, Κώστα Κρυστάλλη	150
6. Τραγούδια τῆς Πάργας (δημοτικὰ)	151
7. Τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου (δημοτικόν)	152
8. Τοῦ κλέφτη τὸ κιθούρι (δημοτικόν)	153
9. Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (δημοτικόν)	154
10. Τοῦ κάστρου τῆς Ὠριᾶς (δημοτικόν)	157

II. ΛΥΡΙΚΑ

1. Εἰς Φραγκίσκαν Φραῖζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ	160
2. Πρώτη Μαΐου, Διονυσίου Σολωμοῦ	160
3. Πρὸς τὸν κύριον Γεώργιον δὲ - Ρώση, Διονυσίου Σολωμοῦ	160

4. Λήθη, Λορέντσου Μαθίλη	161
5. Καρδάκι, Λορέντσου Μαθίλη	162
6. Στὰ μάτια ὕμνος, Κωστῆ Παλαμαῖ	162
7. Τὰ βιβλία, Κωστῆ Παλαμαῖ	164
8. Κομματί ἀπὸ τοὺς « Παράδεισους », Κωστῆ Παλαμαῖ	165
9. Τὸ ἡλιοβασίλεμα, Κώστα Κρυστάλλη	166
10. Ὁ θάνατος τοῦ Μπάυρον, Γεωργίου Δροσίνη	168
11. Στὸν Παλαμαῖ, Γεωργίου Δροσίνη	168
12. Σιγὰ ἢ πηγὴ, Κώστα Χατζοπούλου	169
13. Τὸ μελέμι, Ἰωάννου Γρυπάρη	170
14. Καίει ὁ ἥλιος, Ἰωάννου Γρυπάρη	171
15. Ἐσπερινός, Λάμπρου Πορφύρα	172
16. Βράδυ σ' ἓνα χωριό, Λάμπρου Πορφύρα	172
17. Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμαντή, Λάμπρου Πορφύρα	173
18. Τὸ τραγούδι, Μιλτιάδη Μαλακάση	174
19. Ἀγροτικὴ νοσταλγία, Γεωργίου Ἀδάνα	175
20. Δόξα σοι! Μυρσιώτισσας	176
21. Ἀπὸ τὴν « Παγὰν Λαλέουσαν » , Παύλου Νιρβάνα	177

III. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Σύντομος αὐτοβιογραφία μου, Γεωργίου Σουρῆ	179
2. Ἐπιγράμματα, Κωνσταντίνου Σκόκου	182

IV. ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Νικηφόρος Φωκὰς (πράξις Α', σκηνὴ Θ), Ἀριστομένουσ Προβελεγγίου	183
---	-----

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Ἰούλιος Καίσαρ (πράξις Γ'), Οὐίλλιαμ. Σαίξπηρ [μετάφρ. Κ. Καρδαίου]	191
2. Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδας (ποίημα), Βύρωνος [μετάφρ. Ἀργύρη Ἐφταλιώτη]	205

3. Ἄν... (ποίημα), Ράντγιαρντ Κίπλιν [μετάφρ. Ν. Καρβούνη]	207
4. Περίπατος στὰ βράχια (ποίημα), Βίκτωρος Οὐγκώ [μετάφρ. Κ.Παλαμᾶ]	209
5. Τὸ Ἑλληνόπουλο (ποίημα), Βίκτωρος Οὐγκώ [μετάφρ. Κ.Παλαμᾶ]	210
6. Ὁ Ἑλληνικός ὕμνος (ποίημα), Φρειδ. Μιστράλ [μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]	211
7. Τὸ Ὑδραϊόπουλο (ποίημα), Γ. Μύλλερ [μετάφρ. Γ. Στρατήγη].	213
8. Φάουστ (πρᾶξις Α'), Ἴω. Βολφ. Γκαϊτε [μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου]	214
9. Ἡ Κόλασις (ᾄσμα Δ), Δάντη Ἀλιγκιέρι [μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου]	221
Παράρτημα Α'. Λεξιλόγιον.	225
Παράρτημα Β'. Βιογραφίαι συγγραφέων	232
Βιογραφίαι καλλιτεχνῶν	242

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΕΙΣ

Ι. Ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς Μελῆ Νικολαΐδη - Γ. Καλαματιανοῦ.

Σελίς

1. Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα στὴν ἀ' ἔκδοσιν τῶν Εὐρισκομένων τοῦ Σολωμοῦ, Ἰακώβου Πολυλά	83
2. Ἡ ψυχὴ τοῦ χειριοῦ, Ἀριστοτέλους Κουρτίδου	89
3. Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	134
4. Ἀθανάσιος Διάκος (ποίημα), Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	138
5. Εἰς Φραγκίσκαν Φραῖζερ (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	160
6. Καρδάκι (ποίημα), Λορέντσου Μαβίλη	162
7. Κομματί ἀπὸ τοὺς « Παράδεισους » (ποίημα), Κωστῆ Παλαμᾶ	165
8. Βράδου σ' ἓνα χωριὸ (ποίημα), Λάμπρου Πορφύρα	172
9. Ἐπιγράμματα (ποίηματα), Κωνσταντίνου Σκόκου	182
10. Νικηφόρος Φωκᾶς (ἔμμετρον δράμα), Ἀριστομένους Προβελεγγίου	183
11. Ἰούλιος Καῖσαρ (πράξις Γ'), Σαῖξπηρ [μετάφρ. Κ. Καρδαίου].	191
12. Ἡ Κόλασις (ἄσμα Δ), Δάντη Ἀλιγκιέρι [μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου].	221

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς Διονυσίου Μπαντούνα - Δημ. Πετροπούλου.

1. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', Γεωργίου Τερτσέτη	61
2. 25 Μαρτίου 1901, Σπυρίδωνος Λάμπρου	66
3. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1821, Σπυρίδωνος Τρικούπη	70
4. Οἱ θρύλοι, Φώτου Πολίτη	76

5. Ὁ γέρος καρθανάρος (ποίημα), **Κώστα Κρυστάλλη** 150
 6. Ἄν... (ποίημα), **Ράντγιαρντ Κίπλιν** [μετάφρ. Ν. Καρβούνη]. 207

**III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς
 Γάλ. Τουρνάισσεν (Γρηγοριάδη) - Μ. Φοίνικα.**

Σελίς

1. Φάουστ (πρᾶξις Α'), **Ἴω. Γκαϊτε** [μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου] 214

IV. Ἐξ ἄλλων συλλογῶν.

1. Τραγούδια τῆς Πάργας (δημοτικά), (Συλλογή Μιχ. Οἰκονόμου Δ' τάξεως) 151
 2. Τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου (δημοτικόν), (Συλλογή Μιχ. Οἰκονόμου. Δ' τάξεως) 152
 3. Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι (δημοτικόν), (Συλλογή Θ. Μακροπούλου. Δ' τάξεως) 153
 4. Τὸ Ὑδραιόπουλο (ποίημα), **Ἰουλιέλμου Μύλλερ** [μετάφρ. Γεωργίου Στρατήγη] [Συλλογή Μιχ. Οἰκονόμου, Ε' τάξεως] 213

Πάντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς τυχούσης τοῦ πρώτου βραβείου συλλογῆς **Νικολάου Ἀθ. Κοντοπούλου.**

Ἀνάδοχος ἐκτυπώσεως: ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ Σ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΥἱΟΣ - Γαμβάτα 7, Ἀθήναι
 Ἀνάδοχος βιβλιοδεσίας: ΑΔΕΛΦΟΙ Γ. ΡΟΔΗ - Κεραμεικοῦ 47, Ἀθήναι

